

ИСЛОМ КАРИМОВ

ХАВФСИЗЛИК
ВА ТИНЧЛИК УЧУН
КУРАШМОҚ
КЕРАК

10

"УЗБЕКИСТОН"

ИСЛОМ КАРИМОВ

10

УЗБ 2
324
К-26 / 10

ИСЛОМ КАРИМОВ

ХАВФСИЗЛИК
ВА ТИНЧЛИК УЧУН
КУРАШМОҚ
КЕРАК

O'z M U
Ilmiy kutubxonasi

10 В4681

ТОШКЕНТ - "ЎЗБЕКИСТОН" - 2002

66.4(5У)
К25

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримов асарларининг 10-жилдидан давлатимиз раҳбарининг 2001 йил майидан 2002 йил июнигача бўлган давр мобайнида мамлакатимиз Олий Мажлиси сессияларида қилган маърузалари, Вазирлар Маҳкамаси йиғилишларида, Халқ депутатлари вилоятлар кенгашлари сессиялари ҳамда турли халқаро учрашувлар, анжуман ва тантанали маросимлардаги чиқишлари, оммавий ахборот воситалари ходимлари билан суҳбатлари, табрик хатлари, шунингдек, Юртбошимизнинг Россия Федерацияси ва Америка Қўшма Штатларига расмий ташрифлари пайтидаги нуфузли учрашувларда сўзлаган нутқлари ўрин олган. Уларда давлатимизнинг ички ва ташқи сиёсатидаги ўзига хос тамойиллар, ислохотларни янада чуқурлаштириш, ижтимоий ва иқтисодий ҳаётни эркинлаштириш ва жамиятда тадбиркорлик руҳини кенг қарор топтиришнинг долзарб масалалари теран таҳлил этилган. Шу билан бирга, китобда бугунги кунда сайёраимиздаги тинчлик ва барқарорликка жиддий хавф солиб турган халқаро террорчиликка қарши кураш, Марказий Осиёда тинчлик ва хавфсизликни таъминлаш борасидаги муаммолар тўғрисида ҳам атрофлича фикр юритилган.

ISBN 5-640-03034-8

К $\frac{080400000 - 64}{M351(04)2002}$ 2002

© “ЎЗБЕКИСТОН” нашриёти, 2002

ТИНЧЛИК ВА БАРҚАРОРЛИКДАН БАРЧАМИЗ МАНФААТДОРМИЗ

Мухтарам Владимир Владимирович,
Қадрли россиялик дўстлар,
Хонимлар ва жаноблар,

Биз Россия диёрида ҳар доимгидек меҳмондўстлик билан шодиёна кутиб олинаётганимиз учун самимий миннатдорлик изҳор этишга ижозат бергайсиз.

Владимир Владимирович, Ўзбекистон ва унинг халқи шунинга айтган илиқ сўзларингиз учун Сизга алоҳида ташақкур билдирмоқчиман.

Биз Россияга ташрифимизни, анъанага кўра, ҳамжиҳатлик, самимий дўстлик ва ўзаро ҳурматга асосланган Ўзбекистон — Россия муносабатларини ривожлантириш ва мустаҳкамлашдаги муҳим босқич деб биламиз.

Бугун Россия Федерациясининг Президенти Владимир Владимирович Путин ва Ҳукумат Раиси Михаил Михайлович Касьянов билан бўлиб ўтган музокаралар чоғида иккала томонни қизиқтирувчи кўпгина масалаларни муҳокама қилдик.

Муҳокама этилган икки томонлама муносабат масалалари, минтақавий ва халқаро сийосатнинг долзарб муаммолари бўйича ёндашувларимизнинг ўзаро ўхшаш ёки яқинлигини зўр мамнуният билан таъкидлаб ўтмоқчиман.

Бугун имзоланган янги ҳужжатлар мажмуаси Ўзбекистон билан Россия ўртасидаги ўзаро ишончни янада кўпроқ мустаҳкамлашга, ҳамкорликни ривожлантириш ва чуқурлаштиришга кўмаклашади, деб тўла асос билан айта оламиз.

Шуни алоҳида қайд этмоқчиман: ушбу ташрифга тайёргарлик давомида бўлиб ўтган музокаралар, фикрлашув-

лар халқларимизнинг хавфсизлиги, осойишталиги ва бахт-саодати учун тобора кўпроқ хавф солаётган турли даъватлар ва таҳдидларни бартараф этиш соҳасидаги саъй-ҳаракатларимизни, ҳам халқаро, ҳам минтақа миқёсида тез ўзгариб бораётган мураккаб вазиятдан, аввало манфаатларимиз ва ёндашувларимиз манфаатларидан келиб чиққан ҳолда янада яхшироқ мувофиқлаштириш ва уйғунлаштириш ўта зарурлигини яна бир карра тасдиқлайди.

Бу вазифа:

— кўп қутбли дунё муаммолари ва бутун дунёда стратегик хавфсизликни сақлаш муаммоларига;

— минтақада барқарорликни сақлаш ва хавфсизликни мустаҳкамлашга, Афғонистондаги ва қўшни Тожикистондаги ишларнинг аҳволига;

— халқаро терроризмга ва ашаддий диний экстремизм хуружига қарши, кенг миқёсда кучайиб бораётган наркобизнесга қарши курашга;

— МДХ истиқболларини мушоҳада қилишга ва бошқа кўпгина муаммоларни ҳал этишга ягона ёндашувларни ишлаб чиқишга тааллуқли бўлиши нуқтаи назаридан икки томон учун ҳам баб-баравар муҳимдир.

Кўп сонли икки томонлама битим ва меъёрий ҳужжатлар мажмуасини бажариш учун ҳам (ҳозир бундай ҳужжатлар 150 тадан ортиқ), шу асосда иқтисодиётда ва гуманитар соҳадаги янги қўшма дастурларни ишлаб чиқиш ҳамда амалга ошириш учун ҳам баҳамжиҳатликни кучайтириш вазифаси ғоят муҳим, деб ўйлайман.

Хавфсизлик соҳасидаги саъй-ҳаракатларимизни янада яхшироқ, чуқурроқ бирлаштириш зарурлиги ҳақида гапирганимизда, биз ҳозирги босқичда бир-бири билан узвий боғланиб ва бир-биридан мадад олиб турган халқаро терроризм ва наркобизнес, образли қилиб айтганда, уч бошли разил газандага айланиб бормоқда ва Ўзбекистоннинг ҳам, Россиянинг ҳам миллий манфаатларига бевосита таҳдид, минтақага ва бутун дунё ҳамжамиятига хавф-хатар солмоқда, деган ишончга асосланамиз.

Бундай хавф-хатарлар ортида пухта уюштирилган, бой мөлиявий ресурслар ва моддий-техникавий имкониятларга эга бўлган халқаро марказлар турибди.

Токи 20 йилдан кўпроқ вақтдан буён давом этиб келаётган афгон уруши тўхтатилмас экан, нафақат Марказий Осиё, балки бошқа минтақалар хавфсизлиги ҳам таҳлика остида қолаверади. Афғонистон бугунги кунда ҳамма турдаги террорчиларни тайёрлаш маконидир, ашаддий диний экстремизм босқинчилигининг маконидир, бутун дунёда етиштирилаётган оғули героиннинг 70 фоизидан кўпрогини тарқатувчи маконидир.

Кўп йиллар давомида БМТ шафелигида, шу жумладан, “6+2” гуруҳи доирасида ўтказиб келинган самарасиз музокаралар тажрибаси, фикримизча, бир нарсадан далолат беради: Афғонистон теварагидаги турли сиёсий ўйинлар тўхтатилган, ён-атрофдаги мамлакатларгина эмас, аввало, дунёдаги энг катта давлатлар, Ғарб афгон можароси маразли шиш бўлиб, унинг фасоди жуда тез орада уларга ҳам етиб бориб, ҳузур-ҳаловатларини бузишини тушуниб, англаб олган тақдирдагина Афғонистонда тинчлик ўрнатилади.

Ўзбекистон, вужудга келаётган вазиятни ҳисобга олиб, Россия билан ҳарбий-техникавий соҳадаги, шунингдек, бизнинг Куролли Кучларимизни ислоҳ қилишдаги ҳамкорликни кенгайтиришга катта аҳамият беради.

Табиийки, биз бу ҳамкорликни умумэтироф этилган халқаро меъёрлардан келиб чиққан ҳолда, етказиб берилган барча маҳсулотларга келишилган шартларда ҳақ тўлаш асосида олиб борамиз.

Шу билан бирга, биз башарти Россиянинг жанубий сарҳадларида душман кучлар ва оқимларнинг бостириб кириш ва хуруж қилиш хавфига ишончли тўсиқ қўйилса — бу нарса, аввало, Россиянинг ўз хавфсизлиги манфаатларига хизмат қилишини Россия томони англаб етишига умид қиламиз.

Бизнинг мамлакатимиз ҳам Россия билан савдо-иқтисодий ҳамкорликни сифат жиҳатидан янги поғонага кўтаришдан гоаят манфаатдордир.

Ҳозир икки ўртадаги савдо айланмаси ҳажми 1 миллиард АҚШ долларидан ошди. Жорий йилнинг биринчи чорагида бу кўрсаткич 15 фоизга ортди. Россия Федерацияси субъектлари билан Ўзбекистон минтақалари ўрта-сидаги ҳамкорлик кенгайиб бораётир.

Бизнинг ташқи иқтисодий ва ташқи савдо алоқаларимиз шунчаки анъанавий бўлибгина қолмасдан, кўп йиллардан буён ўзгармасдан ҳам келмоқда. Назаримда, энди шу алоқаларнинг даражаси, миқёслари ва энг муҳими — таркибий тузилишини биргаликда қайта кўриб чиқадиган пайт келди. Россия Ўзбекистонга асосан металл маҳсулотлар, машина ва ускуналар, ёғоч ва ёғоч материаллар юборса, Ўзбекистон Россияга пахта, мева-сабзавот, кимёвий моддалар етказиб бермоқда.

Ўзбекистон ҳозир ишончли ҳамкорларга нисбатан қўйиладиган талабларга тобора муносиб жавоб берадиган бўлиб қолди, деб айтиш учун бизда ҳамма асослар бор. Биз 5 йилдан кўпроқ вақтдан бери давом этиб келаётган барқарор иқтисодий ўсишни таъминлаб, ҳозирги вақтда иқтисодиётнинг етакчи тармоқлари таркибий тузилишини кенг миқёсда ўзгартиришга киришдик. Иқтисодиётнинг етакчи тармоқлари — нефть-газ, электр энергетика, кимё саноати, телекоммуникациялар, темир йўл транспорти, ирригация тизими ва бошқа соҳаларни қайта қуриш, янгилаш дастурлари қабул қилинди. Саноат, транспорт, алоқа ва банк соҳасидаги йирик корхоналарни хусусийлаштиришнинг кенг миқёсдаги дастури амалга оширилмоқда. Ана шу барча кенг миқёсли ислохотлар Россиядаги юксак технологияларни ишлаб чиқарувчилар учун Ўзбекистоннинг янгиланаётган иқтисодиёти бозорида ўрин эгаллаш учун кенг истиқболлар очади.

Мен бугун Москва давлат университетининг Илмий кенгаши мажлисида иштирок этганим ҳақида алоҳида мамнуният билан гапирмоқчиман. Россия зиёлиларининг илғор вакиллари билан учрашув мамлакатларимиз ўртасида илмий-маърифий алоқаларни чуқур ва ҳар томонлама ривожлантиришга иккала томоннинг интилишини

ҲАВФСИЗЛИК ВА ТИНЧЛИК УЧУН КУРАШМОҚ КЕРАК

яни бир бор яққол намоиш этди, биз бу алоқаларга ҳамини катта аҳамият бериб келганмиз.

Учрашувда ҳамжиҳатлик ва ҳамкорликнинг энг муҳим омилларидан бири бўлиб хизмат қиладиган халқларимиз филологиянинг руҳий-маърифий ва инсонийлик негизлари яқинлиги руҳи сезилиб турди.

Рус маданияти ўзбек халқининг маънавий турмушида ҳақли равишда муносиб ўринлардан бирини эгаллайди. Ўзбекистонда жаҳон цивилизацияси хазинасига бебаҳо ҳисса қўшган рус фани ва маданияти буюк намояндаларининг номлари ва ижоди яхши маълум.

Сўзимнинг далили сифатида бир неча мисол келтирмоқчиман. Тошкентнинг марказий майдонларидан бирида улуг рус шоири Александр Пушкин ҳайкали савлат тўкиб турибди; Ўзбекистонда Сергей Есенин, Анна Ахматова, Сергей Бородин давлат музейлари, бешта давлат рус театри ва республиканинг барча минтақаларидаги кўпгина маданий-маърифий муассасалар маданий-маърифий фаолият билан шуғулланмоқда.

Аmmo таассуф билан шуни таъкидлаб ўтмоқчиманки, ўзбек маданиятининг ўтмиши ва ҳозирги ҳолатига бундай муносабатни Москвада ҳам, Санкт-Петербургда ҳам, Россиянинг бошқа марказларида ҳам кўрмаймиз.

Ўзбекистонда рус миллий маданият маркази, рус проваслав черковининг 28 муассасаси, рус тилида ўқитиладиган 776 ўрта ўқув юрти ишлаб турибди. Республикадаги 61 олий ўқув юртидан 59 тасида дарслар рус тилида олиб бориладиган бўлимлар бор.

Саховатли Ўзбекистон диёрида юз минглаб этник руслар яшаб, меҳнат қилмоқда, улар мамлакатимизнинг тўла ҳуқуқли фуқаролари бўлиб, Ўзбекистонни ўз Ватани деб билади.

Муҳтарам Владимир Владимирович!
Қадрли россиялик дўстлар!

Биз Россияни сиёсий, ҳарбий-техникавий, иқтисодий ва маънавий-маданий соҳаларда буюк давлат, халқаро сиёсат етакчиларидан бири, деб биламиз.

Мамлакатларимиз ўртасидаги муносабатлар тобора жадал ривожланиб бораётир, бу жараёнга, Владимир Владимирович, Сизнинг бултур Тошкентга қилган ташрифингиз вақтида асос солинди.

Алоҳида таъкидлаб ўтмоқчиманки, биз давлатлараро муносабатларда, биринчи гада, Россия билан муносабатларда, кўп томонлама алоқаларни инкор қилмаган ҳолда, икки томонлама алоқаларни устун қўямиз.

Бизнинг эътиқодимизча, кўп томонлама муносабатлар давлатлар ўртасидаги аниқ-равшан, узоқ муддатли икки томонлама муносабатлар асосига қурилган, боқимандаликнинг ҳар қандай шакллари истисно этилган тақдирдагина аҳамиятли ва салмоқли бўлади.

Ҳозирда кўп гапирилаётган МДХнинг келажаги ҳам, бизнинг фикримизча, айти шу тамойиллар негизига қурилмоғи керак.

Фурсатдан фойдаланиб, менинг назаримда, жуда муҳим бўлган бир масалага тўхталиб ўтмоқчиман.

Ўзбекистон — Россия муносабатларида можаро чиқарадиган бирон-бир муаммо йўқлигини айтмасдан, гўё Ўзбекистон билан Россия ўртасида ихтилофлар бор, деган гаплар кўп гапирилмоқда, ёзилмоқда, баъзан эса бу масала жўрттага бўрттириб кўрсатилмоқда.

Биз муносабатларимиз негизини ташкил этувчи энг муҳим масалалардаги ёндашувларда қандайдир алоҳида ихтилофлар йўқлигини таъкидлаймиз.

Албатта, Россиянинг ўз манфаатлари бор, Ўзбекистоннинг ҳам ўз манфаатлари бор — буни табиий бир ҳол деб қабул қилиш керак. Албатта, бизнинг мустақил позициямиздан ёндашадиган масалалар ҳам бор, аммо булар Россиянинг манфаатларига зид эмас.

Ҳамма гап шундаки, биз, ўзбекистонликлар айрим кимсалардан, айниқса арзон обрў орттириш ва вақтинчалик вазиятдан фойдаланиб қолиш пайида юрганлардан фарқли ўлароқ, нимани ўйласак, шуни гапиримиз ва нималар ҳақида келишиб олган бўлсак, шуни бажарамиз. Ўртадаги фарқ фақат ана шундан иборат, деб биламиз.

Бизларни бирлаштириб турувчи умумийликни, умумий тарихни, умумий манфаатларни, умумий чуқур руҳий ва маънавий илдизларни биз ҳеч қачон унутмаймиз.

Жанг майдонларида ҳам, тинч ҳаётда ҳам халқларимиз бошига тушган ва бизни бирлаштирган оғир синов йилларини эсдан чиқариб бўладими, ахир.

Ўзбекистон халқи буюк рус халқига, унинг кўп асрлик, кўп қиррали маданияти ва санъатига, анъаналарига, рус характерининг кенглиги ва саховатига чуқур ҳурмат билан қарашини ҳисобга олмай бўладими, ахир.

Ана шуларнинг ҳаммаси — бизнинг тарихимиздир, тарихимизни эса биз ҳеч қачон унутмаймиз.

Бу қадриятлар ва бу туйғулар абадийдир.

Ана шу сўзларнинг ўзида ҳамма нарса мужассам, деб ўйлайман.

Мана шу қадаҳни:

— Россия Президенти Владимир Владимирович Путин ва унинг рафиқаси Людмила Николаевнанинг соғлиги учун!

Россия ва унинг халқи равнақи ва бахт-саодати учун!

Ўзбекистон билан Россия ўртасидаги мустаҳкам дўстлик ва ҳамкорлик учун!

Шу ерда ҳозир бўлган барча инсонларнинг соғлиги учун кўтаришни таклиф этаман.

*Президент Ислам Каримовнинг
Россия Федерациясига таширифи чоғида
Ўзбекистон делегацияси шарафига уюштирилган
расмий қабул маросимида сўзлаган нутқи,
2001 йил 4 май, Москва*

**“КАБУЛ-ФАРҒОНА КОМПАНИ”
ҚЎШМА КОРХОНАСИ ОЧИЛИШИГА
БАҒИШЛАНГАН МАРОСИМДА
СЎЗЛАНГАН НУТҚ**

Ассалому алайкум, азиз юртдошлар!

Муҳтарам меҳмонлар!

Аввало, қадимий ва мўтабар Фарғона заминида туриб, барчангизни Фарғона тўқимачилик комбинати негизида хорижий ҳамкорларимиз билан биргаликда бунёд этилган, мана шу замонавий, кўзни қувонтирадиган, ҳашаматли ишлаб чиқариш мажмуасининг ишга туширилиши муносабати билан самимий табриклайман.

Қадрли дўстлар!

Бугун, ушбу тантанали маросимда қатнашаётган сиз, азизларнинг очиқ чеҳрангизга боқиб, шу комбинат тақдири билан боғлиқ баъзи воқеалар беихтиёр ёдимга тушади.

Фарғона тўқимачилик комбинатининг тарихи Ўзбекистон тарихи билан чамбарчас боғлиқ, десак ҳеч қандай хато бўлмайди. Яъни, Ўзбекистон яқин ўтмишда қандай йўлларни босиб ўтган, қандай оғир ва мураккаб кунларни бошидан кечирган бўлса, уларнинг барчаси мана шу комбинат ва унинг меҳнат жамоаси тақдирида ҳам акс этган эди.

Агар ўтмиш тарихимизга кўз ташлайдиган бўлсак, юртимизда қурилган, пахта толасини қайта ишлайдиган корхоналардан Тошкент ва Фарғона комбинатларини, кейинчалик улар қаторига қўшилган Андижон, Бухоро ва Намангандаги корхоналарни бармоқ билан санаш мумкин эди.

Бу комбинатларда ўрнатилган дастгоҳ ва ускуналар, ишлатилган технологиялар, умуман, ишчиларга яратил-

ган шарт-шароит, ҳатто энг оддий талабларга ҳам жавоб бермайдиган даражада бўлганини, ишчиларнинг умри чанг-тўзон, шовқин-сурон цехларда ўтганини шу ерда ўтирганларнинг кўпчилиги яхши билади.

Саксонинчи йилларга келиб бу борада яна бир бемаъни иш бўлдики, у ҳам бўлса — ёши улуғ одамларимиз буни ҳам яхши билади — туманларда мана шу комбинатларнинг нобоп, бирон-бир сифатли маҳсулот ишлаб чиқаришга мутлақо ярамайдиган филиаллари ташкил этила бошлади.

Бу филиалларда на бир шароит, на бир инфратузилма бор эди.

Ёзда иссиқ, қишда совуқ, ҳеч кимга керак бўлмаган эски дастгоҳлар ўрнатилган бу биноларда сифатли маҳсулот ишлаб чиқариш у ёқда турсин, умуман одам боласи қандай ишлаши мумкинлигини тасаввур қилиш қийин эди.

Яқин ўтмишимизда бошимиздан кечирган мустабид ва қарамлик даврида ҳаётимизда ҳукмрон бўлган мана шундай бизларни камситиш ва менсимаслик ҳолатларини эслаганда, бугун ҳам одамнинг кўнгли хира тортиб, диққати ошиб кетади.

Бугун ҳеч кимга сир эмаски, Ўзбекистон собиқ Иттифоқ таркибида бўлган пайтда Марказ учун арзон хом ашё минтақаси бўлиб хизмат қилган.

Бунинг яққол тасдиғини пешона теримиз билан ўстириб, “оқ олтин” деб ном олган пахтамизни сув текинга сотиб, фақатгина 8 фоизи қайта ишлаш учун ўзимизда қолдирилганда ҳам кўриш мумкин.

Мен Фарғона тўқимачилик комбинатининг иш фаолияти билан илгаритдан таниш бўлганим учун, кўпчилик қатори, “Қани энди, бу ерга ҳам тараққий топган давлатлардаги каби илғор технологиялар, замонавий ускуналарни олиб келсак, бизнинг қиз-жувонларимиз ҳам қулай, озода, ёруғ биноларда ишлаб, қилган меҳнатларига муносиб ҳаёт кечирса”, деб орзу қилар эдим.

Бундай эзгу орзу-умидларнинг ушалишига мамлакатимиз ўз мустақиллигига эришгани боис ўз бойликлари-

миздан ўзимиз фойдаланиб, ўз тақдиримиз ва ҳаётимизни ўз хоҳиш-иродамизга қараб қуриш ҳуқуқи ва имкониятига эга бўлганимиздан сўнг шарт-шароит пайдо бўлди.

Эски мустабид тузим бизга мерос қилиб қолдирган бир ёқлама шаклланган иқтисодийни ўзгартириш, уни ўз халқимиз манфаати учун, келажак авлодлар учун хизмат қилдириш йўлига ўтказиш, замон талабларига жавоб берадиган янги корхоналарни қуриш имкониятлари вужудга келди.

Биз бу оғир меросдан халос бўлиш учун бугунги кунда фақат хом ашё эмас, аввало, шу хом ашёдан ишлаб чиқариладиган тайёр маҳсулотни хорижга сотиш ва шунинг ҳисобидан, биринчидан, мамлакатимизнинг ялпи ички маҳсулотини кўпайтириш, бунинг натижасида эса катта даромад топиш, иккинчидан, ўз юртимизда, ўз Ватанимизда янги иш жойларини ташкил қилиш, ишсизликни кескин камайитириш муаммосини ечишга эриша оламиз.

Агар биз мана шундай замонавий, юксак технологиялар, энг илғор дастгоҳ ва ускуналар билан жиҳозланган корхоналарни қуриб, тайёр маҳсулот ишлаб чиқаришга эришсак, ҳисоб-китоблар шуни кўрсатадики, фақатгина пахта хом ашёсидан оладиган соф фойда миқдорини етти-саккиз карра кўпайтириш ва хазинамизни экспорт ҳисобидан қаттиқ валюта билан тўлдириш, ҳаётимизни янада тўқ ва фаровон қилиш имкониятига эга бўламиз.

Бир сўз билан айтганда, энгил саноатимизни, шу жумладан, пахта толасини қайта ишлаш корхоналарини тез суръатлар билан ривожлантириш бизнинг устувор стратегик мақсадларимизни ташкил қилади.

Шундай мақсадларни амалга ошириш йўлида охириги беш-олти йил давомида мамлакатимизда халқаро андозаларга тўла жавоб берадиган ўн битта замонавий тўқимачилик корхонасини қуриб, ишга туширдик. Шулар қаторида энг замонавий ускуна ва технология билан жиҳозланган Тўйтепа ва Тошкент шаҳридаги “Қабул тек-

стайлз”, Фаргона вилоятидаги “ДЭУ-текстиль” фирмалари билан ҳамкорликда қурилган корхоналарни кўзда тутамиз.

Айни пайтда, шу кунларда Тошкент вилоятининг Чиноз туманида Япония давлатининг энг йирик “Мицубиси” компанияси билан ҳамкорликда яна бир тўқимачилик корхонаси иш бошлагани, йил охирига бўриб, Қашқадарё вилоятининг Шаҳрисабз шаҳрида ҳам айнан шу Япония фирмаси ҳамда туркиялик ҳамкорлар билан биргаликда ана шундай янги корхона фойдаланишга топширилиши бизни қувонтиради.

Энг муҳими, бундай корхоналарда ишлаб чиқариладиган юқори сифатли маҳсулотнинг 70—80 фоизи экспорт қилинишини инобатга оладиган бўлсак бу борадаги ишларимизнинг кўлами ва истиқболини ўзимизга аниқ равшан тасаввур қилишимиз мумкин.

Азиз дўстлар, биродарлар!

Бундай ажойиб имкониятларимиз рўёбга чиқаётган ҳолатларни бугун корейлик ҳамкорларимиз билан биргаликда барпо этган “Қабул-Фаргона компани” қўшма корхонаси мисолида яққол кўриш мумкин.

Энг илғор технологиялар, ускуна ва дастгоҳлар билан жиҳозланган, 2300 янги иш ўрнига эга бўлган бу улкан корхона гоят қисқа вақт — бир йил ичида қуриб битказилган, қурилиш ишлари ҳажми белгиланган муддатдан олти ой аввал бажарилиб, 100 миллион АҚШ доллари миқдоридаги сармоя ўзлаштирилгани айниқса таҳсинга сазовордир.

Экспорт салоҳияти йилига 50 миллион АҚШ долларини ташкил этадиган ушбу мажмуани ҳеч шубҳасиз янги аср корхонаси деб аташ мумкин. Бу ердаги ўзингиз кўриб турган ҳар томонлама қулай шароит, ишлаб чиқариш жараёнларидаги илғор технологиялар, ҳатто ишчи-хизматчиларга ярашиб турган бежирим либослар — буларнинг барчаси юртимизда энг илғор, энг замонавий корхоналар қаторига янги бир мажмуа қўшилганининг тасдиғидир.

Бугун мана шундай ҳашаматли, замонавий, кўзни ва кўнгилни қувонтирадиган тўқимачилик мажмуасининг очилиш маросимида қатнашар эканмиз, барчамиз бундай корхоналарни барпо этиш учун чет эл сармоядорларининг имкониятларини ўзимизнинг иқтисодиётимизга жалб этиш, хорижий ҳамкорларимизнинг ишончини қозониш — келажагимиз учун, юртимизни обод қилиш учун нақадар муҳимлигини янада чуқурроқ англаб олмақдамиз.

Чет эл сармоядорлари, хорижий компаниялар ҳақида гапирар эканмиз, улар қаторида бугун Ўзбекистон бозорида катта обрў ва ишонч қозонган Кореянинг “Кабул текстайлз” компаниясини алоҳида таъкидлаб ўтишимиз лозим.

Бу компаниянинг ҳозирга қадар мамлакатимиз иқтисодиётига 300 миллион АҚШ долларидан зиёд сармоя киритгани, “Ўзбекенгилсаноат” уюшмаси билан ҳамкорликда беш йил мобайнида бизнинг корхоналаримиздаги бир миллионга яқин тўқув дастгоҳини янгилашга қарор қилгани унинг жиддий ва салоҳиятли ҳамкор эканидан далолат беради.

Мана шу тўқимачилик мажмуасини барпо этишда жонбозлик кўрсатган, бугунги тантанали маросимга олис Кореядан ташриф буюриб, бизнинг шодлигимизга шерик бўлаётган ҳурматли меҳмонларимизга, биринчи навбатда, “Кабул текстайлз” компаниясининг асосчиси Чанг Хо Пак, Корея Республикасининг Ўзбекистондаги элчиси Чанг Хун жанобларига, барча-барча мутахассисларига ўз номидан, бутун халқимиз номидан самимий ташаккур билдиришга ижозат бергайсизлар.

Ушбу корхона қурилиши учун кредит ажратиш ва замонавий ускуналарни етказиб бериш ишларида бош-қош бўлган Япониянинг “Марубени корпорейшн” компанияси вакилларига, компания ижрочи директори Матсуга жанобларига, мазкур компаниянинг Тошкентдаги ваколатхонаси бошлиғи жаноб Сукенарига, “Марубени текматекс” компаниясининг бош менежери жаноб Такиза-

ва Япониянинг Ўзбекистондаги элчиси муҳтарама Киоко Накаяма хонимга ва бошқа барча япониялик ҳамкорларимизга чин дилдан раҳмат айтамиз. Ва улар орқали бутун Япония халқига ўз ҳурмат ва эҳтиромимизни билдиришга рухсат бергайсизлар.

Бугунги тантанали маросимда Корея ва Япониядан келган ҳурматли меҳмонларнинг қатнашаётгани бизга жуда катта мамнуният бағишлайди, биз учун бу — унутилмас бир воқеадир.

Багрикенг, меҳмондўст, бир яхшиликни юз карра қилиб қайтарадиган халқимиз бундай меҳмонларни бошига кўтаради. Халқимизнинг шундай олижаноб фазилатларини инobatта олиб, келинлар, азиз дўстлар, мана шу муҳтарам меҳмонларимизни чин дилдан яна бир бор олқишлайлик, ўзимизнинг уларга бўлган ҳурмат-эҳтиромимизни кўрсатайлик.

Қадрли ватандошлар!

Ҳар қандай корхонанинг тараққиёти ва истиқболи унда ишлайдиган одамларнинг ақл-заковати, меҳнатга муносабати, изланувчан ва ташаббускор бўлишига боғлиқ экани шубҳасиз.

Ишончим комилки, бугун катта ният, катта умидлар билан мана шу даргоҳга қадам қўйган ёш ишчилар, мутахассис-муҳандислар эртага бу корхонанинг ҳамма ҳавас қиладиган, юқори малакали, меҳнатқаш, аҳил жамоаси бўлиб шаклланади. Бугун барчамизнинг кўзимизни қувонтириб турган янги корхонада, янги шароитда ишга муносабат ҳам албатта ўзгача бўлади.

Мен бу улкан, замонавий корхона жамоасига, айниқса, навқирон йигит-қизларимизга қарата айтмоқчиман: мен сизларнинг тимсолингизда бутун Фарғона ёшларининг истиқболини кўраман.

Сизлар халқимиз бошлаган олижаноб ишларнинг муносиб давомчилари бўлиб, ўз меҳнатингиз, азму шижоатингиз билан Ўзбекистонимиз номини бутун дунёга танитишда, юртимизни янада обод қилишда ўз ҳиссангизни қўшасиз, деб қаттиқ ишонаман.

Сизларга тилагим шуки, барчангиз мана шу қутли даргоҳда униб-ўсинг, ўз бахтингизни топинг, ишда, ҳаётда янги-янги ютуқларга эришинг. Қачонки, олдингиздани бирон-бир гов-тўсиқ пайдо бўлса, уни енгишда, мен ёнингизда елкадош деб фараз қилсангиз, ўзимни бахтиё деб ҳис қилардим.

Азиз фарғоналик қадрдонларим!

Юртимиздаги ҳар бир вилоятнинг ўзига хос фойдаларовати, одамларининг бетакрор табиати, олижанон фазилатлари бор. Айтиш мумкинки, бу ҳам бизнинг бекиёс бир бойлигимиз.

Фарғона вилоятининг сўлим табиати, меҳмондўст очикқўнгил, меҳнаткаш одамларини кўрганымда, улар билан суҳбатлашганимда ҳар сафар дилим яйраб кетади.

Мен куни кеча Асакада бўлиб, Андижон аҳлининг бунёдкорлик ишлари, кўтаринки руҳиятини кўриб, қанчалик хурсанд бўлган бўлсам, бугун Фарғона диёрида сизлар билан дийдор кўришиб, бамисоли яқин қадрдонларим билан учрашгандек, бениҳоя мамнун бўлиб турибман.

Сизларнинг бахтиё чехраларингиз, самимий табассумингизни кўриб, кўнглим тоғдек кўтарилди.

Юлдузхон Усмонова қизимизнинг менга ёқадиган “Марғилонни соғиндим” деган бир кўшиғи бор. Худди шунга ўхшаб, агар кимдир “Фарғонани соғиндим” деган кўшиқ яратса, мен ҳам шу кўшиқни сизлар билан бирга Фарғонага бўлган ҳурмат-эҳтиромим рамзи сифатида чин дилимдан такрорлаб юрган бўлуру эдим.

Азизларим!

Ҳаммамиз кўриб турибмизки, бу корхонада кўнлаб ёш қизларимиз ишлайди. Бундай гўзал, иболи, одобли ва лобар қизларни кўриб, дилимдаги бир гапни айтмоқчиман.

Мана шу сизлар меҳнат қиладиган корхона ҳали жуда кўп юксак сифатли маҳсулот чиқаради. Бу маҳсулотни биз учун керакли бўлган қаттиқ валютага сотамиз. Сизлар ўз меҳнатингиз билан мамлакатимиз бойлигига бойлик қўшасизлар.

Албатта, бу бойлик биз учун жуда муҳим, лекин шахсан мен бу корхонанинг энг катта бойлиги — дунёда тенги йўқ мана шу гўзал қизларимиз, шу улкан мажмуанинг меҳнаткаш, навқирон жамоаси, деб айтган бўлар эдим. Қани энди, зиммамдаги давлат ишлари бир оз камайсаю мен сиз — сулув қизларимнинг ҳар бирингизга ақлли, мард, жасур, сизларни бошига кўтариб юрадиган олижаноб куёвлар топиб, тўйларингизга бош бўлсам. Дунёда бундан ортиқ бахт-саодат борми ўзи!

Қадрли дўстлар!

Ушбу йирик саноат мажмуасини барпо этишда сидқидилдан меҳнат қилган “Ўзбекенгилсаноат” уюшмаси ходимларига, “Фарғонатрансмахсусқурилиш”, “Ўзэлектромонтаж”, “Фарғонанефткимёмонтаж” ва бошқа пудратчи ташкилотларнинг лойиҳачи ва муҳандисларига, қурувчи ва монтажчиларига, шу улкан ишга ҳисса қўшган барча инсонларга ҳаммамизнинг номимиздан чуқур миннатдорлик билдираман.

Юртимиз фаровонлиги ва тараққиётига хизмат қиладиган мана шундай бунёдкорлик ишларимиз янада кўпайсин!

Барчангизни яқинлашиб келаётган Истиқлолимизнинг ўн йиллик байрами билан қизгин табриклайман!

Хонадонларингизга тинчлик-омонлик, бахту саодат, амал доимо ёр бўлсин.

2001 йил 23 август

УЛУҒЛАРИ ЭЪЗОЗЛАНГАН ЮРТ ЗАВОЛ КЎРМАГАЙ

Ассалому алайкум, азиз ватандошлар!

Муҳтарам меҳмонлар!

Аввало, бугунги унутилмас воқеа — халқимизнинг буюк фарзанди, улуг шоир ва мутафаккир Алишер Навоийга бағишлаб бунёд этилган ёдгорлик мажмуининг очилиш маросимида сизлар билан учрашиб турганимдан гоят мамнун эканимни изҳор этмоқчиман.

Ҳурматли юртдошлар!

Бугун, Ўзбекистонимиз истиқлолининг ўн йиллигини нишонлаш арафасида, Навоий номи билан аталган бу муборак номни шараф ва ифтихор билан баланд кўтариб, эъзозлаб қелаётган вилоят ва шаҳарнинг қоқ марказида буюк бобомизнинг муҳташам ҳайкали ўрнатилгани бежиз эмас, албатта. Бугунги қувончли воқеанинг иштирокчилари — бепоён саҳро бағрида Навоий ва Зарафшон, Учқудуқ каби шаҳарларни бунёд этган, олтин, кумуш, пахта, ғалла, қорақўл сингари ноёб бойликларнинг макони бўлган саховатли заминда яшаётган, ўз юртини обод қилиш йўлида астойдил меҳнат қилаётган одамлар Навоий бобомизга бамисоли таъзим қилиб, чексиз ҳурмат-эҳтиромини бажо этмоқда.

Бугун барча соҳаларда — дунёда мисли йўқ конларимиз, саноат корхоналари бўладими, бепоён пахта далалари, кенг яйловлар бўладими — ҳамма жойда фидокорона меҳнат қилаётган инсонлар тимсолида Навоий ҳавас қилган ҳаёт намуналарини кўриб турганимизда, унинг орзу-умидлари бизнинг кунларимизда рўёбга чиқаётганида ўзига хос маъно-мазмун бор.

Ушбу воқеа яна шуниси билан эътиборлики, халқимиз, миллатимизнинг буюк инсон, улуғ мутафаккир Алишер Навоий сиймосини асрлар давомида эъзозлаб, унга назор этиб келаётган севги-садоқати айнан мустақил элтимизда ўзининг ёрқин ифодасини топмоқда, десак, ҳеч қандай муболаға бўлмайди.

Ўзбекистон истиқлолга эришган 1991 йилни “Навоий йили” деб эълон қилганимиз, ўша унутилмас кунларда бобомиз руҳини шод этиш мақсадида азим пойтахтимиз Тошкентда ул зотнинг табаррук номида миллий боғ барпо этиб, унинг тўрида шоирга муаззам ҳайкал ўрнатганимиз бу борадаги хайрли ишларимизнинг дебочаси бўлган эди.

Бугун, орадан ўн йил ўтиб, Алишер Навоий шарафига яна бир улкан ёдгорлик мажмуи бунёд қилганимиз мумкин шоиримизга чексиз фарзандлик муҳаббатимиз, садоқатимизнинг намояни, десак, бу ҳам айна ҳақиқатдир.

Алиш дўстлар!

Биз Навоий бобомизнинг мўътабар номи, ижодий меросининг боқийлиги, унинг даҳоси замон ва макон чегараларини билмаслиги хусусида фикр юритганда, нималарни назарда тутамиз?

Аввало, Алишер Навоий халқимизнинг онг ва тафаккури, бадиий маданияти тарихида бутун бир даврни ташкил этадиган буюк шахс, миллий адабиётимизнинг тенгсиз намояндаси, миллатимизнинг ғурури, шаъну шарафини дунёга тараннум қилган ўлмас сўз санъаткоридир.

Табъир жоиз бўлса, оламда туркий ва форсий тилда сўзловчи бирон-бир инсон йўқки, у Навоийни билмаса, Навоийни севмаса, Навоийга садоқат ва эътиқод билан қарамаса.

Буюк гуманист шоиримиз фаолияти ва ижодига теран назар ташласак, унинг даҳоси ижтимоий ҳаётнинг, мафкура ва маданиятнинг барча соҳаларини қамраб олганидан ҳайратга тушамиз.

Агар бу зотни авлиё десак, у — авлиёларнинг авлиёси, мутафаккир десак — мутафаккирларнинг мутафаккири, шоир десак — шоирларнинг султонидир.

Инсон қалбининг қувончу қайғусини, эзгулик ва ҳаёт мазмунини Навоийдек теран ифода этган шоир жаҳон адабиёти тарихида камдан-кам топилади.

Инсоний ишқ-муҳаббатни, меҳру вафо, иффат, шарму ҳаё ва назокатни ёниб, ҳассослик билан куйлаган Навоийнинг гўзал сатрларини ўқиганда буюк ва олижаноб қалб садоларини сезиб турамыз. Бу юрак туғёнлари, мана, орадан беш ярим аср ўтса ҳамки, миллионлаб одамларни ҳаяжонга солиб келмоқда.

Она тилига муҳаббат, уни улуглаш, беқиёс бойлиги ва буюклигини англаш туйғуси ҳам бизнинг онгу тафаккуримизга, юрагимизга аввало Навоий асарлари билан кириб келган.

Алишер Навоийнинг тарих ва башарият олдидаги улуг хизматларидан бири шундаки, у адолат туйғусини ҳар бир инсон, ҳар қайси халқ ва миллат интилиб яшайдиган олий мезон даражасига кўтарди, одамзодни ҳаётда адолатни қарор топтиришга, уни асраб-авайлашга чорлаб ўтди.

Ҳазрат Навоийнинг севикли қаҳрамони Фарҳоднинг инсонийлик ва олижаноблик, жасорат ва матонат каби фазилатлари, тоғни кесиб, сув чиқаргани, халқнинг оғирини енгил қилиб, унинг дардига малҳам бўлгани, кўп асрлар давомида ва бугунги кунда ҳам нафақат ўзбек халқи, балки барча халқларнинг ёш авлодлари учун ибрат бўлиб, уларни эзгулик ва фидойилик руҳида тарбиялашга кўмак бергани ва хизмат қилаётганини таъкидлаб ўтишнинг ҳожати йўқ, деб ўйлайман.

Азиз дўстлар!

Навоий ҳазратларининг том маънода халқпарвар шахс бўлгани, унинг ўлмас ғоялари бугунги кунларимиз учун ҳам бағоят ҳамоҳанг ва ибратли экани, айниқса, аҳамиятлидир.

Агар шоир асарларини варақласак, деярли ҳар саҳифасида “халқ”, “эл”, “улус”, “юрт”, “раият” деган сўзларнинг “меҳр”, “мурувват”, “оқибат”, “саховат”, “садоқат” сўзлари билан узвий боғланиб кетганини кўрамыз.

Навоий вилоятида қарор топганига ҳар қанча ҳавас қилса арзийди.

Бир пайтлар қуш учса, қаноти, одам юрса, оёғи қуя диган Қизилқум саҳросини гуллаган воҳага айлантираётган сиз, азиз навоийликлар ўз олижаноб ишларингизда аввало, Навоий даҳосидан руҳ ва илҳом, Навоий қаҳрамонларидан ўрнак ва ибрат олиб яшаётганингиз барчамизга қувонч ва ифтихор бағишлайди.

Қадрли ватандошлар!

Инсонни олам гултожи деб улуғлаган ҳазрат Навоийнинг бутун ҳаёти, бутун ижоди замирида эзгулик, адолат, нафосат каби юксак туйғулар дунёни обод ва мунавар қилади, башариятни маънавий ҳалокатдан қутқаради, деган қатъий ишонч мужассам.

Барчамизга ёд бўлиб кетган “Одамий эрсанг, демагит одами, Ониким йўқ халқ ғамидин ғами” деган ҳикматли сўзлар нафақат гўзал ташбеҳ, аксинча, улуғ шоирнинг иймон-эътиқоди, фаолият мезони, ҳаёт фалсафасидир.

Азиз дўстлар, ўзингиз бир ўйлаб кўринг, умр бўйи етим-есир, бева-бечора, ногирон ва муҳтожларга мурувват кўрсатиб келган, эл-юрт учун ўз ҳисобидан мактаб-мадрасалар, шифохона ва ҳаммомлар, йўл ва кўприклар, боғ-роғлар бунёд этган, илм-фан ва маданият аҳлининг чинакам ҳомийси бўлган бу беназир зотнинг мана шундай савобли ишларида ҳар биримиз учун ибрат ва сабоқлар бор эмасми?

Ҳазрат Навоий шундай буюк зот экан, унинг тафаккур дурдоналари бўлмиш боқий асарлари замонлар оша яшаб келаётган экан, бу улуғ меросдан халқимизни, аynиқса, ёшларимизни қанчалик кўп баҳраманд этсак, маънавиятни юксакликка кўтаришда, инсоний фазилатларни камол топтиришда шунчалик қудратли маърифий қуролга эга бўламиз.

Айни пайтда бу вазифа, илгари ҳам айтганимдек, ҳар биримизни Навоийни янада яхшироқ ўқишга, Навоийни янада теранроқ ўрганишга, унинг умр дафтаридан ибрат ва сабоқлар олиб яшашга даъват этади. Ишончим

комилки, ҳазрат Навоий даҳосига чексиз ҳурматимизнинг яна бир рамзи бўлмиш ва мана шу гўзал ёдгорлик мажмуаси ҳам шу эзгу мақсад йўлида хизмат қилади.

Фурсатдан фойдаланиб, ушбу муаззам боғни, бири-биридан кўркам мана шу иншоотларни бунёд қилишда яна широк этган меъмор муҳандисларга, қурувчиларга, бу олижаноб ишга ўз ҳиссасини қўшган барча юртдошларимизга ўз номидан, бутун халқимиз номидан чуқур миннатдорлик изҳор этаман.

Бугун мутафаккир шоиримиз хотирасини чуқур эҳтиром билан ёд этар эканмиз, унинг буюк даҳоси олдида яна бир бор бош эгиб таъзим қиламиз.

Ҳазрат Навоий орзу қилган осуда ҳаёт, фаровон турмуш, юксак тараққиёт юртимиз тупроғида доимо барқарор бўлсин.

Ҳар бир юртдошимиз, ҳар бир инсонга Навоий зиёндан баҳраманд бўлиш насиб этсин.

Барча олижаноб ишларимизда Навоий ғоялари, Навоий ибрати, Навоий руҳи бизга ҳамиша ҳамроҳ бўлсин.

*Навоий шаҳрида Алишер Навоий
ёдгорлик мажмуининг очилишига
бағишланган тантанали маросимда
сўзланган нутқ,
2001 йил 24 август*

**“ШАРҚ ТАРОНАЛАРИ”
УЧИНЧИ ХАЛҚАРО МУСИҚА
ФЕСТИВАЛИ ҚАТНАШЧИЛАРИ ВА
МЕҲМОНЛАРИГА**

Қадрли фестиваль қатнашчилари!
Азиз дўстлар!

Мамлакатимизда учинчи бор ўтказилаётган “Шарқ тароналари” халқаро мусиқа анжумани қатнашчилари бўлган сиз, азизларни қадимий ва навқирон Самарқанд заминида муборакбод этишдан фойта мамнун эканимни изҳор этаман.

Жаҳон цивилизациясининг бешикларидан бири, турли маданиятлар тугашган бу фусункор шаҳарда бундан тўрт йил муқаддам асос солинган “Шарқ тароналари” мусиқа фестивали халқаро майдонда эътибор қозониб, нафақат Шарқ, балки Ғарб дунёсидаги кўплаб санъат намояндаларини ҳам ўзига жалб этаётгани унинг қисқа муддат ичида ажойиб анъана ва катта нуфузга эга бўлиб бораётганидан далолат беради.

Шу билан бирга, бу фестиваль жаҳон аҳлининг ўзаро маданий мулоқотга бўлган ҳаётий эҳтиёжини ҳар бир халқ, ҳар бир миллат руҳида азалдан яшаб келаётган яхшилик, гўзаллик ва нафосатга интилиш ҳиссини рўёбга чиқаришда беқиёс восита бўлиб хизмат қилмоқда.

Мусиқа санъатининг минг-минг йиллар давомида инсонлар қалбига юксак ва беғубор туйғуларни жо этиб келаётгани, бу ёруғ оламни яна ҳам мунаввар қилиб кўрсатадиган илоҳий мўъжиза экани барчамизга аён.

Айниқса, башарият мураккаб технологиялар, глобал муаммолар, шиддаткор тараққиёт асрида яшаётган бу-гунги кунда руҳий эркинлик, руҳий юксаклик намунаси бўлган бу санъатнинг ҳаётимиздаги ўрни ва қадр-

АДОЛАТ — ҚОНУН УСТУВОРЛИГИДА

Ассалому алайкум, қадрли ватандошлар!

Муҳтарам халқ депутатлари!

Аввало, барчангизни кириб келаётган энг улуг, энг азиз байрам — Ватанимиз мустақиллигининг ўн йиллик айёми билан чин қалбимдан самимий муборакбод этишга ижозат бергайсизлар.

Азиз дўстлар!

Ўтган ўн йиллик яқин тарихимизни сарҳисоб қилиш, барча соҳаларда эришган улкан ютуқларимизни таърифлаш, шу жумладан, камчиликларимизни ҳам ҳолисона баҳолаш, бир сўз билан айтганда, шу давр мобайнида амалга оширган ишларимиз ҳақида ҳисобот бериш, уларнинг барчасини бир маърузада акс эттириш жуда мураккаб ва қийин вазифа эканини ҳаммамиз яхши тушунамиз.

Лекин мен бугун мана шу юксак минбардан туриб, сиз, муҳтарам халқ вакилларининг очиқ чехрангизга қараб, сиз орқали бутун халқимизга бир ҳақиқатни айтишни истардим.

Бу ҳақиқат шундан иборатки, асрлар давомида кўп-кўп қурбонлар бериб, машаққатли синовлардан ўтиб, мислсиз оғир кунларни кўриб, не-не йўқотишлар, зулм-зўравонликларни бошидан кечирган, аммо озод бўлиб, эркин бўлиб ҳур Ватанда яшаш учун кураш йўлидан қайтмаган халқимизнинг ана шу азалий армони айнан бизнинг кунларимизда рўёбга чиққани, бундай саодат барчамизга насиб этгани учун Яратганимизга минг-минг шукрона айтишимизни хоҳлардим.

— Биз мана шу ўн йил давомида янги ҳаёт, янги жамият қуриш борасида оламшумул воқеаларга бой бўлган тарихий йўлни босиб ўтдик. Бу йўлда муваффақият ва қувончлар ҳам, изтироб ва машаққатлар ҳам бўлгани табиий, албатта.

— Лекин биз ўз олдимизга қўйган улуг мақсадлар сари қатъият билан интилиб, тинимсиз меҳнат қилдик, ҳар қандай қийин шароитда ҳам танлаб олган йўлимиздан қайтмадик.

— Айниқса, очиқ демократик давлат ва жамият қуриш мақсадида янгича бошқарув ва бозор муносабатларига асосланган иқтисодиёт тизими шаклланиши ҳамда ўзимизга мос ва ўзимизга хос мустақил ривожланиш стратегиясини амалга ошираётганимиз, жаҳон ҳамжамиятида муносиб обрў-эътибор қозонганимиз Ватанимизнинг буюк келажаги сари қўйилган муҳим қадамдир.

Мамлакатимиз сарҳадларининг дахлсизлиги ва суверенитетини, халқимизнинг тинч ва осойишта ҳаётини ишончли ҳимоя қилиш мақсадида тезкор, замонавий, қудратли Қуролли Кучларимизни ташкил этганимиз ўз вақтида чуқур ўйлаб қилинган ишимизнинг тасдиғи бўлди, десак хато бўлмайди.

Миллий қадриятлар, эзгу анъаналар, тилимиз, муқаддас динимизнинг ҳаётдаги ўрни қайта тиклангани ҳам жамиятимиз қиёфасини ўзгартиришда, маънавиятимизни, одамларимизнинг онгу тафаккурини юксалтиришда ўзининг ижобий самарасини бермоқда.

Энг муҳими, кўпмиллатли Ватанимизда ҳукм сураётган тинчлик ва барқарорлик, миллатлараро тотувлик муҳити — бизнинг беқиёс бойлигимиз эканини юртимизда яшаётган ҳар бир миллат ва элат вакили ўзининг кундалик ҳаётида ҳис этиб турибди.

Бугун миллий истиқлол ғоясини ўзида тўлиқ мужассам этадиган юрт тинчлиги, Ватан тараққиёти, халқ фаровонлиги каби олижаноб мақсадлар атрофида сиёсий ва ижтимоий кучлар жинслашаётгани, элимизнинг иродаси, салоҳияти ва куч-қудрати сафарбар этилаётгани —

буларнинг барчаси ҳаммамизни қувонтиради ва келажакка бўлган ишончимизни мустаҳкамлайди.

Бир сўз билан айтганда, биз танлаган тараққиёт модели, бозор иқтисодиётига таянган очиқ демократик давлат қуриш, фуқаролик жамияти асосларини шакллантирадиган янги ҳаёт барпо этиш ҳаракатларимизнинг, бир томондан — кўп асрлик тарих, буюк маданият, юксак миллий анъаналар, муқаддас қадриятларга, иккинчи томондан эса — жаҳон халқларининг энг илғор ютуқларини ўзида мужассам этган тажрибага асосланган йўлимизнинг тўғри эканини ҳаётнинг ўзи тасдиқламоқда.

Азиз дўстлар!

Ҳаётимизнинг бугунги босқичида демократлаштириш, тубдан янгиланиш жараёнлари жамиятимизнинг барча соҳаларини қамраб олди, десак асло муболаға бўлмайди. Тараққиётимизнинг ҳозирги босқичидаги бош стратегик вазифа — бу 2000 йил июн ойида қабул қилинган жамиятимизнинг сиёсий, иқтисодий ва маънавий соҳаларидаги ислохотлар жараёнини эркинлаштириш ва чуқурлаштириш Дастурини амалга оширишдан иборат.

Бугун мен ана шу Дастурнинг муҳим таркибий қисми бўлган суд-ҳуқуқ тизимини эркинлаштириш ва демократлаштириш масалаларига тўхталиб ўтмоқчиман.

Қонун устуворлигини таъминлаш, шахс, оила, жамият ва давлатнинг ҳуқуқ ва манфаатлари муҳофазасини кучайтириш, аҳолининг ҳуқуқий маданияти ва ҳуқуқий онгини ошириш, фуқароларни қонунга бўйсунуш ва ҳурмат руҳида тарбиялаш — бу ривожланган бозор иқтисодиётига асосланган чинакам демократик, ҳуқуқий давлат ва эркин фуқаролик жамияти қуришнинг нафақат мақсади, балки унинг воситаси, энг муҳим шарти ҳисобланади.

Мустақиллик йилларида суд-ҳуқуқ тизимини эркинлаштириш ва демократлаштириш борасида муҳим қадамлар қўйилганини эътироф этмоқ лозим.

Бунинг натижасида мамлакатимизда замонавий демократия талабларига жавоб бера оладиган суд тизими шаклланимоқда.

Суд бугунги кунда аввалгидек ҳукмрон коммунистик тизимнинг қатарон ва жазолаш аппарати эмас, балки у ҳар бир инсон ва фуқаронинг ҳуқуқ ҳамда эркинликларини ишончли тарзда қўриқлаш ва ҳимоя қилишга қаратилган чинакам мустақил давлат институтига айланмоқда. Фуқароларнинг судга ишончи мустаҳкамланиб бормоқда.

Хурматли депутатлар!

Юртимизда бу соҳада бўлаётган ижобий ўзгаришлар босқичма-босқич амалга оширилаётган ислоҳотлар натижасидир.

Келинг, шу йўлда босиб ўтган босқичларни бир эслайлик.

1993 йили қабул қилинган “Судлар тўғрисида”ги биринчи Қонундаёқ айбсизлик презумпцияси, ҳимояга бўлган ҳуқуқ, суд жараёнидаги тортишув ва ошкоралик каби умумэтироф этилган тамойиллар белгилаб қўйилган эди. Улар кейин жиноий-процессуал, фуқаролик-процессуал ва бошқа кодекс ҳамда қонунларда ривожлантирилди.

Ислоҳотларнинг мана шу босқичида суд иш юритишининг, том маънодаги мустақил ва фақат қонун олдида жавоб берувчи суд тизимининг қонуний асослари яратилди. “Фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини бузадиган хатти-ҳаракатлар ва қарорлар устидан судга шикоят қилиш тўғрисида”ги, “Адвокатура тўғрисида”ги, “Адвокатлик фаолиятининг кафолатлари ва адвокатларнинг ижтимоий ҳимояси тўғрисида”ги қонунлар, фуқаролар, юридик шахсларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини суд орқали ҳимоя қилишни кучайтиришга, суд тизимини демократлаштиришга қаратилган бошқа қонунлар қабул қилинди.

Жаҳон тажрибасини ҳисобга олиб, биринчи марта мамлакатимизда Конституциявий суд таъсис этилди. Бозор иқтисодиётига ўтиш шароитидаги ҳўжалик муносабатларида қонунчиликни таъминлашда муҳим роль ўйнаётган ҳўжалик судлари тизими яратилди.

2000 йилда янги тахрирдаги “Судлар тўғрисида”ги Қонуннинг қабул қилиниши суд тизимини ислоҳ қилишда муҳим босқич бўлди. Унда мустақиллик йилларида суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилиш борасида орттирилган тажрибадан хулоса чиқарилди ҳамда судлар фаолиятининг янада демократлашуви ва такомиллашуви учун шароит вужудга келтирилди.

“Судлар тўғрисида”ги янги Қонуннинг моҳияти нимадан иборат?

Биринчи ва энг асосийси — давлат ҳокимиятининг бўлинишига оид конституциявий тамойилдан келиб чиқиб, ҳокимиятнинг тўлақонли мустақил тармоғи бўлган суднинг мустақиллигини таъминлашнинг мустаҳкам механизми яратилди.

Судьялик лавозимларига номзодларни тавсия этиш, уларнинг ваколатларини тўхтатиш ва муддатидан илгари тугатиш ҳақида тақдимномалар киритиш ваколатлари Адлия вазирлиги тасарруфидан чиқарилди. Бу ваколатлар Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузурида тuzилган Судьяларни танлаш ва лавозимларига тавсия этиш бўйича олий малака комиссияси зиммасига юкланди.

Иккинчидан, умумий юрисдикция судларининг ихтисослашуви қонуний мустаҳкамланди, фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича алоҳида судларни ташкил этиш механизми жорий қилинди.

Ҳаётнинг ўзи бу қарорнинг тўғрилигини кўрсатиб турибди. Судларнинг ихтисослашуви ишларни кўриб чиқиш сифатини оширмоқда, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш кафолатини кучайтирмоқда.

Учинчидан, судлар фаолиятини моддий-техника ва молиявий жиҳатдан таъминлаш вазифаси махсус ваколатли мустақил орган — Адлия вазирлиги қошидаги Суд департаменти зиммасига юклатилди. Бу департамент судларнинг мустақиллиги ва фақат қонунга бўйсунishi тамойилларига қатъий амал қилган ҳолда иш юритиши белгилаб қўйилган.

Туртинчидан, “Судлар тўғрисида”ги аввалги Қонундан фарқли ўлароқ, янги Қонун асосида суд кадрларини танлаш ва тайинлашнинг самарали ва демократик ҳуқуқий механизми яратилди.

Мазкур Қонунга мувофиқ:

судьялар захираси судлар, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар, муассасалар, ташкилотлар, судьяларнинг жамъатчилик бирлашмалари аъзоларининг таклифи асосида судьяларнинг малака (квалификация) ҳайъатлари томонидан шакллантирилади;

судьялик лавозимига номзодлар ҳақидаги таклифлар Суд департаментида жамлаб борилади, унинг зиммасига судьялик лавозимига номзодларнинг ҳужжатларини йиғиш ва тайёрлаш, суд кадрлари малакасини ошириш ва-лифаси юклатилади;

номзодларни муқобиллик асосида кўриб чиқиш ҳамда судьялик лавозимига тайинлаш ҳақида тақдимнома киритиш судьялардан, Олий Мажлис депутатларидан, ҳуқуқшунос олимлардан, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идоралар ҳамда нодавлат ташкилотларининг вакилларида нборат таркибда Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузурида тузилган Судьяларни танлаш ва лавозимларига тавсия этиш бўйича олий малака комиссияси томонидан амалга оширилади.

Суд кадрларини танлаш ва тайинлашга доир яратилган тизим суд ҳокимиятининг амалдаги мустақиллигини, судьялик лавозимига тайинлашда холисликни таъминлайди.

Суд-ҳуқуқ соҳасидаги асосий ҳужжат ҳисобланган “Судлар тўғрисида”ги янги Қонунга мувофиқ, жиноий-процессуал ва фуқаролик-процессуал қонунчилигига ўзгартиришлар киритилди.

Ишларни кўриб чиқишнинг апелляция тартиби жорий қилинди. Бу суд хатоларини ўз вақтида тузатиш, суд иш юритишида сансалорликка йўл қўйилмаслигининг муҳим кафолати бўлди.

Янги қонунга мувофиқ, апелляция инстанцияси суди ишни қайта кўриб чиқиш учун судга юбормасдан, ўзи мазмунан кўриб чиқишга ҳақли.

Ҳукм, ажрим ва қарорларнинг қонунийлиги, асослиги ва адолатлигини юқори судлардаги кассация инстанцияларида кўриб чиқиш тартиби ҳам ислоҳ қилинди. Фуқаролар қонуний кучга кирган суд қароридан норози бўлган тақдирда ўз ҳуқуқларини кассация инстанцияси судининг мажлисида ҳимоя қилиш имкониятига эга бўлдилар. Бунда ҳимоя билан айблов ҳуқуқий жиҳатдан тенглаштирилди.

Фуқароларга суд қарорлари устидан апелляция ёки кассация тартибида шикоят бериш йўли билан ўз ҳуқуқларини ҳимоя қилиш усули, танлаш имконияти берилди.

Суд тизими билан бир қаторда жамиятда қонунийликни ва ҳуқуқ-тартиботни таъминловчи Ички ишлар вазирлиги, Прокуратура, бошқа ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар тизимида ҳам чуқур ислоҳотлар рўй бермоқда.

Азиз дўстлар!

Шубҳасиз, ҳаётимиздаги барча тармоқ ва жараёнларда амалга оширилаётган ижобий ўзгаришлар қаторида ҳуқуқни муҳофаза қилиш соҳасида ҳам жорий қилинаётган ислоҳотлар ўзининг самараси ва натижасини бера бошлади.

Энг муҳими, бу ислоҳотлар ижтимоий ҳаёт ва давлат қурилишининг демократик ўзгаришлар йўлида босқич-ма-босқич амалга оширилишини таъминлади.

Лекин, шу билан бирга, шуни таъкидлашимиз зарурки, ижтимоий тараққиёт одимлари, жамиятимизда рўй бераётган, узоқни кўзлаб амалга оширилаётган демократик жараёнлар суд-ҳуқуқ тизимида жорий қилинаётган ислоҳотларни танқидий баҳолаб, уларни янада чуқурлаштиришни ва қатъиятлик билан олиб боришни талаб этмоқда.

Шуни очиқ-ойдин тан олиш лозимки, бу соҳада эришилган ижобий натижаларга қарамай, суд-ҳуқуқ соҳасида ҳамон совет тизимининг асоратлари сезилмоқда. Аниқроқ айтганда, суд фаолиятига доир қабул қилинган қонун

ва бошқа меъерий ҳужжатлар умумэтироф этилган халқаро демократик меъёрларга борган сари мослаштирилатган бўлса-да, **афсуски, судьялар**, прокуратура ва тергов органлари ходимлари, бир сўз билан айтганда, **қабул қилинган янги қонунларни ҳаётга татбиқ этиши лозим бўлган кишиларнинг дунёқарashi ва тафаккури анча қиёвчилик билан ўзгаришти.**

Буни очиқ тан олиш керак. Бизнинг бош вазифамиз — ўтмиш асоратларидан имкони борича тезроқ қутулишдир.

Энг аввало, жазолашнинг репрессив, озодликдан маҳрум қилиш ҳолларини қисқартириш ҳисобига қонунчиликнинг адолат ва инсонийлик каби тамойилларининг кучайишини ва амалда қўлланишини таъминлашимиз зарур.

Маълумки, совет қонунчилигида иқтисодий жиноятларда ҳимоя қилинадиган асосий субъект бўлиб давлат субъекти ҳисобланган. Шунинг учун ҳам давлатга зарар етказиш ҳолларига ўта оғир жиноят сифатида қаралган ва бунга йўл қўйган шахслар ўта шафқатсизлик билан жазоланар эди. Хусусан, жуда катта миқдорда давлат мулкани ўғирлаган ёки пора олган жиноятчи шўро даврида амалда бўлган қонунчиликка мувофиқ ўлим жазосига ҳукм қилинар эди.

Мисол учун, 1986 йилда СССР Олий суди Ўзбекистоннинг собиқ пахта тозалаш саноати вазири Ваҳобжон Усмоновни ноқонуний тергов усулларини қўлаб олинган сохта гувоҳликлар асосида катта миқдорда пора олганликда айблаб, ўлим жазосига ҳукм қилган эди. Суд ҳукми ижро этилиб, орадан 12 йил ўтгач, 1998 йилда В.Усмонов батамом оқланди, жинойи иш эса унинг хатти-ҳаракатларида жиноят таркиби йўқлиги сабабли ҳаракатдан қолдирилди.

Бугун бизнинг ҳуқуқий доктринамиз мутлақо янгича, демократик тамойилларга асосланган. У, энг аввало, Ўзбекистон Конституцияси талабларига кўра, инсон ҳуқуқларининг устуворлигини таъминлайди. Инсон ҳимоянинг

бош субъекти бўлиб, унинг ҳаёти ва соғлиғига суиқас қилиш оғир жиноят ҳисобланади.

Лекин шуни афсусланиб тан олишимиз керакки, ҳали бери қонунчилигимизда ҳам, қонунни қўллаш фаолиятимизда ҳам ўтмиш замоннинг иллатларидан ҳамон қутилин олмаяпмиз. Суд-тергов тажрибасида баъзан умуман то қат қилиб бўлмайдиган мантиқсизликларга йўл қўйилмоқда.

Жамият учун унчалик хавфли бўлмаган қонунбузарликни содир этган шахс судларимиз томонидан амалдаги қонунларимизга кўра, беш йил ёки ундан ҳам кўп муддатларга озодликдан маҳрум этилади.

Масалан, Фарғона вилояти, Охунбобоев тумани суди томонидан 20 ёшли Моргунов болалар боғчаси ошхонасидан 8600 сўмлик идиш-товоқ ўғирлагани учун, гарчи бу нарсаларни эртаси куниёқ қайтариб олиб келган бўлсада, 5 йил муддатга озодликдан маҳрум этилган.

Тошкент шаҳар, Шайхонтоҳур туманида балоғат ёшига етмаган Р.Абдуллаев ўғай онасининг 3300 сўм пулини ўғирлагани учун қамоққа олинган. Навоий вилояти Хатирчи тумани ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари томонидан фуқаро Ш. Исматов харидордан 190 сўм ортиқчи пул олгани учун жиноий жавобгарликка тортилган ва ҳукм қилинган.

Тошкент шаҳар, Бектемир тумани тергов органлари томонидан 19 ёшли Ҳожирасулов 25 килограмм гилос ўғирлагани учун жиноий жавобгарликка тортилган ва қамоққа олинган.

Бундай мисоллар, биринчи навбатда, қонунчилигимизда ва қонунларни жорий этиш амалиётининг айрим қисмларида бугун бизнинг қарашларимизга номаъқул бўлган тажрибалар қўлланилаётганини кўрсатади.

Бундай ҳолларда қонунни бузган одамдан уни тақрорламаслик ҳақида тилхат олиш, гаров каби бошқа эҳтиёт чораларини, жарима каби жазоларни қўллаш ўзини оқлашини унутмаслик керак. Афсуски, юқоридаги ҳар бир

ҳолатда тергов органлари энг оғир эҳтиёт чораларини кўлаган. Бундай мисолларни яна кўплаб келтириш мумкин.

Шу йилнинг июн ойида менинг топширигим бўйича тергов ҳибсхоналарида ўтказилган текширув натижасида кўплаб ана шундай фактлар аниқланди. Жамият учун хавфли бўлмаган жиноятларни содир этган, илгари судланмаган ва ҳатто етказилган моддий зарарни тўла қоплаган шахслар қачон суд мажлиси бўлишини кутиб, ойлаб ҳибсда сақланган. Кўрилган чора-тадбирлар натижасида бир ой ичида тергов ҳибсхоналаридан икки минг нафардан зиёд ана шундай шахслар озод қилинди.

Бундай ҳолатларнинг ҳар бири ортида тирик жон, бизнинг ватандошимиз, унинг алам-изтиробларини бирга тортаётган ўғил-қизлари, оиласи, қариндош-уруғлари борлигини, минг афсуски, унутамиз.

Буни қандай изоҳлаш мумкин? Бу фактлар, аввало, шундан гувоҳлик берадики, тергов органлари жиноятларнинг содир этилишига олиб келган ҳақиқий сабаб ва шарт-шароитларни, ҳуқуқбузарнинг шахси ва уни жиноятга ундаган омилларни ҳар доим ҳам пухта ўрганмайди.

Терговни зўравонлик билан олиб бориш, яъни олдин ҳибсга олиб, жамиятдан ажратиб, кейин унинг айбини исботлашга киришишдек ўтган замондан қолган ярамас тажрибага ҳали-ҳануз барҳам берилмаган.

Ҳуқуқ-тарғибот идораларининг айрим нопок ходимлари учун фуқароларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш биринчи навбатдаги вазифа бўлмай, балки қўрқитиш, ўз ваколати ва ҳукмдорлигини кўрсатиб қўйишга интилиш, ўзини гўё жиноятчиликка қарши курашаётгандек қилиб кўрсатиш каби нохуш одат ҳамон яшаб келмоқда.

Шундайлар ҳам борки, улар қонунчилигимиздаги айрим номукамалликлар, одамларнинг хато ва бахтсизликлари ҳисобига ўзларининг ғаразли, таъмагирлик мақсадларига эришишга уринади. Бундай ходимлар халқ

хулоса чиқариб олиш ва қонунни бошқа бузмаслик учун қўн ҳолларда кифоя бўлади, деб ўйлайман.

Бугун жиноят учун жазо тайинлаш борасида юқорида келтирилган ёндашувларни тубдан қайта кўриб чиқиш вақти етди. Жиноят, жиноят-процессуал қонунчилигини ўзгартириш бўйича ушбу сессияга тақдим қилинган таклифларни бу соҳадаги дастлабки қадамлар, деб қабул қилиш керак.

Табий бир савол туғилади: уларнинг моҳияти ва аҳамияти нимадан иборат? Уларни қабул қилиш билан нима ўзгаради?

Биринчидан, сизлар яхши биласизлар, амалдаги жиноят қонунчилигимизда барча жиноятлар, ўз хусусияти ва ижтимоий хавфлилики даражасига қараб, тўрт гуруҳга бўлинади. Эслатиб ўтаман: булар ижтимоий хавфи катта бўлмаган, унча оғир бўлмаган, оғир ва ўта оғир жиноятлардир.

Ижтимоий хавфи катта бўлмаган жиноятлар Жиноят кодексига жами 460 жиноят таркибидан 86 тасини ёки бошқача айтганда, 18,7 фоизини ташкил этади.

Бугун жиноят қонунчилигини эркинлаштириш ва инсонпарварлик тамойилларига янада мувофиқлаштириш мақсадида яна 110 турдаги унча оғир бўлмаган жиноятларни ижтимоий хавфи катта бўлмаган жиноятлар тоифасига ўтказиш таклиф этилмоқда. Шундай қилиб, Жиноят кодексига жами жиноятлар таркибининг 42,8 фоизи ижтимоий хавф туғдирмайдиган жиноятлар ҳисобланади.

Ижтимоий хавфи катта бўлмаган жиноятлар тоифасининг кўпайиши тергов ва суд органларининг қамоққа олиш билан боғлиқ бўлмаган ҳуқуқий чеклашлардан фойдаланиш имкониятларини сезиларли даражада кенгайтиради.

Жиноятнинг бундай тоифасини содир этгани учун судланиб, озодликдан маҳрум қилинганлар жазони колония жойларида қўриқчисиз ўтайди, эркин юриш ҳуқуқига, қариндош-уруғлари ва яқинлари билан чек-

ланмаган миқдорда учрашиш ва бошқа бир қатор имтиёзларга эга бўлади.

12 турдаги жиноятни оғир тоифадан унча оғир бўлмаган жиноятлар тоифасига, етти турини эса ўта оғир жиноятлар тоифасидан оғир жиноятлар тоифасига ўтказиш таклиф этилмоқда.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, бу ўзгартишлар жазони ўташ режимига таъсир кўрсатади. Жазони енгилроғи билан алмаштириш, жазони ўташ муддатидан илгари шартли озод қилиш тартибини қўллаш мумкин бўлган маҳкумлар тақдирини сўзсиз анча енгиллаштиради.

Жиноятларни белгилаш қоидаларининг ўзгартирилиши Жиноят кодексимизнинг умумий йўналишини том маънода ўзгартиришга ва уни ҳуқуқий-демократик давлат тамойилларига мослаштиришга имкон беради.

Ўзингиз ўйлаб кўринг: тасдиқлаш учун таклиф этилган ўзгаришлар жиноятлар таркибининг 73,1 фоизи ижтимоий хавфи катта бўлмаган ва унча оғир бўлмаган жиноятлар тоифасига ва фақат чорак қисмигина оғир ва ўта оғир жиноятлар тоифасига ўтказилади.

Иккинчидан, жиноят қонунчилигида иқтисодий соҳада жиноят содир этган шахсларга нисбатан иқтисодий таъсир чораларини қўллаш имкониятларини кенгайтириш зарур. Бу — қонунчилигимизда иқтисодий соҳадаги жиноятлар ва унинг учун жавобгарлик тушунчасини замон талабига мос равишда идрок этишга асосланган янгича ёндашувдир.

Бунинг моҳияти нимада? Озодликдан маҳрум қилиш ўрнига жазонинг жарима турини қўллашни кенгайтириш, жарима миқдорини ошириб, энг аввало, етказилган моддий зарарни қоплашга қаратилган бошқа таъсир чораларидан фойдаланиш таклиф этилмоқда.

Эҳтиёт чораси сифатида қамоқда сақлаш ўрнига гаров, тегишли хулқ-атворда бўлиш тўғрисида тилхат олиш ва бошқа чоралардан фойдаланиш маъқулдир. Ҳақиқатан ҳам, иқтисодий жиноят содир этганликда айбланувчи

Ҳининг судга қадар қамалмаслигини аниқ билса, тергов ва суддан яширинишга ҳаракат қилиб ўтирмайди.

Бугунги кунда судлар томонидан тайинланаётган жазо чоралари ичида жарима жазоси атиги 8,3 фоизни ташкил этади, уни қўллаш даражаси эса пасайиб бормоқда.

Айни пайтда жиноят содир этган ҳар икки шахсдан бирига озодликдан маҳрум қилиш чораси қўлланилмоқда. Жазо чораларига доир таклиф этилаётган ўзгаришлар жиноятлар таркибининг 87 тасига тааллуқли бўлиб, жиноят қонунининг жазолаш таъсирини камайтиради.

Шу билан бирга, жавобгарлик доирасини янада аниқроқ белгилаш ва унга алоҳида ёндашув ҳисобига жазонинг тарбиявий аҳамиятини ва унинг самарасини ошириш имконини ҳам беради.

Жиноят кодексининг бешта моддасига, агар жиноят содир этган шахс етказилган моддий зарарни тўлиқ қоплаган тақдирда, судлар томонидан озодликдан маҳрум этиш жазосини қўлдамаслик ҳақидаги нормалар киритиш таклиф этилмоқда.

Ўйлайманки, жазо белгилашнинг муқобил турларини қўллашни кенгайтириш жиноят қонунчилигимизни такомиллаштиришнинг устувор йўналишларидан бири бўлади.

Учунчидан, бутун жаҳонда муҳокама этилаётган муҳим масалалардан бири — ўлим жазосининг жинсий жазо чораси сифатида қолаётганлиги билан боғлиқ муаммодир.

Айрим мамлакатларда ўлим жазоси тақиқланган, баъзиларида эса унга нисбатан мораторий эълон қилинган. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг 1977 йил 8 декабрда қабул қилинган резолюциясида жаҳон ҳамжамиятининг ушбу муаммога муносабати аниқ-равшан баён қилинган: “Ўлим жазоси масаласида кўзда тутилмаган асосий мақсад, — дейилади ушбу ҳужжатда, — бундай жазони бекор қилиш эҳтиёжидан келиб чиққан ҳолда, ўлим жазоси қўлланиладиган ҳуқуқбузарликлар миқдорини янада камайтириб боришдан иборат бўлмоғи лозим”.

Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, Ўзбекистонда ўлим жазосини қўллашга доир жиноят қонунчилиги сиёсати бутун жаҳонда кечаётган жараёнларга тўла мос бўлиб, Ўзбекистон Конституцияси моҳиятидан келиб чиқадиган инсонпарварлик тамойилини ўзида тўла акс эттиради.

Бинобарин, инсонга, унинг Парвардигор ато этган ҳаётига ҳамиша буюк неъмат сифатида муносабатда бўлиб келган халқимизнинг маънавий қадриятлари ҳам шуни тақозо этади.

Шуни эслатиб ўтмоқчиманки, 1994 йили Жиноят кодекси қабул қилинганида, 13 та моддада жазо чораси сифатида ўлим жазоси кўзда тутилган эди. 1998 йили бу жазо тури Жиноят кодексининг бешта моддасидан олиб ташланди.

Яъни, бугунги кунда ўлимга ҳукм қилиш мумкин бўлган моддалардан фақатгина саккизтаси қолдирилган. Бугун улардан яна тўртта моддасини қисқартириш таклифи киритилмоқда.

Таклиф этилаётган муайян ўзгаришлар қабул қилинган ҳолда, фақат тўрт турдаги жиноятлар учун ўлим жазоси қўлланиши мумкин бўлади. Агрессия, геноцид, террорчилик шулар жумласидан ҳисобланиб, халқаро нормаларга мувофиқ, улар энг оғир жиноят сифатида қаралади ва ўта қаттиқ жазо тайинлашни тақозо этади.

Яна битта сақланаётган модда — қасддан одам ўлдириш ўта оғир жиноятлар қаторига киради ва оғирлаштирувчи ҳолатларда бундай жиноятни содир этадиганларга ўлим жазоси қўлланилиши мумкин.

Бир ҳақиқат барчамиз учун аён бўлиши керак: инсон ҳаёти Худо томонидан ато этилган улуғ неъмат экан, демак, оғирлаштирувчи ҳолатларда қасддан одамни ҳаётдан маҳрум этиш ўлим жазосига лойиқдир.

Тўртинчидан, қонунчилигимиздаги жиноий жазо тури сифатида мол-мулкни мусодара қилиш жазосини қўллаш тартибини қайта кўриб чиқиш таклиф этилмоқда.

Сизларга яхши маълумки, бошқа турдаги жиноий жазоларга қўшимча сифатида қўлланадиган ушбу жазо туридан шўролар даврида кенг фойдаланилган эди. Бундан кўзланган мақсад битта: яъни, одамни бугундай синдириш, руҳан эзиш, уйдан, рўзгоридан айириш ва яна энг номақбули, оиласи, фарзандларини асосий тирикчилик манбаидан маҳрум этиш эди.

Халқимиз марказдан келган “десант”чи терговчилар “пахта иши”, “ўзбеклар иши” каби сохта айбловлар асосида минглаб мутлақо бегуноҳ кишиларни қамоққа ташлаган оғир кунларни бошдан ўтказди. Ана шу кезларда одамларнинг мол-мулкани рўйхатга олиш каби таҳқиқловчи, ғайринисоний хатти-ҳаракатлар кўплаб содир этилди. Судланувчиларнинг хотинлари, бола-чақалари бамисоли кўчага ҳайдалиб, турли хўрлаш ва камситишларга дучор этилди.

Бундай ишларни амалга оширган “десант”чиларнинг ўзлари эса катта минбарларга чиқиб, демократия ва ошкоралик, қайта қуриш ва инсон ҳуқуқлари ҳақида бор овоз билан дунёга жар солди. Аслида ҳибсга олинган ва маҳкум этилганларнинг болалари ва қариндошлари моддий ва маънавий нуқтаи назардан ноҳақ бадном бўлиб, ана шу тазйиқлар тамғасини бир умр кўтариб юришга мажбур бўлдилар.

Мана, бугун замон ўзгарди. Ҳаёт ҳамма нарсани жой-жойига қўйди. Аммо ўша даврдаги эскича қарашлар асорати муайян масалаларга ёндашувда, шу жумладан, қонунчилигимизда, ҳуқуқий нормаларни қўллаш амалиётида баъзан кўзга ташланиб қолмоқда.

Табиийки, жиноий йўл билан орттирилган мол-мулк ва бойликларни мусодара қилиш ва етказилган зарарни мол-мулк ҳисобидан ундиришга доир қонун нормалари ўз кучида қолади. Аммо қонунни бузган оила бошлиғининг қилмиши учун унинг хотини, бола-чақаси азият чекмаслиги ва жавоб бермаслиги керак.

Инсон ҳуқуқининг моҳияти ҳам, авваламбор, мана шундадир. Биз синфий кураш ғояларига, давлат манфа-

Кўп ҳолларда арзимас қилмиши эвазига қаттиқ жазо олган навқирон йигит айнан шу ерда жиноят оламига кирилади, ашаддий жиноятчиларга қўшилиб, уларнинг турмуш тарзига хос кўникмаларни эгаллай бошлайди.

Бугун Жиноят кодексига киритиш учун тавсия қилинган ўзгартиришлар олтмиш ёшдан ошган эркакларга ва аёлларга нисбатан тайинланадиган озодликдан маҳрум қилиш шаклидаги юқори жазо муддатларини ҳам камайтиришга қаратилган. Бу тоифадаги кишиларга бирор-бир жиноят учун бериладиган жазо қонунда назарда тутилган энг юқори муддатнинг тўртдан уч қисмидан ошмайди.

Яна бир муҳим ўзгаришга эътибор беришингизни истардим. Вояга етмаганлар томонидан ижтимоий хавфи катта бўлмаган ёки эҳтиётсизлик оқибатида жиноят содир этилса, уларга нисбатан озодликдан маҳрум этиш жазосини қўлламаслик таклиф этилмоқда.

Шу билан бирга, сессия муҳокамасига киритилган таклифларда ёши олтмишдан юқори бўлган эркакларга ўлим жазосини қўллаш амалиётини тақиқлаш масаласига алоҳида эътибор берилган.

Нега деганда, фарзандлари, неваралари бор, соч-соқолли ошпоқ қарияни ҳаётдан маҳрум этиш бизнинг миллий анъаналаримизга мутлақо тўғри келмайди. Кексаларни ялғозлаш, уларга мурувват кўрсатиш ва ғамхўрлик қилиш халқимизнинг ўзига хос бетакрор ва бебаҳо инсоний фазилатларидан ҳисобланади.

Ёши бир жойга борганида жиноятга қўл урганлар, майли, яхшиси, Оллоҳни ёдга олиб, унга илтижо қилсин, яқин орада Яратганнинг ҳузурда ўз қилмишларига яраша ҳисоб бериши муқаррарлиги ҳақида ўйласин. Майли, хоҳ тўғри, хоҳ нотўғри ишлари учун улар вақти-соати келиб, нева-чеваралари, келгуси авлодлари олдида жавоб бериши лозимлиги ҳақида ўйласин.

Олтинчидан, жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилигини эркинлаштириш ва демократлаштиришда ишларни кўриб чиқиш тартибини соддалаштириш, жиноий ишлар-

ни тергов қилиш ва судда кўриш муддатларини қисқартириш долзарб вазифаларимиздан бири бўлиб турибди.

Чунки тергов ҳамда суд амалиётининг таҳлили шун кўрсатадики, бу соҳада ҳозир ҳам хато-камчиликлар тинмай кетди.

Баъзан бирон-бир иш оила, йиллаб тергов идоралари томонидан текширилади, сўнгра судда кўрилиши учун яна навбат кутиб ётади.

Амалдаги қонунларга кўра, жиноят ишларини дастлабки тергов қилиш икки йилгача, айбланувчини қамоқда ушлаб туриш муддати эса бир ярим йилгача узайтирилиши мумкин. Ҳолбуки, бу муддатнинг ҳар бир куни ҳукм чиқарилишини кутаётган одам учун, айниқса, у қамоқхонада ўтирган бўлса, жазонинг ўзидан ҳам оғирроқдир.

Шу муносабат билан Жиноят кодексига тергов қилиш ва ҳибсда сақлаш муддатларини тўққиз ойга қадар камайтириш бўйича ўзгартиш киритиш катта аҳамият касб этади.

Яна бир янгилик. “Жабрланувчи билан ярашув” тўғрисидаги алоҳида тоифадаги иш юритиш тартибининг жорий этилиши жиноят процесси қонунчилигини такомиллаштиришда муҳим қадам бўлади.

Хўш, бу ерда гап нима ҳақда бормоқда?

Ижтимоий ҳавфи катта бўлмаган жиноят содир этган шахс, агар муқаддам судланмаган бўлса, ўз айбини бўйнига олса, жиноят оқибатида келтирган зарарни тўласа, жабрланувчи билан ярашса, суд ишни ҳаракатдан тўхтатади.

Бу ҳолатда жиноят содир этган шахс судланган, деб ҳисобланмайди. Муҳими, дастлабки тергов ишларини олиб бориш ва ишни судда кўриш учун сарфланадиган муддатлар қисқаради. У узоғи билан уч ҳафтагача чўзилиши мумкин.

Ҳурматли депутатлар!

Бугун кўриб чиқиладиган Жиноят ва Жиноят-процессуал кодексларига киритиладиган қўшимча ва ўзгартишлар жинойи ишларга тааллуқли қонунларни эркинлаштириш ва демократлаштириш сари ташланган муҳим ва масъулиятли қадамдир.

Айни чоғда, шуни ҳам унутмаслигимиз керакки, биз бу ишни амалга оширадиган идоралар фаолиятини тубдан ўзгартирмас эканмиз, бу қонун нормалари тўла-тўқис ишламайди ва ижобий самара бермайди.

Шунинг учун ҳам ушбу сессияда “Прокуратура тўғрисида”ги қонун лойиҳасини талабчанлик ва синчковлик билан, принципиал нуқтаи назардан кўриб чиқиш гоят муҳим. Лойиҳа учинчи ўқишда муҳокама этилмоқда.

Бу бир жиҳатдан табиийдир. Негаки, прокуратура қонунни, унинг талабларини қатъий ҳимоя қилувчи идора ҳисобланади. У ҳуқуқий ислоҳотларни ўтказишда, ҳуқуқий давлат, демократик жамият қуриш ишида ҳал қилувчи ўрин тутаяди. Шу боис “Прокуратура тўғрисида”ги қонунни мукамал ишлаб чиқиш ўта муҳим аҳамиятга молик вазифадир.

Ўз навбатида бунинг бошқа сабаблари ҳам бор. Эсингизда бўлса, олдинги сессия муҳокамасига киритилган ушбу қонун лойиҳаси бугунги ҳаёт тақозо этаётган ўзига хос принципиал ўзгаришларни тўла қамраб олмаган эди. Унда моҳиятан прокуратура фаолиятининг маъно-мазмунни ҳар томонлама ва чуқур акс эттирилмаган эди.

Жиддий равишда қайта ишланган, бугун қайта кўриляётган қонун лойиҳасида муҳим ўзгаришлар ва замон талабларига жавоб берадиган янгиликлар киритилган.

Аввало, бу янгиликлар нимага қаратилган?

Биринчидан, шуни афсус билан тан олишимиз керакки, прокуратуранинг қонунлар бажарилишини назорат қилиш бўлинмаларининг иши ўзининг ижобий ва яратувчанлик родини йўқотиб, кўпинча жазолаш хусусиятларини касб этмоқда.

Прокурорларнинг фаолиятида қонунларни ўзбошимчалик билан талқин этиш ҳоллари ҳам учраётгани, айниқса, ташвиш ва хавотир уйғотади.

Яна бир ўз ечимини кутаётган муаммо ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идораларнинг барчасига тааллуқлидир. У ҳам бўлса, ушбу касбни танлаган айрим ходимларнинг

махсус хизмат либосини кийиши билан бирданига юриштириши, хулқ-атвори ўзгариб қолади. Уларнинг онгида “Биз — давлатнинг ўта ишончли одамларимиз, қолганлар эса биз назорат қилиб туришимиз лозим бўлган омма, холос” деган кайфият пайдо бўлади.

Бу, ахир, ўтмишга, шўролар даврига хос бўлган ахлоқий тубанлик асорати эмасми? Оддий одамларда ҳуқуқ-тартибот идораларига нисбатан гоҳида ишончсизлик туғилишининг сабаби ҳам шунда эмасми?

Аксарият ҳолларда жамоатчилик билан ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари ходимлари ўртасида девор пайдо бўлиши ҳам ана шундай манманлик, ўзгаларни менсимаслик туфайли келиб чиқади.

Давлат муассасалари, биринчи навбатда, прокуратура ходимлари бир ҳақиқатни қулоғига қуйиб олсинки, улар ҳам мана шу халқнинг бир қисми, ҳеч кимдан, оддий одамлардан ортиқ жойи йўқ. Уларни шу халқ, шу жамият тарбиялаб вояга етказган. Бас, шундай экан, прокуратура ходимлари уларни назорат қилиши эмас, балки уларга хизмат қилиши керак.

Яна ва яна такрорлаб айтмоқчиман: прокуратура халқнинг устидан назорат қилмаслиги, аксинча, унга хизмат қилмоғи даркор. Прокуратура ваколатининг доирасини, унинг фаолиятини такомиллаштиришнинг асосий йўналишларини айнан ана шу нуқтаи назардан келиб чиққан ҳолда белгилаш зарур.

Жамиятни демократлаштиришнинг ҳозирги босқичида, яъни мамлакатда бозор муносабатларини тартибга солишнинг муҳим ҳуқуқий асослари, фуқароларни ва хўжалик субъектларини суд-ҳуқуқий жиҳатдан ҳимоя қилиш институти барпо этилаётган бир пайтда прокурорлик назорати тизимига ҳам ўзгаришлар киритиш вақти келди.

Боз устига, прокуратура органларининг хўжалик фаолиятига ўринсиз аралашуви иқтисодий ислоҳотлар йўлида ғов-тўсиққа айланмоқда.

Қисқача қилиб айтганда, замон талабларига қараб, “Прокуратура тўғрисида”ги қонуннинг янги таҳрири лойиҳасига прокурорлар ваколатини чеклайдиган бир қанча ўзгартишлар киритилмоқда.

Хусусан, қонун билан белгиланган прокурорлик назорати объеклари қаторидан фуқаролар чиқарилмоқда.

Демократик жамиятда алоҳида фуқаролар эмас, балки уларнинг қонуний ҳуқуқ ва манфаатлари қандай ҳимоя қилинаётгани прокурорлик назоратининг объекти ҳисобланади.

Прокуратура идоралари фуқароларнинг ҳуқуқлари камситилиши ҳолатларига йўл қўймаслик мақсадида бошқарув ва контроль органларининг ҳуқуқий ҳужжатлари қонунийлигини назорат қилиб бориши зарур. Бу — прокурорларнинг асосий вазифаси ва бурчидир.

Амалдаги процессуал қонунчиликка мувофиқ ҳолга келтирилган янги таҳрирдаги қонунга кўра, прокурорлар суд қарорлари ижросини тўхтатиш ҳуқуқига эга эмас.

Бундай қоида бошқа янги ўзгартишлар қаторида судларнинг мустақиллигини таъминлаб, суд ва прокуратура ваколатлари ўртасидаги тегишли мувозанатни ўрнатишга ёрдам беради.

“Прокуратура тўғрисида”ги қонуннинг янги таҳририда прокурорларнинг ижро этиш учун мажбурий бўлган “предписание”, яъни амрнома киритиш ваколати ҳам олиб ташланди.

Чунки, тажриба шуни кўрсатмоқдаки, бу ваколат прокуратура идораларига контроль органлари вазифасини амалга ошириш ва ҳўжалик субъектларининг фаолиятига аралашиш учун замин яратиб келмоқда.

Қолаверса, қонуннинг бузилиши ҳолатларини бартараф этиш бўйича прокурорларда бошқа таъсир чоралари ҳам етарли.

Прокурорлар ваколатига тааллуқли бир қанча ўзгартишларни Жиноят-процессуал кодексига ҳам киритиш таклиф этилмоқда. Тергов қилиш муддатларини қис-

қартириш, жиноий ишларни тергов қилишда сифат ва тезкорликни ошириш мақсадида шаҳар ва туман прокурорларини тергов ва айбдорларни қамоқда сақлаш муддатларини узайтириш ҳуқуқидан маҳрум қилиш таклиф этилмоқда.

Кўрсатилган ва белгиланган муддатларни узайтириш ҳуқуқлари вилоят прокурорлари, мамлакатимизнинг Бош прокурори ва унинг муовинларига берилган. Умумий узайтириш муддати, яна бир бор эслатиб ўтмоқчиман, 9 ойдан ошмаслиги керак.

Иккичидан, “Прокуратура тўғрисида”ги қонунда прокуратура фаолияти устидан самарали, биринчи гада, жамоатчилик томонидан назорат ўрнатишни таъминловчи механизмлар мустақкам белгилаб қўйилиши лозим.

Мамлакатимиз Конституциясида прокуратура ўз фаолиятида Ўзбекистон Республикаси Президентига ҳисоб бериши белгилаб қўйилган. Аммо бу нормани амалга оширишни таъминловчи ҳуқуқий механизмлар ҳанузгача яратилмаган эди. Бу соҳадаги ҳуқуқий бўшлиқ кўп ҳолларда прокуратура ходимлари ўртасида ўзбилармонлик ва шунга ўхшаган номаъқулчиликларга сабаб бўлди.

Қонунчиликка амал қилиниши устидан назорат ўрнатиши керак бўлган тизимнинг ўзида турли суниистеъмоллик ҳолатлари, порахўрлик каби иллатларнинг мавжудлиги мутлақо йўл қўйиб бўлмайдиган ҳолдир.

Сўнги бир ярим йил ичида 500 га яқин ходим интизомий жавобгарликка тортилган, прокуратура идоралари обрўсига путур етказувчи хатти-ҳаракатлари учун 44 киши эғаллаб турган лавозимидан озод этилган. Шулардан 9 нафари жиноий жавобгарликка тортилган.

“Прокуратура тўғрисида”ги қонуннинг янги таҳрирдаги лойиҳасига прокуратура фаолияти устидан назоратни кескин кучайтирувчи қоидалар киритилди.

Қонун лойиҳасига Конституциявий суд томонидан Бош прокурор қарорларининг Ўзбекистон Республика-

си Конституциясига ва амалдаги қонунчиликка мослиги устидан суд назоратини ўрнатиш механизми ҳақидаги қонданинг киритилиши жуда тўғри бўлган, деб ўйлайман.

Қонун лойиҳасига вилоят, туман ва шаҳар прокурорлари қонунчиликнинг ва жиноятчиликка қарши курашнинг аҳволи тўғрисида халқ депутатлари маҳаллий кенгашларига мунтазам равишда ахборот бериб туриши шарт эканлиги ҳақидаги қоида ҳам киритилди.

Ушбу ҳужжатда прокурорлар ишини қонунчилик асосида баҳолашнинг аниқ мезонларини белгилаб берадиган нормалар ҳам илк бор қўзда тутилмоқда. Улар прокурорларни лавозимларга тайинлашда ҳисобга олинади.

Прокурорлар фаолиятига улар томонидан қўзғатилган жиноий ишлар ёки жавобгарликка тортилган фуқаролар сонига қараб эмас, балки тегишли ҳудудда қонунчиликка амал қилинишининг ҳолатига қараб баҳо берилади.

Муҳтарам депутатлар!

Ижозатингиз билан юридик кадрлар ва биринчи навбатда, прокуратура органлари учун мутахассислар тайёрлашнинг амалдаги тизими, унинг камчиликлари ҳақида қисқача тўхталиб ўтмоқчиман.

Бугун ҳуқуқшунос кадрлар тайёрлаш бир қатор ўқув муассасаларида — Тошкент Давлат юридик институтида, Қорақалпоғистон, Самарқанд ва Фарғона давлат университетларининг юридик факультетларида, бошқа ўқув даргоҳларида амалга оширилмоқда.

Холисона тан олиш керакки, сўнгги йилларда ўқув жараёнини, ўқитиш услуби ва шаклларини такомиллаштириш юзасидан муайян ишлар амалга оширилди.

Шу билан бирга, таъкидлаш жоизки, кадрлар сифатида жиддий эътироз билдириш учун бизда ҳамма асослар бор. Хусусан, малакали ҳуқуқшуносларни тарбиялаш иши ҳамон эскича олиб борилмоқда, ўқитиш дастурларининг сифати, айниқса, ҳуқуқнинг янги устувор йўналишлари бўйича, замонавий талабларга жавоб бермайди.

Умид қиламизки, Ҳуқуқшунослик институти, мамлакатимизнинг бошқа йирик ўқув ва илмий марказлари бор салоҳиятини миллий ҳуқуқшунослик мактабини яратишга қаратади.

Бу даргоҳда ҳуқуқшунослик фани илмий ва амалиётининг долзарб муаммоларига доир очиқ ва кенг баҳс-мунозаралар олиб борилади, ҳуқуқий тизимни такомиллаштириш, қонунлар тайёрлашнинг истиқболли дастурлари тайёрланади.

Ҳурматли депутатлар!

“Прокуратура тўғрисида”ги қонун муҳокама этилиши муносабати билан яна бир мулоҳазани айтиб ўтмоқчиман.

Қонунни ҳимоя қилиш, суд, прокуратура органларининг асосий вазифаси, аввало, фуқароларнинг ҳуқуқий маданиятини ошириш, уларнинг ўз ҳуқуқларини, қонунларни яхши билишларига эришиш, ҳуқуқбузарликнинг олдини олиш бўйича самарали иш олиб боришдан иборатдир.

Биз мана шу оддий ҳақиқатни тушуниб етсак, ўшанда жамиятимизда жиноятчилар сони ҳам, эҳтимол, бу соҳада ишловчи ходимларнинг сони ҳам кескин камаяди.

Аммо бугунги кунда, айтиш мумкинки, тушуниб бўлмайдиган, қандайдир мавҳум вазият юзага келмоқда.

Биз ҳали ҳам болаларнинг ҳуқуқий тарбиясига етарлича эътибор бермаямиз. Мактаблардаги ўқув дастурларида қонунларни, ҳуқуқий тизимимизнинг асосларини ўрганишга амалда эътибор берилмаяпти.

Таажжубланиб айтмоқчиманки, бу масалалар билан оилалар ҳам, жамоатчилик ҳам, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ташкилотлар ҳам самарали тарзда шуғулланмаяпти. Биз инсон улғайиб, фаол турмушга киришиб, жиноят қилганда ёки қонунни буза бошлагандагина у содир этган ҳуқуқбузарликларнинг оқибатлари билан “муваффақиятли” кураша бошлаймиз.

Келинг, азиз дўстлар, бир ўйлаб кўрайлик. Вақт ўтгач, бундай салбий ҳолатларга қарши курашгандан кўра, аввал-бошдан бундай қонун бузилишларининг олдини олган яхши эмасми?

Хуқуқбузарлик қилган инсон ҳали ёш, дунёқараши ва ҳуқуқий онги эндигина шаклланаётган, қонунларга итоат қилувчи киши қилиб тарбиялаш мумкин бўлган пайтда аниқ мақсадни кўзлаб, унинг тарбияси билан шуғулланган яхши эмасмиди?

Бу масаланинг ҳал этилиши прокуратура идоралари, бутун ҳуқуқий тизимимиз ва умуман, жамиятимиз учун асосий фаолият йўналиши бўлмоғи керак.

Азиз юртдошлар!

Шахс эркинлиги ва ҳуқуқларини, бутун жамият ва давлат манфаатларини самарали ҳимоя қилишни кафолатловчи қонунларнинг қабул қилиниши, бир томондан, фуқароларнинг бу қонунларни ҳурмат этиши ва уларга амал қилиши шarti бўлса, бошқа томондан, бутун ўз мустақиллигининг ўн йиллигини нишонлаш арафасида турган мамлакатимизнинг изчил демократик тараққиёти гаровидир.

Сўзимнинг ниҳоясида, ҳурматли депутатлар, сизларни, сизлар орқали бутун халқимизни энг азиз, энг улуг байрамимиз — Мустақиллигимизнинг 10 йиллиги билан яна бир бор муборакбод этишга ижозат бергайсиз.

Сизларга, барча Ўзбекистон фуқароларига тинчлик-омонлик, бахт-саодат, фаровонлик тилайман.

*Иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси
Олий Мажлисининг VI сессиясидаги маъруза,
2001 йил 29 август*

МИЛЛИЙ ТЕАТРИМИЗ — ИФТИХОРИМИЗ

Ассалому алайкум, азиз дўстлар!

Муҳтарам санъаткорлар!

Қадрли меҳмонлар!

Аввало, барчангизни бугунги унутилмас кун — азим пойтахтимиз Тошкент шаҳрида ушбу ажойиб санъат саройи — Ўзбек давлат академик драма театримизнинг янги биноси очилиши муносабати билан чин қалбимдан самимий муборакбод этаман.

Ҳурматли биродарлар!

Бугун юртимиздаги энг улуғ ва энг азиз байрам аррафасида мана шу бетакрор, муҳташам, замонавий театр кошонаси санъат мухлислари учун ўз эшикларини очётгани фоят қувончлидир.

Бундай гўзал саройнинг тақдимот маросимида иштирок этишнинг ўзи ҳар қандай одамни ҳам қувонтириб, унинг кўнглига хуш кайфият, ёруғлик бағишлайди, десам, ўйлайманки, барчангиз бу фикрга қўшиласиз. Ўзингиз биласиз, Ўзбекистон раҳбари сифатида менинг кўп-кўп халқаро миқёсдаги катта анжуманларда, маҳобати билан кўзни қамаштирадиган саройларда, императорлар, қирол ва подшоҳларнинг қасрларида, бугунги замоннинг энг чиройли, бой ва ҳашаматли биноларида бўлишимга, у жойларда нутқ сўзлашимга, мулоқотларда иштирок этишимга тўғри келади.

Лекин мен мана шу дақиқаларда қалбимдан бир ҳаяжон кечираётганимни сизларга очиқ айтишим керак.

Бу ҳаяжоннинг сабаби шундаки, ўзбек маданиятининг кўзгуси бўлган мана шу академик театримиз саҳнасида Маннон Уйгур, Етим Бобожонов, Аброр Ҳидоятлов, Шу-

кур Бурҳонов, Олим Хўжаев, Сора Эшонтўраева, Наби Раҳимов, Обид Жалилов, Зайнаб Садриева, Тошхўжа Хўжаев, Александр Гинзбург, Ғани Аъзамов сингари не-не буюк санъат намояналарининг қутлуғ излари қолган, овозлари янграган, уларнинг ўлмас руҳи бугун ҳам шу даргоҳда кезиб юрибди.

Неча йиллар давомида ўзининг беқиёс санъати ва маҳорати, классик асарларнинг бетакрор ижроси билан бу театр нафақат миллий санъатимиз мухлисларини, балки дунёдаги манаман деган театрларнинг машҳур режиссёр ва актёрларини, уларнинг энг нозиктаб театршунос ва мутахассисларини ҳам ҳайратда қолдиргани маълум.

Ўзбек театрининг номини бутун дунёга танитган бундай ижодкорлар ҳар қайси халқ ва давлатнинг фахру ифтихори бўлишга муносиб эканини бугун вақтнинг ўзи исботлаб бермоқда, десам, бу ҳам айни ҳақиқат бўлади.

Бу тарихий сахнада Беруний, Ибн Сино, Амир Темури, Мирзо Улуғбек, Алишер Навоий, Бобур Мирзо каби улуғ сиймолар Ватанга садоқат, эзгулик ва адолат, маърифат ва нафосат сингари олижаноб фазилатлардан, мухта-сар қилиб айтганда, инсонийлик илмидан минглаб томошабинларга, бугун халқимизга сабоқ берганини миннатдорчилик билан эслаймиз.

Ишқ-муҳаббат, ҳалоллик, дўстлик, одамийлик каби юксак туйғулар ифода этилган, замон ва инсон муаммолари ҳақида баҳс юритадиган, ҳали-ҳануз томошабинлар хотирасидан ўчмай келаётган ўнлаб сахна асарлари ҳам мана шу театримиз тарихининг ёрқин саҳифаларини ташкил этади.

Бир сўз билан айтганда, одамларнинг қалбига беқиёс таъсир ўтказиб, уларни мудом эзгулик ва олижанобликка чорлаб келаётган академик театримиз маънавий ҳаётимизнинг узвий бир қисмига айланиб қолган, десак, ҳеч қандай муболаға бўлмайди.

Муҳтарам дўстлар!

Бугун биз ўзлигимизни англаш йўлида ўтмишимизнинг ноёб ва илгари номаълум бўлган саҳифаларини очаётган ҳозирги шароитда театр санъатимиз тарихидаги

баъзи нуқталарнинг асл моҳияти намоён бўлаётганига гувоҳ бўлиб турибмиз.

Тарихий ҳақиқат нуқтаи назаридан қараганда, Абдулла Авлоний, Маҳмудхўжа Беҳбудий, Мунаввар қори каби маърифатпарвар зиёлиларимиз ташаббуси билан ташкил этилган ўзбек театр труппаси 1914 йил 27 февраль куни Тошкент шаҳрида, ҳозирги Биржа маркази ўрнида жойлашган “Колизей” биносида “Падаркуш” спектаклини намоиш этгани — бу Туркистон заминидан профессионал театр талабларига жавоб берадиган биринчи миллий саҳна асари бўлганини айтиб ўтиш ўринли, деб биламан.

XX аср бошида, мустамлакачилик зулмига қарамай, халқимиз янги уфқларга — миллий уйғониш ва эркинлик сари интилиб яшаган бир даврда буюк аждодларимиз — жадидлар томонидан амалга оширилган бу улкан иш, бу ҳаракатни ўзига хос маънавий жасорат намунаси, деб аташ мумкин.

Бугун, Ватанимиз, юртимиз XXI асрга қадам қўйиб, ўзининг буюк келажаги сари интиляётган, бу йўлдаги барча ҳаракатларимиз иймон-эътиқод туйғуси билан йўғрилиб, кучайиб бораётган бир пайтда, ўз тарихий илдиэларимизни, шу жумладан, санъатимиз, миллий театримиз тарихини чуқур англаш, ундан сабоқ олиш ҳақида гапиришимиз ҳар жиҳатдан ўринли бўлади, деб ўйлайман.

Азиз юртдошларим!

Шу залда ўтирганларнинг кўпчилиги яхши билади — бу жойда илгари “Ватан” деган кинотеатр бўларди. Кейинчалик шу бино театр учун наридан-бери мослаштириб берилган эди.

Ҳар гал Навоий кўчасидан ўтганимда ушбу театрни кўриб, бу даргоҳда не-не буюк санъаткорлар, уларнинг истеъдодли давомчилари ижод қилса-ю, у ана шундай юксак бадиий салоҳиятга муносиб бинога эга бўлмаса, деган савол кўпчилик қатори менинг ҳам кўнглимдан кечар эди.

Чунки саҳна санъатининг одамларга нафақат завқ-шавқ бахш этиши, айтилиши вақтда миллий ғурур, миллий ифтихор манбаи, қудратли тарбия воситаси ҳам бўла олиши —

бу исбот талаб қилмайдиган ҳақиқатдир. Театрнинг маданий ҳаётимиздаги улкан вазифаси тўғрисида, унинг ўрнини бошқа ҳеч нарса боса олмаслиги ҳақида, умуман, театрни улуғлаш, унинг таъсир кучи ҳақида кўп гапириш мумкин.

Лекин бу борада битта муҳим масала борки, у ҳам бўлса, театр ўзининг шу вазифасини адо этиши учун, инсоннинг қалбига, онгу тафаккурига таъсир ўтказиб, уни эзгу фазилатлар сари чорлаши учун театр ва унинг жамоасига, санъат фидойиларига керакли шарт-шароит яратиб бериш зарурлигини гоҳо унутиб қўямиз.

Умуман, бу муаммолардан узоқ бўлиш, бу масалада масъулиятни бўйинга олмасликка уриниш ҳолатлари ҳар қадамда учраб туради.

Таъбир жоиз бўлса, шуни таъкидлаш зарурки, ҳаммамиз театр томошаларини яхши кўрамиз, аммо бундай таъсирчан сахна асарлари нечоғли машаққатли ва оғир меҳнат эвазига дунёга келиши ҳақида ўйлаб кўрмаймиз.

Кўпчилик эсласа керак, шўро даврида бир номақбул одат бор эди. Бирон завод ёки фабрика барпо этилса, ишлаб чиқариш корхонаси қурилса, унинг атрофида барча катта-кичик мутасаддилар парвона бўлиб юрар, ҳар ким ўзини кўрсатиб қолишга уринар эди.

Лекин маданият ва маънавият ўчоқларини, санъат масканларини қуриш ҳеч кимнинг ҳаёлига келмас, бунга худдики даромад бермайдиган бефойда бир иш, иккинчи даражали масала, деб қаралар эди.

Бирон-бир маданият биноси қурилишини амалга ошириш учун эса бир қанча давлат идораларидан ўтишга, агар унга сарфланадиган маблағ маълум бир миқдордан ошадиган бўлса, Москвадаги қанча-қанча кабинетларда овоза бўлишга тўғри келарди.

Театр, санъат уйлари каби масканлар халққа маънавий озиқ бериши, маданий савиясини ошириши, унинг юрагига малҳам бўлиши — бу масалалар уларни қизиқтирмасди. Чунки халқнинг маданияти, онгу тафаккури қанчалик паст бўлса, уни бўйсундириш, бамисоли бўйнига

калта арқон боғлаб етаклаш шунча осон бўлишини эски мафкура дохийлари яхши биларди.

Бу — кечаги ҳаётимизнинг аччиқ ҳақиқати.

Минг афсуски, бундай эски тузум асоратлари бугунги кунда ҳам тажрибамизда учраб туради.

Агар биз театр ҳаётининг ичига кириб, ўзимизни локал бирор марта театр раҳбарлари ўрнига қўйиб кўрсак, бу ижодий жамоанинг катта-кичик турли муаммоларини ечиш нечоғли қийин эканини тасаввур этган бўлар эдик.

Модомики, шундай экан, барчамиз бир ҳақиқатни тўғри англаб олишимиз керак.

Бу ҳақиқат шундан иборатки, ҳар қандай бадиий салоҳиятнинг намоён бўлиши, ижодкорнинг том маънодаги санъаткор бўлиб шаклланиши, Оллоҳ таоло ато этган ноёб истеъдодини рўёбга чиқариши, халққа танилиши учун аввало шарт-шароит, имконият зарур.

Шунинг учун ҳам, бугун мана шундай муаззам санъат кошонасини сизларга тақдим этишимизни, элу юрт олқиши, меҳрини қозонган сиз, азиз санъаткорларга бўлган бундай эътиборимизни табиий бир хол, деб қабул қилишингизни истардим.

Биламан, одатда бундай маросимларда, тантана ўтгач эса, оммавий ахборот воситаларидаги чиқишларда эски замондан қолган, бир қолиндаги гаплар такрорланиши мумкин.

Яъни, бу санъат кошонасини Президентнинг, давлатнинг, мамлакатнинг, ҳукуматнинг, Маданият ишлари вазирлигининг, Тошкент шаҳар ҳокимлигининг, керак бўлса, мана шу Шайхонтоҳур туман ҳокимлигининг, балки яна бир қанча катта-кичик раҳбарларнинг сахийлиги, гамхўрлиги сифатида таърифланишини кутишимиз мумкин.

Лекин, бу борада мен шуни айтмоқчиманки, бу театр биносини бунёд қилганимиз ўзбек маданиятининг истеъдодли намояндалари бўлмиш сизларнинг олдингизда, қолаверса, сизнинг тимсолингизда бугунги ёруғ кунларга етиб келолмаган буюк санъаткорларимизнинг руҳи ол-

дида биз ўз қарзимизни, ўз бурчимизни адо этганими ифодаси, холос.

Муҳтарам санъат арбоблари!

Бугун мана шу нафосат саройида сиз, азизлар билан бир таклиф ҳақида маслаҳат қилмоқчиман: миллий руҳ ва замонавий қиёфада қайта тикланган ушбу театримизни бундан буён Ўзбекистон миллий академик драма театри деб атасак, нима дейсизлар?

Ўйлайманки, бундай юксак ва шарафли ном бу қошонага бамисоли узукка кўз қўйгандек ярашади, санъат намояндаларини янги илҳом ва масъулият билан ижод қилишга, миллий истиқлол ғоялари руҳидаги бадий баркамол асарлар яратишга, замонамиз қаҳрамонларининг ёрқин образларини юксак даражада талқин этишга руҳлантиради.

Мен миллий театримиз саҳнасида сизлар яратадиган ранг-баранг асарларни миллионлаб санъат ихлосмандлари, бутун халқимиз ҳайрат ва ҳаяжон, завқу шавқ билан томоша қилишини, улар ҳаёт йўлларида дуч келадиган, ҳар бир инсонни ўйлантирадиган мураккаб саволларга театр ибрати орқали жавоб топишини истайман.

Сизлар ўзбек театр санъатимизнинг энг яхши анъаналарини асраб-авайлаб, ривожлантириб, келажак авлодларига етказасиз, миллий ва умумбашарий қадриятларни тараннум этувчи етук асарларингиз билан халқимиз маданиятини янада юксалтиришга муносиб ҳисса қўшасиз, деб ишонаман.

Барчангизга тилагим шуки, сизлар саҳнада бетакрор образлар яратиб, халқимиз меҳрига сазовор бўлишдан чарчаманг, бизга эса ажойиб маҳоратингизга қойил қолиб, санъатингизни олқишлаб, сизларга мана шундай ҳурмат-эҳтиром: иззат-икром кўрсатиб юриш насиб этаверсин.

Ҳаёт ҳақида, инсон умрининг маъно-мазмуни ҳақида театр ихлосмандлари билан қизгин ва жонли мулоқотингиз давом этадиган, юртимиз, миллатимиз доврўғини тараннум қиладиган бу муаззам ижод маскани аввало сизларга, барча санъаткорларимизга буюрсин, эзгулик ва

сўзалликни юксак қадрлайдиган томошабинларга, бутун халқимизга муборак бўлсин.

Фурсатдан фойдаланиб, ушбу маданият қасрини бунёд этган қўли гул қурувчиларимизга, меъмору муҳандисларимизга, бу олижаноб ишда қатнашган барча юртдошларимизга ўз номимдан, бутун санъат мухлислари номидан самимий миннатдорлик изҳор этаман.

Мана шу унутилмас дақиқаларда барчангизни Ватанимиз истиқлолининг 10 йиллик қутлуғ тўйи билан яна бир бор табриклайман.

Сизларга янги-янги ижодий ютуқлар, сиҳат-саломатлик, хонадонларингизга бахту саодат тилайман. Илҳомингиз, истеъдодингиз янада зиёда бўлсин, ҳамиша мухлисларингиз, халқимиз ардоғида бўлинг.

Эътиборингиз учун ташаккур.

*Тошкент шаҳрида Ўзбек миллий академик
драма театри янги биносининг очилиш
маросимида сўзланган нутқ,
2001 йил 30 август*

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
МУСТАҚИЛЛИГИНИНГ
ЎН ЙИЛЛИГИГА БАҒИШЛАНГАН
ТАНТАНАЛИ МАРОСИМДАГИ ТАБРИК СЎЗИ

Ассалому алайкум, азиз ватандошлар!

Қадрли меҳмонлар!

Бугун юртимизда яшаётган барча инсонлар, бутун ўзбек халқи учун ҳаяжонли ва қувончли кун.

Мана шу қутлуғ айёмда сиз, азиз юртдошларимни Ўзбекистон мустақиллигининг ўн йиллик санаси билан чин қалбимдан муборакбод этишга рухсат бергайсиз.

Озод ва эркин яшаш учун машаққатли ва аёвсиз кураш олиб борган, қанча-қанча тўфон ва синовларни, зулм ва қатағонларни бошидан кечирган, не-не қурбонлар берган ўзбек халқи учун бу муқаддас айём — йиллар ўтар, асрлар ўтар — абадий сақланиб, энг буюк, энг азиз сана бўлиб қолажак. Бугун биз мустабид тузум ва қарамлик исканжасидан халос бўлиб, ўз қадр-қимматимиз, муқаддас динимиз, тилимиз ва қадриятларимизни қайта тиклаб, иймон-этиқодимизга суяниб, ягона халқ ва миллат бўлиб, XXI асрга дадил қадам қўймоқдамиз.

Тарихан жуда қисқа бўлган ўн йиллик даврда ҳаётимизни янгилаш, демократик адолатли давлат ва фуқаролик жамиятининг асосларини яратиш, иқтисодиётимизни бозор муносабатларига ўтказиш, юртимизни обод қилиш ва халқаро майдонда обрў қозониш йўлида амалга оширган бунёдкорлик ишларимиз ҳақида бугун гурур ва ифтихор билан гапиришга ҳақлимиз, десам, бу ҳеч қандай хато бўлмайди.

Бунинг тасдиғи — қишлоқ ва шаҳарларимиз, бутун юртимизнинг обод қиёфаси, барқарор суръатлар билан ўсиб бораётган иқтисодиётимиз, мамлакатимизда ҳукм сураётган тинчлик ва осойишталик, барча миллатларнинг

мана шу мўътабар заминда тотув ва баҳамжиҳат бўлиб яшаётганидир.

Бунинг тасдиғи — ҳаётимизнинг барча жабҳаларида, одамларимизнинг қалбида намоён бўлаётган меҳр-оқибат, мурувват, бағрикенглик каби инсоний фазилатлар ва юртдошларимизнинг эртанги кунга кучайиб бораётган ишончидир.

Бир сўз билан айтганда, озод Ўзбекистон бугун жаҳон ҳамжамиятида муносиб ўрин эгаллади. У янги ҳаёт, янги жамият қуриш йўлида олиб бораётган ислоҳотлари билан, яратувчанлик меҳнати билан, ўзининг мустақил ички ва ташқи сиёсати билан дунё халқларининг ҳурмат-эътиборини, айтиш мумкинки, ҳавасини ўзига тортмоқда.

Кўнни кўрган, не-не синов ва қийинчиликларни бошидан кечирган, ҳаётнинг барча оғирликларига бардош бериб, йўлидан адашмаган халқимизни ўз олдига буюк вазифа қилиб қўйган озод ва эркин, фаровон ҳаётга эришиш мақсадидан энди ҳеч ким ва ҳеч қачон қайтара олмайди.

Бизнинг истиқлол йўлида қўяётган шаҳдам қадамларимиз дўст-биродарларимизни қувонтириб, бизни кўролмайдиган, эришган ютуқларимизга ҳасад билан қарайдиган, танлаган йўлимиздан қайтаришга уринаётган ғанимларимиз учун — улар буни хоҳлайдими, йўқми, бундан қатъи назар — аччиқ ҳақиқат бўлиши даркор.

Азиз юртдошларим!

Бугун барчамиз шуни яхши англаб олмоқдамизки, олдимизга қўйган мақсад ва муддаоларимизга эришиш — буни бошқалар тажрибасидаги кўп-кўп ҳаётгий мисоллар асосида кўриш мумкин — ҳеч қачон, ҳеч қаерда осон кечмайди.

Шунинг учун биз бугун ҳам сиёсий, ҳам иқтисодий, ҳам маънавий-маданий соҳаларда олиб бораётган ислоҳотларимизни доимий ҳаракатга айлантиришимиз ва янада чуқурлаштиришимиз, ҳаётимизнинг негизини ташкил этувчи муҳим принципларга алоҳида эътибор беришимиз керак.

Бугунги куннинг энг муҳим вазифаси — онгу тафаккуримизни замоннинг ўзи талаб қилаётган демократик тараққиёт тамойиллари ва қадриятлари билан бойитиб, уни янги босқичга кўтаришдир.

Лўнда қилиб айтганда, фуқароларимизнинг ҳуқуқ ва эркинликларини қадрлаш ва ҳимоялаш, уларнинг моддий ва маънавий манфаатларини диққат-эътиборимиз марказида тутиш, инсоннинг меҳнат қилиб, муносиб даромад олиши, мулкка эга бўлиши, ижтимоий таъминот, жамиятдаги эътиқод ва сўз эркинлигига қафолат бериш каби масалаларни биз учун энг устувор вазифа деб билишимиз даркор.

Энг муҳими, бундай имконият ва қафолатларни сўзда эмас, амалий ҳаётимизда татбиқ қилиш ҳозирги кунимизнинг энг мураккаб масаласига айланиб қолганини унутмаслигимиз керак.

Бугун бизнинг йўлимиз — ривожланган демократик жаҳон босиб ўтаётган йўл экан, жамиятимизнинг барча-барча жабҳа ва қатламларида, Амир Темур бобомиз ибораси билан айтганда, адолат деган буюк кучнинг ҳукм суриши, одамларимизнинг эркинлиги ва ташаббусининг очилиши, ҳаётимизда намоён бўлиши учун зарур имкониятларни нечоғли туғдириб беришимизга боғлиқ эканини тушуниб, англаб олишимиз керак.

Эзгу мақсад ва ниятларимизга эришишнинг энг муҳим шарти — бу юртимиздаги тинчлик, осойишталикни сақлаш, бугун авжига чиқаётган террорчилик, диний экстремизм, гиёҳвандлик, ақиданарастлик каби хавф-хатарлардан огоҳ бўлиш, бир сўз билан айтганда, ўз уйимизни ўзимиз асрашимиз кераклигини яна бир бор таъкидлаб ўтишни ўринли, деб биламан.

Азиз ва мўътабар юртдошларим!

Биз кундалик ташвишлар, турли юмушлар билан овора бўлиб, ҳаётнинг қанчалик тез ўтиб кетаётганини баъзан сезмай ҳам қоламиз.

Мустақиллик йили туғилган болаларнинг бугун ўн ёшга, ўша пайтда мактабга борган фарзандларимиз эса

ун етти ёшга тўлиб, умрининг навқирон бир фаслига қадам қўйганини кўриб, одам таъсирланади, жондан азиз ўғил-қизларимизнинг ҳаётга янги орзу ва катта умид, ишонч билан кириб келаётганидан қалби завқу шавққа тўлади.

Шубҳа йўқки, орадан йиллар ўтади, халқимиз ҳаётида ҳали бундан ҳам катта ўзгаришлар рўй беради. Эл-юртимиз янги-янги улкан ютуқларни қўлга киритади, иншо-оллоҳ.

Биздан кейин келадиган кўп-кўп авлодлар, албатта, мустақилликка эришганимизни ҳаёт мезонлари билан ўлчаб, унга ўз баҳосини беради.

Лекин бугун виждонимиз олдида ҳисоб бериб айтадиган бўлсак, бунга ким қайси кўз билан қарамасин, Ўзбекистон мустақиллиги кўп минг йиллик тарихимиз саҳифаларига зарҳал ҳарфлар билан ёзиладиган буюк тарихий воқеа бўлиб қолиши муқаррар.

Бу ҳақиқатни ҳеч ким, ҳеч қачон инкор этолмайди ва инкор этишга ҳаққи ҳам йўқ.

Муҳтарам ватандошларим!

Жаҳон — кенг, дунёда мамлакат кўп, лекин бу оламда бетакрор она юртимиз, Ўзбекистонимиз яккаю ягонадир. Бу гўзал юрт, бу муқаддас замин фақат бизга ато этилган. Мана шу улуғ туйғу ҳар биримизнинг дилимизга жо бўлиши, ҳаётимиз мазмунига айланиши лозим.

Мен бугунги улуғ сана, буюк байрам тантанасида мана шундай мислсиз ютуқларимизнинг ижодкори ва бунёдкори бўлган, барча қийинчилик ва машаққатларга сабртоқат билан бардош берган, белни маҳкам боғлаб, бир ёқадан бош чиқариб фидокорона меҳнат қилган олижаноб халқимизга фарзандлик меҳри ва муҳаббати билан таъзим қиламан.

Аввало, дуоғўй отахонларимизга, мунис онахонларимизга, заҳматқаш деҳқонларимизга, қўли гул ишчиларимизга, илму фан ва маданият намояндаларига, мард ва жасур ҳарбийларимизга, униб-ўсиб келаётган ўғил-қизларимизга — бутун Ўзбекистон халқига бугунги муборак

байрам муносабати билан ўзимнинг самимий тилакларимни билдираман.

Мана шу қутлуғ байрам барчамизга муборак бўлсин!

Ўзбекистонимиз истиқлоли абадий бўлсин, дунё тургунча турсин!

Юртимиз тинч, осмонимиз ҳамиша мусаффо бўлсин!

Барча эзгу ишларимизда Яратганнынг ўзи мададкор бўлсин!

ОДАМЛАР ТАШВИШИ БИЛАН ЯШАШ — ОЛИЙ БУРЧ

Ассалому алайкум, мухтарам юртдошлар!
Ҳурматли депутатлар!

Самарқанд — ўзининг бой тарихи, буюк маданияти, муқаддас обида ва кошоналари билан шуҳрат қозонган дунё тараққиётининг бешикларидан бири бўлиб, бугун ҳам ўз салоҳияти ва бетакрор қиёфаси билан жаҳон миқёсида минг-минглаб мухлисларни ўзига мафтун этиб келтиргани, халқимизнинг гурур ва ифтихорига айлангани ҳақида гапириш ортиқча, деб ўйлайман.

Бунинг тасдиғини куни кеча мана шу гўзал шаҳарда бўлиб ўтган, Шарқу Фарбнинг машҳур санъат намояндalари эътиборини ўзига тортган “Шарқ тароналари” халқаро мусиқа фестивали мисолида яна бир бор кўрдик.

Сўнги ўн йил мобайнида, бугун мамлакатимизда бўлгани каби, Самарқанд вилоятида ҳам катта бунёдкорлик ишлари амалга оширилди. Вилоятдаги шаҳар ва қишлоқлар қиёфаси ўзгариб, одамларга муносиб турмуш шароити яратиб бериш борасида кўп ишлар қилинди.

Янги-янги корхоналар, турар жой бинолари, маданий-маиший иншоотлар барпо этилгани вилоятнинг салоҳияти ортиб бораётганидан, ислохотларни жорий қилиш бўйича муайян ишлар амалга ошириляётганидан далолат беради.

Жорий йилда вилоятда макроиқтисодий ва молиявий барқарорлик ҳамда иқтисодиётнинг мутаносиблиги таъминланаётгани, 2001 йилнинг биринчи ярмида ўтган йилнинг шу даврига нисбатан ишлаб чиқарилган ялпи ички маҳсулот ҳажми 4,7 фоизга ўсганини ҳам ижобий баҳолаш мумкин.

Қисқа қилиб айтганда, бугун Самарқанд вилоятининг қиёфаси ўзгариб бораётганига, ҳаётнинг барча соҳаларида замон талаб этаётган янгиланишларга юз тутаётганига барчамиз гувоҳ бўлиб турибмиз. Бу ютуқлар, аввало, шу заминда яшаётган одамларнинг меҳнати, изланиши, фидокорлиги натижасида қўлга киритилаётганини, албатта, эътироф этамиз.

Лекин, бевосита бугунги сессия кун тартибига қўйилган масалага ўтар эканмиз, биз эришган ютуқлар ҳақида эмас, балки кўпроқ афсус ва таажжуб уйғотаётган камчилик ва муаммолар ҳақида гапиришимиз ўринли бўлади, деб ўйлайман.

Азиз дўстлар!

Мана шу минбардан туриб, сизлар билан илгари ҳам Самарқанд вилоятини ривожлантириш ҳақида, умуман, юртимизда бўлаётган, ўзгаларнинг ҳавасини тортаётган ўзгаришлар тўғрисида, олдимизда турган турли муаммолар ҳақида кўп гаплашганмиз. Мана шу залда Самарқанднинг обрўсига обрў қўшиш, унинг салоҳиятини юксалтириш, вилоят аҳолисининг оғирини енгил қилиш бўйича фикр алмашганмиз, режалар тузиб, орзу-умидларимиз билан ўртоқлашганмиз.

Бундай мулоқотларнинг менга мамнуният бағишлайдиган жиҳаги шундаки, вилоятдаги аҳвол, мавжуд нуқсон ва камчиликлар ҳақида гапирганда, ҳар доим Самарқанд вилояти жамоатчилиги, халқ ноиблари томонидан билдирилган фикр ва мулоҳазалар нақадар ўринли бўлганига, улар мана шу тупроқда яшаётган одамларнинг, халқнинг қарашлари ва хулосаларига ҳамоҳанг эканига гувоҳ бўламан.

Шу маънода, сизлар Самарқанд вилояти аҳлининг дарду ташвишларини, кайфиятини яқиндан билган одамлар сифатида бугунги вазиятга ҳолисона ва тўғри баҳо берасизлар, вужудга келган аҳволни тузатишда бир ёқадан бош чиқариб, вилоят олдида турган барча муам-

моларни ечишда баҳамжиҳат бўлиб ҳаракат қиламиз, деб ишонаман.

Самарқанд вилоятидаги ишларнинг ҳозирги аҳволи ҳақида гапирадиган бўлсак, аввало, бу ердаги ислоҳотларнинг бориши, ривожланиш суръатлари, одамларнинг оғирини енгил қилиш, энг муҳими, мавжуд резерв ва имкониятлардан оқилона фойдаланиш, масалани ҳал қилувчи кенг омма, шаҳар ва туманлар фаоллари, фидойилари билан тил топишиб, уларнинг бошини қовуштириб, барчасини умумий мақсад сари сафарбар этиш, бошқариш масалаларида заифлик кўзга ташланаётгани ҳақида катта ифсус билан гапиришга тўғри келади.

Халқ хўжалигининг етакчи тармоғи бўлган саноат соҳасини ривожлантириш бўйича вилоятда олиб борилаётган ишларни қониқарли, деб бўлмайди.

Буни шу йилнинг ўзида мавжуд 112 та саноат корхонасидан 28 тасида ишлаб чиқариш суръатларининг пасайишига йўл қўйилганида ҳам кўриш мумкин.

Бунинг устига, маҳсулот таннархининг юқорилиги, сифатининг пастлиги, маркетинг ишларидаги камчиликлар сабабли 14 миллиард сўмлик маҳсулот омборларда чанг босиб ётибди. Вилоятда “омбор учун ишлаш”дек ироқсиз иш услубидан ҳали-бери воз кечилмаётганини таъкидлаш зарур.

Ўз вақтида вилоят раҳбарияти, мутасадди ташкилотлар томонидан зарур чора-тадбирлар кўрилмагани туфайли тикувчиликка ихтисослашган “8 март”, пойафзал ишлаб чиқарувчи “Маҳси” каби корхоналарнинг қувватлари бекор турибди.

“Алпомиш”, “Кинап” ва “Лифтсозлик” сингари йирик саноат корхоналари эса тўла қувват билан ишламапти. Энг ачинарлиси шундаки, бу аҳвол ҳеч кимни бевота қилмаяпти.

Акс ҳолда, бу корхоналарнинг аҳволини яхшилаш борасида вилоят раҳбарияти томонидан бирон-бир тадбир ишлаб чиқилган бўлур эди. Айни пайтда дўконлар

эса валюта ҳисобига сотиб олинган чет эл пойафзаллари ва кийим-кечаклар билан тўлдирилмоқда. Бундай лоқайдлик ва бепарволик оддий одамларимиз учун қанчалик қимматга тушаётганини англаб етиш наҳотки шунчалик қийин бўлса?

Ахир, неча марта айтиш мумкин — қачон биз ўзимизнинг ишлаб чиқариш қувватларимиз ва маҳаллий хом ашё ҳисобидан, керак бўлса, хорижий сармояларни олиб келиб, улардан тўғри фойдаланиб, қўшма корхоналар ташкил этиб, энг муҳими, мана шу заминда яшаётган одамларни иш билан таъминлаб, зарур маҳсулотлар тайёрлашга ўрганамиз?

Биз одатда Самарқанд вилоятининг экспорт салоҳияти ҳақида гапирганда, “СамКОЧавто”, “Самжинтекс” ва “ЎзБАТ” сингари замонавий қўшма корхоналарни тилга оламиз. Лекин бу корхоналар Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари асосида ташкил этилганини унутмаслик керак.

Бевосита вилоят раҳбарияти томонидан чет эл инвестицияларини жалб этиш, ишлаб турган қўшма корхоналарни ривожлантириш борасида эса, афсуски, аниқ ҳаракатлар сезилмаяпти.

Масалан, жорий йилда режалаштирилган 8 та қўшма корхонадан фақатгина 2 таси ишга туширилган, холос. Мавжуд 5 та қўшма корхона вақтинчалик, 6 та қўшма корхона эса бутунлай ўз фаолиятини тўхтатгани ҳам бу масалага етарли эътибор берилмаётганидан далолатдир.

Ҳурматли депутатлар!

Самарқанд вилоятининг мамлакат агросаноат мажмуида муҳим ўрин эгаллашини барчангиз яхши биласиз. Бу ерда пахта, ғалла ва чорвачилик маҳсулотлари етиштириш учун катта имкониятлар мавжуд.

Энг муҳими, бошқа вилоятларга қараганда унумдор ерлар кўп, қадимий деҳқончилик анъаналарига эга бўлган Самарқанд меҳнат аҳли ўзининг миришкорлиги билан маълум ва машҳур.

Лекин ана шундай имкониятлар мавжуд бўлишига қарамасдан, қишлоқ хўжалигидаги аҳвол ҳамон мураккаблигича қолмоқда. Вилоятда давлатга пахта сотиш режаси кейинги уч йилдан буён бажарилмасдан келмоқда. Мана шу давр мобайнида давлатга режага нисбатан 100 минг тонна пахта кам етказиб берилди.

Умуман, Самарқанд вилоятида қишлоқ хўжалиги соҳасида бугун вужудга келган вазият ҳақида, мавжуд камчилик-нуқсонлар ҳақида гапирганда, авваламбор, уларнинг илдизлари, сабабларини қидириш керак, деб ўйлайман.

Бу ҳолнинг илдиз ва сабаблари эса, биринчи навбатда, ислоҳотларнинг тўғри йўлга қўйилмагани ва ниҳоятда суст бораётгани, деҳқон зотига эътибор кам бўлгани, унда мулкка эгалик туйғусини тарбиялаш ва зарур шароит тўғрилиб бериш масалаларида йўл қўйилаётган камчиликлар, масъул раҳбарларнинг онгу тафаккури ўзгармаётгани, уларда эскича қараш, эскича фикрлаш ҳамон ҳукмрон бўлиб қолаётганидадир.

2000 йилда вилоятда 90 минг гектар ўрнига 93 минг гектар майдонга пахта экилган бўлса-да, давлатга пахта сотиш режаси атиги 68 фоизга бажарилди, холос.

Вилоятда қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштириш режаларининг сурункали бажарилмай келаётганига яна бир сабаб шуки, айрим амалдорлар ерни талон-тарож қилмоқда, ҳатто пахта ва галла етиштириш учун ажратилган моддий ресурсларни ўз манфаатлари йўлида ишлатмоқда.

Нима, Самарқанд вилоятида баъзи мансабдорлар ўзининг шахсий томорқаси билан давлат ерининг фарқини эсидан чиқарганми, бундай бемаза ишлар учун жазо муқаррар эканини унутиб қўйганми?

Гўзалкент, Пайариқ ва Иштихон туманларининг мансабдор шахслари қарийб 8 минг гектар майдондаги экинларни ҳисоботдан яширгани, пахта учун белгиланган 335 гектар майдонга шולי экилгани, ўтган йили сув камчил бўлишига қарамасдан, вилоятда 1600 гектар шולי режа-

рий этиш, мулк шаклларини ўзгартириш, хусусан, қишлоқда мулкдорлар синфини яратиш борасида олиб борилаётган ишлардан барчангиз хабардорсиз.

Лекин вилоятда бу борада ҳам оқсоқликка йўл қўйилмоқда. Кўпгина хўжаликлар номигагина ширкатларга айлантирилган, аксарият ширкат хўжалик аъзолари ширкатнинг ўзи нималиги, чек дафтарчаларини юритиш, мулккий пай нима экани ҳақида тушунчага ҳам эга эмас.

Йил якунлари бўйича мавжуд 267 та ширкат хўжалигидан бор-йўғи 56 тасида дивидендлар тўланган.

Бундай аҳволда деҳқонларимизда янги, замонавий иш услубларига нисбатан ишонч уйғотиш мумкинми? Бироқ вилоят раҳбарлари бу ҳақда мутлақо бош қотираётгани йўқ.

Бог ва токзорларни ижарага бериш ҳам талаб даражасида ташкил этилмаган. Ҳозирги кунгача режалаштирилган боғларнинг 61 фоизи, токзорларнинг 64 фоизи ижарага берилган, холос.

Вилоятда деҳқон ва фермер хўжалиklarини ривожлантиришга ҳам етарли эътибор берилмапти.

Республика деҳқон ва фермер хўжалиklари уюшмасининг вилоят бўлими мутасаддилари эса фақат йиллик бадалларини тўплаш билан овора.

Маълумки, деҳқон ёки фермер ўз ишини бошлаши, ҳақиқий мулкдорга айланиши учун унга дастлабки пайтда маблағ керак, сармоя керак.

Бу масалани ечиш учун тадбиркорларга кредит бериш, уларни қўллаб-қувватлаш ҳақида қайта-қайта таъкидлашга тўғри келмоқда, шу мақсадда махсус қарор ва дастурлар ишлаб чиқилмоқда.

Бироқ, Самарқанд вилоятида бу масалага масъулиятсизлик билан ёндашув оқибатида жорий йилнинг 6 ойи мобайнида деҳқон ва фермерларга 297 миллион сўм кредит ажратилган, холос. Бу кичик ва ўрта бизнесга ажратилган кредитларнинг атиги 4 фоизини ташкил этади.

Ўзингиз ўйланг, фермернинг маблағи бўлмаса, у қандай қилиб юқори ҳосил олиши, ривожланиши мумкин?

Афсус билан айтиш керакки, фермер хўжаликларига бундай “ўгай” кўз билан қараш ҳолатларига ҳанузгача барҳам берилмаяпти. Кўпчилик фермерлар айрим “шоввозлар”нинг айби билан етказиб берган маҳсулотлари учун қонуний ҳақларини йиллар давомида ундириб ололмасдан сарсон бўлмоқда.

Масалан, текширувлар натижасида Каттақўрғон пахта тозалаш заводи 6 миллион 600 минг сўм, Булунғур вино заводи 98 миллион сўмлик ана шундай қарзларини фермерларга 2000 йилнинг охиригача тўлаши лозим бўлсада, бугунги кунгача тўламай келаётгани аниқланди.

Вилоятда қишлоқ хўжалиги бўйича тузилган шартномалар ўрганиб чиқилиб, уларнинг аксарияти амал қилиш учун эмас, балки ҳисобот учун номига тузилган, деган хулосага келиш мумкин.

Жумладан, пахта етиштириш бўйича шартнома мажбуриятларини бажарган пудратчиларга 2001 йилнинг 1 августигача берилиши керак бўлган пахта ёғи ва кунжаранинг ҳозирги кунда атиги 50 фоизи берилган, холос.

Ҳурматли депутатлар!

Илгари айтган бир фикримни бугун яна такрорлашни жоиз деб биламан: кичик ва ўрта бизнес ҳар қандай ривожланган давлат иқтисодиётининг асосий таянчи ҳисобланади.

Бу соҳа капитал маблағ сарфини кам талаб қилиши, ихчамлиги, маҳсулот турларини тез ўзгартира олиш, ишлаб чиқариш қувватларини жадал модернизация қилиш жиҳатидан катта имкониятларга эга. Энг муҳими, кичик ва ўрта бизнес ҳозирги кунда ҳаёт бизнинг олдимизга қўяётган долзарб ижтимоий муаммоларни ечишда асосий омил бўлиши шубҳасиз.

Шу маънода, Самарқандда кичик ва ўрта бизнесга кенг йўл очиб бериш, уни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш имкониятлари мавжуд, лекин ҳанузгача улар-

дан старли фойдаланилмапти. 2001 йил 1 июль ҳолатига кўра, вилоятда 22 мингта ўрта ва кичик корхоналар, микрофирмалар рўйхатга олинган. Аммо улардан фақатгина 8 фоизи ишлаб чиқариш соҳасида фаолият кўрсатмоқда.

Ҳар учта кичик ва ўрта бизнес корхонасидан биттаси Самарқанд шаҳрида жойлашган бўлиб, қишлоқ туманларида бу соҳани ривожлантиришга эътибор суғултиришга қолмоқда.

Вилоятда етиштирилаётган мева, сабзавот, узум, жун маҳсулотларининг бор-йўғи 8-17 фоизигина қайта ишланаётгани ҳам тадбиркорликни ривожлантириш учун ҳали ишга солинмаган имкониятлар кўп эканини кўрсатиб турибди.

Шу ўринда бир мисол келтирмоқчиман. Вилоятдаги "Ўзмевасабзавотузумсаноат-холдинг" компанияси корхоналарида тайёрланаётган вино маҳсулоти катта ҳажмли идишларда экспорт қилинмоқда.

Оқибатда, хорижлик ишбилармонлар биздан олинган маҳсулотни чиройли шишаларга қуйиб, харидоргир ҳолатга келтириб, бир неча баробар қиммат нархда сотиб, катта фойда олмақда. Наҳотки Самарқандда жойлашган, 100 йилдан ортиқ тарихга эга бўлган Ховренко номли вино заводида ва шунга ўхшаган корхоналарда мана шу оддий масалани ҳал этишнинг иложи бўлмаса?

2001 йил мобайнида вилоят бўйича кичик ва ўрта бизнес корхоналари учун салкам 7 миллиард сўм ёки ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 32 фоиз кўп кредит ажратилди. Лекин уларнинг атиги бир фоизи узоқ муддатли кредитларни ташкил этади. Бундай шароитда ишлаб чиқариш билан шуғулланувчи тадбиркорларни қўллаб-қувватлаш тўғрисида қандай гап бўлиши мумкин?

Вилоятда кичик ва ўрта бизнесни ривожлантириш натижасида жорий йилнинг 6 ойида 5 мингдан ортиқ янги иш ўринлари яратилди, бу жами янги иш ўринларининг 28 фоизини ташкил этади.

Вилоятда сўнги йилларда иш билан банд бўлмаган одамлар сони ўсиб бораётганини инобатга олсак, бу масаланинг нақадар муҳимлигини тасаввур қилиш мумкин. Ҳозирги вақтда улар 65 минг кишини ёки меҳнатга яроқли аҳолининг 7 фоизини ташкил этади.

Одамларни иш билан таъминлаш, янги иш ўринларини яратиш муаммосини ечишда тадбиркорликни, биринчи галда, кичик ва ўрта бизнесни ривожлантириш нақадар муҳимлиги ҳақида яна қанча гапириш мумкин?

Маълумки, Самарқанд вилояти мамлакатимиздаги аҳолиси энг кўп ҳудудлардан биридир. Вилоят аҳолисининг сони жорий йилнинг биринчи ярмида ўтган йилга нисбатан 40 минг кишига кўпайган.

Бу вилоят аҳолиси йилга қарийб 80 минг кишига кўпаймоқда, деганидир. Бинобарин, улар учун янги боғчалар, мактаблар, тиббиёт муассасалари билан бир қаторда ижтимоий, маиший, маданий шарт-шароит ҳам яратиб бериш керак.

Шу нуқтаи назардан баҳо берадиган бўлсак, вилоятда бу соҳадаги вазият барчамизни ташвишлантиради. Бу ерда мавжуд мактабларнинг 60 фоизи мослаштирилган биноларда жойлашган, уларнинг 68 фоизида спорт заллари йўқ. Қўшработ, Гўзалкент туманларидаги мактабларнинг 10 фоизигина газлаштирилган, холос.

Вилоятда соғлиқни сақлаш соҳасида ҳам камчиликлар талайгина. Буни узоққа бормасдан мана шу биргина мисол орқали ҳам билса бўлади.

Яқинда Президент девони вакиллари шу масала бўйича Каттақўрғон туманидаги вазият билан танишганда тумандаги юқумли касалликлар шифохонаси мослаштирилган, таъмирталаб бинода жойлашгани маълум бўлди. Касалхонада иситиш тизими умуман ишламайди, иссиқ сувнинг йўқлиги, дори-дармонларнинг танқислиги, беморлар учун тайёрланаётган овқатларнинг сифати пастлиги каби нохуш ҳолатлар аниқланди.

Ўзингиз айтинг, агарки юқумли касалликлар шифохонасида аҳвол шундай ачинарли бўлса, бошқа оддий шифохоналардаги аҳвол ҳақида гапириб ўтирмаса ҳам бўлади.

Шу ўринда табиий бир савол тугилади. Ҳар бир шаҳар ёки туманда амалга оширилаётган ишларни албатта Президент девони ходимлари назорат қилиб юришлари шартми? Ахир, бу масалалар вилоят, шаҳар ва туман ҳокимларининг асосий вазифаси эмасми?

Вилоятнинг молиявий аҳволи ҳақида гапирадиган бўлсак, шуни очиқ айтиш керакки, бу борада ҳам ишлар яхши эмас. Вилоят ҳамон молиявий дотация ҳисобидан яшамокда. 2001 йил бюджетда дотация улуши ўтган йилга нисбатан 7 фоизга ортиб, ҳозирги вақтда 30 фоизга етди.

Республикадан бериладиган дотация миқдорини камайтириш: ўзини ўзи маблағ билан таъминлаш борасида вилоятда аниқ тадбирлар ишлаб чиқилмагани натижасида кейинги йилларда Нуробод, Ургут, Қўшработ, Каттақўрғон ва Пайариқ туманлари бюджетларида дотация миқдори 52-85 фоизни ташкил этмокда. Албатта, бундай молиявий аҳвол бизни мутлақо қониқтирмайди.

Аҳолини кундалик эҳтиёж моллари билан таъминлашдаги узилишлар ҳам одамларнинг ҳақли эътирозларига сабаб бўлмокда. Дўконларда гугурт, туз, ўсимлик ёғи, совун, макарон каби оддий маҳсулотларнинг бўлмаслигини фақат сунъий тақчиллик яратиш ва кимдир ўз чўнтагини тўлдириш мақсадида қилган иш, тўғрироғи, жиноят деб баҳолаш керак.

Бу каби нохуш ҳолатларни таҳлил қилиб, шундай хулосага келиш мумкинки, вилоят раҳбарлари умуман дўконларга, бозорларга кирмай қўйганга ўхшайди. Йўқса, аҳвол шу даражага бориб етармиди?

Шуниси ачинарлики, вилоятдаги айрим нопок кимсалар халқимизнинг ризқини қийиб, товар-моддий бойликларни қонунсиз равишда четга чиқаришга уринмокда.

Жумладан, жорий йилнинг 8 оyi давомида нефть ва аҳолининг кундалик эҳтиёжлари учун зарур бўлган озиқ-овқат маҳсулотларини мамлакатимиздан ташқарига ноқонуний йўллар билан олиб чиқиб кетишга 830 та уриниш ҳолати аниқланган ва 15 миллион сўмлик маҳсулот ушлаб қолинган.

Очиғини айтишимиз керак: вилоят марказида бирмунча ободонлаштириш ишлари амалга оширилган бўлса-да, айрим туманларда бу масала эътибордан четда қолиб кетмоқда. Айниқса, Нуробод, Қўшработ, Гўзалкент, Пастдаргом туманларида қурилиш, ободонлаштириш ишлари қониқарсиз аҳволда.

Азиз юртдошлар!

Ҳар қайси шаҳар-қишлоқ, ҳудуддаги ижтимоий муҳитга, бошқа омиллар қаторида, жиноятчиликнинг даражасига қараб ҳам баҳо бериш мумкин.

Шу нуқтаи назардан қараганда, вилоятда жорий йилнинг 6 оyi мобайнида содир этилган жиноятлар сони ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 8 фоизга ошгани, жумладан, қасдан одам ўлдириш, гиёҳвандлик, уюшган жиноятчилик билан боғлиқ жиноятлар кўпайиб бораётгани ғоят ташвишлидир.

Кадрлар билан ишлаш, уларни танлаш масалаларига келганда, таассуфки, Самарқандда бошқа баъзи вилоятларга нисбатан кадрлар салоҳияти анча юқори бўлишига қарамасдан, бу имкониятдан ҳам оқилона фойдаланилмапти.

Вилоятда раҳбар кадрларни тез-тез алмаштириш ҳолатларига барҳам берилмапти. Муносиб кадр танланмаслиги натижасида айрим лавозимлар бир неча ойлаб бўш қолмоқда. Вилоят раҳбарияти томонидан масъул лавозимларга кадрларни атрофлича ўрганмасдан тавсия қилиш ҳоллари учрамоқда.

Шунинг учун ҳам 1999-2000 йиллар давомида қишлоқ хўжалик корхоналари раҳбарларидан 60 фоизи янгитдан тайинланган, шу жумладан, Иштихон, Нуробод туман-

ларида 90 фоиз, Пайариқ туманида 71 фоиз кадрлар алмаштирилганини нима билан изоҳлаш мумкин?

Вилоятда замонавий билимларга эга, изланувчан, таълаббускадор ёш кадрларга етарли эътибор берилмаётганини ҳеч нарса билан оқлаб бўлмайди.

Айниқса, қишлоқ хўжалик корхоналари раҳбарлари орасида ёшлар деярли йўқ. Кадрлар сиёсатида вилоят раҳбарияти томонидан бўлган бундай муносабат носоғлом назиятнинг асосий сабабларидан бири, деб ҳисоблайман.

Ҳурматли депутатлар!

Юқорида айтилган фикрлар, келтирилган мисоллардан қандай ҳулоса чиқариш мумкин? Авваламбор, шуни таъкидлаш зарурки, агар иқтисодиёт тез суръатлар билан ўсмаса, кичик ва ўрта бизнес ривожланмаса, одамларнинг оғирини енгил қилиш у ёқда турсин, ҳатто уларнинг кундалик эҳтиёжларини таъминлаш ҳам катта бир муаммога айланиб қолади.

Оддий бир ҳақиқатни барчамиз англаб олишимиз даркор: агар одамларнинг моддий ҳаётини яхшилайдиган, кайфиятини кўтарадиган, уларни ҳаётдан рози қиладиган иқтисодиёт барқарор ривожланмас экан, қолган барча юксак даъватлар ва чақириқлар қуруқ ва баландпарвоз гап бўлиб қолаверади.

Яна бир ҳақиқат шундан иборатки, ҳаётни тебратиш, иқтисодиётни юқори суръатлар билан ривожлантириш — бу давлат, вилоят, шаҳар, туман, қолаверса, оддий хўжалик бўладими — аввало, шу ҳудудлар ҳамда хўжаликларни бошқарадиган раҳбар ва мутахассисларнинг ақл-заковати, билими ва тажрибаси, шижоат ва қатъиятига боғлиқ эканини бугунги кунда исботлаб беришнинг ҳожати йўқ, деб ўйлайман.

Бугун ҳаёт ўзгаришти, ҳаётимизни бошқарадиган қонунлар ўзгаришти, лекин, минг афсуски, мутасадди раҳбарлар, мутахассислар, бир сўз билан айтганда, кадрларнинг онгу тафаккури жуда секинлик билан ўзгармоқда.

Ишни амалга ошириш, кадрларнинг масъулиятини кучайтириш, уларга талабчанлик билан қараш, кези келганда

руҳлантириш, янги-янги марраларга, ҳаётӣ муаммоларни ечиш учун сафарбар этиш, энг аввало, биринчи раҳбарнинг вазифаси, бурчи эканини унутмаслигимиз керак.

Биринчи раҳбар одамлардаги ташаббускорлик, фидойилик туйғусини уйғотиши, уларнинг турмуши, кайфиятини яхши билиши, эртанги кунга бўлган ишончини мустаҳкамлаши зарур.

Акс ҳолда, одамлар қалбида ёниб турган умид рўёбга чиқмасдан сўниб қолади.

Айни вақтда раҳбар номаъқул ишни кўрганда бировнинг ёқасидан олмаса, эл-юрт манфаатини ўйлаб, эй инсон, нима қиялсан, демаса, камчилик-нуқсонларга қарши жамоатчиликни кўтармаса, у ҳеч қачон яхши раҳбар бўла олмайди.

Агар раҳбарнинг ўзи тиним билмай ишламаса, янги имкониятларни топиб, одамларни олижаноб ишларга бошлаш учун куйиб-ёнмаса, унинг атрофидагилар — муовинлар дейсизми, бошқа мутасаддилар дейсизми — беғамликка, лоқайдликка берилиб, шундай иш услубига, шундай ҳаёт оқимига ўрганиб-кўникиб қолади.

Лўнда қилиб айтганда, раҳбар ўзига ишонч билдирган одамларнинг юрак уришини доимо сезиб туриши, унинг секин ёки безовта уришига қараб, вазиятга тўғри баҳо бериши, шу асосда тўғри қарор қабул қила олиши даркор.

Афсуски, Самарқанд вилоятидаги ишларнинг бугунги аҳволига қараб, вилоят раҳбарларининг фаолияти ҳақида бундай фикр билдиролмаймиз.

Бугунги сессия кун тартибидаги масалага қайтсак, бундан уч йил олдин биз Эркин Рўзиевга катта ишонч билдириб, уни Тошкент вилоятидан Самарқанд вилоятига ўтказиб, биринчи раҳбар қилиб қўйган эдик.

Очигини айтганда, дастлаб иш бошлаган пайтида унда вилоят олдида турган муаммоларни ечиш, ислоҳотларни жорий этиш бўйича қандайдир ижобий ҳаракат ва интилишлар кўринган эди. Аммо, афсуски, Рўзиев бу интилишларни рўёбга чиқара олмади. Бунинг асосий сабаби

шундаки, унда талабчанлик, қаттиққўллик, принципиаллик етишмади. Ўзини ҳам, ўзгаларни ҳам аямасдан ишлаш, ишлатиш кайфияти умуман намоён бўлмади.

Ҳолбуки, Самарқанд беқиёс бойликларга эга бўлган, Оллоҳнинг назари тушган табаррук юрт. Самарқанд аҳли донмо эзгуликка, бунёдкорликка интилиб яшайдиган заҳматкаш халқ. Бу вилоят ишлаб чиқариш қувватлари, ақлий ва меҳнат ресурслари, табиий имкониятларга кўра Ўзбекистоннинг олдинги сафида юриш салоҳиятига эга.

Ҳамма гап шундаки, мана шу вилоятда, мана шу заминда яшайдиган, ишнинг кўзини биладиган, тажрибали, ташаббускор одамларни, айниқса, ўз қобилиятини, ғайрат-шижоати ва истезодини Ватан хизматига сафарбар қилишга тайёр бўлган ёшларни бирлаштириш, уларга йўл очиб бериш даркор.

Хулоса шуки, вилоят раҳбарлигини Самарқанд воҳаси ривожига ва тараққиётига янги туртки беришга, эл учун, юрт учун ёниб яшаш керак, деган шиоримизни тилда эмас, амалда ҳаётга жорий қилишга қурби, қудрати етадиган одамларга топширишимиз керак.

Эл-юртга бош-қош бўлиб, сизларнинг сафингизга кириб, мавжуд гов-тўсиқларни биргаликда енгиб ўтишга кучи етадиган, кечаю кундуз тиним билмай ишлайдиган, талабчан, қатъиятли бир раҳбарни бугун вилоят ҳоқими этиб сайлашимиз керак.

Ҳурматли депутатлар!

Сизларнинг эътиборингизга, сизларнинг ҳукмингизга бугунги мажлисимизнинг кун тартибига қўйилган асосий масала бўйича ўз тақлифимни киритмоқчиман.

Самарқанд вилояти ҳоқими лавозимида ишлаб келган Эркин Рўзиев ариза билан мурожаат қилиб, эгаллаб турган вазифасидан озод қилишни сўраган. Унинг аризасини, яъни ўз вазифасидан озод қилиш ҳақидаги илтимосини овозга қўймоқчиман.

Биз вилоят фаоллари билан маслаҳатлашиб, сизларнинг барчангиз яхши биладиган, мана шу юртнинг шарт-

шароити, одамларининг кайфиятидан яқиндан хабардор бўлган, Жиззах вилояти ҳокими лавозимида ишлаб келаётган Шавкат Мирзиёевнинг номзодини Самарқанд вилояти ҳокими лавозимига тавсия этишга қарор қилдик.

Сизлар, бугун вилоят халқи мана шу янги раҳбар атрофида бирлашиб, белни маҳкам боғлаб, мавжуд муаммоларни тез орада бартараф этиб, Самарқанднинг обрў-этиборини янада оширасизлар, деб ишонаман. Бунинг учун сизларда ҳамма нарса — қатъият ҳам, билим ва тажриба ҳам, ташаббус ва интилиш ҳам етарли, деб ўйлайман.

Ана шу эзгу мақсад йўлида барчангизга сиҳат-саломатлик, ғайрат-шижоат ва омад тилайман.

*Халқ депутатлари Самарқанд вилоят
кенгашининг навбатдан ташқари сессиясида
сўзланган нутқ,
2001 йил 11 сентябрь*

ИСЛОҲОТЛАР ИЗЧИЛЛИГИ — ТАРАҚҚИЁТИМИЗНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ

2001 йил 14 сентябрь куни Жиззахда II чақириқ халқ депутатлари вилоят Кенгашининг навбатдан ташқари сессияси бўлди. Унда вазирлик ва идоралар раҳбарлари, Жиззах вилоятидан Олий Мажлисга сайланган депутатлар, шаҳарлар ва туманлар ҳокимлари иштирок этди.

Сессияда Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримов нутқ сўзлади.

Жиззах вилояти ўзининг иқтисодий салоҳияти, ишлаб чиқариш қувватлари, табиий бойликлари билан ҳам мамлакатимиз халқ хўжалигида алоҳида ўрин эгаллайди. Энг муҳими, унинг ўзига хос қиёфасини, мавқе-этиборини мана шу саховатли заминда яшайдиган заҳматкаш инсонлар, уларнинг ақл-заковати, фидойилиги, эл-юрт ишига садоқати белгилайди.

Жиззах эли ўзининг олижаноб хусусиятларини намояндалар этиб, доимо озодлик ва эркинликка интилиб келган ориятли, гурури баланд халқ. Бу қадим заминда қанча-қанча фан ва маданият намояндалари, атоқли адиб ва шоирлар, ишлаб чиқариш илғорлари етишиб чиққан.

Айниқса, мамлакатимиз тарихида ўчмас ном қолдирган буюк инсон Шароф Рашидовнинг нафақат Ўзбекистон, балки бутун Ўрта Осиёда машҳур шахс бўлганини, унинг хизматларини халқимиз ҳеч қачон унутмайди, деб таъкидлади Президент.

У ўз нутқида Жиззах воҳасида юз бераётган ҳавас қилса арзигулик ўзгаришлар билан бирга ҳал қилиниши лозим бўлган масалаларга батафсил тўхталиб ўтди.

Кейинги йилларда вилоятда мавжуд бўлган улкан имкониятлардан самарали фойдаланиш, уларни халқимиз фаровонлиги йўлида хизмат қилдириш, Жиззах вилоятининг обрў-эътиборини ошириш борасида анчагина ижобий натижалар қўлга киритилди.

Саноат, қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари, халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқариш ҳажмининг кўпайиши, чакана товар айланмаси, аҳолига пулли ва маиший хизмат кўрсатиш даражасининг ошгани, макроиқтисодий ва молиявий барқарорлик таъминланаётгани, иқтисодиётдаги етакчи тармоқ ва соҳаларнинг мутаносиб ҳолда ривожланаётгани ана шундай ўзгаришлар самарасидир.

Жорий йилнинг 6 оyi мобайнида солиқ ва бошқа мажбурий тўловлар мўлжалдагига нисбатан қарийб 3 миллиард сўмга кўпайгани, пул эмиссияси белгиланганидан анча паст бўлиб, икки йил мобайнида 15 фоизга камайганини ҳам олиб борилаётган иқтисодий ислохотларнинг амалий натижаси сифатида баҳолаш мумкин. Кейинги йилларда вилоятда саноатнинг изчил тараққиёти учун пухта замин яратилмоқда. Бугунги кунда бу ерда ўнлаб йирик саноат корхоналари фаолият кўрсатмоқда.

Вилоятда чет эл сармояларини жалб этиш бўйича ҳам ижобий ишлар амалга оширилди, деди Ислom Каримов. Хусусан, 2001 йилнинг олти оyi мобайнида вилоят иқтисодиётига 11 миллиард сўм миқдоридаги хорижий сармоя киритилди. Бу кўрсаткич ўтган йилда 1 миллиард сўмни ташкил этганини ҳисобга оладиган бўлсак, бу борада ўсиш кўзга ташланаётгани аён бўлади.

Чет эллик ҳамкорлар билан биргаликда барпо этилаётган “Ўзэксайд”, “Жиззах ЛРС Пласт” каби кўшма корхоналар ишга тушгач, вилоятнинг республикамиз иқтисодиётидаги ҳиссаси янада ортиши шубҳасиз.

Мамлакатимизда амалга оширилаётган таркибий ўзгаришлар сиёсати Жиззах вилоятида ҳам ўз ижобий натижаларини бермоқда. Биргина ўтган йилнинг ўзида саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажми вилоят бўйича

икки баробарга кўпайиб, 21 миллиард сўмга етгани бунга яққол далил бўла олади.

Истиқлол йилларида юртимизда бошланган “Биздан овоз ва обод Ватан қолсин” деган ҳаракат бугун ўзининг ижобий самарасини бераётгани барчамизни қувонтиради, дея фикрини давом эттирди Юртбошимиз. Бундай бунёдкорлик ишларини Жиззах вилояти мисолида ҳам куриш мумкин.

Кейинги вақтда бу ерда барча молиявий манбалар ҳисобидан жами 56 миллиард сўм капитал маблағ ўзлаштирилиб, бир миллион квадрат метрдан зиёд уй-жой, 45 та қишлоқ врачлик пункти, 24 та мактаб, 13 та замонавий касбунашар коллежи қурилиб фойдаланишга топширилди.

Ўрта Осиёда ягона бўлган спорт мажмуаси — Олимпия захиралари коллежининг барпо этилиши, марказий стадионнинг тўла таъмирдан чиқарилиши, янги қурилган “Маънавият ва маърифат” маркази, Истиқлол боғи, маҳалла гузарлари, замонавий коллеж ва лицейлар, сузиш ҳавзалари, теннис кортлари каби янги-янги иншоотлар бугунги кунда Жиззах шаҳри қиёфасини бутунлай ўзгартириб юборди.

Айниқса, юзлаб ўғил-қизларимиз ўзларининг спорт маҳоратини намойиш этган биринчи “Баркамол авлод” спорт ўйинларининг мана шу шаҳарда катта муваффақият билан ўтгани нафақат вилоят, балки мамлакатимиз спорти тарихида катта воқеа бўлди, деб таъкидлади Президент.

Вилоятда шаҳар ва қишлоқларнинг инфратузилмасини яхшилаш, шу орқали одамларнинг оғирини енгил қилиш, уларга муносиб турмуш шароити яратиб бериш мақсадида қарийб 750 километр газ ва 405 километр ичимлик сув узатиш тармоқлари ишга туширилди.

Вилоятда амалга оширилган ишларни сарҳисоб қилар эканмиз, кўзга ташланаётган муҳим бир масалага эътиборни жалб қилиш лозим, деб ўйлайман, деди Ислам Каримов. Кейинги йиллар давомида шу юртда яшайдиган одамларнинг онгу тафаккурида ижобий ўзгаришлар

НСЛЛОМ КАРНМОВ

К>3 бераНН, ујіарНімр Мех.НаТра.епра, МүжіККа, уМүвіаіі хаеТра СүјтраН МүНОсабахН у3рапу6, у3 КуНН, у3 сажіохН>ну ра НіуоНтіН оп™6 бораеТраНН 6Н3 арнуіаеТраН КхрыКЈіар НННТ ОМНЈН 6үжіМОіуіа.

К)рТ6оіННМНЗ .V3 НүТКН/ја ВНЈОфТНННр КНУДИОК ХүјКО-ЈіНра РНВОХН 6НЈІЗН 6ОТЈНК Масајіајапра ајіохріја 3врабор КапаТЈН.

ВНЈоНТјја КННІЛОК хуасажінарјаја ТапКН6НН у3рапННУіар-НН аМажіра ОУІНРНН, НСЈіохрТЈіарНН іуКүрЈіауіТНрНіу бора-СН/ја енрМүН^іа нууіар КНЈіННаеТраНННН Күрууі МүМКНН.

КеНННра ННЈіарјаја Біуіо>іТЈја уМүМНН МахсүноТ хаасМН-НННТ усНүіура арНУіНЈіраНН, хусүсаН, СТпаТерНК ХОМ ауіе — пахТа Ва рајуіа еТНУіТНпууі хаасМН КапуМ 30 сроН3фа оуі-раНН јіНККаТра са30В0рјјНр.

ЈеКНН, асрүсКН, Күјіра КНрНТНЈіраН роТүіаіар 6НЈІЗН бур-рајіНКјја 6у сох.а:ја КаТор КаМ^іНЈіНКЈіапра хаМ іујі *К\$ікві-Моіуіа*. ТахјіНЈіаіар іууНН КүрсаТМОККааКН, уКН33ах ВНЈО&І рајја 6у бора/ја у3 еНМНННН Күра6 ТүпраН 6нр Кануа Маса-јајаіар бор, /је/Н іТре3НјеНТ сү3Н/іа јјаВОМ 3ТН6. ВміоНТЈја КНУіЈіок хухајіНК аКННЈіарн у^руН ахпарајіраН МаН/ЈОНЈіар-НННТ ер Ва НКНІМ іуароНТННН ННобарра ОЈН6, спТануіар, серхрсНЈі, ННТН, НСТНК6ОЈІНН рү3а Ва Фајуіа НаВЈіарННН ТаН-јауі, аНа мүН/јау хусүсННТЈіапра 3ра 6үјіраН ыүрЈіНКНН Те3-рОК КүнафтТНрНУЈ Масајіасна КүноК 3Ј>рабор бернуі 3а-рүр.

Бу сох.а/ја ОіјјНМНЗјја гүпраН барна МүаММОЈіарНННр еНМНН НеноН/ја — ерНН /јехісрНра ірасара берііНі, срерМер Ва јјех.-КОН хуасажіНКЈіарННН хар ТОМОНјаМа рНВОЈіоіаНТНрНіу Мү-хассаМ SKаННННН 6үруН хаераННр у3Н Нс6оТЈіаМОК/ја.

НүНКН у3Нра КОНННН раВНіуја ахраТН6 берНЈіраН ерјја Нууіа6, у3НННННр х.аЈіојі Мех.НафНра Капа6 хаК ОЈіа/НраН /јех.-КОН уНра бор МехрННН бера/јН, /јајіасННН іуіүра хаМ, берона уТра хаМ 6ОСТНРН6 КүНМаујјН.

АсрүсКН, 6аі.3Н пах.6арјаіар 6у МасаЈіара К3аКН К^ра6, хухајіНК рорНТНУіННННр 3аМОНаВНН іаКЈіН 6үјіраН мнрКаТ, срерМер Ва јјех,КОН хухајіНКЈіарн рНВОХнра КеНр нујі онН6 берМаННТН.

Холбуки, вилоятнинг Пахтакор, Дўстлик, Мирзачўл туманларида ҳар гектар пахта майдонидан 35-40 центнердан, ҳар гектар ғаллазордан эса 45-50 центнердан ҳосил олаётган хўжаликлар мулкчиликнинг бундай шакли нечоғли афзал эканини амалда намойиш этмоқда.

Мана, битта мисол: Дўстлик туманидаги Омонбой Абдуллаев бошчилик қилаётган “Машъал” фермер хўжалиги ўтган йили ҳар гектар майдондан 46 центнер пахта, 51 центнердан ғалла ҳосили олди. Туман бўйича эса пахтадан ўртача 18 центнердан, ғалладан эса 33 центнердан ҳосил етиштирилган, холос.

Бундай мисолларни кўплаб келтириш мумкин, лекин мана шу далилнинг ўзиёқ ишни янгича ташкил этиш, иш юритишнинг замонавий, илғор шакллариغا кенг йўл очиш деҳқонларда ерга эгаллик ҳиссини уйғотиши, ердан тўғри ва самарали фойдаланишга хизмат қилишининг амалий исботи эмасми?

Эскидан, ота-боболаримиздан қолган бир нақл борки, у ҳақда бугун гапирмасак бўлмайди, деди Ислом Каримов. “Ерни боқсанг, ер ҳам сени боқади” деган ҳикмат барчамизга маълум.

Бугун қишлоқ хўжалик соҳаси тақдирини ҳал қилувчи масалалардан энг муҳими — бу ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш масаласидир.

Вилоятда жами 300 минг гектар суғориладиган ер майдони бор. Вилоятнинг қишлоқ хўжалик эҳтиёжлари учун ажратиладиган сув миқдори етишмаслигини ҳаммамиз яхши биламиз. Жорий йилда вужудга келган қурғоқчилик туфайли сувга эҳтиёж баъзи туманларда бор-йўғи 70-80 фоизга қопланди.

Бу вазиятни енгиллаштириш мақсадида Жиззахдаги 3-магистраль канали реконструкция қилиниб, унинг сув ўтказиш имконияти оширилди ва Жиззах сув омборига қўшимча сув тўплаш мумкин бўлди. Бу 2002 йилда 30 минг гектардан ортиқ ернинг сув таъминотини яхшилаш имконини беради. Ҳукумат қарори билан Арнасойда сув омбори қурилиши олиб борилмоқда. Бу йирик сув ҳав-

заси умумий майдони 40 минг гектарни ташкил этадиган Мирзачўл, Арнасой ва Фориш туманларидаги экин майдонларини суғоришни яхшилашга хизмат қилади. Вилоят қишлоқ хўжалигида сув таъминотини яхшилаш учун 213 километрлик Зомин сув омбори ҳавзаси ва Зарафшон дарёсидан тортиладиган сув ўтказиш тармоғи қурилишини жадаллаштириш даркор.

Лекин амалга оширилаётган чора-тадбирлар билан бир қаторда вилоятда сувдан тежамкорлик билан фойдаланиш, сув сарфини назорат қилиш масаласига жиддий эътибор бериш лозим.

Қишлоқ хўжалигида янгича ишлаб чиқариш муносабатларини қарор топтириш ҳақида сўз юритиб, Юртбошимиз бу муносабатларнинг ҳуқуқий асослари, жумладан, тузилаётган шартномалар ва уларга риоя қилиш тўғрисида алоҳида тўхталиб ўтди.

Кўп ҳолларда ширкат хўжаликлари билан оилавий пудратчилар ўртасида тузилаётган шартномаларда томонларнинг мажбуриятлари уларни бажариш учун жавобгарлик масаласига етарлича аҳамият берилмаяпти. Бу эса деҳқонларнинг ҳақли эътирозларига сабаб бўлмоқда.

Масалан, Пахтакор туманидаги “Пахтакор” ширкат хўжалиги шартномада белгиланган 94 тонна ўсимлик ёғининг атиги 16 тоннасини олган бўлса, шу тумандаги Акмал Икромов номли ширкат хўжалиги, “Аҳмат ота” ва “Ғаллакор” фермер хўжаликлари ўсимлик ёғи ва кунжаранинг бугунгача бир килосини ҳам ололмаганини қандай изоҳлаш мумкин?

Бу пешона тери тўкиб, ҳосил етиштирувчи деҳқонга нисбатан бенисандлик, керак бўлса, зўравонлик эмасми? Бундай ишларга асло йўл қўйиш мумкин эмас, деб уқтирди мамлакатимиз раҳбари.

Деҳқон ва фермер хўжаликларига кредит ажратиш, уларни уруғлик, техника, ёқилғи, ўғит билан таъминлаш, турли идора ва ташкилотларда сарсон бўлишига йўл қўймаслик, ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш масаласида ҳали кўп иш қилишимиз лозим.

Қишлоқ хўжалик соҳасида бугун мавжуд бўлган аҳволни баҳолар эканмиз, бир нарсага ишончим комил. Жиззах деҳқонлари ҳеч кимдан кам бўлмасдан бу йилги мавсумда ўзини албатта кўрсатади, деб ишонч билдирди Президент.

Мамлакатимиз иқтисодий сиёсатида мулкдорлар синфини шакллантириш, кичик ва ўрта бизнесни ривожлантириш, тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш муҳим ўрин тутади. Бугунги кунда Жиззах вилоятида 9 минг 500 га яқин кичик ва ўрта бизнес корхонаси фаолият кўрсатмоқда.

Шуниси эътиборлики, бу ерда ҳар минг нафар меҳнатга лаёқатли кишига 16 та кичик ва ўрта бизнес субъекти тўғри келади. Бу мамлакат бўйича ўртача кўрсаткичдан анча кўп демакдир. Бундай корхоналарнинг вилоят бўйича ишлаб чиқарилаётган ялпи ички маҳсулотдаги улуши 38 фоизни ташкил этади.

Юртбошимиз бу масалада вилоятда катта иш қилингани, лекин бу корхоналарнинг аксарияти тижорат билан эмас, бевосита ишлаб чиқариш билан шугулланишига эришиш кераклигига йиғилганлар эътиборини қаратди.

Ўтган ярим йил мобайнида вилоятда кичик ва ўрта бизнес корхоналари учун бюджетдан ташқари маблағлар ҳисобидан 120 миллион сўм кредит ажратилган. Лекин Жиззахдек катта вилоят учун бу етарли эмас.

Чунки бу нафақат иқтисодий, балки ижтимоий аҳамиятга ҳам эга бўлган масаладир. Одамлар, айниқса, ёшларни иш билан таъминлаш, янги иш ўринларини барпо этиш, ҳамма жойда бўлганидек, Жиззах вилоятида ҳам доимий диққатимиз марказида бўлиши лозим.

Вилоят аҳолисининг 70 фоизи қишлоқ жойларда яшайди. Меҳнатга лаёқатли аҳоли сони йилига 10 минг кишига ортиб бормоқда. Бу эса, ўз навбатида, янги иш ўринларини яратиш, уларнинг таркибий тузилиши ва туманлар бўйича жойлашуви билан боғлиқ ишларни ҳаёт талаблари асосида ташкил этишни тақозо қилади.

Бу оғир муаммонинг ечими, энг аввало, одамларнинг, биринчи галда, ёшларнинг ғайрат-шижоатини деҳқон ва

фермер хўжаликларига, кичик ва ўрта бизнес соҳасига, хизмат кўрсатиш тармоқларига сафарбар этишда эканини бугун замоннинг ўзи исботламоқда, деди Ислom Каримов сўзини давом эттириб.

Вилоятда қишлоқ хўжалиги соҳасида ёш кадрлар билан ишлаш масаласи ҳам долзарб бўлиб турибди.

Буни соҳада хизмат қилаётган 30 ёшгача бўлган раҳбар ходимлар фақатгина 20-25 фоизни ташкил этишидан ҳам билса бўлади.

Жиззах воҳасида замон талабларини пухта ўзлаштирган, эл-юртига садоқатли, халқ дарди билан яшайдиган ташаббускор ёшлар кўп. Ана шундай ватанпарвар, ташкилотчилик қобилиятига эга бўлган ёшларнинг йўлини очиб бериш, уларга масъулиятли лавозимларни ишониб топшириш керак.

Сўнгги йилларда Жиззах вилоятида янги мактаблар, лицей-коллежлар, маданият масканлари, спорт иншоотлари барпо этилмоқда, аҳолининг соғлигини сақлаш, турли хил юқумли касалликларнинг олдини олиш, қишлоқ врачлик пунктларини ташкил этиш борасида ҳам бирмунча ишлар амалга оширилмоқда.

Хусусан, даволаш ва профилактика муассасаларининг моддий-техникавий негизини яхшилаш мақсадида вилоят юқумли касалликлар шифохонаси, онкология, руҳий-асаб касалликлари ва эндокринология диспансерлари замонавий биноларга кўчирилди, бир қатор даволаш масканлари тубдан қайта таъмирланди.

Лекин бу соҳадаги аҳволни тўлиқ ижобий баҳолаб бўлмайди. Вилоятда ҳали таъмирга муҳтож, тоза ичимлик сув, табиий газ билан таъминланмаган мактаб ва шифохоналар ҳам йўқ эмас.

Аҳолини тоза ичимлик сув ва табиий газ билан таъминлашни яхшилаш масаласига ҳам эътиборни кучайтириш зарур.

Бугун ҳуқуқий-демократик давлат, эркин фуқаролик жамияти барпо этиш йўлидан бораётган эканмиз, бунда қонун устуворлиги биринчи ўринда туради, деб таъкид-

лади Президентимиз. Қонун олдида ҳамма, ҳар қандай инсон — қандай вазифа ва мартабада ишлаши ва ким бўлишидан қатъи назар — тенгдир. Ҳаётимизда мана шу қонданинг амал қилишига эришиш учун аҳолининг барча қатламлари, айниқса, ёшлар ўртасида ҳуқуқий билим, ҳуқуқий онгни, ҳуқуқий маданиятни юксалтиришга алоҳида эътибор қаратиш даркор.

Олий Мажлиснинг яқинда бўлиб ўтган олтинчи сессиясида ана шу муҳим масалалар ҳақида атрофлича фикр юритилди.

Хусусан, суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ этиш, уларнинг фаолиятини эркинлаштириш, судларнинг мустақиллигини амалда таъминлаш орқали жамиятда адолат устуворлигига эришиш борасида яна бир муҳим қадам кўйилди.

Эндиги асосий вазифа — ана шу қабул қилинган ҳуқуқий ҳужжатларни изчиллик билан, оғишмай ҳаётга татбиқ этишдан иборат, деди давлатимиз раҳбари.

Ҳеч шубҳасиз, мамлакатимиз тараққиёти, унинг дунёдаги ривожланган давлатлар қаторидан муносиб ўрин эгаллаши кўп жиҳатдан кадрлар масаласига боғлиқ.

Ҳар қайси вилоят ёки туман, шаҳар-қишлоқнинг ўзига хос қиёфасини, мавқе-эътиборини ана шу жойда яшайдиган меҳнаткаш, омилкор, фидойи инсонлар белгилайди. Шунини мамнуният билан айтиш керакки, Жиззах вилоятида бундай одамлар кўплаб топилади.

Президент Ислоҳ Каримов ана шундай юртдошларимиз қаторида: Ўзбекистон Қаҳрамони, Жиззах туманидаги Ҳамроқул Носиров номли жамоа хўжалиги пахтачилик бригадасининг бошлиғи Парда Зиётов, Дўстлик туманидаги “Оқ олтин” ширкат хўжалиги раҳбари Тожибой Бозорбоев, Жиззах туманидаги Ҳамид Олимжон номли жамоа хўжалигидан Абдунаби Абдурахмонов, Зарбдор туманидаги “Андижон” ширкат хўжалигидан Усканбой Азимов, Зафаробод туманидаги Собир Раҳимов номли ширкат етакчиси Саидолим Бўлтаков, Зомин туманидаги “Мустақиллик” фермер хўжаликлари уюшмаси раиси Мухтор Эгизов, Мирзачўл туманидаги “Пахтазор” фер-

мерлар уюшмаси бошлиғи Ҳайдар Абдурахмонов, Дўстлик туманидан фермер Эсон Иняминов, Арнасой туманидан фермер Эштуроп Абдусатторов, Бахмал туманидаги “Дехқонобод” ширкат-хўжалиғи бошлиғи Рустамқул Норқулов каби ажойиб инсонларнинг номларини хурмат билан тилга олиб ўтди.

Ислом Каримов кадрларни тўғри танлаш, уларни жой-жойига қўйиш, замон талаблари руҳида тарбиялаш борасида Жиззах вилоятида амалга оширилаётган ишларга тўхталиб, бу соҳада масъулият ва талабчанликни кучайтириш лозимлигини яна бир бор таъкидлади.

Сессия кун тартибидаги асосий масала ҳақида гапирар экан, Президент, жумладан, шундай деди: Жиззах вилоятининг ҳоқими бўлиб ишлаб келган Шавкат Мирзиёев кун кеча Самарқанд вилоятига биринчи раҳбар этиб сайланди. У Жиззах вилоятига беш йил раҳбарлик қилди. Шу йиллар давомида Жиззах воҳасида қанча ижобий ишлар амалга оширилган бўлса, ҳолисона баҳо берганда, шуни тан олишимиз керакки, уларда бу одамнинг ҳам ҳиссаси катта бўлди.

Жиззах аҳли билан тил топишиб, баҳамжиҳат бўлиб, одамларнинг бошини қовуштириб, катта-катта режаларни амалга оширишда ташаббускор, бош-қош бўлди. Шу мўътабар заминни обод қилиш, Жиззахнинг обрўсини ошириш йўлида хизмат қилди, кўпгина синовларни, қийинчиликларни енгиб ўтиш жараёнида тобланди, тажриба орттирди.

Ҳеч шубҳасиз, вилоят раҳбарининг мана шундай ишлар билан ўзини кўрсатишида, таъбир жоиз бўлса, уни тарбиялашда, вилоятнинг кўзга кўринарли натижаларга эришишида Жиззах жамоатчилиғи, вилоят аҳлининг, мана шу залда ўтирганларнинг ҳиссаси катта бўлганини мен яхши тушунаман ва бунинг учун барчангизга ўзимнинг миннатдорлигимни изҳор этаман, деди мамлакатимиз раҳбари.

МАҚСАДИМИЗ — ТИНЧЛИК ВА БУЊЁДҚОРЛИК

Ассалому алайкум, азиз ҳамшаҳарлар!
Қадрли дўстлар!

Озод ва обод Ватанимизнинг муқаддас остонаси бўлган Тошкент шаҳрининг, муаззам пойтахтимизнинг мамлакатимиз ҳаётидаги муносиб ўрни ҳақида кўп гапириб ўтиришнинг ҳожати бўлмаса керак, деб ўйлайман.

Тошкент шаҳрининг мамлакатимиз ривожланишида, фан ва техника, ўқув юртлари, таълим-тарбия, иқтисодиёт, ички ва ташқи савдо соҳаларида эгаллаётган салоҳияти ва аҳамияти барчамизга яхши маълум.

Бу гўзал ва бетакрор шаҳарнинг кейинги йилларда янада чирой очиб, ҳар томонлама юксалиб, том маънодаги Шарқ дарвозаси, деган номига муносиб бўлиб, жаҳондаги манаман деган шаҳарлар қаторидан жой олиб бораётгани ҳар бир ватандошимизга гурур ва ифтихор бахш этади.

Қисқа қилиб айтганда, ҳам сиёсий, ҳам маънавий, ҳам иқтисодий нуқтаи назардан қараганда, давлатимизнинг маркази, таъбир жоиз бўлса, мамлакатимизнинг юраги бўлмиш азим Тошкентимизнинг ҳаёти, тараққиёт суръатларига қараб, Ўзбекистонимиз ҳақида, унинг бугунги ва эртанги иқболи-истиқболи ҳақида хулоса чиқаришимиз, унинг ёруғ бўлишига ишонч ҳосил қилишимиз муқаррар.

Тошкент шаҳрининг мамлакатимиз ҳаётидаги ўрни ва нуфузи ҳақида гап кетар экан, авваламбор, унинг иқтисодий салоҳияти ҳақида тўхталиш жоиз, деб ўйлайман.

Шаҳарда ҳозирги вақтда жами 355 та йирик саноат корхонаси ишлаб турибди, мамлакатимизда ишлаб чи-

қарилаётган саноат маҳсулотининг қарийб 15 фоизи пойтахтимиз ҳиссасига тўғри келмоқда.

Бу ерда қишлоқ хўжалик тракторлари, самолётлар, экскаваторлар, саноат учун зарур дастгоҳ ва усқуналар, мебель маҳсулотлари, кўйлаб турдаги халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқарилиши пойтахт саноатининг қанчалик кенг қамровли тизимга эга эканини кўрсатади. Улар нафақат мамлакатимизда, балки жаҳон бозорида ҳам харидорғирлиги билан ажралиб туради.

Тошкент корхоналарида ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар АҚШ, Германия, Швейцария, Бельгия, Италия, Корея, Хитой ва бошқа хорижий давлатларга экспорт қилинмоқда.

Чет эл инвестициясини жалб этиш борасидаги амалий ишлар диққатга сазовордир.

Буни қуйидаги рақамлар мисолида кўриш мумкин: агар 1991 йилда шаҳарда атиги 44 та қўшма корхона фаолият кўрсатган бўлса, ҳозирги пайтда рўйхатга олинганларининг сони 2 минг 100 тадан ошиб кетди. Улар томонидан ишлаб чиқарилаётган маҳсулот, бажарилган иш ва хизматлар ҳажми 175 миллиард сўмни ташкил этади.

Энг муҳими, бу давр ичида қўшма корхоналар томонидан ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар тури кўпайиб, ҳозирги кунда 600 дан ортади.

Айниқса, шаҳарда кичик ва ўрта бизнес ривожига катта аҳамият берилаётганини алоҳида таъкидлаш лозим.

Бундай корхоналарнинг саноат ишлаб чиқаришидаги улуши жорий йил давомида 34 фоиздан 41 фоизга кўтарилди. Товар айланишининг 48 фоизи, пуллик хизмат кўрсатишнинг қарийб 28 фоизи хусусий тадбиркорлик субъектлари ҳиссасига тўғри келмоқда.

Бугунги кунда Тошкент шаҳри бўйича қарийб 20 мингта кичик ва ўрта бизнес корхонаси фаолият кўрсатмоқда. Бундан ташқари, юридик шахс мақомига эга бўлмаган 36 мингта яқин киши тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланмоқда.

Кейинги йилларда шаҳар инфратузилмасини ривожлантириш борасидаги ишлар кўлами кенгайиб бораётгани билан эътиборни тортади.

Одамларнинг оғирини енгил қилиш, уларга муносиб ҳаёт шароити яратиш бериш учун 630 километр канализация, 700 километр газ, 500 километр ичимлик суви, 66 километр иситиш тармоқлари ишга туширилгани бунинг амалий тасдиғидир.

Сўнгги йилларда шаҳарда барпо этилган 5 ярим миллион квадрат-метр уй-жой аҳолининг бу борадаги эҳтиёжини таъминлашга, кўп болали оилаларнинг яшаш шароитларини яхшилашга хизмат қилмоқда.

Айниқса, кейинги йилларда барпо этилган “Интерконтинентал”, “Шератон”, “Ле-меридиан” меҳмонхона мажмуалари, Халқаро бизнес маркази, Банклар ассоциацияси, Олий Мажлис, Кўргазмалар мажмуаси, Темурийлар тарихи музейи, Ўзбек миллий академик драма театри, Тошкент шаҳар ҳокимлиги бинолари каби кўплаб иншоотлар шахримиз кўркига янада кўрк қўшди.

Автотранспорт воситаларининг тобора кўпайиб бораётганини ҳисобга олиб, шаҳар аҳолисига қулайлик яратиш мақсадида автомобил йўлларини кенгайтириш, янги йўл ва кўприклар қурилишига жиддий эътибор қаратилмоқда.

Шу мақсадда 45 километр йўл қайта таъмирланди ва ободонлаштирилди. Умумий узунлиги 4 километр бўлган 8 та муҳташам кўприк бунёд этилди.

Тошкент метрополитенининг учинчи йўналиши барпо этилиб, мустақиллигимизнинг 10 йиллик байрами арафасида узунлиги 7 километрдан зиёд 6 та янги бекат ишга туширилди.

Бу ҳам тошкентликлар, айниқса, Юнусобод туманида яшайдиган 300 мингга яқин аҳоли учун катта қулайлик туғдириши шубҳасиз. Кейинги йилларда бир қатор маданий-маиший объектлар қурилиб, фойдаланишга топширилди.

Янгитдан барпо этилган Хотира майдони, Шаҳидлар хотираси ёдгорлик мажмуалари, “Диснейленд”, “Аква-

парк”, Ҳайвонот боғи, қайта таъмирланган Миллий боғ, Бобур номли, “Боғи Эрам” каби истироҳат масканлари шулар жумласидандир.

Айниқса, шаҳарда замонавий спорт иншоотлари қуриш борасида катта ишлар амалга оширилди.

Сўнгги йилларда бунёд этилган “Юнусобод”, “Жар”, “Динамо”, “Гольф клуб”, Ёпиқ сузиш ҳавзаси каби муҳташам спорт мажмуалари нафақат ўзининг меъморий кўриниши, балки замонавий талабларга тўла жавоб бериши, ҳар томонлама қулайлиги билан юртдошларимиз ва хорижий меҳмонларнинг ҳам ҳавасини тортмоқда.

Биз жаҳон ҳамжамиятига интеграциялашиш йўлидан борар эканмиз, интернет каби замонавий алоқа тизимлари имкониятларидан кенг фойдаланишга катта аҳамият берамиз.

Ахборот асри — XXI-асрда кечаётган глобаллашув жараёнлари шунини тақозо этмоқда. Шу маънода Тошкент шаҳрида коммуникация тизими, жумладан, алоқа хизматини яхшилаш борасида амалга оширилган ишлар диққатга сазовордир.

Бу ерда ҳаммаси бўлиб 32 минг номерга мўлжалланган 11 та янги алоқа станцияси қурилди, шунингдек, амалдаги алоқа станцияларини қайта таъмирлаш ҳисобига уларнинг қуввати 8 минг номерга оширилди.

Мухтасар қилиб айтганда, пойтахт аҳлининг кўз ўнгида шаҳарнинг замонавий асосда ривожланиб, янада кўрку чирой очиб бораётгани, обод маҳалла ва гузарлар, замонавий лицей ва коллежлар, янги-янги ўқув юртлари — барча-барчаси мамлакатимиз тараққиёти, халқимиз фаровонлигини оширишга хизмат қилимоқда.

Азиз дўстлар, биродарлар!

Бугун сиз, ҳурматли халқ ноиблари, шаҳар фаоллари билан учрашиб, амалга ошираётган ишларимизга ҳолисона баҳо бериб, биринчи навбатда, шаҳарнинг муаммолари, шаҳар аҳолисини ташвишга солаётган қийинчиликлар ҳақида гапиришимиз табиийдир.

Бундай муаммолар орасида одам зотини доим қийинайдиган — тураржой, коммунал хизмат, газ, ичимлик суви, иссиқлик таъминоти каби масалалар алоҳида ўрин тутади. Хусусан, бугунги кунда Тошкент шаҳридаги мавжуд 9 мингдан ортиқ кўпқаватли уйнинг 4 мингтаси ёки 15 фоизи капитал таъмирга муҳтож. Бундай аҳвол, айниқса, Чилонзор, Юнусобод туманларида, Мирзо Улуғбек туманининг Қорасув даҳасида, Ҳамза туманининг Авиасозлар, Собир Раҳимов туманининг Қорақамиш мавзеларида яққол кўзга ташланади.

Жойлардаги уй-жой ширкатлари томонидан мавжуд сув тармоқлари ўз вақтида таъмирланмагани туфайли нойтахт аҳолисини ичимлик суви билан таъминлаш масаласи тўлиқ ҳал этилмаган.

Айниқса, кўпқаватли уйларнинг юқори қаватларига сув чиқмаслик ҳолатлари кўп учраб турибди. Ҳамза туманидаги Курувчилар ва Лисунов, Иккинчи Қўйлиқ мавзесидаги кўпқаватли уйлар, Акмал Икромов туманининг Абдор Ҳидоятов ва Ойдин Собирова маҳаллаларида, Юнусобод туманининг Ҳасанбой мавзесидаги ҳовлиларда яшовчи аҳолини сув билан таъминлашда ханузгача узилишларга йўл қўйилмоқда.

Таъмирланиши лозим бўлган сув тармоқларининг 42 фоизи, газ узатиш тармоқларининг 60 фоизи қишқи мавсумга тайёрланмагани айниқса жиддий ташвиш уйғотади. Бундан ҳам ачинарлиси — қишқи мавсум учун мўлжалланган кўмирнинг 73 фоизи, суyoқ ёқилгининг эса атиги 14 ярим фоизи жамғарилган, холос.

Ўтган йилги қиш мавсумининг тажрибасидан келиб чиқиб, туман ҳокимликлари, жумладан, Чилонзор, Акмал Икромов туманлари раҳбарлари уйларни иссиқлик билан таъминлаш ишларига эътиборни муғлақо ўзгартиришлари лозим.

Айни вақтда шуни ҳам ҳисобга олиш керакки, ҳозирги кунда аксарият иссиқлик узатиш станциялари, 161 километр узунликдаги иссиқлик тақсимлаш қувурлари, қарийб 40 километр магистраль тармоқлар янгиликларга муҳтож бўлиб қолган.

Албатта, катта маблағ, катта куч талаб қиладиган бу муаммони бирданига, бир-икки йилда ечиб бўлмаслигини ҳаммамиз ҳам тушунамиз.

Бу масалани босқичма-босқич ҳал этиш учун биргаликда бош қотиришимиз, зарур имконият ва молиявий манбаларни излаб топишимиз керак.

Ўзингиз ўйланг, азиз дўстлар, биз Тошкент марказини мана шу ҳокимлик биносига ўхшаган кошоналар билан чиройли қилиб қўйсагу айрим туманлардаги кўпқаватли уйлар таъмирланмаган бўлса, подвалларига сув тўлиб ётса, одамлар бунга қандай баҳо беради? Балки ёзда унчалик билинмас, аммо қишда, совуқ кунларда бу муаммолар юзага қалқиб чиқади.

Бундай муҳташам бинолар шахримизда, бутун юртимизда кўп бўлиши керак, лекин, биринчи навбатда одамларимизнинг муаммоларига асосий эътибор қаратишимиз зарур. Олижаноб халқимиз бу ишларни тўғри қабул қилади. Кўп нарсани тилига чиқармайди, фақат кўнглида ўзига инсоф берсин, дейди. Бу қарғиш эмас, танқид эмас, лекин бу гапнинг замирида жуда чуқур маъно бор. Шунини унутмаслик лозим.

Мана шу залда ўтирган барча раҳбарлар бир нарсани яхшилаб тушуниб олиши керак: иссиқлик билан таъминлаш масаласини пайсалга солиб бўлмайди, уни бир кун ҳам кечиктирмай ҳал қилиш шарт. Бу масалада, айниқса, қариялар уйлари, “Меҳрибонлик уйлари”, махсус мактаб-интернатлар, касалхоналарга алоҳида эътибор бериш даркор.

Бугунги кунда жамиятимизда меҳр-оқибат, етим-есирларга саховат кучайиб бормоқда. Шу масалада доимо адолат бўлишига эришиш керак. Адолат — кенг қамровли тушунча. Демоқчиманки, аввало энг муҳтожларга ёрдам бериш керак. Шунда одамлар бизни тушунади, ҳар бир ишда қўллаб-қувватлайди. Масалан, ҳашаматли тўйга кетадиган харажатларнинг, айтайлик, 5 фоизини етим-есирларга берган, ўз кўчасини обод қилган одам қанча савобга қолади.

Биз қадимда Тошкентнинг 12 дарвозаси бўлгани ҳақида кўп гапирамиз. Халқ ана шу дарвозаларни ҳали-ҳануз

фалончи бойлар қурган, деб эслайди. Яъни яхшилик, سخоват унутилмайди.

Ҳар биримиз, албатта, муаззам пойтахтимизни сева-миз. Лекин фақат унинг маҳобатли биноларинигина, кўчаларинигина эмас, аввало, одамларини сева-миз. Мен мана шу одамларга муҳаббат, سخоват ҳар қадамда амалий ишлар билан намоён бўлишини истардим.

Биламан, бу гаплар ҳар бирингизнинг юрагингизда бор. Менинг бурчим — фақат уларни сизларга эслатиб туриш-дан иборат.

Камбағал ҳам, бой ҳам бўлмасин, ҳамма бараварига қашшоқ бўлсин, деган шўро даврининг шиори ўтди. Ким яхши ишласа, кўпроқ ишласа, кўпроқ даромад топса — яхши яшайверсин. Фақат ўша даромад ҳалол йўл билан топилган бўлиши лозим. Улуғ мутафаккир Форобий орзу қилганидек, адолатли жамият қуришимиз, унда ўта қашшоқлар ҳам, ўта бойлар ҳам бўлмаслиги керак. Тўғрироғи, улар орасидаги фарқ ҳаддан зиёд катта бўлмаслиги зарур.

Қадрли дўстлар!

Тошкент бугунги кунда нафақат мегаполисга айланиб кетди. Бу катта хўжаликни бошқариш, ундаги ижтимоий-сиёсий муҳитни барқарор ушлаб туриш осон эмас.

Шу нуқтага назардан бир муҳим масалага эътиборингизни қаратмоқчиман. Бутун дунёда ҳамма нарса, энг аввало, сув, электр, ёқилги каби ресурсларнинг қаттиқ ҳисоб-китоби бор. Тажриба шуни кўрсатмоқдаки, бирон корхона ёки хонадонга газ, сув ўлчаш мосламаси ўрнатилса, харажатлар икки-уч баравар кам бўлар экан.

Шуни инобатга олиб, шаҳарда 2005 йилгача 680 минг лонадан зиёд сув ўлчаш ва 504 мингдан ортиқ газ ўлчаш мосламалари ўрнатиш режалаштирилган.

Лекин жорий йилнинг 1 сентябрь ҳолатига кўра мавжуд 9 минг 772 та кўпқаватли уйнинг тахминан 6 фоизига сув ўлчаш асбоблари ўрнатилган, холос.

Чилонзор, Бектемир, Ҳамза, Мирзо Улуғбек, Шайхонтоҳур, Юнусобод туманларида бу ишларни тезлаштириш зарур.

Бу ишни изчил давом эттирсак, истеъмолчилар ҳам, таъминотчилар ҳам бундан фақат манфаат кўриши шубҳасиз.

Шуни алоҳида таъкидлашимиз керакки, шаҳар ва туман ҳокимликлари ҳамда маҳаллий бошқарув органлари аҳоли орасида бу масала бўйича етарли даражада иш олиб бормаянти.

Бунинг оқибатида коммунал хизматлар тўлови бўйича аҳолининг қарзи кўпаймоқда. Шу йилнинг 1-январь ҳолатига кўра, бу қарзлар 2 ярим миллиард сўмни ташкил этган бўлса, июль ойида бу кўрсаткич 3 миллиард 700 миллион сўмга етиб, бир ярим баробарга ортган.

Бу қарзларнинг 65 фоизини газ, сув ва иссиқлик манбаларидан фойдаланганлик учун тўловлар ташкил этади.

Ҳурматли депутатлар!

Биз соғлом авлод тарбияси ҳақида, ёшларимизнинг вақтини бекор ўтказмаслик ҳақида кўп гапирамиз. Айтилик, ўқувчи тушдан кейин мактабдан келиб кечгача бўш қолади. Ота-она ишда. Хўш, у нима қилади? Табиийки, зерикади, кўчага чиқади.

Бола кўчада зарарли таъсирларга тушиб, ҳар хил гуруҳларга қўшилиб қолмаслиги учун биз ўз фарзандларимизнинг бўш вақтини мазмунли ташкил этишимиз, уларни қўшимча ўқиш, касб-ҳунарга ўргатиш, спорт билан банд қилишга алоҳида ва доимий эътибор қаратишимиз даркор.

Бундай муаммоларни ечишда ички ишлар ходимларининг, аввало, маҳаллаларда фаолият кўрсатаётган милиция инспекторларининг хизмати ва масъулияти катта бўлиши зарур.

Шуни таъкидлаш керакки, “Маҳалла посбонлари” жуда катта иш қиляпти.

Тинчлигимизни сақлаш бўйича жон куйдириб фаолият кўрсатаётган йигитларимизга ҳар қанча ташаккур айтсак арзийди. Шаҳарда профилактика ишини олиб бораётган инспекторлар фаолиятини ҳам кенг тарғиб этиш, матбуотда, телевидение орқали кўрсатиш керак.

Шунингдек, гиёҳвандлик иллатларининг олдини олиш бўйича кўп иш қилишимиз, “Нуроний” ва “Маҳалла”

жамғармалари ишида расмиятчиликдан воз кечиб, уларнинг халққа янада яқин бўлишига эришиш лозим.

Мен транспорт соҳасида қилинган ижобий ишларни таъкидлаб ўтдим. Бироқ ҳали бу соҳада ечимини кутиб турган муаммолар ҳам оз эмас.

Одамларнинг узоқ вақт автобус ёки трамвай кутиб қолиши, қимматли вақтини йўқотиб, кайфиятининг бузилиш ҳолатлари, афсуски, ҳали ҳам учраб турибди.

Равон, текис йўллар билан бирга, ўйдим-чуқур бўлиб ётган, таъмирталаб йўлларни тузатиш, транспорт воситаларини янгилаш, трамвай ва троллейбус тармоқлари, подстанцияларнинг қувватини ошириш, транспорт воситаларини таъмирлаш базасини қайта жиҳозлаш каби муҳим лазифалар юзасидан шаҳар раҳбарияти, тегишли мутасадди ташкилотлар амалий чоралар кўриши лозим.

Бугунги кунда аҳолининг эътирозига сабаб бўлаётган муаммолардан бири бу — майший чиқиндиларнинг ўз вақтида ташиб кетилмаслиги билан боғлиқ.

Тўғри, жорий йилнинг олти ойи давомида бу борада қатор тадбирлар амалга оширилди. Туманлар ҳудудида 385 та чиқиндиларни йиғиш майдончаси қуриб битказилди. Лойиҳа бўйича 452 та модулли чиқиндихона қурилиб, уларга 750 литрли махсус контейнерлар ўрнатилди.

Майший чиқиндиларни ташиб учун ҳозирги кунда Тошкент “Махсустрас” автокорхонаси паркида 554 та автотранспорт воситаси мавжуд, уларнинг 158 таси “ДЭУ” ва “АВИА” русумидаги махсус машиналардир.

Ўтган йили Корея давлатидан кўча супурадиган ва сув сепадиган 30 та янги машина келтирилган эди. Келишув асосида яна кредитга “Хундай” русумли чиқинди ташийдиган 45 та машина сотиб олинди.

Лекин, қатор туманларда майший чиқиндиларни ўз вақтида олиб кетмаслик ва аҳоли турар-жойлари атрофида чиқинди уюмларининг пайдо бўлиш ҳоллари учраб турибди.

Бу, айниқса, Чилонзор туманининг Гулистон, Акмал Икромов туманининг “Тутзор”, Чилонзор тумани 23-мавзесидаги 34-35-сонли уйлар рўпарасида, Шайхонтохур туманининг Ибн Сино, Самарқанд дарвоза маҳалласининг айрим ҳудудларига тегишлидир.

Пойтахт аҳолисини керакли озиқ-овқат маҳсулотлари билан узлуксиз таъминлаш масаласи ҳам доимо диққатимиз марказида туриши даркор. Айниқса, саккиз турдаги энг зарур маҳсулотлар билан таъминлашда узилиш бўлмаслиги шарт.

Лекин, таассуф билан айтиш керакки, бу борада узилишларга йўл қўйилмоқда. Хусусан, жорий йилда эҳтиёжга нисбатан ўсимлик ёғи 240 тонна, шакар маҳсулоти эса 2 минг 305 тонна кам олингани аниқланиб, қонун бузилишига йўл қўйган 137 нафар мансабдор шахс маъмурий жавобгарликка тортилди.

Бозорларимиздаги аҳвол ҳам ҳали халқимиз орзу қилаётган даражага етгани йўқ. Мавжуд 21 та катта бозор ва жойлардаги 70 та бозорчада тартиб-интизом, озодалик, хизмат кўрсатиш савияси паст. Деҳқонлар ва ҳақиқий маҳсулот етиштирувчилар учун қулай савдо шароитлари яратилмаяпти.

Ўртага воситачилар тушаётгани туфайли қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг нархи ошиб кетмоқда. Айниқса, Олой, Фарҳод, Чорсу ва Қўйлиқ бозорларида ўтказилган текширишлар натижасида бундай ҳолатлар қўшлаб аниқланган.

Бу кимсаларни воситачилар эмас, зўравонлар десак, тўғри бўлади. Чунки улар маҳсулот олиб келган деҳқонга ҳам, харидорга ҳам зўравонлик қилади.

Шу ўринда, бундай балодан қутулишнинг, уруғини қуритишнинг имконияти борми ўзи, деган савол туғилади. Бу ишларни яхшилашга туман раҳбарлари шахсан жавобгар эканини яна бир карра эслатмоқчиман.

Бугунги кунда пойтахт фаоллари олдида турган яна бир долзарб масала — бу шаҳримизда тартиб-интизомни сақлаш, одамларнинг тинч ва осойишта ҳаётини таъминлашдан иборат. Мамлакатимизда қонун устуворлигига эришиш, суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ этиш мақсадида амалга оширилаётган ишлардан, ўйлайманки, жамоатчилигимиз яхши хабардор.

Айниқса, Олий Мажлисимизнинг олтинчи сессиясида суд, прокуратура идоралари ишини такомиллаштиришга хизмат қиладиган бир қатор муҳим ҳужжатлар қабул қилинди.

Бу борадаги энг муҳим масалалардан бири — суд, ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари тизимини ҳар хил топик кимсалардан тозалаш, уларнинг ўрнига ҳалол одамларни қўйишдир. Яқин кунларда бу соҳадаги ўзгаришлардан хабардор бўласизлар.

Иккинчи масала — судларнинг том маънода мустақил бўлишига эришиш. Биз шу мақсадда судьяларни лавозимга танлаш масаласини Адлия вазирлиги тасарруфидан чиқариб, махсус малака комиссияси ихтиёрига беряпмиз.

Нега бу масала кескин қўйилмоқда? Чунки, бу соҳани ислоҳ қилмасак, ҳамма иш шу тизимга келиб тақалиб қолмоқда. Бу соҳага илғор давлатлар тажрибасини жорий этиш вақти етди, деб ўйлайман.

Шуни айтиш керакки, бу соҳада қўйган қадамларимиз ўзининг илк натижаларини бермоқда. Шу нуқтаи назардан қараганда, Тошкент шаҳар ҳуқуқ-тартибот идоралари ўзига юклатилган вазифани бажариш учун муайян ишларни амалга оширмоқда.

Хусусан, жиноятчиликнинг олдини олиш бўйича аҳоли билан бирга мунтазам иш олиб бориш мақсадида маҳалла ва микрорайонларда 444 та милиция таянч пункти ташкил этилди.

Уларда 1 минг 200 га яқин профилактика инспектори ишламоқда. Бунинг натижасида маҳаллаларда тинчлик-осойишталик мустаҳкамланди, жиноятларни тезкорлик билан очиш кўрсаткичи яхшиланди.

Шаҳар бўйича 2001 йилнинг ўтган саккиз ойи мобайнида содир этилган жиноятлар 2000 йилнинг шу даврига нисбатан 3,7 фоизга камайди.

Оғир ва ўта оғир жиноятлар, қасддан одам ўлдириш, талончилик, босқинчилик, товламачилик, ўғрилик ва вояга етмаганлар ўртасидаги жиноятларнинг камайишига эришилди.

Шу билан бирга, қасддан оғир шикаст етказиш, зўрлаб номусга тегиш, безорилик каби жиноятларнинг сони ошгани кишини ташвишлантиради. Айниқса, Собир Раҳимов, Юнусобод, Мирзо Улугбек туманларида оғир жиноят турлари ортиб бормоқда.

Жиноят содир этаётганларнинг ярми меҳнатга лаёқатли бўлатуриб, ҳеч жойда ишламайдиган ва ўқимайдиган шахслар ҳиссасига тўғри келаётгани муаммонинг илдири одамларни иш билан таъминлаш, меҳнатга жалб этиш, соғлом муҳитни вужудга келтириш билан боғлиқ эканини кўрсатади.

Ҳурматли халқ депутатлари!

Бугунги кунда одамларни безовта қилаётган муаммолардан яна бири — бу тиббий хизмат масаласидир. Тан олишимиз керакки, ҳали бу соҳада ечилмаган муаммолар, аҳолининг ҳақли эътирозига сабаб бўлаётган камчилик ва нуқсонлар оз эмас.

Тўғри, кейинги йилларда соғлиқни сақлаш соҳасида бир қанча эътиборга молик ишлар амалга оширилди.

Чунончи, янгитдан қурилган ва қайта таъмирланган Жарроҳлик, Урология, Куйганларни даволаш ва СПИД марказлари, шунингдек, 9 та амбулатория-жарроҳлик, вояга етмаганларни реабилитация қилиш тиббий мажмуалари ҳар бир туманда ташкил этилган оилавий поликлиникалар, маслаҳат-ташхис марказлари аҳоли саломатлигини муҳофаза этишга хизмат қилмоқда.

Бугунги кунда Тошкент шаҳрида хусусий тиббий тармоқни ривожлантириш борасида ҳам амалий ишлар қилинмоқда. Ҳозирги пайтда бу ерда 3 минг 910 та хусусий тиббиёт муассасаси фаолият кўрсатаётгани бунинг яққол далили бўла олади.

Махсус гувоҳномалар асосида 262 нафар шифокор хусусий тиббиёт амалиёти билан шуғулланмоқда. Амалга оширилаётган ижобий ишлар билан бир қаторда, тиббиёт соҳасида эътибордан четда қолаётган баъзи бир муаммолар ҳам борлигидан кўз юмолмаймиз.

Хусусан, касалхоналарда беморлар учун ўрин етишмаслиги, оддий дори-дармон, шприц, тўшак ва чойшабларнинг тақчиллиги ҳақида қанча гапириш мумкин?

Ҳурматли ватандошлар!

Яқинда Америка Қўшма Штатларида содир этилган, бутун дунёда катта ташвиш уйғотган террорчилик ҳара-

катларидан, шу муносабат билан бугунги кунда минтақамизда, ён-атрофимизда юзага келган нотинч вазиятдан барчангизнинг яхши хабарингиз бор.

Айниқса, бизга кўшни бўлган Афғонистон худудида вазиятнинг кескинлашиб бораётгани, бу ерда рўй бераётган можаролар, тўқнашувлар, амалга оширилаётган ва режалаштирилаётган ҳаракатлар ҳақида матбуот, телевидение орқали мунтазам хабардор бўлиб турибмиз.

Бу хабарларда, албатта, холис, тўғри маълумотлар билан бир қаторда жуда кўп уйдирмалар ҳам айтилаётгани юртдошларимизга аён бўлиши керак. Чунки уларни тарқатаётган сиёсий кучлар, давлатлар, аввало, ўз манфаатларини кўзлайди, ахборот майдонида ҳам шундан келиб чиққан ҳолда ҳаракат қилади.

Шу сабабли, бундай вазиятларда ҳамма вақт ҳам ахборот воситалари тарқатаётган хабарларга ишониб бўлмайди.

Хусусан, бу ҳақда Россия матбуотида пайдо бўлаётган хабарлар бир-бирига асло тўғри келмайди. Уларга бизнинг бу масалада мустақил сиёсат олиб бораётганимиз ёқмайди, албатта. Лекин бизнинг ўрнимизга биров қарор қабул қилишига мутлақо йўл қўймаймиз.

Шу нарса аниқки, авваламбор, Америкада амалга оширилган ёвуз ваҳшийлик, террорчилик хуружлари бутун дунё аҳлини бефарқ қолдирмади. Бу хунрезлик ўзини инсон деб биладиган, мана шу заминда, шу осмон остида яшайдиган, мана шу офтоб нуридан баҳра оладиган ҳар қандай одамни чексиз ғазабга солди. Чунки ҳаётда турли офат ва фожиалар бўлиб туради, лекин бундай ваҳшийлик ақлга ҳам, тасаввурга ҳам сиғмайди.

Ҳозиргача олинган маълумотларга кўра, бу террорчилик ҳаракати натижасида б ярим мингдан зиёд одам қурбон бўлгани ҳам унинг нечоғли даҳшатли бўлганини кўрсатиб турибди.

Ҳаёт дегани шундайки, одам вақти соати етиб, бир куни бу дунёдан албатта кўз юмади. Лекин, Америкада бўлганидек, мудҳиш фожаи оқибатида минглаб одамларнинг бир зумда ҳаётдан маҳрум бўлиши ҳар қандай инсоннинг қалбини ларзага солади.

Ўзбекистон халқи ҳам, дунёдаги барча тинчликсевар халқлар қатори, бу воқеалар муносабати билан АҚШ ҳукуматига, бутун Америка халқига чуқур ҳамдардлик билдирди ва билдирмоқда. Кўп синовларни, жумладан, террорчилик хуружини бошидан кечирган халқимизнинг бу бало-қазодан азият чеккан одамларнинг қайғуларига шерик бўлаётгани ҳам табиийдир.

Яна бир ҳулоса шундан иборатки, бундай ёвуз террорчилик ҳаракати кўп одамлар, халқлар ва давлатларнинг, жумладан, АҚШ каби дунё сиёсатида ҳал қилувчи роль ўйнайдиган, кучли салоҳиятга эга бўлган давлатларнинг ҳам кўзини очиб берди. Илгари бу давлатлар мана шундай мудҳиш воқеаларга нисбатан очигини айтсак, кўпинча кузатувчилик позициясида турар эди.

Эндиликда террорчилик инсоният бошига миселсиз кулфат келтирувчи ёвуз кучга айланиб кетганини, даҳшатли балою офат эканини ўз ҳаётида кўриб, унинг таъсирини сезиб, унга қарши биргаликда курашиш вақтисоати етганини, бу курашдан ҳеч ким четда туриши мумкин эмаслигини англаб етди.

Нега деганда, ҳам иқтисодий, ҳам ҳарбий нуқтананазардан жуда кучли, ўз чегараси ва ҳудудини қўриқлашга қодир бўлган, ўз халқининг тинчлиги ва хавфсизлигини сақлашда энг юқори технологияларга эга, бу борада миллиардлаб доллар сарфлаётган давлатлар ҳам террорчилик хавфидан четда қололмаслиги аён бўлди.

Бу воқеалар нафақат кичик давлатлар, балки энг замонавий қуроолларга эга бўлган қудратли давлатлар ҳам бу хатарга қарши курашда етарли даражада тайёр эмаслигини кўрсатди.

Бу даҳшатли, лекин аччиқ ҳақиқат бугун барча қитъалар ва мамлакатларга, мана шу рўйи заминда яшайдиган миллионлаб одамларнинг онгу шуурига етиб борганини алоҳида таъкидлаб ўтмоқчиман. Кимки террорчилик хавфининг қандай улкан кўлам касб этганини тушунмаган бўлса, мана шу кейинги воқеалар мисолида яққол тушуниб олди.

Демоқчиманки, Америкада рўй берган фожиа, бу даҳшат ҳамманинг уйи, оиласига кириши мумкинлиги, ундан холи бўлишга, четда туришга уринишлар беҳуда экан, деган хулоса чиқаришга асос беради.

Яна бир муҳим хулоса шундан иборатки, АҚШда содир бўлган бу мудҳиш воқеа террорчиликнинг фақат намоийши, унинг ёвуз бир кўриниши ва ифодаси, холос.

Бугун барча ақли расо одамларга, давлат ва сиёсат арбобларига бир ҳақиқат аён бўлмоқдаки, бутунлай ақлу ҳушини, инсонлик қиёфасини йўқотган бу разил террорчи кимсаларнинг ортида ҳар томонлама ўйлаб ташкил қилинган, катта молиявий маблағ ва бошқа имкониятларга эга бўлган, қўли узун, ўзининг ёвуз ниятларидан қайтмайдиган турли ақидапараст марказлар турибди.

Булар ақли саёз, ирода, иймон-эътиқоди шаклланмаган, гўр ёшларни террорчилар сафида бирлаштириб, бошқариб, уларни нафақат қурол-яроғ, аввало, вайронкор мафкура билан таъминламоқда.

Улар ўзларининг инсониятга қарши қаратилган ниятларига етиш учун ҳар қандай қабихликка тайёр. Бундай марказлар, уларнинг “доҳий” ва малайлари, шу жумладан, Европада ҳам, АҚШнинг ўзида ҳам ўз қиёфасини яшириб, пинҳона кўпорувчилик фаолият олиб бораётгани, бу йўлда ҳеч нарсадан қайтмаслиги аён.

Энг муҳими, бу мудҳиш ниятли кучларнинг таъсири ва бевосита ёрдамисиз бундай катта кўламдаги террорчилик ҳаракатларини уюштириш мумкин эмаслигини бугун дунёдаги аксарият давлатлар, уларда яшайдиган миллионлаб одамлар англаб етмоқда.

Шу маънода, мен Европада Хавфсизлик ва Ҳамкорлик Ташкилотининг 1999 йили Истанбулда бўлиб ўтган анжумани минбаридан айтган сўзларимни яна бир бор эслашни ўринли деб биламан. Бу анжуманда мен жаҳон ҳамжамияти эътиборини тобора кучайиб, авжига чиқиб бораётган терроризм масаласига қаратган эдим.

Бу офатнинг қандай кутилмаган оқибатларига олиб келиши мумкинлиги ҳақида гапириб, эй одамзод, кўзингизни очинг, огоҳ бўлинг, бугун терроризмнинг даҳшатли қиёфасини англаш вақти етди, деб даъват этган эдим.

Асримиз вабоси бўлмиш бу жирканч иллатнинг фақат шафқатсиз кўринишларини эмас, балки илдиэларига етиб бориб, жамият ҳаётидан, дунё халқлари ҳаётидан уни тағтомири билан суғуриб ташлаш — барча давлатларнинг энг долзарб вазифаси бўлиши керак, бу йўлда барчамиз бир тан, бир жон бўлиб ҳаракат қилишимиз, қаттиқ кураш олиб боришимиз шарт, деган мазмунда айтган сўзларимни бугун яхши эслайман.

Ўша анжуманда мен Бирлашган Миллатлар Ташкилоти қошида антитеррористик марказ ташкил қилиш, юқорида зикр этилган вазифаларни адо этиш учун бу марказни зарур маблағ билан таъминлаш, унга тегишли ваколат ва ҳуқуқлар бериш масаласини ўртага қўйганимни ҳам бугун яна бир бор эслатмоқчиман.

Бундан ҳам илгари, яъни, 1993 йили Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг 48-сессиясида ҳам Ўзбекистон давлати номидан шу муаммони кўтарганимни жамоатчилигимиз яхши билади, деб ўйлайман.

Минг афсуски, бу давлатларни ўша пайтда ҳеч ким эшитмади, огоҳ бўлмади.

Мана энди, бугун кўпиаб давлатларнинг арбоблари бу масалада кўзи очилиб, унинг даҳшатли оқибатларига ақли етиб, бир-биридан ўзиб, бу борада турли таклифларни ўртага ташламоқда.

Ўйлайманки, кеч бўлса ҳам у масалани бугун охиригача етказиш, ҳар томонлама чуқур ва кенг қўламда ўйлаб, халқаро Антитеррористик марказни тузиш зарур.

Бу марказнинг вазифаси террористик кучларнинг манфур башарасини фош этиш, уларнинг молиявий ва мафкуравий илдиэларини кесиб ташлашдан иборат бўлиши даркор.

Дунё ҳамжамияти агар инсониятнинг хавфсизлиги, келажаги ҳақида ўйласа, шунга иқрор бўлиши керакки, терроризм балоси туфайли дунёда вужудга келган ҳозирги мудҳиш ҳолатни шундайлигича қолдириб бўлмайди.

Бугун терроризм таъсирини ўз мамлакати мисолида кўриб, ундан жабр чеккан америка халқи президент Жорж Буш жаноблари, АҚШ Конгресси, мамлакат Қуроли Кучлари, махсус хизматлари Американинг бутун куч-

қудратини терроризм балосига қарши курашга сафарбар этиш юзасидан муҳим таклифлар билдирмоқда.

Дунёнинг турли мамлакатларига уя қуриб олган халқ-про террорчилик марказларига зарба беришга катта тайёргарлик кўрилмоқда. Ва терроризмга қарши курашда АҚШ узоқ-яқиндаги барча давлатлар билан коалиция тузиш, бу балога қарши биргаликда курашиш фикрини илгари сурмоқда.

Жаноб Буш яқинда конгрессда сўзлаган кескин ва таъсирчан нутқида ана шу масалаларни ўртага қўйди ва бутун давлатларнинг куч ва имкониятларини шу мақсад йўлида бирлаштиришга даъват қилди.

Айниқса, АҚШ Президентининг “Биз ислом динига қарши эмасмиз, ҳеч қачон қарши бўлган эмасмиз ва ҳамisha ислом динини ҳурмат қилиб яшамоқдамиз, миллион-миллион Америка фуқаролари ҳам ислом динига эркин эътиқод қилиб келмоқда, бунга ҳеч қандай тўсиқ йўқ ва бўлиши ҳам мумкин эмас”, деган сўзлари эътиборга сазовордир.

Бундан ташқари, Буш жаноблари АҚШ Афғонистон давлатига, Афғонистон халқига эмас, балки бу мамлакат худудида ўрнашиб олган террорчи газандаларга, уларнинг марказ ва полигонларига қарши уруш эълон қилганини баён этди ва “Толибон” ҳаракати олдига қуйидаги талабларни қўйди:

— Афғонистон худудида жойлашган “Ал-Қаида” террористик ташкилоти раҳбарларини ушлаб бериш;

— Афғонистон худудида мавжуд бўлган, террорчи гуруҳлар тайёрлайдиган барча база ва полигонларни бутунлай йўқ қилиш;

— Афғонистонда паноҳ ва ҳимоя топган халқаро террорчиларни тегишли давлатларга топшириш ва бундай гўдаларни асло қўллаб-қувватламаслик.

Кўриниб турибдики, бу ҳаққоний талабларнинг биронтасига эътироз қилиб бўлмайди. Айтишим керакки, АҚШ Президенти томонидан қўйилган талаблар замирида терроризм балосидан зиён кўраётган, бегуноҳ қурбонлар бераётган, унинг мудҳиш таъсирини ўз мамлака-

ти ҳаётида сезиб яшаётган бир қанча давлатларнинг бу масаладаги қарашлари ҳам ўз ифодасини топган.

Шундай давлатлар қаторида Ўзбекистон ҳам бор ва унинг жамоатчилиги терроризмга нисбатан қўйилган бу талабларга қўшилади, деб ўйлайман. Бу талаблар бугун биз терроризм туфайли бошимиздан кечириётган дарду аламларни ифода этади ва халқимизнинг тинч-осойишта ҳаёт кечиришдек мақсадларига, миллий манфаатларимизга тўлиқ жавоб беради.

Биз минтақамизда терроризм ўчоқларининг тугатилишидан манфаатдор эканимизни ҳисобга олган ҳолда, АҚШ томонидан халқаро терроризмга қарши кураш борасида режалаштирилаётган ҳаракатларга кўмак беришимиз ва бутун маърифий дунё сафига қўшилишимизни табиий, деб биламан.

Шу ўринда, савол туғилиши мумкин. Хўш, бизнинг берадиган кўмак ва ёрдамимиз нимадан иборат бўлади? Албатта, бу оддий савол эмас, лекин бунга аниқ ва равшан жавоб беришимиз керак. Нега деганда, кўпни кўрган халқимиз бизни нима кутаётганини, нимага тайёр бўлиб туришимиз лозимлигини билиши ва ўз фикрини билдириши даркор.

Ўйлайманки, 1979 йили Совет Армияси Афғонистонга кириб, кескин уруш бошланиб кетган кунларни, яъни кечаги яқин тарихимизни халқимизнинг аксарият қисми билади ва унинг қандай оқибатларга олиб келганини ҳам, ана шу афғон можаросида эл-юртимиз қанча азоб ва уқубатлар чекканини, қанчалар қурбон берганини ҳеч қачон унутмайди.

Ва шу фикрни алоҳида урғу бериб айтмоқчиман — бундай қора кунларни бошимизга қайтаришни шу юртда яшаётган биронта инсон хоҳламайди.

Шу ҳаракатлар оқибатида Афғонистон 20 йилдан буён нотинч бўлиб, фуқаролар уруши гирдобига тушиб қолганини ҳам ҳаммамиз яхши биламиз.

Шунинг учун, бугун биз бу масалада ҳар қандай қарор қабул қилишда, энг аввало, юртимизда тинчлик ва осойишталикни сақлашни асосий шарт деб, қўйишимиз даркор.

Иккинчидан, мамлакатимиз хавфсизлиги ва сарҳадларимиз дахлсизлигини сақлаш ва бу масала бўйича тегишли кафолатга эга бўлишимиз керак.

Учинчидан, бугун атрофимиздаги вазият кескинлашиб бораётган экан, биз Қуролли Кучларимиз, армиямизнинг жанговар тайёргарлигини янада кучайтиришимиз, чегара қўшинларимизнинг доимо огоҳ ва сергак бўлиб, рўй бериши мумкин бўлган турли хил ҳолатларга қарши тайёр туришини, бир сўз билан айтганда, сарҳадларимиз дахлсизлигини ҳар томонлама таъминлашимиз зарур.

Шу мақсадда қудратли давлатлар ва қўшни мамлакатлар билан ҳамкорликни янада кучайтиришимиз, вазиятнинг ҳар қандай кескинлашувига тайёр бўлиб туришимиз лозим.

Кўмак ва ҳамкорлик тўғрисида гапирганда, агар, шундай эҳтиёж туғилса, биз ўз ҳаво ҳудудимиздан террорчиларга қарши курашда, хавфсизлик ва гуманитар мақсадларда фойдаланиш масаласини кўриб чиқишга тайёр эканимиз барчага аён бўлиши керак.

Муҳтарам денутатлар!

Энди бугунги сессия кун тартибидаги асосий масалага ўтадиган бўлсак, аввало, шуни айтиш керакки, бундан етти йил олдин биз Козим Тўлагановга катта ишонч билдириб, уни Тошкент шаҳар ҳокими этиб сайлаган эдик.

Бу раҳбар ана шу ишончни оқлаш учун, Тошкент шаҳрини янада обод қилиш учун сидқидилдан меҳнат қилди, ўзининг ташкилотчилиқ, ташаббускорлик қобилиятини амалий иш билан кўрсатди. Тошкент шаҳри эришган катта ютуқларда унинг муносиб ҳиссаси бор, десак, бу ҳам ҳақиқат бўлади.

Кун кеча Козим Тўлаганов Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг биринчи ўринбосари лавозимига тайинланди.

Шу муносабат билан биз бугунги сессияда Тошкент шаҳрининг янги ҳокимини сайлашимиз керак.

Биз у ҳақда ўйлашиб, Тошкент шаҳар фаоллари, оқсоқоллари билан маслаҳатлашиб, Тошкент шаҳар ҳокими-

нинг биринчи ўринбосари вазифасида ишлаб келган Рустам Шоабдураҳмонов номзодини Тошкент шаҳар ҳокими лавозимига тавсия этишга қарор қилдик.

Азиз дўстлар!

Биз бугунги кун муаммоларини ҳал этиш билан бирга пойтахтимизнинг ривожланиш истиқболини ҳам ўйлаб яшашимиз ва ишлашимиз лозим. Чунки барчамизнинг гурур-ифтихоримиз бўлган пойтахтимизнинг яқин келажакка мўлжалланган тараққиёт режаси нафақат тошкентликлар учун, балки бутун халқимиз учун ҳам муҳим аҳамиятга эга.

Шу кунларда мамлакатимизнинг 2002 йилга мўлжалланган бюджет лойиҳаси тузиляпти. Жумладан, Тошкент шаҳрининг янги бюджети устида ҳам иш олиб борилмоқда. Биз стратегик тараққиёт режасидан келиб чиққан ҳолда, пойтахтимизни энг замонавий шаҳарга айлантириш бўйича ўз олдимизга катта мақсад ва вазифаларни қўйганмиз.

Бу вазифаларни ҳал этиш ҳар биримиздан чуқур билим ва тажриба, ташаббус ва изланишни, энг муҳими, жонқуярлик ва масъулиятни талаб қилади.

Ишонч билан айта оламанки, бу масалаларни ечиш, мавжуд муаммоларни ҳал қилишга бизнинг қурбимиз ва куч-қувватимиз етади.

Ишончим комилки, сизлар бугун сайланган янги ҳоким атрофида бирлашиб, бир ёқадан бош чиқариб, Тошкент халқининг олижаноб фазилатларини, унинг бунёдкорлик қудратини намоён этиб, бошлаган ишларимизни янада янги, юксак босқичларга кўтарасизлар.

Шу йўлда барчангизга сиҳат-саломатлик, ишларингизга ривож тилайман.

*Халқ депутатлари
Тошкент шаҳар кенгашининг
сессиясида
сўзланган нутқ, 2001 йил 26 сентябрь*

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ ИСЛОМ КАРИМОВНИНГ БАЁНОТИ

Шу йил 11 сентябрь куни Америка Қўшма Штатларида содир этилган террорчилик ҳаракатлари оқибатида минтақамизда кескин вазият вужудга келди. Шу муносабат билан кейинги вақтда террорчи тўдалар уя қуриб олган Афғонистон ва унинг атрофида бўлаётган воқеалар тўғрисида оммавий ахборот воситаларида турли хабарлар берилмоқда.

Уларда асосли маълумотлар билан бир қаторда жуда кўп уйдирмалар, ўйлаб чиқарилган сохта гаплар, бирёқлама қарашлар ҳам кўзга ташланмоқда. Бунга, аввало, ҳар қайси давлат, ҳар қайси сиёсий кучнинг ахборот майдонида ўз манфаатини кўзлаб ҳаракат қилаётгани сабаб бўлмоқда.

Агар бу борада Россия телевидениеси ва оммавий ахборот воситалари тарқатаётган хабарларга қулоқ соладиган бўлсак, Ўзбекистон Америка Қўшма Штатлари ва Фарб давлатларининг қуролли кучларига ўз ҳудудидан жой берди, эртага бу ҳарбий қисмлар ана шу базалардан ҳаракат бошлаб, Афғонистонга ҳужум қилади, деган гапларни эшитишимиз мумкин.

Куни кеча баъзи хорижий ахборот воситаларида Америка Қўшма Штатларининг тоғли ҳудудларда жанг қиладиган 10-ўқчи дивизияси қисмлари Ўзбекистон ҳудудига жойлаштирилди ва уларнинг асосий мақсади Афғонистонга бостириб кириш, деган хабарлар тарқатилди. Ҳатто айрим оммавий ахборот воситалари компьютерлар ёрдамида ишланган суратларни намойиш этиб, уларни гўёки Ўзбекистоннинг аэродромлари деб кўрсатишга уринишмоқда.

Айниқса, Америка Қўшма Штатлари мудофаа вазири Дональд Рамсфельднинг Ўзбекистонга келиши муноса-

бати билан хорижий матбуот воситаларида бир қанча тахминлар ва ғаразли уйдирмалар пайдо бўлди.

Тарқатилаётган аксарият хабарларда, кўпинча бўҳтондан иборат бўлган ахборот ва тахминларда, Америка Қўшма Штатлари мудофаа вазирининг Миср, Уммон ва Саудия Қироллиги қаторида Ўзбекистонга ҳам ташриф буюришини худдики бизнинг орамизда пинҳона тузилаётган қандайдир шартномаларнинг далили деб кўрсатишга уринмоқдалар.

Америка Қўшма Штатлари Президенти ва Буюк Британия Бош вазирининг Ўзбекистон Президенти билан телефон орқали бўлган мулоқотларини мана шу маъно-мазмунда талқин қилинаётгани ҳам бунинг исботидир.

Савол туғилади: бундай информацион хуруж ва уйдирмаларни тарқатишдан кўзда тутилган мақсад нима?

Биринчидан, бу ҳолни бизни кўролмайдиган, мустақил сиёсатимизни, ўзимизни ўз кучимиз билан ҳимоя қилиш йўлидаги ҳаракатларимизни қабул қила олмайди-ган, ҳанузгача бизга эскича кўз билан қараётган, Ўзбекистоннинг халқаро майдонда обрўи ортиб бораётганини кўриб кайфияти бузилаётган кучларнинг ғаразли интилиши, деб баҳолаш керак.

Иккинчидан, бундай информацион хуруж замирида мана шу минтақада жойлашган давлатларнинг орасини бузиш, уларни бир-бирига қарама-қарши қўйиш ва ўзаро ишончини йўқотиш мақсадида қилинаётган иввогарлик ҳаракатларининг намоёишини кўриш мумкин.

Энг ёмони, бу уйдирмалардан кўзланган пинҳоний мақсад — минтақамизда яшаётган турли миллат ва динга мансуб одамларни таҳликага солиш, уларнинг юрагида гулгула ва ваҳима туғдириш, эртанги кунга бўлган ишончини йўқотишдан иборат.

Ҳақиқатан ҳам, одам ҳар куни мана шундай уйдирмаларни эшитаверса, беихтиёр хавотир ва ташвишга тушиши, ўзига ўзи тинчлигимиз, болаларимизнинг эртанги тақдири нима бўлади, деб савол бериши, безовта бўлиши — бу ҳам табиий бир ҳол.

Ачинарлиси шундаки, бизнинг матбуот ва телевидениемиз бу масала бўйича халқимизга ўз вақтида зарур ахборот ва тушунтириш беролмаяпти, оқибатда жамоатчилигимиз хорижий оммавий ахборот воситалари орқали тарқатилаётган маълумотларнинг ҳақиқий ёки сохталигини ажратишга қийналмоқда.

Матбуотимиз бундай мураккаб ҳолатларда ҳали тажрибаси етишмаслигини кўрсатмоқда.

Учинчидан, бу инфор­мацион хуруж ташкилотчилари хоҳайдими, йўқми, аввало, ўзининг мафкуравий ва худбинлик манфаатларини кўзлаб терроризмга, XXI аср вабоси бўлмиш бу бало-қазога қарши кураш йўлида бирлашаётган кучларни, одамларни йўлдан оғдириш, уларнинг орасига ни­фоқ солиш, бир-бирига нисбатан шубҳа туғдиришга уринмоқда.

Тўртинчидан, бугун яна шу нарса аён бўлмоқдаки, баъзи бир давлатлар ва сиёсий кучлар террорчи гуруҳларга, умуман терроризмга қарши курашиш ҳаракатига қўшилиш ҳақида ҳамда ўзининг бутун имконият ва кучларини сафарбар қилишга тайёр эканини кўпроқ сўзда ва баландпарвоз баёнотларда билдирмоқдалар. Амалда эса, афсуски, бу ўта муҳим, барча халқлар ва минтақаларнинг ҳаёт­мамотини ҳал қилувчи масала атрофида сиёсий ўйинларга ва савдоларга берилиб кетмоқдалар.

Очиқ айтидиган бўлсак, айрим сиёсатчилар ва давлат арбобларининг ташвиши бошқа масала ечими билан банд. Яъни эртага Афғонистонда ҳокимият тепасига келадиган янги ҳуку­матда қандай кучлар ва қайси давлатларнинг таъсири кўпроқ бўлади, деган саволлар, ташвишлар билан овора.

Албатта, ҳаммамиз тушунамизки, Америка Қўшма Штатларида содир этилган ваҳшиёна, мудҳиш террорчилик ҳужумларидан кейин дунёдаги вазият кескин ўзгариб бормоқда.

Америка ҳукумати терроризмни таг-томири билан йўқ қилиш, дунёнинг қайси бурчагида бўлмасин, бундай кучларни қўллаб-қувватлаётган, уларни маблағ, қурол-яроғ,

бузгунчи мафкура билан таъминлаётган, кўпоровчилик, босқинчилик ҳаракатларини амалга ошириш учун жойларга жўнатаётган ёвуз ниятли марказларга қарши аёвсиз кураш эълон қилди.

Бугун барчамизга оддий бир ҳақиқат аён бўлиши керак: бутун инсониятга катта таҳдид солиб турган бу иллатга барҳам бериш борасидаги курашдан ҳеч ким, ҳеч қайси давлат четда қолмаслиги табиий.

Жаҳондаги 100 дан ортиқ давлатнинг мазкур масала бўйича ўз фикри ва қатъий позициясини баён қилгани ҳам бу ҳақиқатни тасдиқлайди.

Бугун терроризмга қарши ташкил қилинаётган коалиция сафига, ўзининг сиёсий тузуми ва қарашларидан қатъи назар, турли давлатлар, шу жумладан барча етакчи араб ва мусулмон мамлакатлари кўшилаётгани эътиборга сазовордир.

Бундай кучлар ва давлатларни бирлаштираётган халқаро ҳамжамиятнинг қатъиятлиги тобора мустаҳкамланиб, бу кураш, бу ҳаракат охиригача олиб борилишига ҳеч қандай шубҳа қолмаяпти.

Қудратли давлатлар, хусусан, Америка Қўшма Штатлари, Буюк Британия раҳбарлари бу кураш асло ислом давлатларига, ислом динига, Афғонистон халқи ёки “Толибон” ҳаракатига қарши қаратилмаганини, унинг асл мақсади мудҳиш террор машинасини бутун дунёда йўқ қилишдан иборат эканини алоҳида таъкидламоқда.

Улар бизнинг мақсадимиз миллионлаб бегуноҳ инсонларнинг бошига кулфат солаётган террор балосини жамият ҳаётидан, дунё халқлари ҳаётидан ўчириб ташлашдан иборат, деб такрор-такрор айтмоқда.

Куни кеча Америка Қўшма Штатлари Президенти томонидан имзоланган фармон бўйича фақатгина Афғонистоннинг жафокаш халқига моддий, аввало, озиқ-овқат ёрдами кўрсатиш мақсадида 320 миллион доллар ажратилаётганининг ўзи терроризмга қарши бошланаётган кураш афғон халқига, унинг манфаатига қарши эмаслигининг яққол намоёни деб қабул қилишга асос бўлади.

Албатта, барчани қизиқтираётган масала — бу воқеаларга Ўзбекистоннинг муносабати қандай, бу курашда Ўзбекистоннинг ўрни ва ҳиссаси нимадан иборат бўлади, деган савол бўлиши табиийдир.

Аввало, шуни айтишим керакки, терроризмнинг даҳшатли оқибатларини Ўзбекистон халқи, бу ерда яшаётган инсонлар бевосита ўз ҳаёти, ўз тақдири мисолида яхши билади. Агар 11 сентябрь воқеалари кўп давлатлар ва халқларнинг кўзини очиб берган бўлса, биз терроризм деган разил кучнинг даҳшатли башараси билан ўз ҳаётимизда олдирроқ дуч келганмиз.

Халқимиз терроризмдан қанча жафо чеккани, ўн гулидан бир гули очилмаган, ҳаётдан орзу-умиди кўп бўлган не-не навқирон ёшларимиз ҳалок бўлганини биз унутишимиз мумкинми?

Андижон ва Наманган вилоятида жангари тўдалар содир этган қотилликларни унутиб бўладими?

Ёки кейинги икки-уч йил мобайнида чегарамиздан ўтиб, Сурхондарё ва Тошкент вилоятининг тоғлиқ ҳудудларига бостириб кирган террорчи гуруҳларнинг кўпуровчилик ҳаракатларини, уларнинг ойлар давомида халқимизнинг тинч ҳаётини безовта қилганини, қанча-қанча беғуноҳ одамларимизнинг умрига зомин бўлганини эсдан чиқара оламизми?

Бу босқинчи тўдаларнинг асосий даромад манбаларидан бири бўлган наркотик моддалар туфайли бутун дунёда минг-минглаб ёш инсонларнинг умри хазон бўлаётганига бефарқ қараб бўладими?

Биз, одатда, аҳолининг тинч-осойишта ҳаётини, оналар, аёлларимиз ва болаларимизни асраб-авайлаш мақсадида мана шундай жангари тўдалар, уларнинг қабиҳ кирдикорлари билан боғлиқ кўп маълумотларни доим ҳам ошкор этолмаймиз.

Лекин мен фақатгина бугун эмас, олдиндан ҳам — давлат раҳбари бўлганимдан бери ҳамюртларимизга қарата, эй, ватандошларим, огоҳ бўлинглар, терроризм хатари, бу қора куч бошимизда бало-қазо бўлиб, ўзининг манфур ният-

ларига етиш учун қурол ва куч тўплаб, ханжарини ишга солишга ҳар лаҳзада шай турибди, деб даъват этиб келганимни, бу даҳшатли куч остонамиз олдида турганини бугун ҳам такрор-такрор айтишни ўз бурчим деб биламан.

Модомики, ён-атрофимизда мана шундай хавф-хатар мавжуд экан, биз Ватанимиз мустақиллигини, халқимизнинг омонлигини сақлаш учун барча зарур чораларни кўраётганимизни ҳам айтиб ўтмоқчиман.

Биз бу йил ёз ойларида Сарносиёда қуроли кучларимизнинг ҳарбий машқларини ўтказдик. Чунки бугун сарҳадларимизда, тун зулматидан фойдаланиб, бизга пинҳона зарба бериш ниятида изғиб юрган ёвуз кучлар борлигидан хабардормиз.

Бугун “Толибон” биқинидан паноҳ топиб, Мозори Шариф ёки Тоҳарда, Қундуз ёки Кобулда, Қандаҳор ёки Шибирғонда бўладими, ҳарбий лагерларда одамқушликни касб қилиб, Ҳайратон кўпригининг нариги томонида бизга ўзининг жирканч башарасини кўрсатиб, тиш қайраб турган ана шундай террорчи газандаларнинг уяси борлиги биз учун сир эмас.

Ашаддий террорчи Жума Намангоний “Толибон” армиясининг қўмондонларидан бири бўлиб юргани, Шимолий Афғонистон иттифоқига қарши уруш олиб бораётган кучлар таркибида Ўрта Осиёдан чиққан 400 та жангари иштирок этаётгани ҳам кўп нарсани англамайдимиз?

Шулардан хулоса қилиб айтсак, Ўзбекистонни ўз танлаган йўлидан қайтариш, халқимизнинг тинч-осойишта ҳаётини издан чиқаришни ўзининг асосий мақсади қилиб олган бу мудҳиш кучларнинг хатти-ҳаракатлари уларнинг орқасида турган экстремистик марказлар томонидан берилётган ёрдамга боғлиқ экани бизга яхши аён.

Ўзимизга бир тасаввур қилиб кўрайлик. Эртага Афғонистонда мана шу ёвуз кучлар устун келса, улар Ўзбекистонга ҳужум қилиши ҳақида кимда қандай шубҳа бўлиши мумкин?

Бу савол шу муқаддас заминимизда яшаётган ҳар бир инсон олдида кўндаланг бўлиши ва ҳар бир одам унга ўз ақлини ишлатиб, виждонан жавоб бериши керак.

Мана энди фараз қилайлик: эртага юртимизга қарши босқинчилик хуружи бошланса, биз бу бало-қазони бар-тараф этиш учун кимдан, қаердан кўмак ва ҳимоя топишимиз мумкин?

Ҳеч шубҳасиз, биз аввало, ўз кучимизга, ўз Қуролини Кучларимизга, халқимизнинг иймон-эътиқоди ва қатъиятига суянишимиз даркор. Бугун мен Президент сифатида халқимизнинг очиқ чеҳрасига қараб, ҳаммамизга даҳидор бўлган ана шу ҳақиқатни такрор айтмоқчиман: биз энг аввало, ўз кучимизга таянишимиз керак.

Лекин бизга қарши бўлган террорчи тўдалар орқасида катта имкониятлар, катта куч ва маблағга эга бўлган марказлар турса, баъзи давлатлар уларга нинҳона ёрдам кўрсатса, бу оқим ҳеч тўхтамас, бундай уюшган ваҳший кучларга биз бир ўзимиз қарши туришимиз оғир бўлмайдимиз?

Ўзингиз ўйланг, қачонгача бу офатга ёлғиз ўзимиз қарши туришимиз мумкин?

Бунинг устига, оғир бўлса ҳам айтаман, қачонгача бундай ёвуз таҳдид остонамиз олдида, бошимиз устида бало-қазо бўлиб туради? Бу кураш йўлида яна қанча қурбон беришимиз керак? Халқимиз учун эркин ва фаровон ҳаёт куришга қаратилиши лозим бўлган яна қанча-қанча маблағ ва ресурсларимизни ана шу курашга сарфлашимиз лозим?

Бу саволлар табиий, албатта.

Шунинг учун ҳам халқаро терроризмга қарши курашда қатъият билдираётган, бу йўлда собитлик билан ҳаракат қилаётган давлатлар сафига қўшилишимиз, хавфсизлик, чегараларимиз дахлсизлиги борасида уларнинг кафолатини олишимиз, кўмагига таянишимиз зарурлиги барчамиз учун аён бўлиши керак.

Ёки дунё ҳамжамияти, жаҳондаги барча соғлом кучлар бу разил оқимга қарши курашаётган, терроризмни таг-томири билан қўпориб ташлашга тайёр эканини билдираётган бир пайтда, Ўзбекистон, йўқ, бу бизнинг ишимиз эмас, бизни тинч қўйинг, деган сиёсат билан чиқса, жаҳон майдонида бошқалар буни қандай тушунади?

Яъни, биз — терроризм офатидан энг катта зарар кўраётган, унинг тобора кучайиб, доимий хавфга айланиб бораётган мудҳиш таъсирини ўз ҳаётида сезиб яшаётган мамлакат сифатида бу бало-қазога қарши кураш эълон қилган дунё ҳамжамияти, қудратли давлатлар билан бирга бўлишимиз табиий ҳол эмасми?

Акс ҳолда, вақти келиб, биз халқаро терроризм қаршисида, Ўзбекистондан қочган жиноятчи кимсалар ва уларнинг ортидаги экстремистик марказлардан куч олаётган ҳаракатлар қаршисида ёлғиз бўлиб қолмаймизми? Ва бундай пайтда ким бизнинг овозимизга, даъватимизга кулоқ солади?

Бу ҳам биз жавоб топишимиз шарт бўлган мураккаб савол.

Икки-уч йилдирки, халқимиз террорчи газандаларнинг жабрини тортиб келяпти, уларга қарши курашда қанча фарзандларимиз қурбон бўлди. Мана шундай оғир дамларда ким бизга ёрдам берапти? Ёрдам у ёқда турсин, ўзини “Ўзбекистон исломий ҳаракати” деб атайдиган босқинчи тўда билан сиёсий “ўйин” қиляётган айрим катта давлатлар ва кучлар пайдо бўлганини ҳам кўриб турибмиз.

Ҳозир бу ҳақда гапириб ўтиришнинг ўрни эмас, лекин ҳақиқий вазият, ҳақиқий аҳвол шундай.

Бугун мен Америка Қўшма Штатлари раҳбарияти, бу давлатнинг расмий вакиллари билан халқаро террорчиликка қарши биргаликда курашиш бўйича музокаралар олиб бораётганимиз ҳақида очиқ маълумот беришим керак.

Ҳақиқатан ҳам, ҳозирги кунда шундай мулоқотлар бўляпти. Буни ҳеч ким инкор этмайди. Лекин ҳали бу масалада бирон-бир ҳужжат имзолангани йўқ.

Ҳозирги кунда ана шундай ҳамкорликка асос бўладиган ҳуқуқий ҳужжат устида иш олиб борянимиз. Бу ҳужжатларда ўзаро мажбуриятлар, шу билан бирга, ўзаро кафолатлар ҳам аниқ бўлиши шарт.

Шуни таъкидлаш керакки, бизнинг бу масала бўйича принципиал ёндашувимиз Америка Қўшма Штатлари

Президенти Буш жаноблари билан телефонда бўлган мулоқотда, мудофаа вазири жаноб Рамсфельд билан бўлган бугунги суҳбатда аниқ баён этилди.

Яъни, бизнинг позициямиз қуйидагича:

1. Мамлакатимиз ҳаво ҳудудини Америка Қўшма Штатларининг ҳарбий ҳаво кучлари учун очиб бериш.

2. Ҳар икки мамлакат хавфсизлик идоралари ўртасида ўзаро маълумот ва ахборот алмашувини йўлга қўйиш.

3. Ўзбекистон ҳудудида жойлашган битта ҳарбий аэродромга Америка Қўшма Штатларининг транспорт самолёт ва вертолётлари қўниши учун рухсат этиш. Бу самолёт ва вертолётларга хизмат кўрсатадиган америкалик мутахассислар, техник ходимлар фаолияти учун тегишли шароит яратиб бериш. Биз бу аэродромни бутунлай уларнинг ихтиёрига бераётганимиз йўқ. У ерда ўзимизнинг ҳарбий самолётларимиз ҳам қолаверади.

4. Америка Қўшма Штатларининг бу самолёт ва вертолётларидан фақат қидирув-қутқарув ишларини амалга ошириш ва гуманитар мақсадларда фойдаланилади. Улар оз сонли бўлиб, фақат транспорт — юк ташийдиган самолёт ва вертолётлардир.

Шунингдек, биз иккита муҳим масала бўйича ўз принципиал қарашимизни баён этамиз:

1. Бизнинг ҳудудимиздан Афғонистонга қарши ердан жанговар операциялар амалга оширилишига йўл қўйилмайди.

2. Бизнинг ҳудудимиздан Афғонистонга қарши бомбали ҳужум операциялари амалга оширилишига розилик берилмайди.

Халқаро терроризмга қарши курашда иштирок этиш борасидаги бизнинг позициямиз ана шундан иборат.

Ўйлайманки, бундай ёндашув давлатимиз манфаатларига ва халқаро ҳуқуқ мезонларига мос келади.

2001 йил 5 октябрь

ТИНЧЛИК УЧУН КУРАШМОҚ КЕРАК

Маълумки, шу кунларда Америка Қўшма Штатлари томонидан Афғонистон ҳудудидаги халқаро терроризм ўчоқларини йўқ қилиш мақсадида бошланган амалий ҳаракатлар бутун жаҳон аҳлининг диққат марказида турибди. Бу курашда дунёдаги кўплаб давлатлар, тараққийпарвар кучлар АҚШ билан бирдамлигини баён этиб, уни қўллаб-қувватламоқда.

Бу масала бўйича Ўзбекистон ҳукуматининг позицияси Президент Ислам Каримовнинг шу йил 5 октябрь куни эълон қилинган Баёнотида батафсил ифода этилган эди.

Ушбу Баёнотда билдирилган фикр ва даъватлар жамоатчилигимизнинг турли тоифа ва қатламларида, бутун халқимизда катта қизиқиш уйғотди. Бу ҳужжат юртдошларимиз орасида қизғин муҳокама қилинмоқда, кўпчилик унга ўз муносабатини билдирмоқда.

Ўзбекистон Миллий ахборот агентлигининг муҳбири давлатимиз раҳбари билан суҳбатлашиб, мана шу муҳокамалар доирасида баъзи масалалар бўйича фикр билдиришни сўради.

Куйида ана шу суҳбатнинг қисқача баёни кенг жамоатчилик эътиборига ҳавола қилинмоқда.

Биз юртимизда тинчлик-осойишталик бўлсин, осмонимиз мусаффо бўлсин, деган гапларни дуои фотиҳа каби кўп такрорлаймиз, деди жумладан Президент. Тўғри, тинчлик — Оллоҳнинг буюк неъматидир, ҳаммамиз учун ҳам ҳаётимиз асоси, барча орзу-умидларимиз манбаидир. Лекин, “тинчлик бўлсин”, деган мазмундаги сўзларни қайта-қайта тилга олар эканмиз, кўпинча унинг маъно-мазмунини нечоғли теранлиги ҳақида ўйлаб кўрмаймиз.

Маъно-мазмунни англамаган сўзнинг эса таъсири ҳам, қадри ҳам бўлмайди. Айниқса, халқаро терроризм деган мудҳиш хавф-хатар остонамиз олдида турган ҳозирги пайтда фақатгина шундай тилаклар билан чекланиш кифоя эмас. Бундай эзгу даъватлар замирида аниқ маъно, амалий ҳаракат бўлиши керак. Ахир, тинчлик-осойишталикни қуруқ ваъзхонлик билан сақлаб бўладими?

Бир ўйлаб кўрайлик, турли давлатлар, турли сийосий кучларнинг бир-бирига зид бўлган манфаатлари ўзаро тўқнашиб ётган бугунги мураккаб дунёда тинчлик-осойишталикни сақлашга ўз-ўзидан, осонликча эришиб бўладими?

Афсуски, бизнинг онгимизга тинчликни таъминлаш — бу давлатнинг, чегарачи ёки милиция ходимларининг, хавфсизлик идораларининг иши, деган нотўғри тушунча ўрнашиб қолган. Албатта, бу масалага авваламбор мана шу ташкилотлар жавобгар. Лекин, тинчлик-осойишталик ҳар бир инсонга дахлдор бўлган ҳаётий заруратки, уни сақлаш шу юртда яшайдиган ҳар бир фуқаронинг муқаддас бурчи бўлмоғи керак.

Шунинг учун ҳам бугун ҳар биримиз “Тинчлик-осойишталикни, шу мусаффо осмонни асраш учун шахсан мен нима қилипман, бу йўлда ўз ҳузур-ҳаловатимдан воз кечишга тайёрманми?” деган саволни ўзимизга беришимиз, кундалик фаолиятимизни шу нуқтаи назардан баҳолашимиз зарур.

Масалан, “Ўз уйингни ўзинг асра” деган шиорни олайлик, деди Президент, бугунги кунда мана шу долзарб вазифага барчамиз етарли аҳамият беряпмизми?

Таҳлиллар шуни кўрсатмоқдаки, жойларда бу борада ҳали-ҳануз беғамлик, лоқайдлик, ўзибўларчилик ҳолатларига йўл қўйилмоқда. Ҳолбуки, бир ҳақиқат барчамиз учун аён бўлиши керак: *хушёрлик, огоҳ бўлиб яшаш — бу бир кунлик ёки бир ойлик мавсумий масала эмас, балки кундалик иш, кундалик амалий ҳаракат бўлиши лозим.*

Энг аввало, террорчилик хавфининг жирканч башарасига тик қараб, уни фош этишимиз, бу бало-қазони ўз номи билан аташимиз даркор.

Айрим маҳаллаларда турли уйдирма гаплар, варақалар тарқатаётган, ўғрилиқ, бузгунчилик қилаётган ғаразли кимсаларнинг, дин номидан қабиҳ ният билан даъват юргизаётган баъзи бир бемаза одамларнинг кирдикорларига бепарво бўлиб чидаб юришнинг ўзи бундай қора ниятли кимсаларга кўмак беришдир, деб билишимиз керак.

Афсуски, баъзи одамлар мана шундай бемаъни ишларни кўриб кўрмасликка олади, бунинг менга бевосита дахли йўқ, деб ўйлайди. Ваҳоланки, бу каби беғамлик қандай аянчли оқибатларга, оғир фожиаларга олиб келиши мумкинлигини тасаввур қилиш қийин эмас. Бу аччиқ ҳақиқатнинг исботини ўз ҳаётимизда ҳам, бошқа мамлакатлар мисолида ҳам яққол кўриб турибмиз.

Шу ўринда бир савол туғилади: биз тинчлик ўз-ўзидан бўлаверади, деган содда, очигини айтганда, сохта ва зарарли тасаввурдан қачон қутуламиз?

Яна бир тоифа кишилар борки, уларнинг фикрича, гўёки биз Ватанимизни, халқимизни ҳимоя қилиш йўлида қатъият кўрсатсак, разил террорчиларга қарши дунё ҳамжамияти билан биргаликда очиқ курашадиган бўлсак, улар бизга қарши жиҳод эълон қилар эмиш.

Кўрқитиш, дўқ-пўниса қилиш, ҳар хил фитналар уюштириш — террорчиларнинг қуроли эканини яхши биламиз. Лекин одамнинг қаҳру ғазабини кўзгайдиган жойи шундаки, дор остидан қочган, қўли қон бу жиноятчи кимсаларнинг муқаддас динимиз номидан гапиришга нима ҳаққи бор?

Диншунос олимлар, уламоларимиз нега бу масала бўйича ўз фикрини билдирмайди, бу даъватларга ҳам илмий, ҳам диний нуқтаи назардан зарба бермайди?

Жангари тўдаларнинг бундай дағдағасини, халқимиз таъбири билан айтганда, кўрққан олдин мушт кўтарар, деб аташ кераклигини одамларга тушунтириш зарур эмасми?

Ахир, бир ўйлаб кўрайлик, биз киммиз, кимларнинг авлодимиз? — деди Президент. — Эркин ва фаровон ҳаёт қуришдек асрий орзусига эришиб, зулм-зўравонликдан, қарамликдан эндигина халос бўлган халқимиз мана шу

манфур кучлар олдида тиз чўкадимми? Уларнинг ўз бузғунчи ғоялари билан фарзандларимизни ёмон йўлларга бошлашига, ўз ота-онаси, халқи, Ватанига душман қилиб қўйишига томошабин бўлиб қараб турадимми? Йўқ, асло!

Биз буюк ва қаҳрамон аجدодларимизнинг ворислари сифатида халқимизнинг, миллатимизнинг шаънини пок асраб яшамасак, бу уларнинг ўлмас руҳи олдида хиёнат бўлмайдами? Акс ҳолда, бизга ишониб, умид кўзини тикиб турган болаларимиз, невараларимиз олдида ким деган одам бўламиз? Истиқлол йўлида, озодлик йўлида чеккан шунча заҳмат ва машаққатларимиз зое кетмайдами?

Биз тинчлик ва осойишталикни, озодлик ва адолатни юксак қадрлайдиган, тарихнинг барча оғир синовларидан мардона ўтиб, ҳаминша мағрур бўлиб яшашга ўрганган халқмиз, деб таъкидлади Ислом Каримов. Биз — Жалолиддин Мангуберди, Амир Темур сингари буюк зотларнинг авлодлари, ўз она юртимизда озод ва мустақил яшашга ҳақлимиз. Ватанимизни кўз қорачиғидай асраб, элимиз, юртимиз шаънини, ор-номусимиз, қадр-қимматимизни, мунис оналаримиз, аёлларимиз ва қизларимизни ҳимоя қилиб, матонатли миллат; буюк ва жасоратли халқ бўлиб яшашга муносибмиз.

Энг муҳими, қалбимизда ғуруримиз, билагимизда кучимиз бор экан, биз тинчликни ҳимоя қилишга, унга хавф солаётган кучларга қарши курашишга, қаддимизни тик тутиб, бошимизни баланд кўтариб яшашга қодирмиз.

Бизни қўрқитмоқчи бўлаётган ғаламислар шуни билдириб қўйсинки, биз ҳеч кимга бош эгмаганмиз ва ҳеч қачон бош эгмаймиз.

Биз бу гашларни кимларнидир қўрқитиш учун айтаётганимиз йўқ. Бирон-бир давлатнинг ички ишига, эркинлигига даҳл қилиш ниятимиз ҳам йўқ.

Бундай ёндашув Афғонистонга ҳам тегишли. Кунни кеча эълон қилинган Баёнотда айтилганидек; биз ҳарбий ҳаракатларда қатнашаётганимиз йўқ. Фақат гуманитар ёрдам кўрсатиш ишларини олиб бориш учун кўмак берамиз.

Бизнинг мақсадимиз — дунёнинг барча халқлари билан тенг бўлиб, уларнинг бахт-саодатидан қувониб, улар билан дўст ва ҳамкор бўлиб яшаш. Униб-ўсиб келаётган фарзандларимизни ҳам мана шу руҳда тарбиялаяпмиз.

Мамлакатимиз раҳбари Афғонистон худудига уя қуриб олган экстремистик марказлар террорчиликка қарши қаратилган ҳаракатларни гўёки бутун ислом дунёсига қарши қилинаётган ҳужум деб кўрсатишга уринаётганига эътиборни қаратди.

Одам қиёфасини йўқотган бу каллакесарларнинг на дини, на миллати бор, бинобарин, уларнинг ислом оламига, мусулмон дунёсига ҳеч қандай алоқаси йўқ, дея давом этди Юртбошимиз. Ҳаммамиз яхши биламизки, Қуръони каримда бировнинг қонини ноҳақ тўкиш гуноҳи азим, дейилган. Ўзини мусулмон деб даъво қиладиган, лекин қилмиши кўпоровчилик, қотиллик, бутун-бутун халқларнинг ҳаётини барбод этишдан иборат бўлган бу манфур тўдаларга ислом дунёси номидан гапиришга ким ҳуқуқ берди?

Ишончим комилки, иймони бутун, иродаси бақувват, буюк аждодларимиз руҳидан куч ва мадад олиб яшайдиган халқимиз террорчи гуруҳларга қарши дунёдаги барча соф ниятли кучлар билан бирлашиб, ўзининг азму шижоати ва қатъиятини намоён этиб, терроризм деган жирканч иллатни дунё халқлари ҳаётидан бутунлай ўчириб ташлаш ишига ўзининг муносиб ҳиссасини қўшади, деди Ислам Каримов пировардида.

Дарҳақиқат, тинчликни сақлаш, уни мустаҳкамлаш кундалик ишимиз, муқаддас бурчимиз экан, ҳар қайси фуқаро, аввало, ўз вазифасини виждонан адо этиши, шу билан бирга, ғаразли мақсадда қилинаётган информацион хуружларга, уйдирма ва миш-мишларга берилмасдан, содир бўлаётган воқеаларга очиқ кўз билан қараши, ўз уйи, ўз маҳалласи, шаҳар-қишлоғида осойишталик барқарор бўлиши учун жон куйдириши, мана шу ҳақиқатни чуқур англаб, огоҳлик ва ҳушёрликни ўз ҳаётининг мезонига айлантириши зарур.

ФИДОКОРОНА МЕҲНАТ, ЭЗГУ ИНТИЛИШ — ОЛҚИШ ВА ШАРАФГА МУНОСИБ

Президентимиз Ислом Каримовнинг Фармонларига мувофиқ, Истиқлолимизнинг 10 йиллиги арафасида турли жабҳалардаги фидокорона меҳнати, сарҳадларимиз дахлсизлигини сақлаш, ишлаб чиқариш ва маънавиятни юксалтириш борасида эришган муваффақиятлари учун бир гуруҳ юртдошларимиз Ватанимизнинг юксак мукофотлари билан тақдирланган эди.

2001 йил 5 декабрь куни — Конституциямизнинг байрам қилиниши арафасида Оқсарой қароргоҳида мана шу юксак мукофотларга сазовор бўлган бир гуруҳ ҳамюртларимизни тантанали тақдирлаш маросими бўлди.

Мукофотлари Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов топширди.

— Мен бугун шу муҳташам саройда сиз, азизларни Ватанимизнинг мўътабар мукофотлари билан чин қалбимдан муборакбод этар эканман, — деди давлатимиз раҳбари маросимни очар экан, — сизларнинг тимсолингизда шундай мукофотларга сазовор бўлган, узоқ-яқин шаҳар ва қишлоқларда яшайдиган юзлаб юртдошларимизни ҳам, бағримга босиб, уларга ҳам табрик ва мукофотларни бамисоли ўз қўлим билан топшираётгандек тасаввур қиламан. Чунки давлат раҳбари, Президент зиммасида жуда кўп мураккаб ва масъулиятли вазифалар борлигини яхши биласиз. Лекин сизларнинг бугунги шодлигингизга шерик бўлиб, юксак унвон ва нишонларни топширишни зиммамдаги кўп-кўп ишлар орасида ўзим учун энг шарафли вазифа, деб биламан.

Фурсатдан фойдаланиб, мана шу маросим билан боғлиқ яна бир фикрни айтишга ижозат берсангиз. Биз босиб ўтган ўн йиллик мустақил тараққиёт йўлимизга назар ташлайдиган бўлсак, тобора чирой очиб бораётган шаҳар ва қишлоқларимиз, гўзал юртимиз қиёфасида, замонавий корхоналаримиз, бепоен далаларимизда амалга оширилаётган бунёдкорлик ишлари мисолида янги ҳаёт, янги жамият қуриш борасидаги улкан ўзгаришларни яққол кўришимиз мумкин.

Айни вақтда, биз эришган натижалар билан бирга, ҳали ечилмаган муаммоларни ҳам таҳлил қилиб, янги марраларни белгилаб, ўз олдимизга янада салмоқли вазифалар кўямиз, албатта.

Очиқ айтиш керакки, бу натижалар кимларнинг меҳнати билан қўлга киритилмоқда, бу ютуқларга кимларнинг фидойилиги ва қаҳрамонлиги эвазига эришилмоқда, деган саволни ўзимизга камдан-кам берамиз.

Бугун шу саволга жавоб берадиган бўлсак, мамлакатимизда рўй бераётган барча ўзгаришлар замирида давлатимизнинг юксак мукофотларига мушарраф бўлган сиз каби минг-минглаб одамларнинг фидокорона меҳнати, эзгу интилишлари мужассам эканини алоҳида таъкидлаш зарур.

Ислом Каримов Ўзбекистон босиб ўтган 10 йиллик мустақил тараққиёт йўли буюк келажагимиз, порлоқ истиқболимиз, фаровон ҳаётимизга мустаҳкам пойдевор қўйганини алоҳида таъкидлади.

— Ҳар қайси давлат, ҳар қайси жамият ўз олдига қўйган катта мақсад ва марралар сари борар экан, бунинг учун мамлакатда, аввало, тинчлик-осойишталикни сақлаш, шу билан бирга, одамларнинг меҳнат қилиши учун шароит туғдириб бериш, ана шу меҳнатни қадрлаш, моддий ва маънавий жиҳатдан рағбатлантириш ўта муҳим аҳамиятга эга эканини англаб олишимиз зарур, — деб таъкидлади Президент. — Агар жамият ҳаётида инсонга мана шундай муносабат қарор топса, унинг ҳалол меҳнати ўз вақтида муносиб тақдирланса, бундай одам ҳар қандай

қийинчиликни енгиб ўтиш, ўз юртини обод қилишда ҳеч қачон ўзини аямайди.

Ушбу нуқтилмас дақиқаларда биз, аввало, мамлакатимизнинг “Ўзбекистон Қаҳрамони” деган энг олий унвонига сазовор бўлган моҳир шифокор Раҳмон Муҳаммадиев, ўз меҳнати билан обрў тошган газчи Қобул Мўминов, “Меҳрибонлик уйи”нинг жонкуяр мураббияси Вера Борисовна Пак, қирқ йилдан буён жамоа хўжалигини бошқариб келаётган машҳур раис Тожибой Ризаев, савобли инсон, фермер Алланияз Утениязовнинг номларини катта ҳурмат билан тилга оламиз. Улар қаторида “Буюк хизматлари учун”, “Эл-юрт ҳурмати”, “Шон-шараф”, “Соғлом авлод учун”, “Меҳнат шўҳрати” ва Ватанимизнинг бошқа юксак мукофотлари билан тақдирланган барча муҳтарам юртдошларимизни ҳам чин дилдан табриклаймиз, — деб таъкидлади Ислом Каримов.

Мустақиллик йилларида халқимизнинг азалий қадриятларини тиклаш, эски тузум даврида яшаб-ижод этган, юрт озодлигини орзу қилиб оламдан ўтиб кетган, қалбан истиқлол умиди билан яшаган юртдошларимиз қадрини ўз ўрнига қўйиш борасида улкан ишлар амалга оширилмоқда. Бу ишларнинг бошида эса шахсан давлатимиз раҳбарининг ўзи турибди. Истиқлолнинг ўн йиллиги муносабати билан шундай ҳамюртларимиздан яна бир гуруҳига “Буюк хизматлари учун” ордени берилганди.

Ислом Каримов таъкидладикки, кейинги йилларда биз, кеч бўлса-да, эски тузум даврида бетакрор истеъдоди ва ўлмас мероси билан миллий маданиятимиз ривожига беқиёс ҳисса қўшган, бугун ҳаётини халқимиз маънавиятининг юксалишига бағишлаган, бугун ҳаётдан ўтган, эл-юртимизнинг олқиши ва ҳурматиغا сазовор бўлган, унинг хотирасида абадий сақланган ватандошларимизнинг хизматларини муносиб қадрлаб келмоқдамиз. Ана шу анъанага содиқ қолиб, бу йил ҳам бир гуруҳ марҳум санъат ва адабиёт намояндalarини “Буюк хизматлари учун” ордени билан тақдирлаганимиз яна бир савобли, эзгу иш бўлди, десам, ўйлайманки, сизлар ҳам бу фикримга қўшиласиз.

Шахсан мен Лутфихоним Саримсоқова, Шукур Бурхонов, Мукаррама Тургунбоева, Тамарахоним, Садриддин Айний, Мақсуд Шайхзода, Миртемир, Миркарим Осим, Ўрол Тансиқбоев, Чингиз Аҳмаров, Ҳожи Абдулазиз Абдурасулов, Маннон Уйғур, Мария Кузнецова, Аббос Бакиров, Уста Ширин Муродов, Наби Фаниев, Муроджон Аҳмедов сингари мумтоз санъаткорларимизнинг мана шундай шарафга муяссар бўлганидан, бу ишда ўзимнинг ҳам ҳиссам борлигидан фахрланаман.

Мукофотланганлар орасида илм-фан, маданият, санъат, спорт соҳаларида улкан зафарларни қўлга киритаётган навқирон авлод вакиллари ҳам бор. Улар ҳам Ўзбекистон номини дунёга танитиш, санъат ва илм-фанимизни ривожлантиришга ўз ҳиссаларини қўшиб келяпти.

Ислом Каримов давлатимизнинг юксак мукофотлари билан тақдирланган мана шу инсонларга қарата, сизларнинг жаҳон майдонларида нафақат ўз номингизни, ўз жамоангиз шуҳратини, айти пайтда гўзал ва бетакрор юртимизни бутун дунёга тараннум этаётганингизни биз Ватан олдидаги, халқимиз олдидаги энг катта хизматингиз, деб баҳолаймиз, деди. Давлатимиз раҳбари уларни тарбиялаб, вояга етказган ота-оналари, устоз-мураббийларига ҳам ўзининг самимий миннатдорлигини билдирди.

Президент Ислом Каримов ҳаётимизни янада фаровон этиш, юртимиз тинчлиги, сарҳадларимиз дахлсизлигини таъминлаш, миллатлараро дўстликни мустаҳкамлаш ишига, маданиятимиз ва санъатимиз равнақига муносиб ҳисса қўшиб келаётган барча азиз инсонларни Ватанимизнинг қутлуғ мукофотлари билан яна бир бор муборакбод этиб, уларга сиҳат-саломатлик, ишларига ривож, хонадонларига файзу барака тилади. Барчани Конституцияимизнинг тўққиз йиллик байрами билан самимий табриклади.

БИЗ УЧУН ХАЛҚИМИЗ, ВАТАНИМИЗ МАНФААТИДАН УЛУҒ МАҚСАД ЙЎҚ

Ассалому алайкум, ҳурматли депутатлар!

Азиз ватандошлар!

Олий Мажлисимизнинг сессияси кун тартибига қўйилган масала—халқаро терроризмга қарши курашда доимо сафарбар, доимо огоҳ бўлишимиз ҳақидаги масала — ҳозирги вақтда, ҳеч шубҳасиз, дунё миқёсидаги энг муҳим ва долзарб муаммо бўлиб қолмоқда.

Барчамизга маълумки, кейинги йилларда жаҳоннинг турли ҳудудларида рўй бераётган террорчиликнинг ёвуз кўринишлари тобора кучайиб бормоқда. Яъни бегуноҳ одамларни ўлдириш, гаровга олиш, бинолар ва турар-жойларни портлатиш, босқинчилик, қўпоровчилик каби мисли кўрилмаган жиноятлар орқали миллионлаб инсонларнинг тинч ҳаётини издан чиқариш, кўрқитиш ва зўравонлик билан ўзининг қабиҳ ниятларига эришишга қаратилган тажовузкор ҳаракатлар авжига чиқиб, шафқатсиз тус олмоқда.

Айниқса, шу йил 11 сентябрда Америка Қўшма Штатларида содир этилган, бир неча дақиқада минглаб одамларнинг ҳаётига зомин бўлган ваҳшийлик ер юзидаги барча миллат ва халқларнинг кўзини бу аччиқ ҳақиқатга очиб берди.

Халқаро терроризмнинг ана шундай ўтакетган ёвуз кирдикорлари дунёдаги барча соғлом фикрли кишиларнинг қаҳру ғазабини уйғотди, унга нисбатан бефарқ бўлиш мутлақо мумкин эмаслигини кўрсатди.

Шу ўринда мен терроризм ҳақида, бу балою офатнинг илдизлари, бугунги мудҳиш қиёфаси ҳақида гапирганда,

ўзига эътиборни тортадиган баъзи бир омиллар ва сабаблар хусусида алоҳида тўхталиб ўтиш лозим, деб ўйлайман.

Биричидан, бундай зўравонлик намоишлари илгари ўзаро боғлиқ бўлмаган ҳолда дунёнинг турли минтақаларида ўзининг манфур башарасини кўрсатиб келган бўлса-да, эндиликда ана шу қабих ҳаракатларнинг бири бири билан тобора чамбарчас боғланиб кетаётганини англаш қийин эмас.

Бошқача айтганда, гарчи террорчилик ҳаракатларининг бири, айтайлик, Филиппинда, бири Болқонда, бири Чеченистонда, яна бири Яқин Шарқ ёки бошқа минтақа ва давлатларда амалга оширилаётган бўлса-да, бугунги кунда уларнинг барчаси бир занжирга боғлангани, бу тажовузлар ортида катта маблағ, катта кучга эга бўлган, маълум марказлардан бошқариладиган экстремистик кучлар ва ташкилотлар борлиги очиқ-ойдин кўриниб турибди.

Бундай марказларнинг террорчи тўдаларни уюштирадиган, уларни маблағ билан таъминлайдиган, қуроллантирадиган, ваҳшиёна жиноятларга сафарбар этадиган, нафақат айрим минтақа ва қитъаларга қарши, балки бутун дунё, бутун инсониятга қарши ёвуз режалар тузаётган мудҳиш кучга айланиб кетаётганини инкор этиб бўлмайди.

Иккинчидан, халқаро терроризмнинг шу даражага етиши, унинг бутун башарият, жаҳон цивилизациясига қарши офатга айланиб қолганининг яна бир сабаби, кўнгина давлатлар ва уларнинг раҳбарлари, дунёдаги соғлом сиёсий кучларнинг бош кўтариб келаётган мана шундай хавфли офатга охирига пайтгача эътибор бермагани ва қатъият билан кураш олиб бормаганида деб биламан.

Очиқ айтиш керакки, шулар қаторида айрим сиёсатдонлар, давлат арбоблари ва раҳбарлари балки бу хавфхатарнинг жирқанч башарасини сезган бўлса-да, унинг эртанги зарар-зулмини англаган бўлса-да, бу аланга бу-

гун бизлардан узоқ масофада кимнингдир уйини куйдир-япти, мени эса четлаб ўтади, деган хомхаёлда юргани сир эмас, бу ҳам, афсуски, аччиқ ҳақиқат.

Бундай номаъқул калтабинлик, бундай ўйинларнинг яна бир кўриниши — мана шу террорчи жоҳиллар ва уларнинг орқасида турган кучлар билан тил топишишга уриниш, сен менга тегма, мён сенга тегмайман, деган сиёсатни олиб бориш ҳолатлари ҳам бугун виждонли одамларни ҳайратда қолдиради.

Таассуфки, бизнинг баъзи кўшниларимиз ва ошноларимиз ҳам бундан истисно эмас.

Бугун вазият ўзгариб бораётганини сезиб, бундай ар-боблар ўзларининг терроризмга қарши доимо ашаддий курашчи бўлганини ҳар қадамда кўрсатишга ҳаракат қилишлари ҳам ақли расо кузатувчиларнинг назаридан четда қолмаяпти, деб ўйлайман.

Учинчидан, тобора кучайиб, XXI аср вабоси бўлиб бораётган терроризм офатининг ҳар қайси мамлакат, ҳар қандай халқ ҳаётига таҳдид солиши мумкинлиги, энг кучли, энг қудратли, энг ривожланган давлатлар ҳам унинг зарбасидан четда қололмаслиги бугунги кунда халқаро жамоатчиликка аён бўлмоқда.

Тўртинчидан, бу даҳшатга қарши халқаро ҳамжамият, биринчи гада, қудратли маърифий давлатларнинг кучларини бирлаштириб, бир ёқадан бош чиқариб курашиш зарурлигига, бу балодан, нафақат унинг кўринишларини, балки бу балонинг орқасида турувчи марказларни ҳам таг-томири билан, яна бир бор айтаман, фақат таг-томири билан кўпуриб, супуриб ташлаш билангина қутулиш мумкинлигига жаҳон жамоатчилиги қайта-қайта иқроп бўлмоқда.

Мана шундай қарорга келган давлатлар, ниҳоят, бугун терроризмга қарши кураш йўлида коалиция тузиб, баҳамжиҳат бўлиб, ўзининг барча куч ва имкониятларини бирлаштирмоқда.

Энг муҳими, қайси миллат ёки қайси динга мансублигидан қатъи назар, жаҳоннинг барча халқлари ва элатла-

ри бугун терроризмга нисбатан ўз муносабати, ўз нафратини билдирмоқда.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, халқаро терроризмга қарши бошланган кураш — бу офат ўзининг жирканч башарасини қаерда, дунёнинг қайси чеккасида намойиш қилмасин — бу ёвуз ҳаракатларнинг барчасига қарши кураш олиб бориш ҳақидаги қатъий қарор бутун жаҳон миқёсида эълон қилинмоқда.

Шундан келиб чиққан ҳолда, бугун терроризмга қарши эълон қилинган урушни асло мусулмон динига, алоҳида халқ, биронта миллат ёки давлатга қарши эмас, балки, аввало, халқаро терроризм ва унинг “дохий”ларига қарши, уюшган тўдалар ва экстремистик марказларга, уларнинг уяларига, база ва полигонларига қарши эълон қилинган узоқ ва давомли кураш, деб тушуниб, бу ҳақиқатни яхши англаб олишимиз даркор.

Бугун ҳеч кимга сир эмаски, йигирма йилдан ортиқ давом этаётган уруш Афғонистонни терроризм маконига, бировни назар-писанд қилмайдиган, бутун инсоният ҳаётига таҳдид солаётган мудҳиш кучлар уясига айлан-тирди.

Оқибатда бу ҳудуд дунёнинг турли бурчақларида, шу жумладан, ўзимизда ҳам, оғир жиноятларни содир этиб, қўли қонга ботган, на отасини, на онасини тан оладиган жиноятчи ва жоҳил кимсалар паноҳ топадиган макон бўлиб қолди.

Шунинг учун ҳам баъзи бир одамлар соддалик қилиб, баъзилар эса ғаразғўйлик билан айтаётган, яъни Америка Қўшма Штатлари бугун Афғонистонга қарши, у ерда яшаётган мусулмонларга қарши уруш қилмоқда, деган гапларда ҳеч қандай асос йўқлигини қатъият билан таъкидлаш керак.

Аслида, бу тўғрида гапириб ўтиришнинг ўзи ортиқча. Лекин шундай одамлар ҳам топилишини назарда тутиб, биз бу ҳақиқатни яна бир бор такрорлашга мажбурмиз.

Айни пайтда шуни ҳам унутмаслигимиз зарурки, терроризмга қарши кураш — бу бир кунлик ёки бир ойлик

иш эмас. Чунки башарият тақдирига даҳлдор бўлган ушбу масалани охирига етказмасдан туриб, бу даҳшатли офатни бутунлай йўқ қилмасдан туриб, бу курашни тўхтатиб бўлмайди.

Муҳтарам депутатлар!

Энди ижозатингиз билан халқаро терроризмга қарши кураш масаласига давлатимизнинг муносабати ҳақида қисқача тўхталиб ўтмоқчиман.

Сизларга яхши маълумки, бу масала бўйича бизнинг аниқ қарашимиз ва позициямиз шу йил 5 октябрда эълон қилинган Баёнотда, Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги мухбири билан бўлган суҳбатда ўз ифодасини топган.

Ўйлайманки, халқимиз, жамоатчилигимиз бундан етарлича хабардор.

Бунга қўшимча қилиб фақат шуни айтиш мумкинки, агар 11 сентябрда Америка Қўшма Штатларида содир этилган фожиали воқеалар жаҳон харитасидаги кўпчилик давлатлар учун кутилмаган, даҳшатли ҳодиса бўлган бўлса, биз бу бало-қазо билан анча илгаридан буён тўқнашиб келамиз.

Ўзбекистон террорчиликнинг жирканч қиёфасини ўз оstonаси, ўз ҳудудида аввалроқ кўриб, бутун дунё аҳлини огоҳлантиргани, бу офатнинг олдини олиш энг долзарб муаммога айланиб кетаётганига даъват этиб, кўпкўп муружаатлар қилганини жамоатчилигимиз яхши билади.

Агар терроризм бугун бизнинг юртимизга таҳдид солиб турган бўлса, эртага у вабо каби бошқа ҳудудларга ҳам тарқалиб кетиши, бошқаларнинг ҳам уйини ёндириши, агарки, худо кўрсатмасин, уларнинг қўли кимё ва бактериологик ёки ядро қуролига етиб борса, жаҳон миқёсида ўлчаб бўлмайдиган талофатлар етказиши мумкинлиги ҳақида қайта-қайта бонг урганимизни бугун эсла-тиб ўтиш ўринли, деб биламан.

Биз, қаерда бўлмасин — Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ёки Европада Хавфсизлик ва ҳамкорлик ташки-

логи бўладими, бошқа халқаро анжуман ва учрашувлар, сиёсий чиқишлар бўладими — ҳамма жойда, эй одамзот, бу балои азимга бепарво бўлиш мумкин эмас, унинг миллати, дини, чеки-чегараси йўқ, деб бу масалага халқаро жамоатчилик эътиборини қаратишга доимо ҳаракат қилиб келдик.

Лекин, минг афсуски, жаҳон ҳамжамияти, кўплаб ривожланган давлатлар ҳам бу хавфга ўз вақтида етарли баҳо бера олмади.

11 сентябрь куни Нью-Йорк ва Вашингтонда содир этилган даҳшатли фожиалардан кейингина бу балони туғдираётган, унинг ҳақиқий раҳнамози бўлмиш, халқаро майдонда жойлашиб олган экстремистик марказларни таг-томири билан яқсон қилиб ташлашдан бошқа илож йўқлигини англаб етган халқаро жамоатчилик, энг муҳими, дунёдаги энг қудратли давлат — Америка Қўшма Штатлари шу курашга азму қарор қилганига бугун барчамиз гувоҳ бўлиб турибмиз.

Бу борада шуни алоҳида таъкидлашимиз зарурки, ҳозирги кунда кўшгина давлатларнинг раҳбарлари бу масала бўйича Ўзбекистон билдирган ташаббус ва даъватларни эслаб, уларнинг ўз вақтида айтилган ўринли огоҳлантириш бўлганини эътироф этмоқда.

Ўзбекистон нафақат ўз халқининг тинчлиги учун, балки она сайёрамиздаги миллион-миллион одамларнинг ҳаётини сақлаш учун ҳушёрликка чақирганини дунёнинг етакчи сиёсатчилари, давлат арбоблари кеч бўлса ҳам тан олмақда ва давлатимизнинг ана шундай мураккаб вазиятда, ҳар қандай конъюнктура ва иккиланишдан холи бўлган сиёсатига ҳурмат ва эҳтиромини билдирмоқда.

Бундай муносабат ва тан олишнинг тасдиғини охириги икки-уч ой мобайнида мамлакатимиз раҳбарияти ва вакиллари билан — Ўзбекистонда бўладими, Европа, Япония ёки Америка Қўшма Штатлари ёхуд бошқа мамлакатда бўладими — ўтказилаётган турли учрашув ҳамда музокаралар мисолида кўришимиз мумкин.

Бир сўз билан айтганда, Ўзбекистоннинг ўз мустақил позицияси, бу борадаги ирода ва қатъиятига дунё жамоатчилиги муносиб баҳо бераётгани, бундай ҳаққоний муносабат халқаро майдонда мамлакатимизга нисбатан ҳурмат-эътиборнинг янада ошишига сабаб бўлаётганини ҳеч ким инкор этолмайди.

Азиз юртдошлар!

Энди Афғонистон ва унинг агрофида икки ойдан буён давом этаётган аксилтеррорчилик ҳаракатлари натижасида вужудга келган аҳвол ҳақида қисқача ахборот бериб ўтмоқчиман.

Бугунги вазият жамоатчилигимиз, халқимизга телевидение, матбуот орқали берилаётган хабарлардан маълум бўлса-да, мен, фурсатдан фойдаланиб, бу масалага Ўзбекистон раҳбарияти ва ҳукуматининг муносабати ҳақида сизлар билан фикр алмашиб олмоқчиман.

Афғонистоннинг яқин тарихида содир бўлган фожиали воқеаларни эсласак, барчамизга аёнки, “Толибон” ҳаракатининг ғолибона юриши 1996 йилда Кобулни ишғол қилишдан бошланган эди. Ўша пайтда толиблар мамлакатнинг қарийб 95 фоиз ҳудудини тез фурсат ичида эгаллаб олгани маълум.

Лекин бу билан Афғонистондаги вазият ижобий томонга ўзгармади, уруш, турли сиёсий кучлар ва этник қатламлар ўртасидаги қонли тўқнашувлар тўхтамади, жафокаш афғон халқининг чексиз азоб-уқубатлари, қурбонлар бериши давом этаверди.

Агар бугун Афғонистонда аксилтеррорчилик операциясининг боришини, “Толибон” ҳаракатига қарши курашни кузатиб, хулосалар чиқарадиган бўлсак, шу йил 9-10 ноябрда Шимолий иттифоқ кучлари томонидан Афғонистоннинг шимолий маркази бўлмиш Мозори Шариф ишғол қилинганини, кейинги қисқа вақт ичида эса мамлакат ҳудудининг аксарият қисми толиблардан озод этилганини кўрамиз.

Қисқа қилиб айтганда, бугунги кунда Афғонистон ҳудудида жанговар ҳаракатлар тугалланиш арафасида экани

ва улар мамлакат жанубида, Кандаҳор атрофида давом этаётгани кузатилмоқда.

Афғонистон харитасидаги аҳволнинг бундай кескин ўзгаришини таҳлил қилмоқчи бўлсак, бунинг асосий сабабларини бир қанча омилларда кўришимиз мумкин.

Шу кунларда Афғонистонда содир бўлаётган воқеаларни кузатар эканмиз, халқимизнинг “Ёв қочса, ботир кўпаяр”, деган бир мақоли ёдга тушади. Ва мазмунан шунга яқин бўлган “Ғалабанинг отаси кўп бўлади”, деган нақлни ҳам эслаб ўтсак, менимча, ўринли бўлади. Яъни, кейинги пайтда Афғонистон ҳудудида бўлаётган ўзгариш ва жараёнларни ўзича таҳлил қилувчи ва улардан турлитуман хулоса чиқарувчилар сони кўпайиб бораётганини табиий бир ҳол сифатида қабул қилишимиз керак, деб ҳисоблайман.

Лекин, бу воқеалар ва ўзгаришлар қайси томонга бурилишидан қатъи назар, биз ўзимизнинг ҳолисона қарашларимизда қатъий туришимизни ҳеч қачон унутмаслигимиз лозим.

Шуни инобатга олиб, Афғонистонда сўнгги вақтларда рўй берган воқеаларни баҳолар эканмиз, аввало, бу мамлакат ҳудудини “Толибон” кучларидан озод этишда нималар, қандай омиллар муҳим ўрин тутди, деган саволга жавоб топишимиз, бунда қуйидаги сабабларга алоҳида эътибор қаратишимиз керак, деб ўйлайман.

Биринчидан. Аксилтеррористик коалиция тарафидан ўтказилган кучли таъсир натижасида Покистон томонининг “Толибон” ҳаракатига ҳарбий ёрдам беришдан воз кечгани ва шу тариқа мамлакат ҳудудидан Афғонистонга ўтиб, жангларда қатнашмоқчи бўлган жангариларга йўл берилмагани, бу оқимнинг тўхтатиб қолиниши “Толибон” ҳаракатининг қисқа вақтда мағлубиятга юз тутганига сабаб бўлди, дейишга кўпгина асослар бор.

Иккинчидан. Юқорида зикр этилган таъсир туфайли Форс кўрфази атрофида жойлашган мамлакатларнинг “Толибон” ҳаракати билан бўлган алоқалардан воз кечгани ва очиқ айтишимиз керакки, “Толибон” ҳаракатига

сўнгги дамларгача экстремистик марказлар томонидан кўрсатилаётган катта миқдордаги молиявий ёрдамнинг чекланиши ҳам бу жараёнда муҳим аҳамият касб этди.

Учинчидан. Америка Қўшма Штатлари ва унинг иттифоқчилари томонидан, аввало, ҳарбий ҳаво кучлари томонидан “Толибон” жангариларига қарши кескин зарбалар берилиши, бунинг натижасида толибларнинг аэродром ва ҳарбий самолётлари, оғир ҳарбий техникаси, асосий базалари, қуро-яроғ, ёқилғи омборларининг ишдан чиқарилиши, шу тариқа улар ўзининг асосий ҳарбий қудратидан маҳрум бўлиши ҳам катта роль ўйнади.

Тўртинчидан. Афғонистондаги Шимолий иттифоққа берилган ёрдам ҳисобидан улар ўз ҳарбий куч-қудратини қайта тиклаб олгани ва жанговар ҳаракатларни шиддат билан олиб боргани ҳам бу борада ҳал қилувчи омил бўлди.

Агарки, мазкур жараёнлар ва эришилган ютуқларга бундан ҳам чуқурроқ қарайдиган бўлсак, Афғонистон харитасида содир бўлган ўзгаришларнинг энг муҳим сабабини, ўйлайманки, афғон халқининг “Толибон” ҳаракати зулми ва зўравонлигидан чарчаганида, бу ўзгаришларни ижобий кутиб олганида кўришимиз табиийдир.

Шу нарса аниқки, афғон халқи бундай ўзгаришларни хайрихоҳлик билан кутиб олмаса ва, керак бўлса, бу жараённинг асосий иштирокчисига айланмаса, бугун биз кўриб турган натижаларга эришиш жуда қийин бўлар эди.

Вужудга келган ҳозирги вазиятнинг яна бир жиддий сабаби борки, буни ҳам диққат-эътиборимиздан четда қолдирмаслигимиз керак. У ҳам бўлса, халқаро жамоатчиликнинг терроризмга қарши эълон қилинган курашда кўрсатаётган эътибори ва қатъияти, десак, бу ҳам айни ҳақиқат бўлади.

Агар барча кузатувчилар мана шу мезон ва омиллар Афғонистонда рўй берган бугунги ўзгаришларга асосий сабаб бўлиб, ҳал қилувчи таъсир ўтказганига ҳолисона қараб баҳо берса, юқорида айтилган хулосаларни эътироф этиши муқаррар.

Шу борада жиддий бир масалага эътиборингизни тортмоқчиман. Яъни, Афғонистонда Шимолий иттифоқ олиб бораётган кураш ва жанговар ҳаракатларни мамлакат ҳудудини толиблардан озод қилишдаги яккаю ягона куч, деб таърифлаш ва шу аснода тегишли ҳулосалар чиқариш, ўртага маълум бир талаблар қўйиш — бу ҳам бирёқлама қараш бўлур эди. Холисона қарайдиган бўлсак, толибларнинг зулм ва ҳукмронлигидан афғон ерининг озод қилиниши — бу Афғонистон ҳудудида мавжуд барча, такрор айтаман, барча кучларнинг ҳамда Афғонистон чегарасидан ташқарида бўлган қудратли кучларнинг ҳаракати ва ёрдами натижа-сидир, деб қабул қилсак, хато бўлмас эди.

Ана шу ҳулосалар билан боғлиқ яна бир масала борки, уни ҳам эътиборимиздан соқит қилиб бўлмайди. Яъни, Афғонистон пойтахти Кобулга Шимолий иттифоқ ҳарбий кучларининг кириб бориши билан худдики Афғонистонда жанговар ҳаракатлар ниҳоясига етказилди, мана энди қонуний афғон ҳукумати Кобулда ўз фаолиятини бошлади, шу билан афғон фожиасига якун ясашга замин туғилди, деб фараз қилиш, ўйлайманки, бу ҳам ўта хом-хаёл бўлур эди.

Ва бундай қарашлар афғон ҳудудида мавжуд бугунги вазиятнинг янада кескинлашувига сабаб бўлишини, бунинг оқибатида бир-бирига қарама-қарши турган ҳудудий, этник ва диний кучларнинг эртага яна ҳарбий ҳаракатларни авж олдиришини кутиш мумкин. Чунки Афғонистон қўнимиллатли, турли элатли давлат эканини унутмаслигимиз керак.

Бу ўлканинг қўн асрлик тарихини инобатга оладиган бўлсак, вазият шу тупроқда яшаётган турли ҳудуд, миллат, элат ва диний эътиқодга мансуб барча аҳоли қатламларининг манфаатини тўлиқ ҳисобга олмаслик қанча-қанча хунрезлик ва салбий оқибатларга олиб келганини ҳеч ким, ҳеч қачон эсидан чиқармаслигини талаб қилади.

Агарки, Афғонистон можаросига даҳлдор бўлган барча давлатлар ва уларнинг раҳбарлари бу заминда тинчлик, осойишталик ва барқарорлик қарор топишини

ҳақиқатда ҳам истаса, шунинг тарафдори бўлса, улар, аввало, Афғонистон ҳаётига тааллуқли мана шундай мезон ва омилларни ҳисобга олиши ва ҳар қандай бирёқлама, саёз қарашлардан воз кечиши даркор.

Сўнгги йигирма йилдан ортиқ давр мобайнида Афғонистон ҳудудида давом этиб келаётган қонли воқеаларнинг илдиизига этиб бормоқчи бўлсак, ҳеч кимга сир эмаски, бу фожиа Афғонистон давлати тарихига, афғон халқининг менталитетига, яъни турмуш ва тафаккур тарзига, унга хос бўлган хусусиятлар ва аломатларга менсимай қараш туфайли юз берганини кўрамай.

Бутун бошли бир мамлакатни, халқни қонга ботирган хунрезлик, аввало, бу нозик масалага мана шундай саёз қарашлар ва яна бир бор айтаман, афғон тарихидан чиқадиган хулосаларни менсимаслик ва писанд қилмаслик оқибатида вужудга келган, десак, ҳеч қандай хато бўлмайди.

Азиз дўстлар, биродарлар!

Келинг, ўзимизнинг яқин тарихимизда бошимиздан кечирган баъзи воқеаларни бир эслайлик.

Етмишинчи йилларнинг охирида собиқ СССРнинг кексайиб, мункиллаб қолган раҳбарлари узоқни кўролмасликлари, калтабинлиги натижасида ўта хатарли, ҳеч кечириб бўлмайдиган қарор қабул қилиб, 280 миллионли халқнинг боши берк кўчага кириб қолишига сабаб бўлди.

Улар, мавжуд вазиятни сохталаштириб, уни ўзларича талқин қилиб, Афғонистонда ҳам совет социалистик тизимини ўрнатамиз, деб аҳмоқона ҳаракатларни бошлади.

Шу мақсадда Афғонистонда ҳокимият тепасига ўзлари кўтариб қўйган Нурмуҳаммад Таракий ёки уни ўлдириб жойини эгаллаган Ҳафизулла Амин бўладими, Аминни йўқ қилиб, ўрнига келтирилган қўғирчоқ раҳбар Бабрак Кармал ёки генерал Нажибулла бўладими, хуллас, уларнинг барчаси билан қалтис ва нопок ўйинларни бошладилар.

Ўша даврда Политбюрода ўтирган қари “доҳий”лар ўз ниятларига эришиш йўлида Афғонистон тахтига ўтқазилган мана шундай шахслар ва уларнинг атрофида тўпланган кучларга, турли ўйинчиларга ёрдам бериш, уларнинг

хукмронлигини мустаҳкамлаш ва чўзишга ҳар томонлама ҳаракат қилди, қанча-қанча куч ишлатди.

Бу эса жафокаш афғон халқини чексиз ҳалокатларга дучор этди, беҳисоб қурбонлар беришига олиб келди, собиқ иттифоқ таркибидаги республикалар ва халқларнинг азоб-уқубатларига, айрилиқларига, ёш йигитларнинг ҳалок бўлишига, мамлакатнинг оғир талофатлар кўришига, керак бўлса, СССРнинг ўзи охир-оқибатда инқирозга учрашига сабаб бўлганини эслашимиз ўринли, деб биламан.

Муҳтарам дўстлар, халқимизда доно бир мақол бор, яъни “Кўр ҳассасини бир марта йўқотади”. Шундай экан, айтишлар, шу каби хато ва даҳшатли фожиаларга яна йўл қўйишга бизнинг ҳаққимиз борми?

Йўқ ва асло йўқ.

Барчамизга аён бўлиши керакки, бугун Афғонистон майдонида бир-бирига қарши турган кучлар — улар худудий, этник ва диний гуруҳ ёки қатламлар бўладими — бир-биридан ўч олишга, ҳар хил шартлар ёки ўзини устун қўйиш йўли билан эмас, аксинча, бир-бирининг ўзаро талаб ҳамда манфаатларини тан олиб, тил тонишишга интилиши ва аввало, Бирлашган Миллатлар Ташкилоти раҳнамолиги ва воситачилиги асосида қандайдир келишувга эришиш йўли билан бу заминда тинчлик ўрнатиш мумкин.

Акс ҳолда, бугун Афғонистон муаммосини ечишда қизиқиш билдираётган, очиқроқ айтадиган бўлсак, бундан манфаатдор бўлган ҳар қайси кучли давлат бу мамлакат худудидаги ўзи ҳомийлик қилаётган кучларни қўллаб-қувватлайверса, уларни қурол-яроғ билан таъминлашни тўхтатмаса, моддий-молиявий кўмак бераверса, уларни бир-бирига қарши гиж-гижлашдек хунук ҳаракатлар давом этаверса, кенг қамровли коалиция асосида ҳукумат тузилиши у ёқда турсин, бу жафокаш заминда тутаб ётган уруш гулханини ўчириб бўлмайди.

Бинобарин, бизнинг чегарамиздаги уруш ҳам тугамайди. Буни ҳаммамиз яхши англаб олишимиз ва ундан тегишли хулосалар чиқаришимиз зарур.

Сизларга маълумки, Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Хавфсизлик Кенгашининг шу йил 15 ноябрда қабул қилган резолюциясида Афғонистоннинг янги, вақтинчалик маъмурияти ва бўлажак ҳукумати кенг коалицион асосда тузилиши, яъни унинг таркибида афғон диёрида истиқомат қилаётган барча ҳудудий, этник ва диний гуруҳларнинг вакиллари бўлиши, бу ҳукумат қўшни мамлакатлар билан ўзаро муносабатларда тинчлик ва яхши қўшничилик тамойилларига амал қилиши ва халқаро нормаларга итоат қилиб яшаши лозимлиги алоҳида таъкидлаб ўтилган.

Лўнда қилиб айтганда, нафақат Афғонистон атрофида жойлашган қўшни давлатлар учун, ўйлайманки, онгли ҳаёт кечираётган барча халқлар учун тинч-тотув яшайдиган, бетараф бўлган ва барқарор ривожланиш йўлидан борадиган янги Афғонистон керак.

Шунингдек, бу ҳужжатда Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Хавфсизлик Кенгаши барча аъзо давлатларни бугун азоб чекаётган афғон халқига, уй-жойидан ажралган қочоқларга кўрсатилаётган гуманитар ёрдамни кучайтиришга даъват этди.

Ўзбекистон афғон заминидаги қонли тўқнашувларнинг тезроқ барҳам топишидан энг манфаатдор бўлган мамлакат сифатида Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг ушбу қарорини ҳар томонлама қўллаб-қувватлашини яна бир марта мана шу минбардан туриб таъкидламоқчиман.

Дарҳақиқат, Афғонистонда тинчлик ўрнатиш, йигирма йиллик уруш туфайли вайрон бўлган иқтисодиётни оёққа турғизиш, ер билан теп-текис бўлиб ётган шаҳар ва қишлоқларни, бино ва турар жойларни тиклаш мақсадида маблағ йиғиш, керак бўлса, халқаро жамғарма тузиш, энг муҳими, бу мамлакатда яшаётган барча одамларда ўз юртининг келажагига ишонч уйғотиш, аҳолига, афғон халқига бу бошбошдоқлик, зулм ва қатағонлар тугайди, деган кафолатни бериш ҳозирги кунда энг муҳим вазифага айланмоқда.

БМТ Хавфсизлик Кенгашининг қарорларига асосланиб, куни кеча Германиянинг Бонн шаҳрида бўлиб ўтган,

Афғонистонда бугун намоён бўлган маълум сиёсий ва ҳарбий, ҳудудий, диний кучларнинг (“Толибон” бундан истисно, албатта) кенгашида эришилган келишув ва қарорларни жафокаш афғон заминида барқарорлик ўрнатиш йўлидаги биринчи қадам, деб қабул қилсак, хато бўлмайди, деб ўйлайман.

Барчангизга маълумки, Ўзбекистон бу хайрли ишга, яъни Афғонистон минтақасида тинчлик ва осойишталик ўрнатишда, аввало, гуманитар ёрдамларини беришда ўзининг муносиб ҳиссасини қўшяпти — Термиз орқали қиш арафасида оғир аҳволга тушиб қолган афғон халқига мунтазам равишда кўплаб инсонпарварлик ёрдами етказиб берилмоқда.

Шуни айтишим лозимки, бу борада биз фақат юкларни ўтказиб бериш билан чекланиб қолмасдан, бундай савоб иш учун ўз имкониятларимизни ҳам ҳеч қачон аямаймиз.

Ҳурматли депутатлар!

Юқориди айтилган фикр-мулоҳазалардан хулоса қиладиган бўлсак, ҳозирги вақтда Афғонистон ҳудудида бир қарашда ҳарбий ҳаракатлар яқунланаётгандек туюлса-да, аҳвол ҳали-ҳануз кескин эканини, аниқроқ айтганда, мураккаб вазият сақланиб қолаётганини англашимиз мумкин. Ва бугунги кўпгина минтақалардаги мавжуд вазият, қолаверса, бугун курраи заминдаги аҳвол кескин ва нотинч бўлиб турганини ҳеч қачон эътиборимиздан соқит қилмаслигимиз даркор.

Шунинг учун нафақат яқин-атрофимизда, балки узоқ-яқин ҳудудларда содир бўлаётган воқеаларни ҳам синчиқлаб ўрганиб, улардан тўғри хулоса чиқариш, улар кимнинг манфаатига жавоб беришини, бу ҳаракатлар замирида бир қарашда кўзга ташланмайдиган қандай пинҳона мақсадлар ётганини чуқур таҳлил қилишимиз зарур.

Чунки бу воқеалар Ўзбекистонимизга, унинг келажакига, юртимиз хавфсизлигига, бир сўз билан айтганда, бизнинг миллий манфаатларимизга қандай таъсир қилишини англаб, сезгир бўлиб яшашимизни бугун ҳаётнинг ўзи талаб қилмоқда.

Шу маънода, бугунги вазият билан боғлиқ, нафақат Афғонистон, умуман, терроризмга қарши кураш аτροφидида намоён бўлаётган айрим воқеа ва қарашлар, дунда қилиб айтганда, баъзи бир ўйинлар ҳақида ҳам тўхталиб ўтиш ўринли, деб биламан.

Бугун дунёдаги барча соғлом фикрли одамлар 11 сентябрдан кейин халқаро терроризм балосига қарши коалицияга бирлашган қудратли давлатлар ва кучларнинг қатъияти ҳамда улар бу қатъиятни ушбу курашнинг охирига қадар сақлай олиши нечоғли муҳим эканини тобора чуқур англамоқда.

Ҳозирги вазиятда бу коалиция ўзининг ана шу позициясида қанчалик изчил туриши, унинг қатъиятига қандайдир тортишув ва манфаатлар, сиёсий ўйинлар аралашиб қолмаслиги ўта муҳим ва нозик масала бўлиб қолмоқда.

Биз нима учун бунга алоҳида эътибор бериш зарур, деб ўйлаймиз? Бу борада Ўзбекистоннинг манфаати нималардан иборат?

Мухтасар қилиб айтганда, биз Афғонистонда янги ҳукумат тузиш аτροφидида бошланган тортишув ва сиёсий можаролар авжига чиқиб, терроризмга қарши кураш масаласи эса четда қолиб кетишини, оқибатда Ўзбекистон яна ўз чегарасида бу мудҳиш хавф билан юзма-юз бўлиб қолишини сира ҳам истамас эдик.

Шу нуқтан назардан қараганда, атрофимизда бўлаётган воқеаларга доимо сезгир бўлиб туришимиз зарур.

Бу борада сиз, халқ ноибларининг эътиборини яна бир масалага тортмоқчиман.

Гап шундаки, бугун баъзи сиёсий кучлар, давлат, жамоат арбоблари ва оммавий ахборот воситаларини, авваламбор, узоқ-яқинимиздаги айрим давлатларни, Ўзбекистон ажратиб берган аэродромда Америка Қўшма Штатлари ҳарбийларининг жойлашгани ва шу аэродромнинг кейинги тақдири кўпроқ безовта қилмоқда.

Улар, Америка ҳарбийлари бу ерда доимий қоладими ёки вақтинчаликми, умуман, бу ҳарбий кучларнинг эртанги режалари нимадан иборат, деган мазмундаги ўз

қарашларини баён этмоқда, бу борада кўнлаб миш-миш ва уйдирмаларни тарқатмоқда.

Мен ана шундай ташвишда юрганларнинг мушкулини осон қилиш учун бу масала хусусида аниқ фикримни билдирмоқчиман.

Биринчидан, Америка Қўшма Штатлари бу аэродромни қандай мақсадлар учун ишлатиши ва қандай чегаралардан чиқмаслиги ҳақидаги барча саволларга Ўзбекистон билан ушбу мамлакат ўртасида тузилган ҳуқуқий ҳужжатда жавоб борлигини айтиб ўтмоқчиман. Бинобарин, бу борада бошқа тахмин ва гумонларга асос йўқ.

Иккинчидан, табиийки, ўзини мустақил ва суверен, деб ҳисоблайдиган ҳар қайси давлат ва унинг ўз халқи олдида жавоб берадиган раҳбари давлат, жамият ва халқ манфаатларини кўзлаб қарор қабул қилишга ҳақлидир.

Яна бир бор қайтариб айтишга мажбурман — бу масала бўйича қабул қилинган қарор замирида фақатгина Ўзбекистон манфаати, унинг эртанги тинчлиги, осойишталиги ва барқарорлигини сақлаш манфаати турибди.

Шу ўринда олдин ҳам матбуот саҳифаларида билдирган бир фикримга яна қайтмоқчиман.

Давлатимизнинг сиёсати ва ҳаракатларига алоҳида кўз билан қарайдиган баъзи бир газеталар Ўзбекистонни кеча оға бўлган давлатлардан узоқлашиш мақсадида океан ва денгиз сувларида ўз ҳолича сузиб юрган муз тоғига ҳам ўхшатган эди.

Бу борада шунини қатъий айтишим керакки, агар қиёслаш керак бўлса, Ўзбекистонни қандайдир муз тоғига эмас, балки йўли, борар манзили аниқ, рули ва елканлари мустаҳкам бўлган, салобатли ва бақувват кемага ўхшатиш ҳар жиҳатдан тўғри бўлар эди.

Бу кеманинг қайси жойда қандай сузишни белгилайдиган командаси — ҳукумати ва фидойилари бор, аниқ ва пухта режаси бор, бу режаларни амалга оширадиган етакчиси бор.

Ҳар қандай кўзи очик, беғараз одам бунини кўрмаслиги мумкин эмас.

Ўзбекистон ўз манфаатларига мос йўлдан бормоқда. Биз учун халқимиз, давлатимиз, тинч-тотув ҳаётимиз, келажак авлодларимиз манфаатини кўзлаб ҳаракат қилишдан бошқа мақсад йўқ.

Шунинг учун бу масала атрофида кўп гапиришнинг ҳожати йўқ, деб ўйлайман. Бу хусусда ҳар хил бўҳтон ва уйдирмаларни тўқиб чиқараётганлар овора бўлади. Агарда бирор кишида бу борада яна савол пайдо бўлса, уларга менинг мана шу сўзларим жавоб бўлиши мумкин, деб ўйлайман.

Биз ўз танлаган йўлимиздан собитқадамлик билан борар эканмиз, нафақат бугунги, аввало, эртанги кунимиз қандай бўлиши, фарзандларимизнинг қандай ҳаёт кечиршини, уларнинг ёруғ келажagini ўзимизга аниқ тасаввур қилиб, режаларимизни шу асосда тузишимиз зарур.

Бунда бизнинг дунё ҳамжамияти, жаҳондаги етакчи давлатлар билан барча соҳалардаги ҳамкорлигимиз муҳим роль ўйнаши табиий, албатта.

Хусусан, ҳеч кимга сир бўлмаслиги лозимки, мамлакатимизнинг дунёдаги энг қудратли давлат бўлмиш Америка Қўшма Штатлари билан узоқ ва давомли, ўзаро манфаатли алоқалар ва муносабатлар тузишига нима ва ким қарши чиқиши мумкин?

Аввало, биз учун муҳим муаммо бўлмиш хавфсизлик масаласида кафолатлар олиш, эртанги озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаётни барпо этишимизда, шу мақсадларга эришиш учун демократик давлат ва фуқаролик жамияти асосларини қуришда, бозор ислохотларини охиригача етказишда кўмак ва ҳамкор топиш нақадар муҳим аҳамиятга эга эканини мамлакатимиздаги бирон-бир сиёсий куч ёки аҳолимизнинг қатламлари ва уларнинг вакиллариغا исбот қилиб бериш зарурати борми?

Бу борада қўяётган қадамларимиз ва бугун матбуотда эълон қилинган Америка Қўшма Штатлари ҳукумати билан, аввало, ўзаро иқтисодий алоқаларни ривожлантириш, мамлакатимизда демократик ва бозор муносабатларини чуқурлаштириш, ислохотларнинг самарасини

ошириш мақсадида ҳамкорликни кенгайтириш ва кучайтириш ҳақидаги имзоланган ҳужжатлар бу масалани шу тариқа ортиқча изоҳлаб ўтиришга зарурат қолдирмайди, деб ўйлайман.

Муҳтарам халқ ноиблари!

Барчамизни ташвишга солаётган, сиёсатдан, ҳар хил сиёсий ўйинлардан узоқ бўлган, оқни оқ, қорани қора, деб биладиган кўплаб содда одамларни чалғитишга қаратилган яна бир масала борки, биз унга ҳам алоҳида эътибор беришимиз керак.

Яъни ўлим талвасасига тушиб қолган террорчиларнинг одамларни алдаш, уларнинг онгини бузғунчи ғоялар билан заҳарлаш, керак бўлса, оқни қора деб кўрсатишга уринишларини, уларнинг бу йўлда ҳар қандай қабоҳат ва разиликдан ҳам тап тортмаслигини биз доимо ёдда тутишимиз зарур.

Бунинг хавфли томони шундан иборатки, инсон қиёфасини йўқотган, қўли қон террорчилар ва уларнинг “доҳий”лари мўмин-мусулмонларнинг соддалигидан, диний ҳиссиётларидан фойдаланиб, ўз жинояткорона қилмишларини ислом дини номидан хаспўшлашга интилмоқда.

Бундай кучларнинг маккор тарғиботчилари нафақат Афғонистон, балки бошқа кўплаб давлатларда ҳам жойлашиб олиб, бугунги кунда терроризм марказларига берилаётган зарбаларни барча мусулмонларга қарши, ислом динини бутунлай йўқ қилишга қаратилган уруш, деб жар солмоқда.

Шунинг учун, такрор айтаман, бугун атрофимизда рўй бераётган воқеалар, хусусан, Афғонистондаги вазиятни инобатга оладиган бўлсак, кенг жамоатчилигимизнинг асосий бурчи халқимизни, одамларнинг онгу тафаккурини, биринчи гада ана шундай ёлгон ташвиқот, ғаразли уйдирма ва миш-мишлар таъсиридан асраш бўлмоғи лозим.

Мен хаёлан яна ва яна ўта муҳим бир масалага қайтаман. Ва шу масалани бугун ойдинлаштириш зарур, деб ўйлайман.

Агар мендан бугунги гоят мураккаб, таҳликали бир вазиятда ўзимизни, юртимизни ҳимоялаш учун, одамларимизнинг, миллатимиз ва халқимизнинг онгини, тафаккурини ёвуз таъсир ва чалғитишлардан асраш учун нима қилиш керак, бу борадаги энг муҳим вазифа нимадан иборат, деб сўраса, мен, энг аввало, дину диёнатимизни, унинг софлигини асрашимиз зарур, деб айтган бўлардим.

Кимга қандай туюлмасин, бугун динимизнинг асл моҳиятини асраш, унинг маъно-мазмунини нақадар пок ва эзгу эканини, дин биз учун асрлар давомида ўзлгимизни, миллатимиз, наслимизнинг энг яхши қадриятларини сақлаб қолишда буюк ҳаётбахш куч бўлиб келаётганини такрор ва такрор таъкидлашимиз, бу ҳақиқатни одамларнинг онгига сингдиришимиз даркор.

Айнан шунинг учун ҳам, бугун биз яна дину диёнатимиз ҳимояси йўлида қатъий туришимиз: “Эй ватандошлар, биродарлар, динимизни, иймонимизни асрайлик”, деб, баланд овоз билан айтишимиз керак.

Агар биз бугун дину диёнатимизни уни бузиб талқин этаётган кимсалардан ҳимоя қилмасак — шундай хатарни яқин тарихимизда ва бугуннинг ўзида ҳам бошимиздан кечирмоқдамиз — одамлар, айниқса, ҳаёт тажрибаси, онгу тафаккури ҳали етарли бўлмаган ёшларимиз эртага ана шу кучларнинг машъум таъсирига тушиб қолиши мумкин.

Бизнинг ислом динига бўлган ихлосимиз, эътиқод ва садоқатимизни бутун жаҳон аҳли кўриб-билиб турибди. Мен сўнгги йилларда юртимизда диний қадриятларни тиклаш, улуғ уламоларимизнинг муборак қадамжоларини обод қилиш, динимизни ҳар томонлама чуқур ўрганиш йўлида амалга ошираётган катта-катта ишларимизни эслаб ўтирмоқчи эмасман.

Лекин кейинги ўн йил мобайнида муқаддас Қуръони каримнинг она тилимиз — ўзбек тилида минг-минг нусхада икки марта нашр этилганининг ўзи ана шу эътиқод ва садоқатимизнинг яна бир исботи эмасми?

Бизнинг мана шу муборак заминимиздан номлари бутун мусулмон оламида чексиз эҳтиром билан тилга олинадиган Имом Бухорий, Имом Термизий, Имом Мотуридий, Имом Марғиноний, Баҳоуддин Нақшбанд каби улуг алломалар етишиб чиққани билан барчамиз фахрланамиз.

Айни пайтда, динни ниқоб қилиб олган жиноятчи тўдалар, қаллоб ва чаласавод кимсалар дунёга ана шундай мўътабар зотларни берган юртимизга, энг оғир замонларда ҳам Аллоҳни ҳамиша қалбида, юрагида сақлаб келган халқимиз шаънига турли бўҳтонлар ёғдиришдан тоймайди. Терроризмга қарши бошланган курашни бутун ислом динига қарши уруш, деб кўрсатишга уринаётган бу манфур кимсалар мусулмонларни ҳимоя қилиш керак, деган қабих иғволарни тарқатишдан ҳам қайтмайди.

Шу муносабат билан мен айтмоқчиман: ҳа, бугун динимизни асраш керак, мўмин-мусулмонларни ҳимоя қилиш керак.

Лекин динимизни биринчи галда, ўзини “чин мусулмон” деб даъво қилаётган ана шу ёвуз кучлардан, ҳар қадамда жиҳод деб оғиз кўпиртириб, дин номидан бузгунчилик қилаётган қонхўр ва қотиллардан асраш керак.

Мусулмонларни ўз орамизда юриб, адоват ва низо уругини сочаётган фирибгар одамлардан ҳимоя қилиш керак.

Кўп асрлик тарих шундан далолат берадики, динимизни ана шундай зарарли таъсирлар, кўпорувчи кучлардан ҳимоя қилиш зарурати ҳамма замонларда ҳам долзарб муаммо бўлган.

Биргина ўтган йили муборак таваллуд санасини нишонлаганимиз буюк мутафаккир бобомиз Имом Мотуридийнинг дини ислом моҳиятини бузиб талқин қиладиган турли оқимлар ва уларнинг намояндаларига қарши қандай матонат ва маърифат билан курашганини эслайлик.

Ҳидоят йўлини асраш ва авайлаш кераклигига даъват этган бобомиз Имом Марғиноний насиҳатларини эслайлик.

Хўш, айтинглар, азиз дўстлар, биродарлар, юртимизда яшаб ўтган, динимиз ривожига унутилмас ҳисса қўшган ана шундай улуғ ажодларимизнинг бебаҳо мероси, ўлмас асарларида бирон-бир ғаразли фикр борми?

Дин номидан фитна кўзгашга, одамларнинг уй-жойини бузиш, мол-мулкени талашга, уларни қувғин қилишга, ўлдиришга даъват борми?

Ислом тафаккури, ислом фалсафаси, ислом маданияти марказлари деганда барча мусулмонларнинг кўз олдига, энг аввало Маккаю Мадина, Бағдод ва Дамашқ, Қоҳира ва Машҳад, Самарқанду Бухоро каби кўпгина табаррук масканлар келиши табиий.

Лекин бугун ўзи уя қуриб олган тоғу тошларни ислом маркази деб даъво қилаётган террорчи газандаларнинг сурбетлиги шу даражага етмоқдаки, уларнинг бошлиғи ўзини, нима эмиш, “амирул-мўминин”, яъни ер юзидаги барча мусулмонларнинг амири, подшоси деб эълон қилибди.

Ўз-ўзидан савол туғилади: дунёдаги бир ярим миллиарддан ортиқ мусулмон номидан гапиришга ким уларга ваколат ва ҳуқуқ берибди?

Ахир, ўзингиз бир ўйлаб кўринг, Қуръони карим нозил бўлган муқаддас замин — Саудия Арабистони подшоси ҳам ҳокисорлик билан ўзини икки муқаддас масжиднинг ходими, хизматчиси деб атайди-ю, зоти зурриёди, насл-насабининг тайини йўқ аллақандай кимсалар бутун мусулмон умматига раҳнамолик даъво қилади?

Келинг, азиз дўстлар, бир зумга мен ўзимни Президент эмас, сизлар ҳам депутат эмасмиз, деб тасаввур қилиб кўрайлик.

Ҳаммамиз ҳам, алҳамдулиллоҳ, мусулмонмиз. Мана шундай қабих кучлар муқаддас туйғуларимизни оёқости этса, куппа-кундузи дину диёнатимизга туҳмат қилса, бунга бепарво қараб, бефарқ бўлиб ўтиришга бизнинг ҳаққимиз борми? Кўксиди озгина виждони, иймони бор ҳар қандай одам бундай ярамас ишларни кўрганда ўз-ўзидан ёниб кетмайдими?

Шунинг учун ҳам ҳозирги мураккаб ва таҳликали бир пайтда ҳақиқатни ёлғондан, дўстни душмандан ажратиш ўта муҳим аҳамиятга эга.

Албатта, бу борада жамиятимизда бир қанча ишлар амалга оширилмоқда. Биз муҳтарам руҳонийларимиз, имом-хатиблар халқимиз ўртасида динимизнинг асл моҳиятини очиб бериш учун олиб бораётган ишларни яхши биламиз. Лекин улар дину диёнатимизни асраш учун фақат жума намозларидагина эмас, ҳар куни, доимий равишда даъват этсалар, ўйлайманки, бу Яратганимизга ҳам, унинг бандаларига ҳам мақбул бир иш бўлур эди.

Нега деганда, ислом дини номидан қўпоровчилик, бузғунчилик қилаётган кимсаларни жиловлаб қўйиш ҳар бир иймонли кишининг, ҳар бир мусулмоннинг муқаддас бурчидир.

Азиз ватандошлар!

Бугун Олий Мажлис номидан бутун халқимизга қарата қабул қилинаётган Мурожаатноманинг асосий маъноси ҳам шуки, у бизни, эй одамзот, қўзингни оч, ўзингни ўзинг ҳимоя қилмасанг, четдан келиб сени ҳеч ким ҳимоя қилмайди, дея огоҳ этади.

Шунинг учун эртанги ҳаётингни ўз қўлинг билан барпо этишинг керак, эккан ниҳолларинг мевасини, қурган ўйларингнинг роҳатини, фарзандларинг камолини кўрай десанг, ёвузликка қарши курашмоғинг лозим, деган ҳақиқатни барчамизга яна бир бор эслатади.

Такрор айтаман: тинчлик учун, эртанги кунимизнинг осойишта ва ёруғ бўлиши учун барчамиз қатъият билан курашмоғимиз зарур.

Мен мана шу залда ўтирган халқ ноибларига, барча-барча инсонларга, улар орқали бутун халқимизга эсон-омонлик, куч-қувват ва омадлар тилайман.

ҚОНУНГА ҲУРМАТ, ҚОНУНГА ИТОАТ ҲАЁТИМИЗ МЕЗОНИ БЎЛСИН

Ассалому алайкум, азиз ватандошлар!

Муҳтарам дўстлар!

Авваламбор, бугунги кутлуғ айём — Конституциямизнинг 9 йиллиги билан сизларни, сизлар орқали бугун халқимизни чин қалбимдан самимий муборакбод этишга руҳсат бергайсизлар.

Қадрли юртдошлар!

Бугун биз ҳаётимизнинг Асосий Қонуни бўлмиш Конституциямиз қабул қилинган кунни катта байрам сифатида нишонлар эканмиз, бу ерда айтилган фикрларга қўшилиб, ижозатингиз билан, мен ҳам бу санага тегишли баъзи бир фикр-мулоҳазаларимни билдирмоқчиман.

Албатта, Конституциямиз ҳақида, унда биз кураётган янги — эркин фуқаролик жамиятининг асосий тамойиллари аниқ-равшан белгилаб берилгани ҳақида, у ўзининг демократик моҳияти билан бугун дунёда эътироф этилгани тўғрисида кўп гапириш мумкин.

Лекин, барчамиз яхши тушунамизки, фақат Асосий Қонунимизни таърифлаш билангина узоққа боролмаймиз.

Бугунги кунда Конституциямиз ҳақида сўз юритар эканмиз, энг долзарб, керак бўлса, энг буюк вазифамиз — Олий қомусимиз белгилаб, муҳрлаб берган асосий принцип ва тамойилларни ҳаётга тўлиқ татбиқ этишдан иборатдир.

Бу вазифани амалга оширишга нималар халақит бермоқда, олдимизда тўсиқ ва ғов бўлмоқда?

Биз бу борадаги муаммолар ҳақида кўп гапиришимиз мумкин. Лекин бу сабаблар орасида энг асосийси —

аҳолимизнинг неча ўн йиллар мобайнида, тўрт-беш авлод умри давомида собиқ иттифоқ мафкураси ҳукмронлигида тарбиялангани, яъни бу тизимнинг салбий таъсири натижасида одамларимиз онгида қонунга беҳурматлик, уларнинг талабларига итоат қилмаслик, уларни бажармаслик хусусиятларининг ўрнашиб қолгани, десак, хато бўлмайди.

Нега деганда, етмиш тўрт йил мобайнида ҳукмронлик — зўравонлик қилган собиқ иттифоқ даврида қонун ва унинг моҳияти, жамиятдаги аҳамияти ҳақида камданкам сўз юритилар эди.

Бунинг сабаби эса, эски тузум шароитида қонун ва қонунчилик ўрнини ҳам кўпроқ коммунистик ғоя ва партия қарорлари эгаллаганида эди. Ва, керак бўлса, бу сохта мафкуранинг — давлат ҳаёти бўладими, жамият ёки инсоннинг шахсий ҳаёти бўладими, қолаверса, оиланинг ички ишлари бўладими — барчасига аралашиб кетгани, аралашуш у ёқда турсин, ҳатто ҳукмронлик қилгани ҳеч кимга сир эмас.

Албатта, ҳозирги ёш авлоднинг бу гаплардан хабари йўқ, эҳтимол, бунга ишонмайди ҳам. Лекин ёши каттароқ, ўзининг ҳаёти давомида кўп нарсаларни кўрган кишилар буни яхши билади.

Табиийки, бундай шароитда яшашга мажбур бўлган одамлар онгидаги ана шу асоратлар ҳозиргача барҳам топган эмас. Яъни, қонун асосида эмас, буйруқ даражасига кўтарилган ғоя асосида яшашнинг таъсири, афсуски, ҳали-ҳануз сезилиб қолмоқда.

Ўйлайманки, мана шундай асоратлардан тезроқ халос бўлиш учун барчамиз — ҳам давлат, ҳам жамоат ташкилотлари ва ҳар қайси фуқаронинг ўзи қатъият билан ҳаракат қилиши керак. Биз жамиятимиз аъзоларининг, аҳолимизнинг ҳуқуқий онги, тафаккури ва маданиятини тарбиялашимиз, юксалтиришимиз керак. Бу ҳақда кўп гапирамиз, тарғибот ва ташвиқот қиламиз, аммо, афсуски, ҳали бу ишларимиз керакли натижаларни бераётгани йўқ.

Агар эътибор берсак, Конституция ва қонунларга юксак ҳурмат даражасини, бунинг аҳамиятини кўпгина демократик давлатлар мисолида кўришимиз мумкин.

Айниқса, Америка Қўшма Штатлари, Буюк Британия, Франция, Германия, Япония сингари илғор мамлакатларда Конституцияга бундай муносабат одамларнинг кундалик ҳаётидан мустақкам ўрин олган, айтиш мумкинки, уларнинг қон-қонига сингиб кетган.

Кўпгина бундай давлатларда болаларни ёшлик пайтидан парламентга экскурсияга олиб бориш одати бор. Мен бунга кўп жойларда шахсан гувоҳ бўлганман. Ҳатто Япония ёки Малайзия каби мамлакатларда эндигина мактабга қатнайидиган болалар парламент биносига ҳурмат билан таъзим қилганини ўз кўзим билан кўрганман.

Бу таъзим — парламентнинг ҳашаматли биносига эмас, аввало, шу бинода қонунлар устида ишлайдиган депутатлар фаолиятига, мамлакат тақдирини ҳал қиладиган олий вакиллик идорасига бўлган эҳтиром рамзидир.

Керак бўлса, бу таъзимни мана шу бинода яратиладиган қонунларга ҳурмат, уларга итоат этиб яшаш ифодаси, деб баҳолаш лозим.

Бундай ёндашувнинг чуқур маъноси, катта ижтимоий аҳамияти бор. Нега деганда, ҳар қайси инсон Конституция ва қонунларга ҳурмат билан қарагандагина бошқалардан — давлатдан, давлат идораларидан, қонунни муҳофаза қиладиган, унинг ижроси учун масъул бўлган ходимлардан ҳам қонунни сўзсиз бажаришни талаб қилишга ҳаққи бор.

Ана шундагина бутун жамият тафаккурида қонунга ҳурмат ва итоат билан қараш ҳукмрон бўлади.

Жамиятимизда Конституция ва қонунларга мана шундай муносабат — ҳурмат ва итоат билан қарашни тарбиялашда кўп нарса, аввало, давлат идораси — суд ва прокуратура бўладими ёки милиция ва адлия органлари бўладими — мана шу идораларда ишлайдиган хизматчиларга боғлиқ эканини алоҳида таъкидлаб ўтишимиз даркор.

Ҳеч шубҳасиз, айнан мана шу идоралар ва уларнинг ходимлари қонунга қандай муносабатда бўлаётганига қараб, барча фуқаролар қонунни ҳурмат қилиш, унга итоат этиш масаласини ўзи учун белгилаб олади.

Содда қилиб айтганда, бу тўғрида кўп гапирадиган, ташвиқот қиладиган, унга бевосита жавобгар бўлган одамларнинг ўзи бу масалага бошқача кўз билан қараса, **аввало, ўз манфаатини устун қўйиб, ундан кейингина қонун ижроси ҳақида ўйлайдиган бўлса, бошқалардан нимани талаб қилиш мумкин?**

Мана шу муаммонинг ечимида жуда кўп гап бор. Чунки халқимизнинг “Олдин ўзинга боқ, кейин ногора қоқ” деган мақоли бежиз айтилмаган. Бошқалардан қонун ижросини талаб қилиб, ўзлари эса унга зид иш тутадиган айрим вазифада ўтирган раҳбарлар, ҳуқуқ-тартибот соҳаси ходимларининг хатти-ҳаракатини ана шу мақол мисолида яққол ифодалаш мумкин.

Афсуски, мана шу масаланинг ечимида бизнинг катта заифлигимиз ва оқсоқлигимиз борлиги сезилиб қолмоқда.

Мухтасар қилиб айтганда, одамларнинг қонунларга нисбатан ҳурмати, ҳеч шубҳасиз, аҳолининг ҳокимиятга бўлган ҳурмати билан чамбарчас боғланганини чуқур англаб олишимиз даркор.

Шу боис биз бундай қарашни мактаб бўладими, олий ўқув юрти бўладими, ҳаётнинг ўзида бўладими, минг бор тарғиб қилмайлик, аввало, қонунга ҳурмат масаласида бошқаларга ўрнак кўрсатиши лозим бўлган мансабдорлар, давлат ходимларининг ўзи ёшларимизга ибрат бўлмаса, қилаётган барча ишларимизнинг самараси ҳақида гапириш мумкинми?

Такрорлаб айтаман, бу ишни энг юқори давлат лавозимларида ўтирган одамлардан бошласак, айни муддао бўлади.

Шу ўринда яна бир савол туғилади.

Бундай даъватлар қуруқ сўз бўлиб қолмаслиги учун биз бугун нималарга кўпроқ эътибор беришимиз зарур?

Биринчилар қаторида яна ва яна бир бор одамларни ҳуқуқий жиҳатдан тарбиялаш, уларнинг ҳуқуқий маданиятини ошириш, керак бўлса, умумий маданиятини ўстириш — бу, албатта, керак. Ўқув юртиларида, ишхоналарда, ёшми, қарими — аҳолининг барча қатламлари ўртасида бу ишни узлуксиз олиб бориш муҳим аҳамиятга эга.

Иккинчилардан, давлат хизматчиларини танлаш, кадрларни жой-жойига қўйиш масаласида, аввало, инсоф ва виждон, иймон ва эътиқод, диёнат ва меҳр-оқибат деган тушунчаларни ўзига бегона деб билмайдиган одамларга алоҳида эътибор қаратиш, ходимларнинг ишга, ўз вазифасига нисбатан масъулиятини ошириш, нопок йўлда юрганларини эса жавобгарликка тортиш — бу ҳам, албатта, муҳим масала.

Учинчилардан, бу соҳада олдимизда турган вазифаларни бажариш учун назорат тизимини мустаҳкам асосда ташкил этишимиз ва уни такомиллаштириб боришимиз катта аҳамиятга эга.

Бу ҳақда алоҳида тўхталиб ўтиш лозим, деб ўйлайман.

Нега деганда, бу масаланинг ечимида ҳам гап кўп. Фақат назоратни кучайтираман деб, чегарани йўқотиб қўймаслик, ҳар қандай масалада бўлгани каби, назорат қилишнинг ҳам ўз меъёри борлигини унутмаслик даркор. Яъни, назорат идораларининг сони кўпайиб, бутун ҳаётимиз фақат назорат қилишдан иборат бўлиб қолмаслиги лозим.

Шу ўринда совет давридаги назорат тизимини эслаб ўтиш фойдадан холи бўлмайди, деб ўйлайман.

Ўзингиз биласиз, аввалги тузум замонида қанча-қанча шундай ташкилотлар бор эди. Райижроқўм, оближроқўм, ҳуқумат назорати ўз йўлига, бундан ташқари, партия ташкилотларининг назорати — райкомдан тортиб марказий комитетгача бўлган идоралар асосан ўз бурчини, аввало, назорат ўтказишда кўрарди.

Прокуратура, ОБХСС, милиция, хавфсизлик органлари, бунинг устига, “Халқ контроли”, “Партия контроли” деган идоралар уларнинг устида тургани маълум. Энди бундай ақлга сиғмайдиган тизимлар тарихда қолди.

Лекин, афсуски, давлат ҳисобидан ойлик олиб ишлайдиган, лекин фаолияти самарасиз бўлган эски назорат тизимига хос айрим иллатлар бугун ҳам ҳаётимизда учраб турибди.

Шунинг учун бу масалага танқидий кўз билан қарама-сак, буларнинг сони чегарасиз равишда ўсиб бораверса, эртага ҳаммамиз назоратчиларга айланиб кетмайми? Бундай ҳолатда, эскича айтганда, кетмон уриб, бизларни боқадиганлар қоладими ўзи, йўқми?

Назорат қилиш дарвозасини жуда кенг очиб берсанг, бунга хоҳиш билдирадиганларнинг сони кўпайиб бораверади: бунинг сабаби барчамизга маълум.

Ҳаётимизда шу маънодаги жуда кўп ривоят ва мисоллар борки, улар ҳақида гапириш ортиқча, деб ўйлайман.

Бундай аҳволдан чиқишнинг йўли борми?

Албатта, жамиятимиз тобора ривожланиб, одамларнинг онги, маънавий савияси, ҳуқуқий маданияти юксалиб бориши билан уларнинг ўз бурчини қонунга биноан бажариши ва, умуман, жамиятимизда қонун ҳукмронлик қилиши учун кўпроқ асос ва замин пайдо бўлади ва ҳаётимизда назорат қилиш зарурати тобора камайиб боради.

Лекин, шу кунлар қачон келар экан, жамиятимиз савияси қачон юксалар экан, деб қўл қовуштириб ўтириш ҳам тўғри бўлмайди.

Бугунги кунда бундай муаммоларнинг ечимини, аввало, ҳаётимизда жамоатчилик назоратини кучайтиришда кўришимиз даркор.

Биз жамиятимиздаги демократик жараёнлар йўли — келажак тараққиётимиз ҳақида фикр юритар эканмиз, **бу борада бизда кучли давлатдан — кучли фуқаролик жамиятига ўтиш ғояси, бу ғоянинг маъно-мазмуни исботлаб, асослаб берилгани ҳақида эслатиб ўтмоқчиман.**

Ҳозирги кунда мана шу йўлни ҳам назарий, ҳам амалий жиҳатдан янада чуқурроқ тадқиқ этиш, унинг янги-янги қирраларини очиб бериш барча олим ва амалиётчиларимиз олдида турган долзарб вазифадир, деб биламан.

Бугун биз учун бир ҳақиқат аниқ ва равшан бўлиши лозим.

Яъни, жамиятимиз ривожлангани, юксак босқичларга кўтарилгани сари давлатнинг кўпгина вазифалари, шу жумладан, назорат вазифаси ҳам, унинг роли ва аҳамияти ҳам тобора камайиб, у ўз ўрнини жамоат ва нодавлат ташкилотларига, фуқаролар уюшмалари ва идораларига бериши, бу жараён тўхтовсиз кучайиб бориши зарур.

Мана шу йўлни биз учун ҳуқуқий демократик давлат ва фуқаролик жамияти куриш борасидаги ўзимиз танлаган, ўн йиллик ҳаётий тажрибамизда синалган ягона тўғри йўл, деб қабул қилишимиз даркор.

Шундай экан, бугунги кунда ҳаётимизда ижтимоий назорат вазифасини бажараётган нодавлат ташкилотлари фаолиятини қўлаб-қувватлаш билан бирга, янги тузилаётган жамоат бирлашмаларига ҳам зарур шарт-шароит, қонуний имконият туғдириб бериш биз учун долзарб вазифа бўлмоғи керак.

Гап асло бу ташкилотларга давлат томонидан маблағ ажратиш ҳақида бораётгани йўқ. Бундай сиёсат ва ҳаракатлар биз учун мутлақо нотўғри, номаъқулдир. Чунки барчамиз яхши тушунамизки, ҳар қандай ишда, ҳар қандай жараёнда ким маблағ ажратса, ўша ҳукмронлик қилади.

Шундан кейин мустақил фикрлаш ва ҳолисона сиёсат олиб бориш ҳақида қандай гап бўлиши мумкин?

Бу масалани ечишнинг бошқа йўли борки, у ҳам бўлса, бундай ташкилотларга қонуний нуқтан назардан молиявий манбалар топиш имкониятини яратиб беришни назарда тутиш керак.

Бошқача айтганда, бу борада ҳам қонун ишлаши керак.

Азиз дўстлар!

Фурсатдан фойдаланиб, яна бир масалага тўхталмоқчиман.

Бизда шундай бир ноёб, бетакрор ижтимоий бошқарув идораси борки, уни ҳеч нарса билан солиштириб бўлмай-

ди. Бу — юз йиллар давомида ривожланиб келаётган ва айниқса, мустақиллик даврида тубдан янгиланиб, замон талаблари асосида такомиллашиб бораётган маҳалла тизимидир.

Бутун халқимиз тан оладиган бу тизимнинг аҳамияти, хосияти ҳақида, унинг юртимизда олиб бораётган серқирра фаолияти, тинчлик-осойишталикни мустаҳкамлаш, одамлар ўртасида меҳр-оқибатни кучайтириш, ёшлар тарбиясига оид ишлари ҳақида кўп гапириш мумкин.

Айни вақтда мен ижтимоий нуқтаи назардан, келажакимиз нуқтаи назаридан қараганда, маҳалланинг энг демократик бошқарув усули ва тизими эканини инobatга олиб, бундай ижтимоий идоранинг ўрни ва таъсири давлат идораларига нисбатан кучайиб ва кенгайиб бориши, ҳаётимиздаги моҳияти тобора ўсиб боришининг тарафдориман.

Шу сабабли биз маҳалла тизимини янада ривожлантиришга алоҳида эътибор беришимиз зарур. Ўзини ўзи бошқаришнинг халқимизга хос ноёб усули бўлган маҳалла жамоатчилик назоратини ташкил этишда ҳам шундай салоҳият ва имкониятларга эгаки, биз улардан ҳали-бери тўлиқ фойдалана олганимиз йўқ. Бинобарин, бу борада ҳам кўп ишлашимиз керак.

Хурматли ватандошлар!

Кейинги пайтда мамлакатимизда кириб келаётган ҳар бир йилга маълум бир ном бериш ўзига хос анъанага айланиб қолганига барчангиз гувоҳсиз.

Бундан мақсад жамиятимизнинг асосий эътиборини мана шу заминда яшаётган ҳар бир инсонга, унинг ҳаётини яхшилаш, бу йўлдаги мавжуд муаммоларнинг ечимини топишга қаратишдан иборат эканини ҳам яхши биласиз.

Биз шу мақсадда бундан бир йил аввал 2001 йилни Аналар ва болалар йили, деб эълон қилган эдик.

Шу муносабат билан қабул қилинган давлат дастурида белгиланган чора-тадбирлар аввалги Инсон манфаатлари, Оила, Аёллар, Соғлом авлод йиллари бўйича ишлаб

чиқилган дастурларга киритилган ишларимизнинг мантикий давоми бўлган эди.

Аввало, шуни айтиш керакки, биз бу дастурнинг ҳаёти-миздаги ўрни ва аҳамиятини бугун одамларнинг, бутун жамиятимизнинг оила муаммоларига, оналар ва азиз фарзандларимизнинг саломатлигини сақлаш масалаларига бўлган муносабати ва қарашлари тубдан ўзгариб бораётганида кўришимиз мумкин.

Мен бу дастурнинг ижроси ҳақида батафсил ҳисобот бериб ўтирмақчи эмасман. Фақат унинг эътиборга молик айрим жиҳатлари хусусида қисқача тўхталиб ўтмоқчиман.

Биринчидан, дастурда мустаҳкам ва маънавий соғлом оилани шакллантириш учун зарур шарт-шароитларни яратиш, бола тарбияси, унинг ҳар томонлама баркамол бўлиб вояга етишида она ва оиланинг ролини кучайтиришга алоҳида аҳамият қаратилди.

Иккинчидан, бу тadbирларни амалга ошириш натижа-сида аҳолининг тиббий ва умумий маданияти, ўз саломатлигига, оила бахт-саодатининг асоси бўлган соғлом ҳаёт тарзига нисбатан эътибори кучайгани айниқса муҳим.

Бунга турмуш қураётган минглаб ёшларнинг тиббий кўрикдан ўтаётгани, 50 минг ёш оила тиббий ҳимояга олингани, яна шунча ёш оила “Никоҳ ва оила асослари” курсида тегишди маълумотга эга бўлгани ҳам ёрқин далил бўла олади.

Учинчидан, “Она ва бола” дастурини тайёрлаш ва амалга ошириш давомида биз ўз олдимизга қўйган кўп-кўп янги масалаларни ҳам ҳал этишга эришдик.

Айниқса, ушбу дастурни амалга ошириш жараёнида юртимиздаги аёлларнинг 90 фоизи тиббий профилактик кўрикдан ўтказилгани диққатга сазовордир.

Шунингдек, республикамизнинг барча минтақаларида “Она ва бола скрининги” каби биз учун янги бўлган тизимлар жорий этилганини ҳам алоҳида таъкидлаш лозим. Бу марказларда ҳозиргача 580 мингдан ортиқ аёлла-

римиз профилактик кўриқдан ўтиб, малакали тиббий маслаҳатлар олгани уларнинг саломатлигига ижобий таъсир кўрсатиши шубҳасиз.

Ҳомиладор аёллар ва ҳомилани турли касалликлардан муҳофаза қилиш, уларни йод танқислиги ва камқонликка қарши дори-дармон билан бепул таъминлаш, тўрт ёшгача бўлган болаларни сариқ касалига ва полиомиелитга қарши эмлаш бўйича амалга оширилаётган тадбирлар ҳам ўз ижобий самарасини бермоқда.

Оролбўйи минтақасидаги мураккаб экологик шароитда яшаётган хотин-қизлар ва болаларнинг ёз мавсумида яхши дам олишини ташкил этиш ва саломатлигини тиклашга алоҳида эътибор берилди.

Тошкент, Самарқанд вилоятлари ва Фарғона водийсининг соғломлаштириш оромгоҳларида 4 минг 500 нафар опа-сингилларимиз, 20 мингдан ортиқ фарзандларимиз ҳордиқ чиқариб, малакали тиббий ёрдам олди. Бу мақсадлар учун жами 560 миллион сўм маблағ сарфланди.

Тошкент педиатрия-тиббий институтида Республика перинатал марказини қуриш ва уни замонавий асбоб-ускуналар билан жиҳозлаш ниҳоясига етказилаётгани ҳам ана шундай муҳим тадбирлар қаторига киради.

“Она ва бола” дастурига биноан, биринчи марта мамлакатимизнинг ҳамма туманларида қизлар гинекологияси хизматлари ташкил этилди. Шунингдек, кичик ёшли ва балоғат ёшидаги қизларнинг саломатлиги бўйича Республика ўқув-услубий маркази иш бошлади.

Тўртинчидан, оналар ва болаларга мўлжалланган даволаш-соғломлаштириш муассасалари тизими анча кенгайиб, уларнинг моддий базаси мустаҳкамланганини ҳам таъкидлаш зарур.

Буни, аввало, янгитдан қурилган, энг замонавий асбоб-ускуналар билан жиҳозланган тиббий иншоотлари мисолида кўрамиз. Масалан, Гулистон, Қува ва Наманган шаҳарларида барпо этилган реабилитация ва соғломлаштириш марказлари, Нурута туманидаги туғруқхона мажмуи, Бешариқ туманидаги “Она ва бола” санаторий-

си ҳамда бошқа кўпгина объектлар шулар жумласидандир.

Дастурда болаларимизни жисмоний тарбия ва спорт ёрдамида чиниқтириш масаласи ҳам устувор вазифалардан бири сифатида белгиланган эди. Шу мақсадда бу йил мамлакатимизда биринчи марта академик лицей ва касб-хунар коллежлари ўқувчиларининг “Баркамол авлод” ўйинлари ташкил этилди. Мактаб ёшидаги болалар ўртасида эса “Умид ниҳоллари” спорт мусобақалари ўтказилмоқда.

Табиийки, бундай дастурларни ҳаётга татбиқ этиш учун катта куч-ғайрат, катта маблағ ва моддий имкониятлар керак бўлади. Буни биргина “Она ва бола” дастурида 2001 йил учун белгиланган вазифаларни бажаришга 86 миллиард сўм ва 20 миллион АҚШ доллари миқдоридagi маблағ зарур бўлганидан ҳам билиш мумкин.

Биз дастур ижросини таъминлаш учун керакли молиявий манбаларни қидириб топишга, республика ва маҳаллий бюджетлар, жамоат ташкилотлари, турли жамғармалар, халқаро ташкилотларнинг имкониятларини сафарбар қилишга эришдик.

Мен фурсатдан фойдаланиб, шу ишга ҳисса қўшган барча вазирлик ва идоралар, маҳаллий ҳокимият ва бошқарув органлари билан бир қаторда “Соғлом авлод учун”, “Маҳалла”, “Ибн Сино”, Болалар, “Экосан”, Меҳр-шафқат ва саломатлик жамғармалари, “Маънавият ва маърифат”, “Оила” марказлари, “Камолот” ёшлар ижтимоий ҳаракати, кўплаб жамоат ташкилотлари ҳамда ЮНИСЕФ, ЮНЕСКО сингари нуфузли халқаро ташкилотларга ўз миннатдорлигимни изҳор этмоқчиман.

Азиз юртдошларим!

Инсон зоти борки, дунёга орзу-умид билан келади. Аллоҳ берган куч-қувват ва ақл-заковатини эзгулик йўлида намоён қилиб, оила, уй-жой куради, фарзандлар ўстиради.

Ҳар бир ота-она ўз зурриётининг ҳеч кимдан кам бўлмаслигига, уларни ўзи бошлаган ишларнинг давомчиси этиб тарбиялашга интилади.

Мана шундай олижаноб интилишлар инсонни инсон қилади, уни доимо виждони олдида ҳисоб бериб яшашга ундайди.

Ҳаётда ўзидан бирон-бир из, яхши ном қолдириш туйғуси одамни куч-қувватга тўлган, навқиронлик пайтида ҳам, кексайган чоғида ҳам тарк этмайди. Ҳаётга муҳаббат, ҳаётга ташналик ҳисси одамзот қалбидан бир умр ўчмайди.

Лекин, табиат қонуни шундайки, ойлар, йиллар ўтиши билан одам балоғат, камолот даврларидан ўтиб, кексалик палласига қадам қўяди. Шундай пайтда у, аввало, ўз оиласи, фарзандларининг, керак бўлса, маҳалла-кўй, жамиятнинг эътибори ва кўмагига кўпроқ муҳтожлик сезади.

Шунинг учун биз бугунги камолимизда, ҳаёт йўлларида эришаётган ютуқларимизда ота-оналаримиз, мўътабар қарияларимизнинг беқиёс хизмати борлигини унутмаслигимиз, уларнинг оғирини енгил, ҳаётини фаровон қилишга интилишимиз лозим.

Бу азиз инсонлар биз барпо этаётган янги жамиятни қуришда ўзларининг бой ҳаётий тажрибаси, ибрати ва ўғитлари билан катта ҳисса қўшаётганини айниқса қадрлашимиз даркор.

Халқимиз “Қариси бор уйнинг париси бор”, дейди. Ҳақиқатан ҳам, қаерда кексалар бўлса, уларга эътибор бўлса, шу жойда файз бор, барака бор.

Бундай хонадонни Аллоҳнинг ўзи асрайди. Мен буни кўп-кўп ҳаётий мисолларда кўрганман ва ўйлайманки, бу фикрга сизлар ҳам қўшиласиз.

Шунинг учун ҳам мана шу заминда истиқомат қилаётган, ўз меҳнати билан даромад топиб, фаровон ҳаётга қадам қўяётган ҳар қайси инсон ўз оиласини таъминлаш, иморатлар қуриш, мол-мулк орттириш билан бир қаторда ота-онасига ҳам хизмат қилиши, уларнинг дуосини олиши ниҳоятда муҳимдир.

Шундай олижаноб интилиш, пок туйғу билан яшайдиган одамлар ҳеч қачон кам бўлмайди.

Ўйлайманки, биз мана шу қадриятларни ёшларимиз қалбига ҳам сингдира олсак, бу фазилатлар уларнинг инсоний эътиқодига айланса, юртимиздаги барча оилалар аҳил, осойишта ва бахтли ҳаёт кечиради, жамиятимизда доимо тинчлик ва барқарорлик ҳукм суради.

Азиз дўстлар, биродарлар, халқимизнинг ана шундай асрий қадриятларини инобатга олиб, юртимиздаги барча ёши улуғ инсонларнинг иззат-ҳурматини жойига қўйиш мақсадида мен кириб келаётган янги — 2002 йилни мамлакатимизда Қарияларни қадрлаш йили, деб эълон қилишни таклиф этаман.

Муҳтарам дўстлар!

Бугунги кунда жамиятимизда азиз нурунийларимизнинг ўзига хос ўрни бор. Ҳозирги вақтда бундай фахрийларимизнинг сони 3 миллион 87 минг кишини ташкил этади. Уларга ҳар ойда 28 миллиард сўм миқдорида пенсия тўланмоқда.

Давлат томонидан кўрсатилаётган ёрдам билан бирга, кексаларимизга кўпгина жамоат ташкилотларининг ҳам моддий ва маънавий кўмак бераётгани, бундай ҳаракат кенгайиб бораётгани, айниқса, ибратлидир. Хусусан, кейинги пайтда биргина “Нуруний” жамғармаси томонидан уруш ва меҳнат фахрийларига 125 миллион сўмдан ортиқ ёрдам кўрсатилгани ҳам бунга мисол бўла олади.

Мамлакатимизнинг бир қатор амалдаги қонунлари ва ҳукумат қарорларига кўра, пенсионерлар, уруш қатнашчилари ва ногиронларига тегишли имтиёзлар белгилаб қўйилган.

Жумладан, улар ер ва мулк солиқларидан озод қилинган, тиббий, маиший хизмат ва транспорт соҳаларида ҳам муайян имтиёзларга эга.

Лекин, бу масалага холисона баҳо берадиган бўлсак, жойларда баъзи мутасадди ходимларнинг лоқайдлиги, кексаларга бенисанд муносабати оқибатида фахрийларимиз ўз қонуний имтиёзларидан тўла фойдалана олмаётганини ҳам кўриш мумкин.

Албатта, биз Қарияларни қадрлаш йили бўйича Махсус давлат дастурини ишлаб чиқиш учун тегишли ҳукумат комиссиясини тузамиз. Ва шу дастурда давлатимиз ва жамиятимиз томонидан қарияларимизни асраш ва авайлаш, бир сўз билан айтадиган бўлсак, уларга моддий ва маънавий ёрдам бериш масалаларига доир чора ва тадбирлар ўз ифодасини топади.

Ана шу дастурда кексаларни ижтимоий муҳофаза қилишни янада кучайтириш, пенсия миқдорларини қайта кўриб чиқиш, айниқса, уруш қатнашчилари ва ногиронларининг имтиёзлари билан боғлиқ масалаларга алоҳида эътибор қаратиш зарур, деб ўйлайман.

Бу дастурнинг асосий маъно-мазмунини шундан иборат бўлиши керакки, бирон-бир кекса инсон давлат ва жамият эътиборидан четда қолмаслиги, ҳеч қачон ўзини ёлғиз ҳис этмаслиги лозим.

Хурматли ватандошлар!

Бизнинг яқинлашиб келаётган Янги йилни хонадонларимиз кўрки бўлган қарияларимизга бағишлаётганимиз Яратганимизга ҳам манзур бўлади, иншооллоҳ.

Ишонаманки, кўпчилик мана шу байрам муносабати билан бугуноқ ўзлари учун қадрдон бўлган мўътабар зотларни зиёрат қилиб, ўз хурмат-эҳтиромини бажо келтириб, уларнинг кўнглини кўтаради.

Жойларда ҳам ҳокимликлар, жамоат ташкилотлари, маҳалла фаоллари бу савобли ишга қўшилиб, муҳтарам қарияларимизнинг ҳолидан хабар олиб, уларга меҳр-оқибат кўрсатадилар, деб ўйлайман.

Сизларни, бугун халқимизни Конституциямиз байрами билан яна бир бор қутлар эканман, барчангизга сийҳат-саломатлик, хонадонларингизга бахту саодат ва фаровонлик тилайман.

*Ўзбекистон Республикаси
Конституциясининг 9 йиллигига
бағишланган тантанали маросимда
сўзланган нутқ,
2001 йил 7 декабрь*

МАМЛАКАТИМИЗ ИҚТИСОДИЁТИНИНГ ФАХРИ

Ассалому алайкум, азиз ватандошлар!

Хонимлар ва жаноблар!

Муҳтарам қурилиш иштирокчилари!

Энг аввало, яқинлашиб келаётган Янги йил байрами арафасида сиз муҳтарам Қашқадарё аҳлини, Шўртан газ-кимё мажмуининг ишга туширилиши муносабати билан ўтказилаётган ушбу тантанали маросимга ташриф буюрган меҳмонларимизни чин қалбимдан табриклаб, барчангизга чуқур ҳурмат ва эҳтиромимни билдирмоқчиман.

Бугун нафақат Қашқадарё вилоятида, балки бутун юртимизда, ҳақиқатан ҳам, катта тўй, катта тантана, десак, хато бўлмайди.

Ҳеч шубҳа йўқки, дунёда камдан-кам барпо этилган, керак бўлса, собиқ иттифоқ ҳудудида ягона бўлган, жаҳондаги энг замонавий технология ва техник ускуналар билан жиҳозланган мана шундай улкан мажмуанинг ишга тушиши наинки Қашқадарё воҳаси салоҳиятини, айни пайтда бутун мамлакатимизнинг индустрия қудратини янги босқичларга кўтаришга беқиёс ҳисса қўшади.

Шунинг учун бу корxonанинг фойдаланишга топширилиши шу юртда яшайдиган, уни жону дилидан севадиган барча инсонлар учун катта байрам, ҳаммамиз учун гурур ва ифтихор бағишлайдиган воқеа, десак, бу ҳам айни ҳақиқат бўлади.

Қадрли дўстлар!

Бугун ушбу sanoat мажмуининг дунёга келиш тарихи тўғрисида гапирар эканмиз, мана шу кунларга етиш учун босиб ўтган йўлимиз, яқин ўтмишимизнинг баъзи саҳи-

фалари хусусида қисқача тўхталиб ўтсак, аини муддао бўлади, деб ўйлайман.

Бу ҳақда сўз юритганда, аввало, Оллоҳ таолонинг марҳамати билан она диёримиз беҳисоб табиий бойликларга макон экани ҳақида гапириш ўринлидир. Қашқадарёнинг мўътабар замини ўзининг **ноёб бойликлари**, шу жумладан, биринчи навбатда, нефть ва газ каби қимматбаҳо хом ашёларнинг улкан захиралари билан дунёга машҳурдир. Бунинг тасдиғини бугунги кунда мамлакатимизда ишлаб чиқарилаётган табиий газнинг 88 фоизи, нефтнинг эса 92 фоизи Қашқадарё ҳудудидан қазиб олинаётганида яққол кўришимиз мумкин.

Мен “ноёб бойликлар” деб бежиз айтаётганим йўқ. Бу иборанинг чуқур маъноси бор.

Ҳаммамиз яхши биламизки, ер қуррасида нефть ва газ конлари жуда кўп. Лекин, таркибида этан моддаси **сероб бўлган газ манбалари** дунёда ғоят кам учрайди.

Бугунги кунда жаҳон саноати янги технологиялар, янги ишлаб чиқариш усулларига ўтаётган бир пайтда этан моддаси кўп-кўп кимёвий маҳсулотлар олиш учун, полимер ва пластмасса тайёрлаш учун асосий хомашё ҳисобланади.

Ана шундай ўта ноёб хом ашё манбаларидан бири айнан Қашқадарё воҳасида, Шўртан заминида жойлашгани табиатнинг бизга ато этган бебаҳо инъоми, десак, бу ҳам ҳақиқат бўлади.

Қадрли биродарлар!

Ушбу ҳаяжонли дақиқаларда мен беихтиёр Қашқадарё вилоятида ўтган, ҳаётимизнинг сермазмун бир қисми бўлиб қолган унутилмас йилларни эслаб турибман.

Ўша пайтларда мана шу заминда вилоят аҳли билан учрашганимиз, улар билан бирга Қашқадарёнинг бойлиги, унинг келажаги ҳақида, эртанги иқтисодий қудрати ҳақида жуда катта ҳавас билан орзу-умидлар қилганимиз бугунгидек ёдимда.

Мен ўша вақтда айтган бир гапимни ҳозир яна такрорламоқчиман. Яъни, **Ватанимизнинг бетакрор ўлкаси бўлган, ўзида қанча-анча мўъжизаларни мужассам этган Қашқадарё замини ҳали тўла очилмаган бир хазинадир.**

Бу ҳазинанинг калити унинг ҳақиқий эгаси бўлмиш мана шу халқнинг қўлида, ҳали шу ҳазинани очадиган, ундан баҳраманд бўладиган кунлар келади, иншооллоҳ, деб айтган сўзларимни яхши эслайман.

Бу гаплар эндиликда ўтмишга айланган собиқ иттифоқ даврида бўлган эди. У замонда биз мана шундай буюк иншоотлар қуришни фақат орзу қилишимиз мумкин эди, холос.

Лекин шу замин қаъридаги бойликларни ишга солиш, улардан шу юртда яшайдиган одамларнинг ҳаётини фаровон қилиш учун фойдаланиш имкони йўқ эди.

Ҳозир ўша даврларни одам худдики ёмон бир тушдек эслайди. У пайтларда Бухоронинг гази, мана шу Қашқадарёнинг гази “Бухоро — Урал”, “Ўрта Осиё — Марказ” деган катта-катта қувурлар орқали собиқ иттифоқнинг турли жойларига кетарди-ю, аммо шу газ конларининг атрофида яшайдиган аҳоли ундан бебаҳра, таъбир жоиз бўлса, дарёнинг ёқасида сувга ташна бўлиб яшар эди.

Одамга қаттиқ таъсир қиладиган, ҳеч ақлга сизмайдиган ҳолат шундан иборат эдики, ана шу улкан қувурлар Қашқадарё қишлоқларини оралаб ўтгани ҳолда, бу ерларда яшайдиган кишилар томга бостириб қўйган ғўзаяр билан ўчоқ ёқиб тирикчилик қилгани ҳали-бери меннинг кўз олдимда турибди.

Шу муносабат билан хотирамда сақланиб қолган бир рақамни айтиб ўтмоқчиман. Ишонасизми-йўқми, ўша пайтда Қашқадарё воҳаси қишлоқларининг атиги 4 фойзи газлаштирилган эди, холос.

Ҳақиқатан ҳам, ўша замонларда Қашқадарёга келиб, мана шундай манзараларни ўз кўзи билан кўрган одам ноинсофлик, адолат бузилиши қай даражага етганини англаб олиши муқаррар эди.

Агар бугун ҳам орамизда эски замонни қўмсайдиган баъзи кишилар бўлса, ўйлайманки, улар, аввало, мана шундай мисолларнинг мағзини чақиши, шу ерда яшаган инсонларнинг, барча юртдошларимизнинг кадр-қимматини камситиш ва менсимаслик қандай авж олганини бир эслаши керак.

Шунинг учун мен бир фикрни яна такроран айтмоқчиман.

Биз фақатгина истиқлолимиз, мустақиллигимиз ша-рофати билан ўз еримиз, ўз тақдиримизнинг чинакам эгаси бўлдик, ўз бойликларимизни ўзимиз тасарруф этиш имконига эришдик.

Мана шу бепоён саҳро бағрида, Қашқадарё воҳасида-ги чўлу биёбонларда яшаб ўтган не-не аجدодларимиз-нинг асрий орзу-умидлари рўёбга чиқаётганини кўриб турган бугунги авлод бу заминнинг бор саховати, беқиёс бойлиги юртимиз, халқимиз манфаати учун хизмат қила-ётганига гувоҳ бўлмоқда.

Халқимизнинг азму шижоати, ақл-заковати билан Фузор даштларида қад ростлаган Шўртан газ-кимё маж-муининг муҳташам иншоотлари ҳам ана шу ҳақиқатнинг яна бир ёрқин далилидир, деб фахру гурур билан айтсак, арзийди, албатта.

Кадрли юртдошлар!

Шўртан газ-кимё мажмуи қурилишида амалга оши-рилган ишлар кўламини ўзимизга аниқ тасаввур этиш учун баъзи бир рақамларни келтириб ўтиш ўринли бўла-ди, деб ўйлайман.

Бу ерда уч ярим йил мобайнида 150 гектардан зиёд майдонда ҳар куни бир ярим мингдан ошиқ оғир техни-ка, 7 ярим мингдан ортиқ ишчи ва мутахассис ишлагани-ни, корхонанинг технологик асосини барпо этиш учун 657 миллионга яқин, инфратузилмалар учун эса 328 мил-лион, жами бўлиб 985 миллион — салкам 1 миллиард АҚШ долларига тенг иш ҳажми бажарилганини инobatга ол-сак, бу улкан қурилишнинг ҳақиқий миқёси ва манзара-си кўз ўнгимизда яққол намоён бўлади.

Ўзингиз бир тасаввур қилинг: қурилиш учун зарур бўлган тўрт ярим минг тоннадан зиёд металл қурилма-лар, катта ҳажм, катта габаритдаги кўплаб нозик ускуна ва материаллар дунёнинг турли давлат ва минтақалари орқали қанча-қанча қийинчиликлар билан Қашқадарё воҳасига олиб келингани, бу ускуна ва технологияларни жорий қилишда пайдо бўлган ўтқир муаммоларни ечиш-да гоят мураккаб қарорлар қабул қилишга тўғри келгани-ни ҳам ҳисобга оладиган бўлсак, ушбу иншоотнинг қан-дай машаққатли меҳнат натижасида барпо этилганини чуқур англашимиз мумкин.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, бу мажмуада жаҳон технологиялар бозорида ном қозонган энг машҳур фирма ва компанияларнинг илғор илмий ишланмалари асосида ишлаб чиқаришнинг юксак даражада автоматлаштирилган тизими жорий этилди.

Ҳеч муболағасиз айтиш мумкинки, Шўртан газ-кимё мажмуи қурилиши том маънодаги самарали халқаро ҳамкорлик натижаси бўлди.

Янги аср мўъжизаси деб аташга муносиб бу улкан лойиҳани амалга оширишда Америка Қўшма Штатларининг “Эй-Би-Би Луммус Глобал”, “Хонивелл”, Германиянинг “Фишер”, “Эрмафа”, “Т плюс Г”, Япониянинг “Мицуи”, “Нисшо Иваи”, “Тойо Инжиниринг”, Франциянинг Нефть институти, “Ипедекс”, Канаданинг “Нова Кемикалз”, Италиянинг “Ренко”, Россиянинг “Союзвнештранс”, “ВНИИГАЗ” ва бошқа кўп-кўп хорижий фирма ва компаниялар ҳам салмоқли ҳисса қўшгани фикримизнинг тасдиғидир.

Бу нодир иншоотни барпо этишда Америка Қўшма Штатларининг “Эксимбанк”, “Чейз Манхеттен Банк”, Германиянинг “Коммерцбанк”, Япониянинг “Эксимбанк”, Франциянинг “Париба” каби энг йирик ва нуфузли банклари, “Гермес” суғурта агентлиги ўз сармоялари билан иштирок этгани айниқса диққатга сазовор.

Мен бугун мана шундай ўта замонавий корхонани қуришда бизнинг муҳандис ва ишчи-хизматчиларимиз билан елкадош бўлиб, сидқидилдан меҳнат қилган, бугунги маросимда қатнашиб, қувончимизга шерик бўлаётган хорижий ҳамкорларимизнинг вакилларига, улар орқали шу қурилишда иштирок этган барча чет эл компания ва фирмалари, банкларининг раҳбар ва мутахассисларига алоҳида ташаккур билдираман.

Шулар қаторида бугунги тантаналарда қатнашаётган Америка Қўшма Штатлари, Германия, Франция, Италия давлатларининг элчилари, Япония элчихонаси, Европа тикланиш ва тараққиёт банки, Осиё тараққиёт банки вакилларига ўзимнинг алоҳида ҳурматимни изҳор этаман.

Шунингдек, кечани кеча, кундузни кундуз демай фидойилик кўрсатган “Ўзнефтьгазқурилиш”, “Ўзмонтажмахсусқурилиш”, “Қашқадарёқурилиш”, “Қаршисаноатуйжойқурилиш” каби ўнлаб пудратчи ташкилотларнинг ишчи ва муҳандисларига, монтажчи ва лойиҳачиларига, барча мутасадди раҳбарларга ҳам самимий миннатдорлигимни билдираман.

Айниқса, бу қурилишда юзлаб навқирон йигитларимиз ўзининг ёшлик шижоати, беқиёс билим ва маҳоратини намоён этиб, дунёнинг энг илғор мамлакатларида малака ошириб, ўта мураккаб замонавий технологияларни қисқа фурсатда пухта эгаллаб олгани ҳар биримизга гурур ва ифтихор бағишлайди.

Аминманки, бундай ватанпарвар ёшларга, бундай бунёдкор авлодга эга бўлган миллат ва халқ ҳеч қачон кам бўлмайди.

Муҳтарам юртдошлар!

Шўртан газ-кимё мажмуи нафақат Қашқадарё заминиди, балки юртимизнинг бошқа минтақа ва ҳудудларида ҳам янги-янги ишлаб чиқариш тармоқларининг вужудга келиши ва ривожланиши учун шароит яратади.

Содда қилиб айтганда, ушбу мажмуа замонавий корхона ва технологиялар, тадбиркорлик, кичик ва ўрта бизнес ривожини учун, қанчадан-қанча одамларга янги иш ўринлари очиб бериш учун мустаҳкам замин бўлиб хизмат қилади.

Энг муҳими, бу улкан корхона мамлакатимиз саноти билан бирга узоқ-яқиндаги иқтисодий шерикларимиз учун ҳам ниҳоятда зарур бўлган полиэтилен хом ашёси, плёнка, суюлтирилган газ, сув ва газ қувурлари, бошқа кўшлаб техник ускуналар, уй-рўзғор буюмлари ишлаб чиқариб, давлатимизнинг иқтисодий қудратини оширишга салмоқли ҳисса қўшади.

Янги мажмуада меҳнат қиладиган ишчи ва хизматчилар учун муносиб шарт-шароит яратиш, корхона билан бирга тегишли инфратузилмалар бунёд этиш мақсадида ҳам катта ишлар амалга оширилгани ҳақида алоҳида тўхталиб ўтмоқчиман.

ХАВФСИЗЛИК ВА ТИНЧЛИК УЧУН КУРАШМОҚ КЕРАК

Ҳаммамиз яхши биламизки, Қашқадарёнинг жазира-ма иссиғи, қаҳратон совуғи, чўл шамолларида яшаб, меҳнат қилиш осон эмас. Шунинг учун бу ерда барпо этилган мана шу ишчилар шаҳарчаси энг замонавий талаблар асосида, ҳар жиҳатдан кўркам ва қулай этиб қурилди.

Мен Шўртанда бошлаган бунёдкорлик ишларимиз давом этишига, эртага бу жойда яна янги-янги кўчалар, боғ-роғлар, хиёбонлар қад ростлашига, шу кичик шаҳарчанинг гуллаб-яшнаб, катта ва гўзал бир шаҳарга айланишига ишонаман.

Мана шундай эзгу истак ва режаларимизнинг амалга ошишида Толлимаржон ГРЭСи ва сув омборининг меҳнат жамоалари, вилоят Ўрмон хўжалиги ишчи-хизматчилари ҳам муносиб ҳисса қўшади, деб ўйлайман.

Кўп қийинчиликларда тобланган мард ва танги Қашқадарё элининг ғайрат-шижоати, пешона тери билан бу ерлар юртимизнинг энг файзли ва тароватли масканларидан бири бўлиб қолишига асло шубҳам йўқ.

Азиз ҳамюртларим!

Бундай улкан корхонанинг Янги йил байрами арафасида ишга туширилаётгани кириб келаётган 2002 йилнинг юртимиз учун баракали бўлишига яхши бир далолат, мустақкам пойдевор, десак, муболага бўлмайди.

Барчангиз бугунги улуг иш, яъни Шўртан газ-кимё мажмуи қурилишини якунига етказганингиз билан ва кириб келаётган Янги йил байрами билан чин қалбимдан яна бир бор самимий табриклайман.

Иқтисодиётимиз, бутун мамлакатимизнинг фахри бўлиб қоладиган шу буюк иншоотни барпо этишда қатнашган сиз азизларнинг қўлларингиз дард кўрмасин, бошларингиз омон бўлсин.

Олижаноб ишларингизда Яратганнинг ўзи мададкор бўлсин!

Шўртан газ-кимё мажмуи очилишига бағишланган тантанали маросимда сўзланган нутқ, 2001 йил 20 декабрь

ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚИГА ЯНГИ ЙИЛ ТАБРИГИ

Ассалому алайкум, азиз ватандошлар!
Муҳтарам дўстлар!

Яна бир неча дақиқалардан кейин XXI асрнинг биринчи йили билан хайрлашиб, янги 2002 йилга қадам қўямиз.

Мана шундай ҳаяжонли лаҳзаларда байрамона дастурхонлар атрофида жамулжам бўлиб ўтирган сиз, азиз ва қадрли ватандошларимни, бутун халқимизни юртимизга кириб келаётган қутлуғ Янги йил айёми билан чин қалбимдан муборакбод этишга, барчангизга ўзимнинг чексиз ҳурматимни билдиришга рухсат бергайсиз.

Шундай дамларда якунига етаётган йилнинг ўзига хос оғир ва энгил томонларини, аввало, шу йил давомида бошимиздан кечирган воқеаларни эслаш, амалга оширган хайрли ишларимизни сарҳисоб қилиш, яна бир бор хаёлимдан ўтказиш табиий ҳолдир.

Албатта, 2001 йил давлатимиз, эл-юртимиз учун осон кечгани йўқ. Турли офат ва қийинчиликлар, дуч келган синовлар ҳақида — сурункасига икки йилдан буён давом этиб келаётган қурғоқчилик ва унинг салбий оқибатлари, ташқи бозорга чиқараётган пахта толаси ва бошқа экспортбоп маҳсулотларимизнинг нархи пасайиб бораётгани туфайли валюта тушумининг камайиши, бунинг устига, кўп жойларда ишни ташкил этиш ва бошқаришда йўл қўйилган камчиликлар — буларнинг барчаси ҳақида узоқ гапириш мумкин.

Лекин, шундай муаммоларга қарамасдан, ўтиб бораётган йилни розилик ва шукроналик кайфияти билан қузатишга ҳар томонлама асосимиз бор, деб ўйлайман.

Бунинг далолатини, аввало, мамлакатимиз, жамиятимизда тинчлик ва осойишталик, миллатлараро тотувлик, сиёсий-ижтимоий барқарорлик ҳукм сураётганида, мавжуд қийинчиликларга қарамай, иқтисодиётимизнинг ривожланиш суръатлари ўсиб бораётганида, барчамиз гувоҳ бўлиб турган янги-янги улкан иншоотлар ва ишлаб чиқариш корхоналарининг ишга туширилаётганида, бир сўз билан айтганда, иқтисодий салоҳиятимиз мустаҳкамланиб, юртимизнинг янада обод бўлиб, чиройи очилаётганида яққол кўришимиз мумкин.

Бунинг исботини маънавий юксалиш, халқимизга хос азалий қадриятларни тиклашда, шу билан бирга, демократик муносабатлар ва эркин бозор принципларини жорий қилишда, одамларимизнинг дунёқараши ва тафаккурида изланиш, ишбилармонлик ва тадбиркорлик, ўз кучига, ўз ақл-заковати, билим ва тажрибасига суяниб яшаш каби фазилатлар, эртанги кунга бўлган ишонч туйғусининг тобора кучайиб бораётганида кузатишимиз мумкин.

Келажагимиз ҳақида фикр юритганда, бизнинг кўнглимизни тўқ қиладиган яна бир ўта муҳим масала борки, уни эсламасликка ҳаққимиз йўқ, деб ўйлайман.

Мен бу ўринда бугун кучга тўлиб, замонавий билим ва илғор мамлакатларни эгаллаб олаётган, ҳеч кимдан кам бўлмаган Ватанимизнинг келажаги ва тараққиётини ўз зиммаси, ўз масъулиятига олишга қодир янги авлод унибўсиб келаётганини назарда тутаман.

Кўксимизни тоғдай кўтарадиган эл-юртимизнинг энг катта ишонган таянчи ва суянчи бўлмиш фарзандларимизнинг камолини кейинги йилларда ёшлар таълими ва тарбиясига қаратган катта куч ва эътиборимиз, бу борадаги изчил сиёсатимиз ҳозирданок ўз ҳосилини бераётганини кўриб, ҳар қайси ота-она, ҳар қайси оила, барчамиз узоқни кўзлаб қилган шу ишимиздан рози бўлмаслигимиз, шукр қилмаслигимиз мумкинми?

Ҳурматли юртдошлар!

Тугаб бораётган йилнинг тарихимизда қолдираётган изи ва таъсири ҳақида сўз юритар эканмиз, ҳеч шубҳа-

сиз, охирги ойларда бошланган антитеррористик кураш, унинг самараси ва натижалари ҳақида гапиришимиз ўринли, деб биламан.

Шу ҳаракатлар туфайли Марказий Осиё минтақасида содир бўлаётган кескин ўзгаришларни ва, аввало, қўшни Афғонистон ҳудудида йигирма йилдан буён давом этаётган урушни тугатиш, кўп азоб ва уқубатлар кўрган шу туцроқда тинчлик ва барқарорлик ўрнатиш йўлида биринчи қадамлар қўйилаётганини эътироф этишимиз керак.

Америка Қўшма Штатлари ва унга иттифоқчи бўлган давлатларнинг халқаро терроризмга қарши эълон қилган, бу жирканч иллатни таг-томири билан суғуриб ташлашга қаратилган курашда Ўзбекистоннинг эгаллаган аниқравшан ўрни ва олиб бораётган сиёсати тўғри эканини бугун ҳаётнинг ўзи тасдиқлаб бермоқда.

Бу масалада Ўзбекистон тутган сиёсатнинг маъно-маъмуни ва аҳамиятини чуқур англаш учун, аввало, 11 сентябрдан кейин ва Афғонистонда контртеррористик операциялар бошланмасдан олдин вужудга келган оғир ва ноаниқ вазиятни ўзимизга тасаввур қилмоғимиз керак.

Шундай мураккаб бир шароитда, ҳеч иккиланмасдан қатъиятлик билан, фақат ва яна бир бор фақат Ўзбекистон манфаатини кўзлаб, бизга нисбатан тўрт томондан билдирилган турли хил маслаҳатлар, дўқ-пўнисаларга қарамасдан, ягона ва тўғри қарорга келиш шу пайтда осон иш эмас эди.

Ҳеч кимнинг ногорасига ўйнамасдан танлаган бу муस्ताқил йўлимиз ҳозирги кунда бутун дунё жамоатчилиги томонидан эътироф этилмоқда ва тан олинмоқда.

Бугун узоқ ва яқин қўшниларимиз, умуман халқаро ҳамжамият, жаҳон халқлари Ўзбекистонга, унинг мард ва танти халқига, ҳар қандай ҳал қилувчи дамларда, шароит ва вазиятларда ҳам унинг қатъиятли сўзига ишониш ва таяниш мумкинлигига иқрор бўлмоқда ва шундан хулоса чиқармоқда.

Илгари Ўзбекистонни балки харитадан ҳам топа олмайдиغان олис давлатларнинг вакиллари бугун мамлака-

тимизни янгидан танимоқда ва унга хайрихоҳлик билдирмоқда.

Мухтасар қилиб айтганда, ўтган йил мобайнида ҳар қандай мураккаб шароитда ҳам барча қийинчиликларга бардош бериб, белимизни қаттиқ боғлаб қилган меҳнатимиз, пешона теримиз билан қўлга киритган ютуқларимиз, жамиятимизда қарор топиб бораётган демократик қадриятлар ва кенг қўламли ислоҳотлар, халқаро майдонда қозонган юксак обрў-эътиборимиз эртанги ҳаётимизни янги босқичга кўтариш ва эзгу орзу-ниятларимизни амалга оширишда мустақкам пойдевор бўлишига ҳеч қандай шубҳа йўқ.

Албатта, биз янги марра, янги уфқлар сари ҳаракат қилар эканмиз, аввало, ўз кучимиз ва қудратимизга, ақл-заковатимизга суянган ва таянган ҳолда, ер ости ва ер усти бойликларимиздан оқилона фойдаланиб, ўз режаларимизни белгилашимиз ва ҳар доим шулар ҳисобидан келажагимизни кўришимиз ва қуришимиз табиий.

Бизнинг янги ҳаёт, янги жамият барпо этиш, халқимиз турмушини ривожланган мамлакатлар даражасига кўтариш мақсадида қилаётган ҳаракатларимизга катта хайрихоҳлик билан қараб, ҳамкорлик қўлини узатаётган энг тараққий топган давлатлар ва чет эллик шерикларимизнинг ёрдами ва кўмаги, иқтисодиётимизга хорижий сармоялар кириб келаётгани, шу асосда кўшма корхоналар тузилаётгани, янги лойиҳалар амалга оширилаётгани бу марраларга етишимизда айни муддао бўлади.

Азиз ватандошларим!

Мен Янги йил арафасида сизларнинг эътиборингизни яна бир муҳим масалага қаратмоқчиман.

Халқимизнинг асл табиатида бўлган, юртдошларимизга хос меҳр-оқибатлик, аҳиллик, ўзаро ҳурмат, шафқат ва мурувват каби буюк хусусият ва фазилатларнинг жамиятимиздаги ўрнини янада мустақкамлаб, уларни янги авлод, фарзандларимиз онгига сингдириш бугунги ва эртанги кунимизни янада чароғон этишда, эзгу мақсадларимизга эришишда энг катта мезон ва омил бўлишини англаб олишимизга ишонаман.

Айнан мана шундай ўлмас қадриятларга, ўз кучи ва қудратига инониб яшаётган халқимизни ўз танлаган йўлидан ҳеч қандай ёвуз ва сохта куч қайтара олмайди.

Ҳурматли дўстлар!

Янги йилни халқимизнинг хоҳиш-истагини ифода этиб, Қарияларни қадрлаш йили, деб эълон қилганимиз ҳам албатта бежиз эмас.

Барчамизни оқ ювиб, оқ тараган, шу юртнинг оғир-енгилини умр бўйи елкасида кўтариб келган, хонадонларимизнинг файзи ва кўрки бўлган бу мўътабар зотларни рози қилиш, дуосини олиш — дунёдаги энг улуғ савобдир.

Биз Янги йилга меҳрибон ота-оналаримизни, муҳтарам қарияларимизни улуғлаш, уларга ҳар томонлама ғам-хўрлик кўрсатишдек олижаноб мақсадлар билан қадам қўяётган эканмиз, ўйлайманки, кириб келаётган йилда барча холис ниятларимиз ижобат бўлгай, иншооллоҳ.

Муҳтарам ватандошларим, қадрдонларим!

Сизларни юртимизга кириб келаётган Янги йил байрами билан яна бир бор қутлаб, ўзимнинг энг самимий тилакларимни изҳор этаман.

Янги йилда ҳар бир оила, ҳар бир хонадонга тинчлик ва қут-барака ато этсин!

Кексаларимизнинг умрлари зиёда бўлсин, ёшларимизнинг бахту иқболини берсин!

Барчангизга сиҳат-саломатлик, куч-ғайрат ва омадлар ёр бўлишини тилайман.

Янги йил ҳаммамизга муборак бўлсин!

ВАТАН ҲИМОЯЧИЛАРИГА БАЙРАМ ТАБРИГИ

Азиз дўстлар!

Авваламбор, сиз оддий аскар ва сержантларни, офицер ва генералларни, хизматчилар ва уруш фахрийларини, барчангизни шонли байрам—Ватан ҳимоячилари куни ҳамда Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари ташкил этилганининг ўн йиллиги муносабати билан чин қалбидан самимий муборақбод этаман.

Ўн йил миллий давлатчиликни тиклаш, унинг асосий идораларини шакллантириш учун тарихан жуда қисқа муддатдир. Лекин ана шу қисқа вақт мобайнида Ўзбекистонда, бир томондан, асрлар давомида яшаб келган кўҳна анъаналаримизга, аجدодларимизнинг орзу-умидларига мос, иккинчи томондан эса, бугунги куннинг энг юксак талабларига, давлат ва жамият қурилиши соҳасидаги энг замонавий мезонларга мувофиқ бўлган давлатчиликнинг демократик асосларини яратиш ва ривожлантириш, фуқаролик жамиятини шакллантириш борасида кенг миқёсдаги улкан ишлар амалга оширилди.

Энг замонавий талаб ва андозаларга жавоб бера оладиган Қуролли Кучларимизнинг барпо этилиши, халқимизнинг том маънодаги фахр-ифтихорига айланган миллий армиямизнинг вужудга келиши давлатчилигимизнинг шаклланиш жараёнида ҳал этилган энг муҳим вазифалардан бири бўлди.

Қуролли Кучларимизни ташкил этиш масаласи мамлакатимиз хавфсизлигига таҳдид солиб турган турли хатарларни, биринчи навбатда, Марказий Осиё минтақасидаги амалда мумкин бўлган ҳарбий ҳаракатлар майдо-

нининг ўзига хос хусусиятларини, шунингдек, жанговар операцияларнинг йўналиши ва характерини ҳисобга олган ҳолда ҳал этилмоқда.

Биз ўз олдимизга қўйган бош вазифа—сон жиҳатдан унча катта бўлмаган, замонавий қурол-яроғ ва техника билан қуролланган армияни, жанговар ҳаракатлар олиб боришнинг энг самарали усулларини эгаллаган ва ҳар қандай босқинчи кучларга қарши туришга ва зарба беришга қодир бўлган тезкор, ҳар томонлама ўзига суянган ва таъминланган қисмлар яратишдан иборатдир.

Қуролли Кучларимизни, жумладан, Мудофаа вазирлиги ва чегара қўшинлари, Ички ишлар вазирлиги ва Миллий хавфсизлик хизматининг махсус қисмларини замонавий талаблар асосида янгитдан қуриш ва модернизация қилиш борасида аниқ мақсадларни кўзлаб қатъият ва изчиллик билан бугун олиб борилаётган кенг қўламли ишларимиз айнан шу муддаоларга эришиш учун қаратилган.

Ҳарбий хизматчиларни тайёрлашнинг мутлақо янги шакллари—сержантлик мактаблари ташкил қилиш, Куролли Кучларнинг янгича таркибини ташкил этиш, махсус операцияларни амалга оширувчи кучлар батальонлари тузиш, компьютер ва замонавий услублар асосида моделлаштириш жараёнларини ўз ичига олган янги таълим усуллари жорий этилмоқда.

Буларнинг барчаси дунёда етакчи армиялар ҳамда қуролли кучларнинг қурилиши ва таркибий тузилишини, жанговар ҳаракатлар олиб боришнинг замонавий усулларини, ҳарбий фан ютуқларини ва, шунингдек, НАТОнинг “Тинчлик йўлида ҳамкорлик” дастури доирасида ўтказилган биргаликдаги ўқув машқлари ва ҳамкорлиги жараёнида орттирилган тажрибаларни ҳар томонлама чуқур ўрганиш асосида амалга оширилмоқда.

Буларнинг барчаси, аввало, ягона мақсадга қаратилган: бизнинг армиямиз ҳозирги мураккаб шароитда Ватанимиз сарҳадлари дахлсизлигини, халқимизнинг тинч ва осойишта ҳаётини ҳимоя қилибгина қолмай, айти

пайтда у ёшларимиз учун ватанпарварлик, юртга садоқат билан хизмат қилиш мактаби, ҳар бир ҳарбий хизматчи қалбида—у офицер, сержант ёки оддий аскар бўладими—бундан қатъи назар, мустақкам ирода, юксак инсоний фазилатларни тарбиялаш, уларнинг ақлий ва интеллектуал қобилиятларини ривожлантириш, амалий касб кўникмаларини такомиллаштириш ва жисмоний тоблашиш мактаби бўлсин.

Энг муҳими, бизнинг армиямизда ҳарбий хизмат қиладиган ҳар бир ёш ўғлон ўз халқига керак эканини, унинг жанговар меҳнати Ватан учун зарурлигини, унга давлат ва жамият томонидан фақат сўзда эмас, балки амалда ҳам ғамхўрлик кўрсатилишини доимо сезиб туриши, ҳар бир қадамида ҳис этиб туриши даркор. Бугунги кунда бу энг қуйи бўғиндан тортиб, энг юқори ҳокимият идораларигача—барча давлат органлари ва жамоат ташкилотларининг ғоят муҳим вазифаси, керак бўлса, муқаддас бурчидир.

Биз Қуролли Кучларимизда ана шундай шарт-шароитларни ярата олсаккина, унинг сафларида хизмат қилиш мақсадида ҳаётга катта умидлар билан қадам қўяётган ёшлар учун шон-шараф ишига айланади.

Азиз ватандошларим!

Бугун биз мураккаб бир даврни бошдан кечирмоқдамиз. Жаҳонда терроризм, ашаддий жангарилик, наркобизнес хуружи каби бало-қазоларнинг энг муқаддас неъмат бўлмиш инсон ҳаётига тажовузи ҳамон сезилиб турибди. 11 сентябрь фожиалари ва Афғонистонда аксилтеррористик ҳаракатлар олиб борилиши натижасида Марказий Осиёда, бевосита бизнинг чегараларимизда сиёсий-ҳарбий вазият ўзгармоқда, дунёнинг сиёсий ҳаритасида кучларнинг янгича тақсимланиши рўй бермоқда.

Буларнинг барчаси давлатимиздан, жамиятимиздан, Қуролли Кучларимиздан хушёрликни янада оширишни, армиямизнинг жанговарлик қудратини ҳар томонлама юксалтиришни тақозо этади. У ҳар қандай вазиятда ҳар

қандай агрессорга—қандай шакл ва қиёфада бош кўтармасин—муносиб зарба беришга қодир бўлмоғи зарур.

Бугун бирон-бир куч бизнинг мустақиллигимизга, хавфсизлигимизга, халқимизнинг тинчлигига тажовуз қилмоқчи бўлса, шуни билиб қўйсинки, қудратли армиямизнинг қақшатқич зарбасига учраши муқаррар.

Бунинг ягона кафолати—армиямизнинг жанговар тайёргарлигини ошириш, уни тубдан модернизация қилиш, энг замонавий қурол-аслаҳа билан таъминлашдан иборатдир. Бизнинг барча саъй-ҳаракатларимиз фақат бир мақсадга қаратилиши даркор, яъни Қуролли Кучларимиз замон уларнинг олдига қўяётган ҳар қандай вазифани бажаришга муносиб бўлсин.

Азиз мард ўғлонларим!

Мана шу қутлуғ байрам кунда мен сизларга—барча ҳарбий хизматчиларга, аскарларимиз, сержантларимиз, офицер ва генералларимизга мурожаат қилмоқчиман. Барчангиз меҳрибон ота-оналарингиз, опа-сингилларингиз, ака-укаларингизнинг сизга билдирган буюк ишончи, улуғ аждодларимиз хотирасига, биз яшаётган даврга муносиб бўлинг.

Сизларни яна бир бор Ватан ҳимоячилари куни билан, Қуролли Кучларимиз ташкил этилганининг ўн йиллиги билан чин қалбимдан муборакбод этаман.

*Ислам КАРИМОВ,
Ўзбекистон Республикаси Президенти,
Қуролли Кучлар Олий Бош Қўмондони*

**РЕСПУБЛИКА БАЙНАЛМИЛАЛ МАДАНИЯТ
МАРКАЗИ ТАШКИЛ ЭТИЛГАНИНИНГ
10 ЙИЛЛИГИГА БАҒИШЛАНГАН ТАНТАНАЛИ
МАЖЛИС ҚАТНАШЧИЛАРИГА ТАБРИК**

Ҳурматли ватандошлар!

Қадрли дўстлар!

Сизларни ва бутун кўпмиллатли Ўзбекистон халқини Республика байналмилал маданият маркази ташкил этилганининг ўн йиллиги муносабати билан чин қалбимдан самимий муборакбод этаман.

Ҳар бир давлат, ҳар қайси мамлакатнинг тараққиёт даражасини, халқаро майдондаги обрў-эътиборини белгилашда, аввало, ундаги тинчлик, барқарорлик ва фуқаролараро тотувликнинг нечоғли мустаҳкам экани асосий мезон бўлиб хизмат қилиши барчамизга яхши маълум.

Шу муносабат билан мен сизларга мурожаат қилиб, алоҳида ғурур ва ифтихор билан таъкидлаб айтмоқчиманки, Ўзбекистоннинг бойликлари кўп, лекин бизнинг энг катта бойлигимиз, энг юксак қадриятимиз, бу — жамиятимизда ҳукм сураётган тинчлик, миллатлараро дўстлик ва ҳамжиҳатликдир.

Бугунги кунда диёримизда яшаётган, тенг ҳуқуқ ва имкониятларга эга бўлган юздан ортиқ миллат ва элат вакилларининг давлатимиз мустақиллигини мустаҳкамлаш, озод ва фаровон ҳаёт барпо этиш ишига муносиб ҳисса қўшаётгани ҳам бу ҳақиқатни яққол тасдиқлайди.

Азалдан мана шу қадимий ва муқаддас Ўзбекистон заминиди турли маданият ва цивилизациялар вакиллари-нинг ўзаро дўстлик ва ҳамжиҳатликда яшаб келгани халқимиз табиатига хос бўлган меҳр-оқибатлилик, тинчлик-севарлик, очиқлик ва саховатпешалик каби ноёб фазилатларнинг янада кучайишида муҳим омил бўлди, десак асло хато бўлмайди.

Ҳозирги кунда ва нотинч дунёда, ҳаётимизнинг барча соҳаларида, бизнинг демократик жамият қуриш йўлидаги ингилишларимизда бундай бебаҳо фазилатлар, айниқса, бағрикенглик нечоғли муҳим ўрин тутишини изоҳлаб ўтиришга ҳожат йўқ, деб ўйлайман.

Бугун онгу тафаккуримиздан янада чуқур жой олаётган ватанпарварлик туйғуси бизга беқиёс куч-қувват бахш этмоқда, узоқни кўра билишимизга, ўз кучимизга ишончимиз ортишига кўмаклашмоқда. Бу туйғу, аждоқларимизнинг ҳаётида бўлгани каби, даврнинг машаққатли синовларини биргаликда енгиб ўтишда, турли хавф-хатар ва таҳдидларга мардона қарши туришда ҳозирги авлодлар учун ҳам руҳий мадад бўлмоқда.

Ўзбекистон — улкан имкониятлар мамлакати, ҳаммамизнинг умумий хонадонимиз. Шундай экан, биз бу саховатли юрт бойликларини сақлаш ва кўпайтириш билан бирга, энг муҳими, ўзаро тотувлигимизни, ягона мусаффо осмон остида яшайдиган барча миллат ва элалар асрлар давомида эъозлаб келаётган, барчамизнинг руҳан бойишимизга хизмат қиладиган маънавий ва ахлоқий қадриятларни доимо ёдла тутиш, кўз қорачиғидек асраш лозимлигини асло унутмаслигимиз даркор.

Ҳеч муболағасиз айтиш мумкинки, мамлакатимизда истиқомат қилаётган ҳар бир халқ ва миллатнинг этник ўзига хослиги, тили, урф-одати, анъаналарини сақлашда муҳим роль ўйнайдиган миллий-маданий марказларнинг фаолиятини ривожлантириш учун бугун барча шарт-шароит ҳамда имкониятларни яратар эканмиз, бу билан биз одамларнинг тинч ва осойишта ҳаёти, эртанги кунга ишончининг мустаҳкам пойдеворини бунёд этган бўламиз.

Мен сизларнинг турли миллат ва динга мансуб инсонлар ўртасидаги ўзаро ҳурмат ва дўстлигини мустаҳкамлаш, одамлар ҳаётини янада бой ва мазмунли қилиш борасида олиб бораётган хайрли фаолиятингизни бундан буён ҳам собитқадамлик билан давом эттиришингизга қатъий ишонаман.

ХАВФСИЗЛИК ВА ТИНЧЛИК УЧУН КУРАШМОҚ КЕРАК

Ота-боболаримиздан бизга муқаддас мерос бўлган ягона Ватан туйғуси келажак авлодларимиз учун ҳам асрлар оша энг олий ҳақиқат бўлиб қолсин.

Барчангизга халқ фаровонлиги йўлида амалга ошираётган олижаноб ишларингизда муваффақиятлар тилайман.

Қадрдонларим, сизларга мустаҳкам соғлиқ, бахт-саодат ёр бўлишини, янги йилда барча истакларингиз рўёбга чиқишини тилаб қоламан.

2002 йил 15 январь

ДЕМОКРАТИК ТАРАҚҚИЁТ ЙЎЛИДАН

Сиёсий ҳаётимизда ҳокимиятнинг ҳар бир алоҳида тармоғи — хоҳ у қонунчилик, хоҳ ижроия ёки суд ҳокимияти бўлсин — уларнинг ваколатларини ўзгартириш нуқтаи назаридан амалга ошириладиган барча ислохотлар қонунчилик доирасида кечади, яъни қабул қилинган қонунларга ўзгартишлар киритилади ва, биринчи навбатда, янгилари қабул қилинади.

Яъни, шуни таъкидламоқчиманки, бугунги референдум натижаларидан келиб чиқиб, жуда кўп нарсалар, шу жумладан, сайлов тизими ҳам ўзгаради, чунки парламентнинг қўйи палатаси доимий ишлайдиган бўлиб, у профессионаллардан ташкил топади. Бундан келиб чиққан ҳолда нафақат сайлов тизимининг тартиби, балки моҳияти ҳам ўзгаради. Бу нарсалар ушбу масалаларга бўлган муносабатимизни тубдан ўзгартиради ва амалда кўппартиявий тизим қарор топишига кучли туртки беради.

Ҳар бир партия қўйи палатада имкони борича кўпроқ ўрин эгаллашга ҳаракат қилади. Аниқ мақсад, рақобат муҳити юзага келади, ҳаётга кучлироқ таъсир кўрсатишга, ўз мафкураси, мақсад ва муддаоларини халққа тушунарли тарзда етказишга интилиш пайдо бўлади. Ҳар бир партия ўз сиёсатини ҳам, ўзининг муайян амалий фаолиятини ҳам бирмунча бошқачароқ тарзда олиб боради.

Юқори палатага келсак, унинг ваколатлари фақат умумий равишда белгилаб берилган. Шуни аниқ айтишим мумкинки, бу палата, биринчи навбатда, ўзида маҳаллий, яъни туман, шаҳар ва вилоят депутатлари вакилларининг қарашларини ифода этади. Бу билан биз маҳал-

лий депутатлар, маҳаллий ҳокимият давлат бошқарувига кўпроқ таъсир кўрсатишини ёки ўз ваколатларини аниқроқ белгилаб олишини таъминлашга интилоқдамиз. Шу жиҳатдан, юқори палатанинг асосий вазифаси қуйи палата билан бирга бевосита қонунлар яратишдан иборат бўлмайди. У янги қонунлар яратиш ташаббуси билан чиқиши ва қонунчилик фаолияти билан бошқача тарзда шуғулланиши мумкин. Аммо, юқори палата, авваламбор, Россиядаги Федерация Кенгаши ёки Франция сенати, АҚШ сенати каби фаолият юритиши зарур.

Шу нуқтаи назардан бу борадаги қарашларимиз аниқ, яъни, биринчидан, юқори палата туман, шаҳар ва вилоят депутатлари орқали маҳаллий ҳокимият манфаатларини ифода этади. Иккинчидан, қуйи палата тақдим этган у ёки бу қонун лойиҳаларини қабул қилиш ёки қабул қилмаслик орқали, улар ўз ҳудудлари манфаатларидан келиб чиққан ҳолда қонунчилик жараёнида иштирок этади.

Президент ваколатларига доир саволга келсак, бизнинг Конституциямиз ва ҳар бир ҳокимият органи ваколатлари белгилаб берилган қонунларимизни инобатга олган ҳолда, шуни айтишим керакки, биз ҳозирги кунда тоталитар, маъмурий-буйруқбозлик тизимидан демократия тизимига ўтиш даврида яшаймиз. Ҳеч ким ушбу босқичнинг қачон якунланишини айта олмайди, чунки бу узоқ давом этадиган жараён бўлиб, одамларнинг менталитети, уларнинг дунёқараши билан бевосита боғлиқ.

Мен кўпинча ёш авлод ҳақида гапираман. Буни мен кимгадир ёқиш, ёшларнинг овозига эга бўлиш учун гапирмайман. Гап бунда эмас. Албатта, уларнинг овози мен учун ниҳоятда аҳамиятли, чунки ёшлар бизнинг келажгимиз. Бироқ мени, аввало, ҳаётга кириб келаётган, сиёсатга, умуман ҳаётимизнинг барча жабҳаларига фаол араштиб бораётган ёш авлод қизиқтиради. Шуни айтишим лозимки, мен аввало янги, мутлақо янгича тафаккурли одамларга, сиёсий ҳаётни, мамлакатимиз келажagini янгича тушунадиган, ва, энг муҳими — биз ўз олдимизга қўяётган мақсадларни амалга оширишнинг демократик

механизмини англайдиган одамларга алоҳида эътибор қаратаман ва уларга ишонаман. Шу маънода, ёш авлоднинг олдимизга қўяётган вазифа ва мақсадларимизни чуқур тушуниши, уларга бўлган қатъий ишончи мени илҳомлантиради.

Бунинг сабаби шундаки, ёш авлод чет элларда содир бўлаётган воқеалардан яхши хабардор. Бугун чегаралар очик, одамларимиз чет элга, хорижликлар мамлакатимизга келиб-кетиб турибди. Бугунги кунда мутлақ янгича имкониятлар яратаётган Интернет тармоғини ҳеч ким назорат қила олмайди. Ёшлар нимагаки қизиқса, Интернет орқали билиб олмоқда. Газеталарни ўқимаслик, телевизор кўрмаслик мумкин, бироқ ёшлар ўзларини қизиқтираётган барча саволларга жавобни расмий ахборот воситаларисиз ҳам Интернет орқали олиши мумкин. Шу жиҳатдан яна бир бор таъкидлашим керакки, бугун улар жамиятни бошқарув тизими қандай бўлиши хусусида кўпроқ ўйлашмоқда.

Агар аҳамият берсангиз, буларнинг барчаси Конституциямизда қайд этилган. Бир тизимдан иккинчисига ўтиш пайтида Президент ваколати ўзига хос бўлади, яъни Президент катта ваколатларга эгадир. Мен буни яширмайман. Шу нуқтаи назардан қараганда, бу ваколатларнинг мавжуд бўлиши ўтиш даврида фуқаролик жамияти асосида биз барпо этаётган демократик жамиятнинг тамойилларидан бирини амалга ошириш зарурати билан изоҳланади.

Яъни, мен 1991 йилда эълон қилганимдек, давлатнинг ўзи асосий ислоҳотчи бўлиши керак. Бу хусусда мулоҳаза қилиб кўриш керак — ислоҳотчи давлат нима? Бунинг маъноси шуки, ўтиш даврида давлатнинг ўзи у ёки бу қонун ҳужжатларини, қонунчилик тизимини ишлаб чиқиш ташаббускори бўлади. Бундан кўзланган мақсад аниқ: биз эскича ақидалар, қотиб қолган қарашлар, олға ҳаракатимизга ҳалал берувчи қонунлардан воз кечиб, умумий тамойилларга, демократик ва умуминсоний қадриятларга юз тутишимиз, шу йўлдан илгарилаб боришимиз лозим.

Яна бир тамойил — бу олдимизга қўйган олий мақсадлар сари изчиллик билан, босқичма-босқич интилишдир, оддийроқ қилиб айтганда, одамларнинг Европа, Американинг демократик мамлакатлари, Япония ва бошқа давлатлардаги каби турмуш кечиришига эришишдир. Шу боис, мендан қандай турмуш, қандай жамият қуряпсиз, деб сўралса, доимо биз велосипедни қайта кашф этмоқчи эмасмиз, деб айтаман. Европадагилар қандай ҳаёт кечирмоқда? Европа Иттифоқи қандай ривожланмоқда? Америкадаги ҳаётни кўринг ва хулоса чиқаринг.

Шу маънода, биз ҳеч нарсани янгидан кашф этиб ўтирмай, улар каби яшашни истаймиз. Аслида, улар бунга кўп вақт давомида интилиб келган, биз ҳам шу йўлни, балки қисқа муддатда босиб ўтишимиз лозимдир? Эркин ҳаёт кечиришни, ўша мамлакатлардаги каби яшашни, ва энг аввало, фаровонликка, юқори турмуш даражасига тезроқ эришишни истаймиз. Одамларимизнинг ўз фарзандлари ва неваралари тақдири ва келажагидан кўнгли тўқ бўлишини хоҳлаймиз. Биз мана шунга интиламиз. Бироқ, давлатнинг ўзи ислоҳотчи бўлган ўтиш даврини, мен ўз хизматларимни бўрттирмоқчи эмасман, ушбу ўн йилликни таҳлил қилсак, агар Президент ташаббускор бўлмаганида, биз ҳамон эски аҳволда қолган ва бу йўлда бир қадам ҳам олға силжимаган бўлар эдик.

Нега? Бунинг сабаби шундаки, мен хафагарчилик бўлмаслиги учун собиқ Иттифоқнинг бирон бир давлатини мисол қилиб келтирмоқчи эмасман, бироқ айрим давлатлар мустақилликка эришиб, уларда сиёсий ислоҳотлар бошлангач, кучли ихтилофлар юзага келди. Мен бунга яширин ва турли шакллардаги кураш деб атаган бўлар эдим. Улар бу курашга шунчалик берилиб кетишдики, ўз олдиларига қўйган мақсадлари, уларга ишонч билдирган жамият, халқ ҳақида унутиб қўйишди. Кураш эса ҳамон авжида. Ҳамон муносабатларни ойдинлаштириш жараёни давом этмоқда.

Айтинг-чи, бундай тизимда халқ ўзини қандай ҳис қилади? Халқнинг сиёсий майдондаги бундай ихтилоф-

ларга муносабати қандай? Аҳамият беринг, бундай шароитда тобора кўпроқ одамлар умуман барчага қарши овоз бермоқда.

Давримизга хос яна бир хусусият шундаки, бундай ихтилофлар, майда тўқнашувлар халқнинг жонига тегмоқда. Одамлар эса, эртага кимдир уларнинг иродасини ифодалашига умуман ишонмай қўймоқда. Менимча, баъзилар юксак мансаб — мартаба учун кураш олиб бориб, ўзи учун овоз бераётганларни, яъни бундан манфаатдор кишиларни унутиб қўймоқда. Агар шу нуқтаи назардан бизнинг ўн йиллик тараққиёт йўлимизни кўздан кечирсак, ушбу босқич яна бир бор шуни кўрсатадики, тарихий ўзгаришлар содир бўлган муайян босқичларда, ёки давлат ва халқ тақдири ўзгарган пайтларда етакчидан кучли ирода ва масаланинг аниқ қўйилиши талаб этилади, энг муҳими, аниқ мақсадни қўйган ва халқ шу мақсадни қўллаб-қувватлашини англаган шахс, ҳокимият ана шу мақсад сари тўхтовсиз интилади, бу йўлда баъзан авторитар усуллардан ҳам фойдаланади. Мен бундай усулларни оқламайман. Айни пайтда, шуни айтмоқчиманки, уларни қай ўринда қўллаш лозимлигини, қай ўринда ножоиз эканини яхши тушуниш лозим.

Демократия сари илгарилаб борар эканмиз, одамларимизнинг, халқимиз ва сайловчиларнинг онги ўсгани сайин ушбу авторитар шакл тобора камайиб, кўп масалалар депутатлар корпуси вакиллари ваколатига ўтиб боради. Жумладан, шуни айтиш керакки, биз ўша мақсад — демократик жамият сари яқинлашиб борар эканмиз, келажакда Ўзбекистон Президентининг айрим ваколатлари ҳам юқори палатага берилади. Тегишли равишда, ижроия ҳокимиятининг кўпгина йўналишлари Президентга эмас, юқори палатага бўйсундирилади.

Шуни айтмоқчиманки, биз АҚШ Сенати тажрибасидан кенг фойдаланмоқчимиз. Эътибор беринг, сўнгги ой давомида, январда мен Америка конгресси вакилларининг учта ва сенаторларнинг иккита гуруҳи билан учрашдим. Шуни айтиш лозимки, Сенатнинг юқори палатаси вакил-

ларидан ўн фоиздан ортиғи Ўзбекистонга келиб кетди. Мен улар билан батафсил, очиқ-ошкор суҳбатлашдим, шу жумладан, биз мамлакатимизнинг сиёсий ҳаётига, демократик тараққиётга оид масалаларни муҳокама қилдик. Бу суҳбатлар чоғида, шуни очиқ айтишим керакки, улар ҳали ечимини топишимиз лозим бўлган кўп масалаларни, юз-хотир қилиб ўтирмасдан, аниқ кўрсатиб ўтишди.

Биз бу йўлда олға боряпмиз ва мен уларнинг бу борадаги фикрларига тўлиқ қўшиламан. Лекин, мен бир нарсани айтдим. Ҳа, сиз ҳақсиз, биз буларнинг ҳаммасини ўзимизда амалга оширишимиз лозим, дедим. Аммо бизнинг фаолиятимизни бугунги кунда Европа ёки Америкадаги демократик давлат мезонларига қараб баҳолаб бўлмайди. Сизлар фаолиятимизга туртки бериш орқали бизни, авваламбор, бу мезонга қараб қандай ҳаракат қилаётганимиз, аниқроғи, қандай тезликда ҳаракат қилаётганимизга қараб баҳоланг. Агар, биз бир жойда депсиниб турган бўлсак, бизни танқид қилиш, охир-оқибатда бизга ёрдам қилишингиз мумкин. Бироқ, агар биз ҳаракат қилаётган бўлсак, уларда анчадан бери мавжуд бўлган ва улар бир неча ўн йилликлар давомида эришган нарсаларни кўр-кўрона қабул қилишимизни талаб этиш нотўғри бўлар эди. Чунки биз бу йўналишда ҳеч нарсага қарамай ҳаракатлана олмаймиз, улардан бизнинг шароитимизга, бизнинг ҳаётимизга тўғри келадиган жиҳатларнигина минг йиллик тарихимиз, иддиэлримизни инobatга олган ҳолда ўзлаштиришимиз даркор. Миллий психологиямиз ва бошқа омилларни ҳисобга олиш керак, демокриман. Бунда психология, менталитет ва бошқаларни назарда тутяпман. Бу борада мен уларга бизни демократия йўлидаги ҳаракатларимизнинг суръати, тарихий ривожига қараб баҳолашни таклиф қиламан. Агар биз 1990 йилга нисбатан ўзгарган бўлсак, шундай деб айтиб қўя қолинг. Лекин, агар тафаккуримиз, ҳаётга муносабатимиз, сиёсий ва ижтимоий онгимиз 1990 йилдагидек қолган бўлса, унда умуман олға силжимаётганимизни, қуруқ даъводан бошқа иш қилмаётганимизни айтинг.

.. Шу ўринда мен яна бир мулоҳазам билан ўртоқлашмоқчиман. Менинг баъзи касбдошларим жуда кўп даъволар қилиши сизга жуда ёқди. Аниқроғи, жуда кўп баёнотлар қилишади. Биттаси демократия оролига айланганини айтади, аммо қаранг, ўн йил ўтди: қани ўша демократия ороли? Нима, у умуман бўлмаганмиди, ёки фақат тилда мавжудмиди? Бу авторитар ҳудудда тўсатдан ўзини “демократия оролчаси” деб атаган бу раҳбарнинг хаёлидагина бормиди? Мен айтмоқчиманки, сиз бу гапларга, баёнотларга алданиб қолдингиз. Энди нимани кўряпсиз? Нима рўй беряпти?

Шу нуқтаи назардан қараганда, бизни воқеалар ривожини қандайдир сунъий равишда жадаллаштиришга мажбурламаслик керак, деб ўйлайман. Фақат ҳолис қараш керак — биз шу томонга, демократияга қараб кетяпмизми ёки йўқми?

Бу борада мен айтмоқчи бўлган охириги гап. Бизнинг учрашувларимизда мен одамларимиз, халқимиз билиши лозим бўлган ўта муҳим бир фикрни кўп таъкидлаганман. Агар биз демократия ва эркинлик, бугунги кунда тараққий топган дунё яшаётган меъёрлар, моделларни амалга ошириш йўлида ҳаракатланаётган бўлсак, буни кимгадир ёқиш учун қилаётганимиз йўқ. “Демократия оролчаси”ни эълон қиладиганлардан менинг фарқим шундаки, биз бу ишларни халқимизнинг манфаатлари, эҳтиёжлари ва истакларига жавоб бергани учун қияпмиз. Бу ишлар, биринчидан, обрў орттиришни, иккинчидан, бирор фойда топишни ўйлаганим учун қилинаётгани йўқ. Бизга бу нарса тўғри келмаслигини айтмоқчиман. Биз умуминсоний қадриятларни, демократик қадриятларни эътироф этадиган ривожланиш йўлидан изчилик билан илгарилаб бормоқдамиз ва бу борада минг йиллик ўтмишимизни, менталитетимиз, тарихимизнинг ўзига хос жиҳатлари ва халқимизнинг бугунги ҳаётини эътибордан соқит қила олмаймиз.

Сизлар яхши биласизки, бугунги кунда нафақат Россия матбуотида, балки ҳамма жойда битта масала кенг

шов-шув бўлмоқда — Ўзбекистонга, Марказий Осиёга америкаликларнинг кириши қандай оқибатларга олиб келади? Менимча, бошқа ҳамма мавзулар четга суриб қўйилган. Мен кеча телевизорни кузатдим — бирорта ҳам канал бу мавзунини четлаб ўтмади. Ҳар куни бу масала деярли барча даражада муҳокама этилди. Москва телевидениесининг “Постскриптум” кўрсатуви бошловчиси шундай куйиб-пишмоқдаки, ундан: “Сиз ўзи бирор марта Марказий Осиёда бўлганмисиз? Бизнинг ҳаётимизни, тарихимизни ва манфаатимизни яхши биласизми?” — деб сўрагим келди. У ўзининг раҳбарларини, Россия Президентини, ҳамма-ҳаммани Марказий Осиёда рўй бераётган воқеаларга бефарқ қараётгани учун астойдил танқид қиляпти. Мана, ўз мавқеларимизни бой бериб қўяямиз ва ҳоказо, демоқда.

Мен унга ва нафақат унга, балки бу шов-шувнинг орқасида турганларга жавобан шуни айтмоқчиман. Ахир, гап қандай базалар бўлиши ва умуман базалар бўладими йўқми, бу ҳақда бораётгани йўқ. Гап бу минтақада нималар рўй бериши мумкинлиги тўғрисида бормоқда. Бу масалага Марказий Осиёга Россия кўпроқ кириб боради-ми ёки Қўшма Штатларми, ёки бўлмаса Европа мамлакатларими, НАТОми, бу нуқтаи назардан қараш керак эмас. Бу уларни ҳарбий нуқтаи назардан қизиқтиради. Қайтараман, уларни бу нарса эмас, бу ерда яшаётган халқлар, барча миллат вакиллари ўзини қандай ҳис этиши қизиқтириши керак. Бизда юздан ортиқ миллат вакиллари, авваламбор, бир ярим миллионга яқин ўзини Россияга мансуб деб биладиган аҳоли яшайди.

Ўзингиз ўйланг: Сизлар эртага толиблар Термизга кириб келади, ҳамма қочиб кетяпти, деб сафсата сотган бир пайтда, мен Остонада, Қозоғистонда эдим, жуда бўлмаса у ерда яшаётган русларга раҳмингиз келсин, деб айтган эдим.

Аслида бу одамларнинг уйқуси сиз йигирма тўрт соатлаб ҳамма каналларда Ўзбекистонда уруш бошланар экан, деб гапираётганингиз учун ўчган. Яқинда мен Тошкент

ва Ўрта Осиё архиепископи Владимир ҳазратларини қабул қилдим. Биз самимий суҳбатлашдик. У Афғонистонда бомбардимонлар бошланган пайтда Москвада бўлганини ва мухбирлар унга “Тошкентга қайтманг, у ерда уруш бошланди”, деганини айтиб берди.

Агар шу нуқтаи назардан қарасак, бу вазиятни кескинлаштиришга бўлган уринишдан бошқа нарса эмас. Эмишки, Марказий Осиё тақдири ҳал этиб бўлинди. Буларнинг ҳаммаси, андиша билан айтганда, мутлақо ақлга сиғмайдиган иш. Чунки уларни одамлар, ҳатто рус миллатига мансуб одамлар қандай яшаётгани ва бундай ахборот, сафсата, хавfli босим остида қандай яшаши қизиқтирмайди. Уларни ўз манфаатлари кўпроқ қизиқтиради. Ахир, бу мутлақо нотўғри-ку. Биз ХХI асрда яшамоқдамиз. Чор Россияси армияси бу ерда ҳудудларни босиб олган XIX асрда эмас. Бинобарин, илгари бўлган нарсаларнинг ҳеч бири глобаллашув асрига, ҳеч кимга ўзбошимчалик қилиш ва бир томонлама қарорлар қабул қилишга руҳсат берилмайдиган ХХI асрга тўғри келмайди.

Шу сабабли, агар қисқача айтсак, мени бошқа нарса ташвишга солмоқда. Улар вазиятни кескинлаштириш масалаларида, бу ерда ким бўлиши ва қандай шаклда бўлиши масалаларида қандай даражагача боришади. Биздан, одамлардан, халқдан сўраш жуда муҳимдир. Агар истасалар, келишсин ва аҳоли ўртасида сўров ўтказишсин. Аҳоли бунга қандай муносабатда экан? Тошкентликлардан, Ўзбекистонда яшаётган бошқа одамлардан сўранг. Одамларнинг фикрини билиш жуда қизиқ. Ўйлайманки, шундан кейин анча-мунча одамларнинг ҳовури пасайиб қолади.

Мен ҳушёр, мушоҳадали россиялик сиёсатчиларни тўлиқ қўллаб-қувватлайман. Эшитишимча, референдум муносабати билан бугун Тошкентга Кожокин келибди. Мен уни, бизнинг қарашларимиз унча мос келмаса-да, мустақил фикрлайдиган одам сифатида жуда ҳурмат қиламан. У ва унга ўхшаганлар айтишади: “Ўзимизга

савол бериб кўрайлик, нима яхши — фанатизм, экстремизм босқиними ёки, қўпол айтганда, Марказий Осиёда толибларнинг бўлишими, аксинча, ҳимоя қиладиган, шу жумладан Россияни ҳам фанатизм, жаҳолат-парастлик босқинидан ҳимоя қиладиган базаларми?” Бунда бир фикрга келиш қийинми? Жуда бўлмаса, сизга нима фойдали эканлигини аниқлаб олинг. Ахир, бир вақтлар толиблар эрта-индин Ўзбекистонга, кейин Тожикистонга кириб келади, Қозон ва Уралгача етиб боради, дея вазият кескинлаштирилганда Россиядаги одамларнинг уйқуси қочган эди. Лекин энди, бу ерга Европа мамлакатларидан кимдир келса, нега ваҳима солиш керак? Аслида, Америкада ҳеч ким бу ерда узоқ муддатга қандайдир базалар қуришни режалаштираётганини айтган эмас. Мен Президент сифатида бундай гапларни эшитмадим. Улар аксилтеррор операцияси амалга ошириляётгани ва бу ерда бўлиб, бу операцияни охиригача етказишдан манфаатдор эканлигини гапирмоқда. Мен эшитган ва биз музокаралар чоғида муҳокама этаётган гапларнинг ҳаммаси мана шу. Мен на америкаликлар, на европаликлар билан ўртамизда бундай масалалар йўқлигини очиқ-ойдин айтяпман. Биз Германиянинг тинчликпарварлик котингентини ўтказиш учун Термиздан фойдаланишга рухсат бердик ва мен яқинда канцлер Шрёдер ва бошқа расмий кишилар билан суҳбатлашдим. Менимча, бу базалар тўғрисидаги миш-мишлар баъзи россиялик сиёсатчиларнинг қизиққон хаёлотли маҳсули. Айни пайтда мен кўриб турибман ва биламанки, Президент ва кўпгина зукко сиёсатчилар сиймосидаги Россия раҳбарияти шундай фикрлайди: “Бизга нима яхшироқ? Марказий Осиёда барқарорлик бўлиши ва турли миллатга мансуб одамлар бу ерда молиявий имкониятларга эга қудратли давлатларнинг вакиллари борлигини кўзда тутиб тинч яшаши, ҳарбийларнинг бўлиши эмасми? Ахир, ҳар қандай база катта харажат талаб қиладди. Нима яхши? Балки бу билан улар бизни ҳам ҳимоя қиляётгандир?”

Агар шу нуқтаи назардан қарасак, бу сиёсатчилар, менимча, тўғри фикрлашмоқда.

Истиқбол ҳақида гапирадиган бўлсам, мен тафаккурга, шундай соғлом таҳлил, тенденцияларга, демократия мамлакатларимиз келажаги эканлигини, баъзилар бу чўққиларга тезроқ, баъзилар сал кейинроқ етишини, эркинлик, бозор муносабатлари, маърифий муносабатлар — ўз халқи учун яхшилик ва фаровонликни истаган барча мамлакатларнинг мақсади эканлигини барча тушуниб етишига умид қиламан. Ҳамма гап шу.

Агар биз Россия билан муносабатларни айнан шу асосда қурсак, ҳеч қандай муаммо юзага келмайди. Яқинда бу ерга Россия ташқи ишлар вазири Игорь Сергеевич Иванов келган эди. Биз у билан 3 соату 10 минут суҳбатлашдик. Таъкидлашни истардимки, агар ҳамма нарсага ақл билан қарасак, бизни ажратиб турадиган муаммолар бугун ҳам, эртага ҳам бўлмайди, деган хулосага келдик. Қайтараман, оммавий ахборот воситаларини ташвишга солаётган нарса — қизиққон хаёлот маҳсулидир.

Агар шу нуқтаи назардан қаралса, мен фақат битта савол бераман. Сизлар ўзингиз Россияда бир фикрга келасизларми? Сизларда Марказий Осиё билан муносабатларингизнинг аниқ дастури борми? Сиз бу минтақанинг барча мамлакатлари билан муносабатларингизни қандай қурмоқчисиз? Сиз нафақат биз билан, балки жанубдаги қўшниларимиз билан ҳам қандай муносабатда бўлмоқчисиз? Сизнинг келажақда Эрон билан муносабатларингиз қандай бўлади? Бу ҳам мени қизиқтиради. Бу ерда жуда кўп саволлар бор. Сизнинг Афғонистон билан муносабатларингиз қандай бўлади? Покистон ва Жанубий Осиё мамлакатлари билан муносабатларни қандай қурасиз? Чунки биз истиқболларимизга очиқ кўз билан қарашимиз зарур. Агар муносабатларингизнинг аниқ, тушунарли дастури бўлса ва у бизга ҳам тушунарли, биз фойдалана оладиган тарзда бўлса, унда нимани талашамиз. Қандай муаммолар бор? Ҳеч қандай муаммо

ХАВФСИЗЛИК ВА ТИНЧЛИК УЧУН КУРАШМОҚ КЕРАК

ИУК. Бугун XIX ёки XX аср тушунчалари билан фикрлаб бўлмайди.

Биз ҳамма масалада олға бормоқдамиз ва мен, аввало, Россия Президенти В.В. Путинга ишонаман. Менимча, у ўч олдига қўйган мақсад ва вазифаларни албатта амалга оширади. Унинг келажак ҳақидаги фикрига мен тўлиқ қўшиламан.

*Президент Ислам Каримовнинг
2002 йил 27 январь— умумхалқ референдуми
муносабати билан оммавий ахборот
воситалари ходимларига берган интервьюси*

“ЎЗБЕКИСТОН ҲАВО ЙЎЛЛАРИ” МИЛЛИЙ АВИАКОМПАНИЯСИ ЖАМОАСИГА ТАБРИК

Азиз дўстлар!

Сизларни бугунги қутлуг сана — “Ўзбекистон ҳаво йўллари” миллий авиакомпаниясининг ташкил этилганига 10 йил тўлиши муносабати билан чин қалбимдан самимий табриклайман.

Юртимиз ўз истиқлолини қўлга киритган дастлабки йиллардаёқ миллий авиакомпаниямиз ташкил этилгани бизнинг мустақилликни мустаҳкамлаш йўлида қўйган муҳим қадамларимиздан бири бўлган эди.

Шу маънода, мамлакатимизнинг жаҳон ҳамжамияти билан интеграциялашувида, дунёдаги кўплаб давлатлар билан ҳар томонлама самарали ҳамкорлик ўрнатиш жараёнида фуқаро авиациямиз ўзига хос алоҳида ўринга эга десак, ҳеч қандай муболаға бўлмайди.

Сизларнинг ўтган 10 йил мобайнида эришган ютуқларингиз Ватанимиз фуқаро авиациясини ривожлантириш борасида биз танлаган стратегик йўл нечоғли тўғри бўлганини яққол кўрсатиб турибди. Бу стратегик йўлнинг маъно-моҳияти сиз, мана шу соҳа ходимларига айниқса яхши маълум, деб ўйлайман.

Биз жаҳон бозорига чиқишда авиация улкан имкониятларга эга эканини инобатга олиб, ўтиш даврининг муқаррар қийинчиликларига қарамай, ушбу соҳа ривожига устувор аҳамият бердик. Самолётлар паркини замонавий талаблар асосида янгилаш билан бирга, аэропортларни тубдан қайта қуриш ва ҳаво ҳаракатини бошқариш тизimini ислоҳ этиш ишлари амалга оширилди.

Нисбатан қисқа муддат ичида ҳаво транспортига хизмат кўрсатиш ҳамда энг замонавий самолётларни бош-

ХАВФСИЗЛИК ВА ТИНЧЛИК УЧУН КУРАШМОҚ КЕРАК

қарадиган юксак малақали учувчи ва техник кадрлар тайёрлаш борасида халқаро андозалар ва илғор технологияларга асосланган мустақкам база яратилди.

Бугунги кунда “Ўзбекистон ҳаво йўллари” белгиси билан парвоз қилаётган самолётлар турли давлатларда жойлашган 40 дан зиёд аэропортга мунтазам қатнаб турибди.

Жамоангизнинг энг ишончли ва барқарор ривожланаётган авиакомпания деган юксак номга сазовор бўлгани барчамизга ғурур ва ифтихор бахш этади, албатта.

Парвозлар хавфсизлигини таъминлаш ва йўловчиларга хизмат кўрсатиш даражасини оширишда қўлга киритган натижалари учун авиакомпаниянинг нуфузли халқаро авиация ташкилотлари томонидан бир неча бор тақдирлангани, айниқса, таҳсинга лойиқдир.

Энг муҳими, ўтган йиллар давомида авиация соҳасида амалга оширилган чуқур ўзгаришлар мамлакатимиз иқтисодийтини мустақкамлашда, унинг дунё миқёсидаги обрў-эътиборини янада оширишда ўзига хос омил бўлмоқда.

Шуни алоҳида таъкидламоқчиманки, иқтисодий-ижтимоий ислоҳотларни амалга ошириш жараёнида халқимиз эришяётган салмоқли ютуқларда Ўзбекистон флоти ходимларининг — учувчилар, штурманлар, муҳандислар ва диспетчерларнинг, сиз, кўпмиллатли жамоа аъзоларининг муносиб ҳиссангиз бор.

Ишончим комилки, сизларнинг юксак малакангиз, билим ва тажрибангиз, мардлик ва маҳоратингиз соҳани янада ривожлантириш, мамлакатимизнинг салоҳиятини оширишда мустақкам асос бўлиб хизмат қилади.

Барчангизни бугунги байрам билан яна бир бор қутлар эканман, Ватанимиз равнақи йўлида амалга ошираётган олижаноб ишларингизда янгидан-янги муваффақиятлар тилайман.

Сизларга ҳаминша юксак ва бахтли парвозлар ёр бўлсин, азиз дўстларим!

Ислом КАРИМОВ,

Ўзбекистон Республикаси Президенти

ИҚТИСОДИЁТНИ ЭРКИНЛАШТИРИШ, РЕСУРСЛАРДАН ТЕЖАМКОРЛИК БИЛАН ФЙДАЛАНИШ — БОШ ЙЎЛИМИЗ

Хурматли мажлис қатнашчилари!

Ҳар бир йилнинг бошида мана шундай анжуманга йиғилиб, ўтган йилнинг иқтисодий ва ижтимоий ривожланиш яқунларини, ўтказилаётган иқтисодий ислохотларнинг боришини таҳлил қилиш, олдимизга қўйган мақсадларга қай даражада эришганимизни танқидий баҳолаб, жорий йилда бутун эътибор ва кучимизни қаратишимиз зарур бўлган энг муҳим вазифа ва йўналишларни ўзимиз учун аниқ-равшан белгилаб олиш анъанага айланиб қолди.

Шу маънода, Вазирлар Маҳкамасининг бугунги йиғилишидан кўзда тутилган асосий мақсад 2001 йилда иқтисодиётни ислоҳ қилиш борасида қўлга киритилган натижаларни таҳлил этиш ҳамда 2002 йилда иқтисодий ислохотларни янада чуқурлаштириш бўйича ҳал қилувчи йўналишларни аниқлаб олишдан иборат.

Сизларга маълумки, 2001 йил яқунлари ҳар бир ҳудуд, шаҳар ва туман, вазирликлар ва бирлашмалар миқёсла-рида таҳлил қилиниб, атрофлича кўриб чиқилди ва уларга танқидий нуқтани назардан баҳо берилди.

Бизнинг бугунги вазифамиз эса, иқтисодиётимизда, жамиятимиз ҳаётининг барча соҳаларида, авваламбор, рўй бераётган ислохотлар натижаларини, янгича жараёнлар ва сифат ўзгаришларини чуқур таҳлил этиб, керакли хулосалар чиқаришдир.

Ўтган йилда эришилган натижаларга умумий баҳо берар эканмиз, шунини алоҳида таъкидлашимиз керакки, 2001 йил иқтисодиётимизда, бутун жамиятимизда ислохотлар-

ни чуқурлаштиришга қаратилган изчил тадбирларимизни жорий этишда муҳим босқич ва уларнинг мантиқий давоми бўлди, десак, ҳеч қандай хато бўлмайди.

Ҳўш, 2001 йилнинг ўзига хос хусусиятларини нима-ларда, қандай кўрсаткичлар мисолида кўришимиз мумкин?

Биринчидан, кейинги йилларда бўлгани каби, 2001 йилда ҳам мамлакатимизда макронқтисодий барқарорликни сақлаб туришга эришилди ва иқтисодиётимизнинг ўсиб бориш жараёнлари давом этди.

Натижада ўтган йили ялпи ички маҳсулот ҳажми — 4,5 фоизга, саноат ишлаб чиқариши — 8,1 фоизга, қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштириш эса — 4,5 фоизга кўпайди. Инфляция даражаси прогноз кўрсаткичларига мос равишда пасайди.

Айниқса, шуни алоҳида қайд этиш зарурки, ўтган йил Ўзбекистон учун макронқтисодий вазият нуқтаи назаридан маълум маънода бурилиш йили бўлди.

Ўйлайманки, ялпи ички маҳсулот ҳажми ҳар қандай мамлакатнинг иқтисодий аҳволини белгилайдиган асосий кўрсаткич эканини барчангиз яхши биласиз. Биз, 2001 йил якунларига кўра, ана шу кўрсаткич, яъни, ялпи ички маҳсулот ишлаб чиқариш бўйича нафақат ислохотлар бошланган 1991 йил даражасига чиқиб олдик, балки 103 фоиз ўсишга ҳам эришдик.

Бунинг натижасида 2001 йилда жон бошига ялпи ички маҳсулот ишлаб чиқариш суръатлари 103,1 фоизни ташкил этди, аҳолининг реал даромадлари эса 16,9 фоизга ортди.

Агар биз 90-йиллар бошида кечирган ўта мураккаб қийинчиликларимизни кўз олдимизга келтирсак, бизга эски тузумдан бирёқлама ривожланган, асосан хом ашё беришга мослаштирилган ночор иқтисодиёт мерос бўлиб қолганини, иқтисодиётимизни янгича қуришга қаратилган ҳаракатларимизни, кейинги икки йилда рўй берган қурғоқчиликнинг салбий оқибатларини, 90-йилларнинг охирида бутун жаҳон иқтисодиётини танг ҳолга солиб

қўйган иқтисодий ва молиявий таназзулни холисона инобатга олсак, бу эришган натижаларимизнинг аҳамияти ва қиммати янада ортади.

Энг муҳими, давлатимиз миқёсида ҳам, ҳудудлар ва тармоқлар бўйича ҳам иқтисодиётнинг молиявий мутаносиблиги мустаҳкамланди.

Давлат бюджетининг даромад қисми бўйича деярли барча кўрсаткичларнинг ошириб бажарилгани туфайли бюджет тўловларини ўз вақтида амалга ошириш имкони тугилди. Шу билан бирга, аҳолини ижтимоий ҳимоя қилишни кучайтиришга, реал иқтисодиёт тармоқлари ривожини зарур сармоялар билан таъминлашга эришилди. Молиявий йилнинг бюджет белгиланган ялпи ички маҳсулот миқдорига нисбатан белгиланган 1,5 фоиз ўрнига бир фоиз даражасида яқунлашга муваффақ бўлдик.

Шуни алоҳида таъкидлашимиз зарурки, йилдан-йилга, аввало, ишлаб чиқариш тармоқлари ва корхоналаримиз бўйнига тушаётган солиқ оғирлиги тобора камайиб бормоқда.

Ўтган йили ялпи ички маҳсулотга нисбатан давлат бюджетига тортиладиган солиқ улуши 26 фоизгача қисқарди.

Шу вақт мобайнида пул тизими янада мустаҳкамланди. Нақд пул эмиссияси даражаси йил яқунларига кўра, прогноз кўрсаткичларида кўзда тутилган 9 фоиз ўрнига 6,5 фоизни ташкил этди. Пулнинг айланиш суръатлари тезлашди. Натижада пул массасининг ўсиши ялпи ички маҳсулотга нисбатан 2000 йилда 17,1 фоизни ташкил этган бўлса, 2001 йилда бу кўрсаткичнинг 16,4 фоизгача қисқаришига эришилди.

Хўжалик юритувчи субъектларда тўлов интизоми сезиларли даражада мустаҳкамланди. Мониторинг олиб борилаётган етакчи муассаса ва корхоналарда муддати ўтиб кетган дебиторлик қарзларига деярли барҳам берилганини ҳам муҳим натижа сифатида баҳолаш мумкин.

Бизнинг асосий экспорт маҳсулотларимизга жаҳон бозорида ноқулай нарх конъюнктураси вужудга келгани-

га қарамай, йил якунларига кўра, ташқи савдо айланмасининг 3,1 фоизга ўсиши таъминланди. Ташқи савдо операцияларида 128 миллион АҚШ доллари миқдоридagi ижобий сальдога эришилди, олтин-валюта захираларимиз аввалги даражада сақлаб қолинди.

Иккинчидан, бизнинг бозор ислоҳотлари йўлидан олға боришимизни кўрсатадиган иқтисодиётдаги институционал ўзгаришлар жараёни сезиларли даражада чуқурлашди.

Бу ерда гап фақат бозор иқтисодиётига хос бўлган янги институт — ташкилотларни шакллантириш хусусида эмас, балки, авваламбор, бозор муносабати механизмларини ўзининг иқтисодиётга таъсирини кучайтириш ҳақида бормоқда.

Яъни, хўжалик юритишдаги эски, ўз умрини яшаб бўлган, зўравонлик, маъмурий-буйруқбозлик усуллари ўрнини бозор механизмлари ва иқтисодий омилларга, рағбатлантириш усулларига асосланган янги тамойиллар эгалламоқда.

Бу институционал ўзгаришлар замирида, биринчи галда кейинги йилларда молия ва банк тизимини, аудит ва суғурта соҳаларини тубдан ислоҳ қилиш, бозор инфратузилмасининг кенг тармоғини шакллантириш борасида амалга оширилаётган чора-тадбирлар мажмуи мужассам топган, десак, асло хато бўлмайди.

Шубҳасиз, бунда мамлакатимизда йил сайин шаклланиб ва мустақамланиб бораётган ҳуқуқий база, шу жумладан, кейинги йилларда қабул қилинган Давлат бюджети ва бюджет тизими, Марказий банк ва банклар тизими, аудит, суғурта фаолияти, лизинг тўғрисидаги турли қонунлар ва бошқа қонунчилик ҳужжатларининг аҳамияти катта бўлмоқда.

Учинчидан, 2001 йилда ҳам иқтисодиётда таркибий ўзгаришларни янада чуқурлаштириш ва инвестицияларни, жумладан, чет эл сармояларини кенг жалб этиш сиёсати ҳаётга фаол жорий қилинди.

Шу билан бир вақтда, республика иқтисодиётининг таркибий асосини ташкил этувчи етакчи соҳаларини

монополиядан чиқариш, уларни бошқариш тизимига замонавий, зарур ўзгартиришлар киритган ҳолда такомиллаштириш бўйича қатъий чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.

Таркибий ўзгаришлар ҳақида гапирганда, аввало, ишлаб чиқаришнинг юраги бўлган энергетика қувватларини, нефть-газ мажмуи корхоналарини, кўмир, металлургия, кимё, пахтани қайта ишлаш саноати, енгил саноат, ипакчилик, чарм-пойабзал, мебель ва бошқа етакчи саноат тармоқларини, дунда қилиб айтганда, иқтисодиётимизни модернизация қилиш ва техник жиҳатдан қайта жиҳозлаш дастурлари босқичма-босқич амалга оширилаётганини таъкидлаш жоиз.

Мамлакатимизда автомобилсозлик, дори-дармон ва микробиология саноати каби янги тармоқ ва ишлаб чиқариш турлари жадал ривожланиб бормоқда. Хусусан, “ЎзДЭУавто” қўшма корхонасида янги моделдаги “Матиз” автомобилни ишлаб чиқариш йўлга қўйилди, республикамизда тиббиёт соҳасида ишлатиладиган шиша идишлар тайёрлаш технологияси ўзлаштирилди.

Ахборот технологиялари тез суръатлар билан ривожланмоқда. Темир йўллар, автомобиль йўллари, транспорт коммуникацияларини модернизация қилиш, янгиларини қуриш ишлари жадал давом этмоқда, мавжуд вагонлар парки янгиланмоқда.

Одамларнинг узоғини яқин, оғирини енгил қиладиган Учқудуқ — Мискин йўналишида темир йўлининг қурилиб, ўтган йили бу ерда ишчи қатновларининг йўлга қўйилгани, Термиз, Учқудуқ, Тўрткўл, Элликқалъа шаҳарларида янги вокзалларнинг бинолари фойдаланишга топширилганини алоҳида айтиб ўтиш зарур.

Экспортбоп маҳсулотлар ишлаб чиқаришни ривожлантириш, хусусан, биз учун анъанавий бўлмаган янги маҳсулот турларини экспорт қилиш ҳажмини кенгайтиришга катта эътибор берилмоқда.

Биргина 2001 йилнинг ўзида биз бир қанча улкан инвестиция лойиҳаларини амалга оширишга муваффақ

бўлди. Полиэтилен ва суолтирилган газ ишлаб чиқарилган, умумий қиймати 1 миллиард АҚШ долларига тенг бўлган Шўртан газ-кимё мажмуини барпо этиш, Қизилқум фосфорит комбинатининг биринчи навбатини ишга тушириш шулар жумласидандир.

Шунингдек, ўтган йили Тошкентда йўловчи ташувчи вагонларни таъмирлайдиган завод иш бошлади, Фарғонадаги хлорат натрий ва хлорат магний дефолианти ишлаб чиқарадиган “Азот” ишлаб чиқариш бирлашмасини реконструкция қилиш ишлари тугалланди.

Хорижий шериклар билан қўшма корхоналар барпо этиш дастури доирасида 2001 йил мобайнида мамлакатимизнинг барча минтақаларида чет эл сармояси иштирокида 90 та янги корхона ташкил этилди.

Экспорт қилинаётган маҳсулотлар қаторига тиббий шиша идишлар, қишлоқ хўжалик техникасининг янги турлари, кабель-ўтказгич каби янги маҳсулотлар қўшилди. Четга сотилаётган тўқимачилик ва полиграфия маҳсулотларининг турлари янада кўпайди.

Ўтган давр мобайнида маҳаллий хом ашё асосида ишлайдиган, импорт маҳсулотларининг ўрнини босадиган ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш борасида ҳам муайян натижалар қўлга киритилди. Жумладан, Фарғонадаги фуран бирикмалари заводи ва Янгийўлдаги целлюлоза-қоғоз фабрикасида линтни қайта ишлаш ҳамда целлюлоза ишлаб чиқариш қувватлари ишга туширилди.

“Навоийазот” ишлаб чиқариш бирлашмасида каустик сода, суюқ хлор, тузли кислота каби маҳсулотларни тайёрлашга мўлжалланган қувватларни барпо этиш бўйича лойиҳа ишлари ниҳоясига етди.

Пайвандлаш электродлари ва тиббий гигиена воситаларини ишлаб чиқариш ташкил этилди. Базальтдан олиннадиган ўта ингичка тола, лак-бўёқ маҳсулотлари, ўтга чидамли фишт ва шу каби зарур маҳсулотларни ўзимизда ишлаб чиқариш бошланди.

Автомобилсозлик саноатида, қишлоқ хўжалик техникаси ишлаб чиқариш ва бошқа соҳаларда маҳаллийлаш-

тириш дастурини амалга оширишга катта эътибор берилмоқда.

Маҳаллий минерал ва хом ашё ресурсларини чуқур қайта ишлашга асосланган ҳолда янги маҳсулотлар ишлаб чиқариш кенг ўзлаштирилмоқда.

2001 йилда мамлакатимизда етиштирилган пахта толасини қайта ишловчи, энг замонавий ускуна ва технологиялар билан жиҳозланган “Кабул-Фарғона”, “Чиноз тўқимачи” каби янги қўшма корхоналар ишга туширилди.

Бу ўринда шуни қайд этиш лозимки, агар 1991 йили республикаимизда пахта толасини қайта ишлаш 12 фоизни ташкил этган бўлса, эндиликда бу рақам 24 фоизга етди.

Пахта толаси ва ипак хом ашёларидан энг мукаммал технология асосида тайёрланган калава, ип, пахта ва шойи газламаларини экспорт қилиш ҳажмлари анча ошди.

Табиийки, хорижий инвестицияларни жалб этмай туриб, ишлаб чиқаришга киритилган капитал маблағлар ҳажмини оширмай туриб, бундай ўзгаришларга эришиб бўлмайди. Жумладан, ўтган йили ана шу сармоялар улуши 62 фоиздан зиёд даражани ташкил этди.

Шуни айтишим зарурки, жорий 2002 йилда республика иқтисодиётини инвестициялаш ҳажми ялпи ички маҳсулотга нисбатан 24,5 фоизни ташкил этади. Капитал маблағлар таркибида хорижий инвестициялар ҳиссаси кўпайиб, у жами инвестицияларнинг 30 фоизига ёки 1 миллиард АҚШ долларига тўғри келади.

Ўтган йилнинг тўртинчи муҳим хусусияти — бу кичик ва ўрта тадбиркорликнинг ривожланиш суръатлари янада тезлашгани билан боғлиқдир.

Кичик ва ўрта бизнеснинг, фермер хўжаликларининг қонунчилик ҳамда ҳуқуқий-меъёрий асослари анча мустаҳкамланди ва такомиллашди. Кичик ва ўрта бизнес субъектларини рўйхатга олишнинг соддалаштирилган тартиблари жорий этилди.

Тадбиркорлар учун солиққа тортиш, бухгалтерия ҳисоби ва статистик ҳисоботлар тошшириш тизими содда-

қилинганлиги ва бир хил ҳолатга келтирилди. Кичик ва ўрта бизнес корхоналарининг маҳсулотларини экспорт қилиш ҳажмини оширишга қаратилган қулай шарт-шароитлар яратилди.

Тадбиркорлар ҳуқуқини ҳимоя қилиш бўйича чоратадбирлар кучайтирилгани натижасида назорат ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар томонидан ўтказиладиган текширишлар сони анча камайди.

Имтиёзли ва микрокредитлар бериш ҳамда бошланғич капитални шакллантириш учун маблағ ажратиш йўли билан кичик ва ўрта бизнес субъектларини молиявий қўллаб-қувватлаш миқёслари кенгайтирилди.

Кичик ва ўрта бизнес субъектларига берилган кредитлар ҳажми ўтган йилнинг ўзида 2,4 мартадан кўпроқ ошди. Буларнинг 70 фоизга яқини ўрта ва узоқ муддатли кредитлардир. Тадбиркор ва фермерларга берилган микрокредитлар ҳажми эса 27 миллиард сўмдан зиёд бўлди.

Кичик ва ўрта бизнес вакилларининг моддий-хом ашё ресурсларидан фойдаланиш имкониятлари кенгайтирилди, улар томонидан ишлаб чиқарилган маҳсулотларни товар-хом ашё биржаларида сотиш ҳажми ошиб бормоқда.

Натижада кичик ва ўрта бизнеснинг ялпи ички маҳсулотдаги ҳиссаси ўсиб, у ҳозирги кунда 24,5 фоизни ташкил этмоқда.

Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, бугун мамлакат иқтисодиётида банд бўлган аҳолининг 53 фоиздан кўпроғи кичик ва ўрта тадбиркорлик соҳасида меҳнат қилмоқда.

Лекин, бу ерда ўтирган барча раҳбарларни огоҳлантириб айтмоқчиманки, бундан бошимиз айланиб, мағрурланиб кетмаслигимиз керак. Бу соҳада ҳали жуда кўп муаммолар бор, уларни ҳал этиш учун белни маҳкам боғлаб, қаттиқ меҳнат қилишга тўғри келади.

Бешинчидан, қишлоқ хўжалигида ислоҳотларни амалга ошириш борасида ҳам ижобий силжишлар кўзга ташланмоқда.

Ўтган йилда ҳам қишлоқ хўжалик кооперативлари, яъни ширкатларни шакллантириш ишлари давом эттирилди.

Бундай хўжаликларнинг аъзолари мулк пайларига эга бўлдилар. Зарар кўриб ишлайдиган ва кам самарали хўжаликлар негизида фермер хўжаликлари ташкил этишга алоҳида аҳамият берилди.

2002 йилнинг 1 январигача жами 1 минг 900 та хўжалик, шу жумладан, 2001 йилнинг ўзида 112 та хўжалик ширкатларга айлантирилди. Ҳозирги вақтда 1 миллион 400 минг киши ширкат аъзоси бўлди. Ўтган йили 52 та қишлоқ хўжалик корхонаси негизида танлов асосида 3 минг 400 фермер хўжалиги ташкил этилди.

Мамлакатимиздаги жами фермер хўжалиklarининг сони эса 55 минг 400 тага етди.

Хўжаликлар билан тайёрловчи ва қайта ишловчи корхоналар ўртасидаги муносабатлар ва ҳисоб-китоблар тизими тубдан ўзгармоқда. Мулк шаклидан қатъи назар, барча қишлоқ хўжалик корхоналарида молия-ҳисоб марказлари ташкил этилиб, харажатларни ҳисобга олиш ва назорат қилишнинг чек тизими асосида иш олиб борилмоқда.

Ҳисобот йилида қишлоқ хўжалик маҳсулоти ишлаб чиқарувчи субъектларни молиявий соғломлаштириш бўйича жиддий чоралар амалга оширилди.

Қишлоқ хўжалигини иш самарадорлиги юқори бўлган, замонавий техника воситалари билан лизинг асосида таъминлаш тизимининг жорий этилиши олдинга ташланган муҳим қадам бўлди. Тўғри, лизинг тизимини қўллаш кўлами ҳозирча унчалик кенг эмас, лекин шу нарса аниқки, қишлоқ меҳнаткашларини техника билан таъминлашнинг бу усули катта истиқболга эга.

Олтинчидан, 2001 йили биз ташқи иқтисодий фаолият ва валюта сиёсатини янада эркинлаштириш муаммоларини ҳал қилишда сезиларли натижаларга эришдик.

Экспорт контрактларини расмийлаштириш тартиблари соддалаштирилди. Кичик ва ўрта бизнеснинг барча субъектлари рўйхатдан ўтган кундан бошлаб бевосита ташқи иқтисодий фаолият қатнашчиси ҳисобланади. Улар учун экспорт қилинадиган маҳсулотдан келадиган валюта

тушумининг 50 фоизини сотиш мажбурияти бекор қилинди.

2001 йида валюта сиёсатида, уни янада эркинлаштириш борасида жиддий ўзгаришлар рўй берди.

Валюта алмашув курсларини унификация қилиш ишлари босқичма-босқич давом этмоқда. Бугун ички валюта бозоридаги барча операциялар, хорижий валютага бўлган талаб ва таклифдан келиб чиққан ҳолда, эркин алмашув курси бўйича амалга оширилмоқда.

Ички валюта бозори анча мустаҳкамланиб, унда амалга ошириладиган барча операциялар ва механизмлар тизими сезиларли равишда ўзгарди. Банклараро валюта савдоси сессиялари тизими ташкил этилиб, республика валюта фонди тугатилди. Марказий банкнинг квоталаштириш ва лицензиялар бериш тартиби бекор қилинди. Шунингдек, республикага нақд валюта олиб киришда қўлланиладиган бир фоизли йиғим олиш амалдаги қоидалардан олиб ташланди.

Бугунги кунда барча валюта операциялари фақат ваколатли банклар томонидан амалга оширилмоқда ва бу банклар биржадан ташқари валюта бозорида асосий бўғинга айланиб бормоқда.

Банклараро валюта савдо сессиялари ошкоралик ҳамда очиқлик тамойилларига асосланган ҳолда ҳар куни ўтказиб келинмоқда.

Деярли барча ваколатли банкларга валюта алмаштириш операцияларини бажариш ҳуқуқи берилган. Бугунги кунда ваколатли банкларнинг 1 минг 21 та алмаштириш шохобчалари валюта алмаштириш операцияларини бажармоқда.

Бир сўз билан айтганда, сўнгги йилнинг ўзида жорий операциялар бўйича миллий валютанинг эркин конвертациясини таъминлаш юзасидан салмоқли қадамлар қўйилди. Бу ишларни 2002 йида албатта охирига етказишимиз зарур.

Яна шунини мамнуният билан таъкидламоқчиманки, келинган вақтларда бизнинг халқаро молия ташкилотлари

билан муносабатларимиз сифат жиҳатидан ўзгариб бормоқда. Икки томонлама муносабатларни келгуси йилларда янада ривожлантириш мақсадида ўзаро келишилган ҳамкорлик стратегияси ишлаб чиқилиб, бу борада мустаҳкам пойдевор қўйилди.

Ўзбекистон Республикаси **Хукуматининг** Халқаро валюта фонди билан келишган ҳолда 2002 йилнинг биринчи ярмига мўлжалланган иқтисодий ва молиявий сиёсати бўйича Меморандумининг ишлаб чиқилгани ва кучга киритилгани ушбу ҳамкорликнинг яққол самарасидир.

Мазкур Меморандумнинг кўпгина қоидалари бугунги кундаёқ амалга оширилмоқда. Бироқ бу борада жорий йил давомида қилинадиган ишлар ҳам кўп.

Хурматли дўстлар!

Жорий йилдаги иқтисодий стратегиямизнинг асосий маъно-мазмунини белгилайдиган давлат бюджетининг муҳим макроиқтисодий кўрсаткичлари ва йўналишлари Олий Мажлиснинг еттинчи сессиясида кенг муҳокама этилгани ва маъқулланганидан барчангиз яхши хабардорсиз.

Биз бугун ўтган йил якуналаридан келиб чиқиб, 2002 йил давомида асосий эътиборимизни қаратишимиз лозим бўлган энг муҳим вазифаларни яна бир бор аниқлаб олишимиз керак.

Шу нуқтаи назардан қараганда, 2002 йилда биз, аввало, қандай устувор масалаларга эътиборимизни қаратишимиз даркор?

Биринчилар қаторида иқтисодиётимиздаги макроиқтисодий барқарорликни таъминлаш, инфляция даражасини сезиларли равишда пасайтириш ҳамда қатъий молия ва кредит сиёсатини ўтказиш биз учун гоят муҳим аҳамиятга эга.

Бизнинг энг муҳим стратегик вазифамиз халқ хўжалиги тармоқлари ва корхоналарни модернизация қилиш ва техник жиҳатдан қайта жиҳозлаш асосида экспорт товарлари ишлаб чиқаришни жадал ривожлантириш, иқтисодиётимиздаги таркибий ўзгаришларни янада чуқурлаштиришдан иборат эканлигини унутмаслигимиз керак.

2002 йил мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш масаласини ҳал қилишда кескин бурилиш йили бўлиши зарур. Бунинг учун сон кетидан қувмасдан, ишни хусусийлаштириш дастурига кирган конкрет йирик корхоналардан, биринчи навбатда, алоҳида дойиҳалар бўйича хусусийлаштириладиган, аввало, хорижий инвесторларга тўла сотилиши мўлжалланган корхоналардан бошлаш лозим.

Айтиш керакки, бу борада ҳали ечилимаган талай муаммолар мавжуд. Шундай экан, бу ишга жалб этилган, молия соҳасини чуқур биладиган хорижлик маслаҳатчилар билан кенг ва фаол иш олиб бориш даркор.

Шу жумладан, бир неча йиллардан буён сотолмаётган акциялар пакетларини ҳамда инвесторларнинг эътиборини ҳозиргача ўзига тортмаётган объектлар бўйича аҳволни атрофлича ўрганиб, тегишли чора-тадбирлар ва таклифларни тез кунларда кўриб чиқишимиз керак.

Ана шундай акциялар пакетлари ва бутун бошли объектларни, инвестор ўз зиммасига аниқ инвестицион мажбуриятлар олган тақдирда, маълум муддатдан кейин сотиб олиш шарти билан уларнинг бошқарувига бериш тажрибасини янада кенгроқ қўллаш лозим.

Бир сўз билан айтганда, мулк шаклини ўзгартириш масалаларига ҳар томонлама ўйлаб ёндашиш даркор.

Пахта тозалаш, кимё ва мебель саноати, энергетика, темир йўл ва автомобиль транспорти, капитал қурилиш ва коммунал хўжалик каби тармоқларни **монополиядан чиқариш бўйича бошлаган ишларимизни мантиқий ниҳоясига етказиш**, рақобатни ривожлантириш учун зарур бўлган шарт-шароитларни яратиш керак.

Жорий йилда **солиқ ва бюджет соҳаларини ислоҳ этиш**, республика ва маҳаллий бюджетлар ўртасидаги муносабатларни такомиллаштириш, бюджетдан ташқари фондлар ролини ошириш борасидаги ишлар давом эттирилади.

Биз бундан буён ҳам солиқлар миқдорини камайтириш сиёсатини изчиллик билан олиб боришимиз керак.

Айни вақтда солиқларнинг рағбатлантирувчи роли ошиб бориши, бу жараён айниқса табиий ва минерал-хом ашё ресурсларидан фойдаланиш борасида кучайиши керак.

Шу ўринда айтиб ўтиш жоизки, солиқлар қанчалик паст даражада бўлмасин, ҳеч кимга, ҳеч қачон ва ҳеч қаерда ёққан эмас. Муҳими, солиқлар асосли, барқарор, мослашувчан бўлиши, маҳсулот ишлаб чиқарувчининг қўлини боғлаб қўймаслиги, чўчитиб юбормаслиги, аксинча, уни рағбатлантириши зарур. Солиқлар корхоналарнинг тadbиркорлиги ва ташаббускорлигини ҳар томонлама рағбатлантириши лозим.

2002 йилга мўлжалланган иқтисодий стратегиямизнинг ўта муҳим аҳамиятга эга бўлган, ҳал қилувчи масаласи шундан иборатки, биз валюта сиёсатини янада эркинлаштириш, унинг алмашув курсини унификация қилиш, жорий операциялар бўйича эркин конвертация қилинишини таъминлашимиз зарур. Табиийки, бу ишларнинг барчасини, тўлов балансимизни мустаҳкамлаб, олтин-валюта захираларимизни сақлаган ҳолда амалга ошириш даркор.

Шу билан бирга, **ташқи иқтисодий сиёсатни эркинлаштириш бўйича**, божхона тўловларини амалга ошириш тартибларини янада енгиллаштириш ва уларни соддалаштириш бўйича, экспорт салоҳиятини кенгайтиришни рағбатлантириш бўйича бошлаган ишларимизни изчил давом эттириш лозим. Мамлакатимизда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларнинг халқаро талабларга мувофиқлигини сертификациялаш соҳасидаги ишларни жадаллаштириш зарур.

Ижтимоий масалаларга устувор аҳамият бериш, бу бо-рада фаол, энг муҳими, кучли ва самарали сиёсат олиб бориш ҳамisha бизнинг диққат марказимизда бўлиб келган ва бундан буён ҳам шундай бўлиб қолади, албатта.

Бу — бутун сиёсатимизнинг, ўтказилаётган ислохотларнинг барча босқичларида доимий ва изчил амалга оширилиши лозим бўлган асосий йўналиш бўлиб қолиши керак.

Маълумки, бу борада ҳукумат томонидан бир қатор муҳим ижтимоий дастурлар қабул қилинди. Уларни бажариш билан боғлиқ вазифаларнинг катта қисми 2002 йилга тўғри келади. Бу, авваламбор, 2002-2003 йилларда аҳолининг ижтимоий ҳимояга муҳтож қатламларини аниқ йўналтирилган тарзда қўллаб-қувватлаш дастури ҳамда Қарияларни кадрлаш йили бўйича қабул қилинган давлат дастуридир.

Бу дастурлар, аввало, кекса авлод вакилларига бўлган гамхўрлик ва эътиборни кучайтиришга, ёши улуғ инсонлар ва аҳолининг ҳимояга муҳтож қатламларини давлат ва жамият томонидан моддий-маънавий жиҳатдан қўллаб-қувватлашга қаратилган. Бинобарин, улар тўлиқ ҳажмда амалга оширилиши зарур.

Бу дастурларда кўзда тутилган вазифаларнинг бажарилиши пировард натижада аҳолимиз, айниқса, ҳар бир пенсионер, барча отахон ва онахонларимизнинг яшаш шароити, саломатлиги ва кайфиятига ижобий таъсир кўрсатишига эришмоғимиз керак.

Мен ушбу дастурий тадбирларни бажариш барчамизнинг виждоний бурчимиз эканини, бу борадаги масъулият шахсан Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгашининг раиси, вилоятлар, шаҳарлар ва туманлар ҳокимлари, вазирликлар, идоралар, хўжалик бирлашмалари, нодавлат ва жамоат ташкилотларининг раҳбарлари зиммасига юклатилганини яна бир бор эслатиб ўтмоқчиман.

Бу дастурларнинг қандай ижро этилаётганини Вазирлар Маҳкамасининг биринчи ярим йиллик яқунларига бағишланган мажлисида кўриб чиқиш керак.

Шу ўринда яна бир муҳим масала хусусида тўхталиб ўтмоқчиман. У ҳам бўлса, туғилаётган болалар ва аёллар соғлиғини ҳимоя қилиш билан бевосита боғлиқ бўлган кўшимча чора-тадбирларни амалга ошириш масаласидир. Бу ҳақда 2002 йил 25 январда Вазирлар Маҳкамаси махсус қарор қабул қилганидан хабардорсиз.

Гап, бир қарашда жуда оддий бўлиб туюладиган, аслида эса ўта муҳим аҳамиятга молик бўлган “соғлом

она — соғлом фарзанд” деган ҳаётий масала хусусида бормоқда. Нафақат соғлом ва барқарор оилани шакллантириш, балки бутун жамиятимизда соғлом муҳит барпо этиш, халқимизнинг фаровон турмуши ва келажагини таъминлаш ҳам ушбу масаланинг қандай ҳал этилиши билан чамбарчас боғлиқдир.

Муҳтарам йиғилиш қатнашчилари!

Мамлакатимиз иқтисодий ва ижтимоий тараққиётининг 2002 йилга мўлжалланган муҳим устувор вазифаларини аниқлар эканмиз, биз Иккинчи чақириқ Олий Мажлиснинг биринчи сессияси қарорларида, “Жамиятнинг сиёсий, иқтисодий ва маънавий соҳаларида ислохотларни эркинлаштириш ва чуқурлаштириш, мамлакат хавфсизлигини таъминлаш бўйича дастурларни амалга ошириш борасидаги чора-тадбирлар тўғрисида” 2000 йил 2 июнда қабул қилинган Фармонда ҳамда Халқаро валюта фонди билан келишилган иқтисодий ва молиявий сиёсат масалалари бўйича Меморандумда кўзда тутилган дастурий мақсадлардан келиб чиқамиз.

Бошқача айтганда, мустақиллигимизнинг биринчи кунларидан бошланган йўналишларни, яъни ҳаётимизнинг барча соҳа ва жабҳаларини демократик қадриятлар ва талаблар асосида модернизациялаштириш — янгилашиш борасидаги ҳаракатларимизни бош йўлимиз, деб қабул қилишимиз ва қатъият билан давом эттиришимиз зарур.

Бу вазифаларни бажариш биздан барча куч ва имкониятларимизни, кенг маънода бутун салоҳиятимизни тўла сафарбар этишни талаб қилади.

Ҳеч шубҳасиз, бу эзгу мақсадларни амалга ошириш йўлида, авваламбор, барча-барча муаммолар қаторида муҳим бир масалага алоҳида эътиборимизни қаратишга бизни бугун ҳаётнинг ўзи мажбур қилмоқда.

Гап, аввало, мамлакатимизнинг улкан моддий ва табиий ресурсларидан тежаб-тергаб, самарали ва оқилона фойдаланиш устида бормоқда.

Гап, биринчи гапда, табиатнинг бебаҳо неъмاتي — халқимизнинг бойлиги бўлмиш экин экиладиган ерлар-

дан, сугориш ва ичимлик сувидан, ёқилғи-энергетика, минерал-хом ашё ва бошқа ресурслардан тўғри ва асраб-авайлаб фойдаланиш ҳақида бормоқда.

Юртимизга ташриф буюрган, бизнинг ресурсларни тежаш масаласига бўлган бепарво муносабатимизни кўрган чет эллик ҳамкорларимизнинг “Сизлар дунёнинг энг бой мамлакатига яшар экансиз” деганига кўп бор гувоҳ бўламиз. Уларнинг бу борада нечоғли ҳақ эканликларини инкор этиб бўлмайди. Чунки улар ҳатто энг бой ва гуллаб-яшнаётган мамлакатлар ҳам ресурсларга нисбатан бу қадар масъулиятсизликка, бу қадар исрофгарчиликка йўл қўймаслигини яхши билишади.

Айниқса, фақат ўзини, бугунги кунини эмас, келгуси авлодларини ҳам ўйлайдиган мамлакатлар бундай ҳолатга асло йўл қўймайди.

Мисол учун, **энг бебаҳо бойлигимиз** — ердан фойдаланишни олайлик. Шу нарса барчамизга яхши маълум бўлиши керакки, биздаги ўта оғир сув тақчиллиги шароитида Ўзбекистон ерларининг фақатгина 10 фоизидан қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштириш мақсадларида фойдаланиш мумкин. Мамлакатимиз аҳолиси асосий қисмининг даромади ва фаровонлиги мана шу ердан самарали фойдалана олишимизга, унинг ҳосилдорлигини қай даражада сақлаб туришимизга боғлиқ эканини англаган ҳолда бу муаммо нақадар муҳим эканини тушунишимиз қийин эмас, деб ўйлайман.

Сўнгги пайтларда ўтказилган текширувлар натижасида ердан фойдаланиш масаласида тоқат қилиб бўлмайдиган хўжасизлик фактлари, ер ҳақидаги қонунчиликни қўпол равишда бузиш ҳолатлари аниқланди.

Қанчадан-қанча ерлар, энг аввало, сугориладиган экинзорлар қишлоқ хўжалик оборотидан чиқиб кетмоқда. Кўшлаб дала майдонлари ҳар йили турли баҳонаю сабаблар билан экилмай қолмоқда. Ер майдонларидан белгиланган мақсадларга зид равишда ўзбошимчалик билан фойдаланиш ҳолатлари, минг афсуски, ҳар қадамда учраб турибди.

Бизни боқадиган, ризқ-рўзимиз манбаи бўлган ерга нисбатан бундай ноинсофларча муносабат қандай нохуш оқибатларга олиб келишини англаш учун, ўйлайманки, мутахассис бўлиш шарт эмас. Бунинг устига, қанча-қанча ерларни шўр босаётганини, кўп майдонлар зах ерларга, ботқоққа айланиб бораётганини барчамиз яхши биламиз.

Айниқса, Жиззах, Самарқанд, Сирдарё, Наманган ва бошқа вилоятларда ҳам ердан хўжасизларча фойдаланиш ҳолатлари кўплаб содир бўлмоқда.

Ерни ўзбошимчалик билан эгаллаб олиш ва ундан қонунга хилоф тарзда фойдаланиш фактлари Сурхондарё, Жиззах, Сирдарё ва Тошкент вилоятларида кўплаб учрайди. Тошкент вилоятида яқинда ўтказилган биргина текширув чоғида ерни қонунсиз равишда эгаллаб олиш билан боғлиқ 13 та ҳолат аниқлангани ҳам бу борада муаммолар етарли эканини кўрсатиб турибди.

Мана шундай нохуш, бемаза аҳволни тасдиқлайдиган баъзи бир мисолларни келтириб ўтмоқчиман.

2001 йил якунларига кўра, республика бўйича 120 минг 500 гектар ерда пахта ҳосилдорлиги ўртача 10 центнердан, 104 минг 500 гектар ерда эса 15 центнердан ошмади.

Бошқача айтганда, тахминан 250 минг гектар суғориладиган ерда пахтачилик соҳасида қилинган деҳқончилик ҳеч қандай самара бермасдан, фақатгина зарар келтирмоқда. Шу жумладан, бундай ерларнинг тахминан 90 минг гектари Сирдарё вилояти, 53 минг гектари Қорақалпоғистон Республикасига тўғри келади. Агар галлачилик соҳасини ҳам қўшиб ҳисобласак, бундай ерларнинг ҳажми 320 минг гектардан ортади.

Ердан хўжасизларча ва самарасиз фойдаланиш оқибатида 41 минг 500 гектар майдондаги бошоқчи дон экинларининг ҳосилдорлиги 15 центнерни, 25 минг 400 гектар ерда эса атиги 10 центнерни ташкил этди.

Пахта ҳосилдорлиги Самарқанд вилоятининг Гўзалкент тумани хўжалиқларида 13,2 центнер, Пайариқ туманида 10,2 центнер, Челақ туманида 8,3 центнер, Жиззах

вилоятининг Зомин туманида 8,6 центнер, Зарбдор туманида 11,9 центнер, Сурхондарё вилоятининг Шеробод туманида эса бор-йўғи 18,8 центнер даражасида бўлганига нима деб баҳо бериш мумкин?

Этибор беринг, Самарқанд вилоятининг Нарнай туманида пахта ҳосилдорлиги гектар бошига 26,5 центнерни ташкил этган бўлса, ер ва иқлим шароитлари, минерал ўғитлар ҳамда бошқа моддий-техник ресурслар билан таъминланиш даражаси бир хил бўлган **Каттақўргон туманида** бу кўрсаткич бор-йўғи 18,7 центнерни ташкил этди.

Ёки Наманган вилоятининг **Мингбулоқ тумани** хўжаликлари ҳар гектар ер ҳисобига 16,1 центнер ҳосил олган бўлса, тупроқ ва иқлим хусусиятлари бир хил бўлган, сув ва бошқа моддий-техник ресурслар билан таъминланиш жиҳатидан ҳам бир хил шароитга эга бўлган Фарғона вилоятининг Ёзёвон, Андижон вилоятининг Улуғнор туманлари хўжаликлари тегишлича гектарига 28,7 ва 20,5 центнердан хирмон кўтариб, шартнома мажбуриятларини бажардилар.

2001 йили республика бўйича 41 минг 500 гектар экин майдонидан ер тўғрисидаги қонунчилик талабларини бузган тарзда фойдаланиш ҳолатлари аниқланди. Ер ресурслари бўйича Давлат қўмитаси томонидан ўтказилган текшириш натижаларига кўра, Самарқанд, Навоий, Тошкент, Сирдарё ва Жиззах вилоятларида 2 минг гектар ерга қонунга хилоф равишда ерёнғоқ, шоли, полиз ва бошқа экинлар экилгани маълум бўлди.

Сирдарё вилоятида 560 гектар ерга пахта ўрнига полиз ва бошқа экинлар экилгани, статистик ҳисобот бузиб кўрсатилгани ҳамда 80 гектар майдон ўзлаштирилди, деб сохта ҳужжатлар расмийлаштирилганини қандай баҳолаш керак?

Жиззах вилоятининг Зарбдор туманидаги 18 та хўжаликда чигит экиш майдонларига салкам 3 минг гектар, жумладан, шу туманнинг “Нурафшон” хўжалигида 250 гектар, “Шарқ юлдузи” хўжалигида эса 580 гектар майдон статистик ҳисоботларга қўшиб ёзилган.

Арнасой туманидаги бир қанча фермер хўжаликлари ҳам пахта экишга мўлжалланган ерлардан бошқа мақсадларда фойдаланганлар. Жумладан, “Нушкент” фермер хўжалиги белгиланган 106 гектар ўрнига 51 гектар, “Ҳасан” фермер хўжалиги эса 45 гектар ўрнига 24 гектар ерга пахта эккан. Қўшиб ёзилган ерларга эса шахсий бойлик ортириш мақсадида бошқа экинлар экилган.

2001 йилдаги кескин сув тақчиллиги шароитида Навоий вилоятида 60 гектар ерга, Наманган вилоятида 2 минг 300 гектар ерга, Самарқанд вилоятида 160 гектар ерга, Фарғона вилоятида эса 1 минг 900 гектар ерга ўзбошимчалик билан шоли экилган. Натижада 156 миллион куб метр сугоришга мўлжалланган сув белгиланган лимитдан ортиқча ишлатилган.

Айрим туманлар ва хўжалиқлар раҳбарлари томонидан ўзининг шахсий гаразли манфаатини кўзлаб, сугориладиган ерларни талон-торож қилиш, қонунга хилоф равишда сотиш ёки ижарага бериш каби кўплаб ҳолатлар аниқланди.

Бундай фактлар Сирдарё, Жиззах, Самарқанд ва Тошкент вилоятларида, айниқса, кўп учрайди.

Бошқа вилоятлардан ҳам шундай мисолларни кўп-кўп келтириш мумкин.

Бизнинг яна бир бебаҳо бойлигимиз — сув эканини ҳам-мамиз яхши биламиз. Буни сўнгги икки-уч йил давомида мамлакатимиз бошига тушган, қишлоқ хўжалигига, бутун иқтисодиётимизга жуда катта зарар келтирган қургўчилик даврида айниқса яққол ҳис этдик.

Шунинг учун ҳам ерларни сугоришга яроқли сувдан тежаб-тергаб, самарали фойдаланишга, сугориш ва ирригациянинг замонавий тизимларини жорий қилишга, сувдан фойдаланиш интизомини кучайтиришга, бу борада яхши натижаларга эришадиганларни эса рағбатлантиришга қаратилган чора-тадбирларни белгилаш ниҳоятда зарур эканини ва бу масала орқага суриб бўлмайдиган муаммога айланиб бораётганини тушуниш мушкул эмас.

Айни пайтда сувдан хўжасизларча, айтиш лозимки, жинояткорона, назоратсиз фойдаланиш билан боғлиқ ҳар бир конкрет ҳолатга, суғоришга яроқли сувни коллектор-дренаж тармоқларига оқизиб юбориш фактларига қатъийлик билан барҳам беришимиз лозим.

Энди, ўзингиз айтинг, азиз биродарлар, ҳар томчи сув олтинга тенг бўлиб турган бир пайтда кўплаб вилоятларда сувдан фойдаланиш коэффициенти тушиб кетганлигини нима билан изоҳлаш мумкин?

Бухоро, Навоий, Сурхондарё, Наманган каби бир қатор вилоятларда содир бўлаётган бундай салбий ҳолатларнинг сабабларини чуқур синчиклаб ўрганиш ва тегишли чоралар кўриш шарт, деб ҳисоблайман.

Алоҳида эътиборимизни талаб қиладиган яна бир масала борки, у ҳам бўлса **ичимлик сувни тежаш** масаласидир. Яқин йиллар ичидаёқ бу масала энг кескин муаммолардан бирига айланиши, ичимлик суви эса энг ноёб ва қимматбаҳо табиий ресурс бўлиб қолиши мумкин.

Биз ҳозирнинг ўзидаёқ бутун-бутун минтақаларда, хусусан, Қорақалпоғистон, Хоразм, Бухоро вилоятларида, Қашқадарё, Навоий, Жиззах вилоятларининг айрим туманларида сифатли ичимлик сув таъминоти билан боғлиқ муаммоларга дуч келмоқдамиз.

Айни пайтда, қатор ҳудудлар сифатли ичимлик сувига катта эҳтиёж сезаётганига қарамай, сувни исроф қилиш ва ундан назоратсиз фойдаланиш ҳолатлари ҳам кўп.

Бу масала ўрганилганда, аҳоли томонидан сув сарфлашнинг амалдаги миқдори белгиланган метрлардан 2-3 баробар ортиқ экани аён бўлди.

Корхоналарда, автомобиль ювиш шохобчаларида ичимлик сувдан техник мақсадларда фойдаланиш каби бемаъни одатларга ҳанузгача чек қўйилмаяпти. Бундан ташқари, айрим шаҳарлар ва туман марказларида суғориш шохобчалари йўқлиги, мавжуд ариқларнинг эса кўмиб ташлангани туфайли ёз мавсумида аҳоли водопровод сувидан суғориш мақсадлари учун фойдаланмоқда.

Шу билан бирга, ичимлик суви сарфланишини ҳисобга олувчи мосламаларни — ўлчагичларни ўрнатиш ишлари мутлақо қониқарсиз аҳволда.

Бу муҳим ишга бўлган бундай лоқайд муносабатга асло тоқат қилиб бўлмайди. Бу масалани қисман ўрганиш шуни кўрсатдики, 2002 йилнинг 1 январь ҳолатига кўра, Бухоро вилоятида уй-жой фондининг бор-йўғи 4 фоизи ана шундай ўлчагичлар билан таъминланган. Афсуски, бошқа вилоятларда, хусусан, Тошкент шаҳрида ҳам аҳвол бундан яхши эмас. “Тошвилоятсувоқова” трестига қарашли истеъмолчиларнинг атиги 3 фоизидоғина ана шундай ўлчагичлар мавжуд, холос.

Энергетика ресурсларидан, биринчи галда табиий газдан фойдаланиш аҳволини ҳам мен мутлақо қониқарсиз, деб ҳисоблайман.

Ҳозирга қадар табиий газни қазиб олиш, қайта ишлаш ва етказиб беришда сезиларли техник йўқотишларга йўл кўйилмоқда. Бошқа турдаги энергетика ресурслари мавжуд бўлгани ҳолда, газдан электр энергияси ҳосил қилиш учун фойдаланилаётганини ижобий баҳолаб бўлмайди.

Шуни афсус билан айтиш керакки, истеъмолчиларнинг ўзи, энг аввало, саноат корхоналари ҳам газдан тежамкорлик билан фойдаланмаяптилар.

Газдан қонунсиз равишда фойдаланиш ва уни ўғирлаш ҳоллари кўшлаб учраб турибди. Масалан, республика бўйича ўтказилган текширишлар натижасида жами 12 мингдан ортиқ теплицаларнинг қонунга хилоф равишда газ билан таъминланаётгани аниқланди. Бундай теплицаларнинг сони Самарқанд вилоятида 4250 та, Тошкентда 1500 та, Андижон вилоятида эса 1450 та эканлиги маълум бўлди.

Уй-жой фондини газ ўлчагичлар билан таъминлаш иши ҳам қониқарсиз аҳволда. Текширишлар шуни кўрсатдики, Бухоро вилоятида уй-жой фондининг 6,4 фоизи, Наманган вилоятида 5,6 фоизи ана шундай ускуналар билан таъминланган, холос. Бошқа жойларда ҳам аҳвол шундай.

Таҳлиллар шундан далолат берадики, айрим аҳоли қатламларининг табиий газдан фойдаланиш даражаси меъёрга нисбатан 1,5-2 баравар ортиқ. Савол туғилди — хонадонлар газдан турли миқдорда фойдаланганлари ҳолда, нега энди бунинг учун бир хил ҳақ тўланиши керак?

Электр энергиясини нега тежамаймиз? Бугун республикамиз ишлаб чиқариш корхоналарининг электр энергиясини сарф қилиш даражаси илғор Фарб мамлакатларидаги кўрсаткичдан уч баравар ортиқ.

Катта ҳажмда электр энергияси истеъмол қиладиган кимё, тўқимачилик, машинасозлик саноатининг йирик корхоналари, қурилиш материаллари саноати ва бошқа завод-фабрикаларда энергия қуввати меъёридан ортиқча сарф бўлаётганини қандай изоҳлаш мумкин?

Бунинг сабаби шундаки, ҳали-бери бундай нуқсонларга йўл қўйган бирорта раҳбар ўз чўнтагидан бирор сўм ҳам жарима тўлагани йўқ. Ҳаммаси ўз ҳолига ташлаб қўйилган. Исрофгарчилик учун жазо берилмас экан, раҳбар ҳам, оддий ходимлар ҳам бу масалада бепарво бўлаверади.

Бу ҳолат нафақат ёқилғи-энергетика соҳасига, балки бошқа муҳим моддий ва табиий ресурслардан фойдаланишда ҳам тежамкорлик ва белгиланган меъёрларга амал қилиш масаласига тегишлидир.

Маиший соҳада, шаҳар хўжалигида электр энергиясидан оқилона фойдаланишга ҳам етарли даражада эътибор берилмаяпти. Айрим бюджет ташкилотлари ўлчагичларга эга бўлмагани сабабли фойдаланилган электр энергияси учун ўрнатилган қувват даражасида ҳақ тўламоқда.

Электр тармоғига қонунсиз равишда уланиб олиб, энергиядан бепул фойдаланиш ҳоллари ҳам, афсуски, оз эмас. Бу ишни назорат қилувчи органларнинг фаолияти эса мутлақо талабга жавоб бермайди.

Муайян товар маҳсулотларини ишлаб чиқариш ёки хизмат кўрсатиш соҳасида моддий ресурсларни тежаш тўғрисида гапирганда, шунини эътиборга олиш керакки,

биз бунда фақат ресурсларни иқтисод қилишнинггина назарда тутаётганимиз йўқ.

Асосий масала шундаки, моддий ресурслардан хўжасизларча, масъулиятсизлик билан фойдаланиш маҳсулотни ишлаб чиқаришга кетадиган материал ва энергия сарфининг ошишига, бу эса, ўз навбатида ана шу маҳсулот таннархининг қимматлашувига олиб келади. Товарнинг нархи ошиб кетади ва оқибатда у рақобатга бардош бера олмайди. Шу тариқа, маҳсулотларимизни жаҳон бозорига олиб чиқиш йўлидаги саъй-ҳаракатларимиз йўққа чиқади.

Бундай ҳолатларнинг олдини олиш, бу борада тартиб ўрнатиш учун қаттиқ чораларни кўриш вақти келди.

Бундай муҳим масалалар юзасидан Бош вазирнинг биринчи ўринбосари К.Тўлаганов раҳбарлигида Вазирлар Маҳкамасининг махсус комиссиясини тузиш керак. Унинг таркибига манфаатдор вазирликлар, идоралар, ҳокимликлар, текширувчи ташкилотлар ҳамда прокуратура вакиллари киритиш зарур, деб ҳисоблайман.

Мазкур комиссия тегишли ресурс турлари бўйича аҳволни ўрганиб, 2010 йилгача бўлган даврда улардан оқилона, тежаб-тергаб фойдаланиш бўйича дастур ишлаб чиқиши ва Вазирлар Маҳкамасига тақдим этиши лозим.

Бу дастурда ресурсларни тежаш технологиясини, аynиқса, мелиорация ва ирригация соҳасига кенг жорий этиш, ёқилғининг бошқа муқобил турларидан фойдаланишга доир аниқ чора-тадбирлар белгиланиши, табиий, минерал-ҳом ашё, ёқилғи-энергетика ресурсларидан хўжасизларча фойдаланганлик учун жавобгарлик кўзда тутилиши даркор.

Юқорида зикр этилган вазифаларни ҳал этишнинг ҳуқуқий асосини яратиш учун Парламентга тегишли қонун ҳужжатларини киритиш лозим бўлади.

Ресурсларни иқтисод қилиш муаммолари тўғрисида гапирганда, **молиявий ресурсларни** тежаш, берилган кредитларнинг ўз вақтида қайтарилиши масаласига ҳам алоҳида эътибор қаратиш зарур. Кредитлардан асоссиз кечиб юбориш ёки қарз тўловларини муддатида қайтармас-

лик каби номақбул тажрибага мутлақо барҳам бериш керак. Акс ҳолда, биз наинки корхоналарга молиявий ёрдам берамиз, балки, айти пайтда масъулиятсиз қарз олувчиларнинг уруғи кўпайишига ҳам сабабчи бўламиз.

Бу борада ривожланган мамлакатлардагидек қатъий тартиб ўрнатиш лозим. **Агар кимдир қарз олмоқчи бўлса, марҳамат, ўз мулкани гаровга қўйиб олсин.** Агар қарзини ўз вақтида қайтара олмаса, унинг мулки банкнинг, қарз берувчининг тасарруфига ўтади. У эса, ўз навбатида, бу мулкни сотувга қўйиши мумкин. Мана шундагина корхона раҳбарлари кредит, яъни қарз олиш масаласига чуқур ўйлаб, масъулият билан ёндашадиган бўлади.

Марказий банк, Молия вазирлиги, Адлия вазирлиги олинган қарзларни ўз вақтида қайтарилишини таъминлайдиган қатъий чоралар ишлаб чиқиши ва уларни Вазирлар Маҳкамасига тақдим қилиши лозим. Прокуратура эса қарзларни ўз вақтида қайтармаган раҳбарларга нисбатан тегишли чоралар кўриши, керак бўлса, уларни ҳатто жиноий жавобгарликка тортиш тартибини жорий қилиши даркор.

Муҳтарам дўстлар!

Бозор ислохотларини чуқурлаштиришга доир энг муҳим масалалар қаторида, иқтисодиётнинг хусусий тармогини ривожлантириш билан боғлиқ бўлган масалаларга ҳам алоҳида тўхталиб ўтмоқчиман.

Маълумки, бу тармоқни ривожлантириш учун Ўзбекистонда пухта қонунчилик асослари яратилган. Асосий Қомусимиз — Конституциямизда шахсий мулкнинг дахлсизлиги ва унинг давлат томонидан ҳимоя қилиниши белгилаб қўйилган.

Шуни мамнуният билан таъкидламоқчиманки, биз босиб ўтган мустақил тараққиёт йилларида, ислохотлар даврида иқтисодиётнинг хусусий сектори — тармоғи ўзининг мустаҳкам қонуний ҳуқуқларига эга бўлди.

Қатор соҳаларда, айниқса, қишлоқ хўжалигида хусусий тармоқ ишлаб чиқараётган маҳсулотлар улуши тобора ўсиб бормоқда. Ҳозирги кунда савдо ва хизмат кўрса-

тиш соҳаларида бу тармоқ етакчи ўринлардан бирини эгаллаб турибди. Жамиятда хусусий мулк ва мулкдорларга бўлган муносабат ҳам тубдан ўзгариб бормоқда.

Хусусий тадбиркорлик билан шуғулланишни истайдиган одамларнинг сони кундан-кунга ортиб бормоқда. 2001 йили 63 мингга яқин **корхоналар хусусий тармоқ вакиллари сифатида фаолият кўрсатди.**

Шуни ҳам айтиш керакки, деҳқон ва фермер хўжаликлари бу ҳисобга кирмайди. Биргина ўтган йили хусусий тармоқда рўйхатга олинган корхоналар сони яна 1,5 мингга кўпайди. Уларнинг ярмидан кўпроғи хизмат кўрсатиш соҳасида, ҳар олтитадан биттаси эса саноат соҳасида фаолият кўрсатмоқда.

Лекин, шу билан бирга, эътироф этиш керакки, хусусий тармоқнинг бугунги миқёслари ва аҳволи бозор муносабатларини шакллантириш талабларига ҳали тўла жавоб бера олмаяпти.

Бизнинг мақсадимиз — бу тармоқ бозор иқтисодиётини барқарор ва мунтазам ривожлантиришда етакчи ўринни эгаллаши керак.

Яна бир масалага эътиборингизни қаратмоқчиман.

Иқтисодиётимизга инвестиция жалб қилиш масаласини хорижий сармоядорлар билан муҳокама этаётганимизда уларнинг хусусий тармоққа алоҳида қизиқиш билан қарашлари бежиз эмас, албатта.

Дунёнинг кўплаб мамлакатларидаги, жумладан, Халқаро Молия Корпорацияси, АҚШдаги ОПИК, Германиядаги ДЕГ каби молия ташкилотларининг айнан хусусий тармоқни ривожлантириш учун инвестиция киритишга тайёр экани шундан далолат беради.

Хўш, бунинг сабаби нимада?

Бунинг сабаби жуда оддий.

Хусусий тармоқни ривожлантириш давлат мулкчилигига асосланган тоталитар тузумдан хусусий мулкчилик принциплари амал қиладиган демократик жамиятга ўтиш жараёнининг узвий қисми бўлиб, ўта муҳим ва ҳал қилувчи ўрин тутишини унутмаслигимиз керак.

Айнан мулкчилик шаклининг ўзгариши иқтисодиёт ва жамият ҳаётида ортга қайтариб бўлмайдиган жараёнлар ва ўзгаришлар учун мустаҳкам замин, мустаҳкам асос яратеди. Шундагина жамият ҳаётида ишлаб чиқариш ва ишлаб чиқариш муносабатларини ташкил этишнинг, меҳнатга муносабатнинг тамомила янгича тамойиллари амал қила бошлайди.

Хусусий тармоқни ривожлантиришнинг истиқболлари ҳақида гапирганда, биз, энг аввало, кичик ва ўрта корхоналарни, хусусий тадбиркорликни ривожлантиришни кўзда тутаётганимизга алоҳида эътибор қаратмоқчиман.

Тараққий топган мамлакатларнинг тажрибаси шуни кўрсатадики, хусусий тармоқ одатда кичик ва ўрта бизнес ҳамда хизмат кўрсатиш соҳаларида ривожланади. Бундай давлатларда хусусий тармоқнинг ялпи ички маҳсулотдаги улуши 50–60 фоизни ташкил этади. Меҳнат билан банд бўлган аҳолининг 65–70 фоизи эса айнан мана шу соҳада фаолият кўрсатади.

Мана энди, шу асосда тегишли хулосаларни чиқарайлик. Ўзбекистонда хусусий секторнинг улуши ялпи ички маҳсулотимизда фақатгина 35 фоизни, аҳолини иш билан таъминлашда эса атиги 30 фоизни ташкил қилади.

Агар биз аҳолимизнинг асосий қисми йирик корхоналар қуриш имконияти бўлмаган, хизмат кўрсатиш соҳаси кам ривожланган қишлоқ жойларда ва кичик шаҳарларда истиқомат қилишини инobatга оладиган бўлсак, ўз-ўзидан хусусий тармоқни ҳар томонлама ривожлантириш ва рағбатлантириш юртимизда нақадар зарур эканлигини англаб етиш қийин эмас.

Масаланинг яна бир аҳамиятли жиҳати бор. Агар биз тарихимизга назар ташлайдиган бўлсак, барча замонларда ҳам халқимизнинг дунёқараши, ўзига хос тафаккур ва турмуш тарзида хусусий тадбиркорлик билан шуғулланишга интилиш доим жуда кучли бўлганини кўрамыз.

Бизнинг минтақамизда азал-азалдан ҳунармандлик ривожланган. Тўқимачилик, миллий пойабзал тикиш,

кулолчилик, амалий санъат, ганчкорлик, темирчилик, ўймакорлик билан шуғулланадиган кичик-кичик устахона ва дўконлар кўп бўлган.

Аҳолининг муайян қисми шу касб-ҳунарлар билан банд бўлиб, уларнинг маҳорати авлоддан-авлодга ўтиб келган. Биз буни ёддан чиқармаслигимиз, бугунги дунё тараққиётидан келиб чиққан ҳолда уларни янги техник асосда қайта тиклашимиз лозим.

Албатта, бу борада кўпгина ишлар амалга оширилмоқда. Аммо, менинг фикримча, бу соҳага танқидий кўз билан қараб, унга қўшимча ҳуқуқий, иқтисодий ва бошқа имтиёзлар бериш масаласини яна бир бор кўриб чиқиш мақсадга мувофиқдир. Бу соҳада ишлаётган одамлар меҳнатини рағбатлантириш, улар ишлаб чиқараётган маҳсулотларни жаҳон бозорига олиб чиқишнинг янги-янги имкониятларини қидириб топишимиз даркор. Шу мақсадда Макроиқтисодиёт ва статистика вазирлиги, Адлия вазирлиги бир ой муддат ичида мамлакатда хусусий тадбиркорликни ривожлантиришнинг ҳуқуқий асосларини кенгайтиришга оид қонунчиликни мустаҳкамлаш юзасидан тақлифлар киритиши лозим.

Ҳурматли мажлис қатнашчилари!

Мен алоҳида диққат-эътибор талаб этадиган яна бир муҳим масала хусусида тўхталиб ўтмоқчи эдим. Бу — фермерлик фаолиятини ривожлантириш ва уни рағбатлантириш масаласидир.

Кейинги йиллар тажрибаси фермер хўжалиklarини ташкил этишнинг афзалликларини яққол кўрсатмоқда: Фермер хўжалиklари мулкка эгалик ҳиссиётини англаб, ерга нисбатан тежамкорлик билан оқилона муносабатда бўлган ҳолда, кам сарф-харажат эвазига пахта ва ғалладан юқори ҳосил олаётгани, чорвачиликда маҳсулдорликни оширишга эришаётгани ҳеч кимга сир эмас.

Албатта, фермерлар орасида ҳам ҳар хил номуносиб одамлар учраб туришини ҳисобга олишимиз даркор. Лекин, ўйлайманки, бу соҳа ривожланиши билан бундай мисолларнинг тобора камайиб бориши муқаррар.

Зарар кўриб ишлаётган ва кам самарали қишлоқ хўжалик корхоналарини фермер хўжаликларига айлантириш натижаларининг таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, бундай хўжаликларда меҳнатни ташкил этиш тобора яхшиланиб, молиявий барқарорлик мустаҳкамланиб бормоқда. Бугунги кунда етиштирилаётган бошоқли дон экинлари умумий ҳажмининг 18,5 фоизи ва пахта хом ашёсининг қарийб 22 фоизи фермер хўжаликлари ҳиссасига тўғри келмоқда.

Шу сабабли биз ширкатлар ташкил этиш имконияти бўлмаган ва мақсадга мувофиқ келмайдиган жойларда фермер хўжаликларини тузиш ҳақида жиддий ўйлаб кўришимиз керак. Бу йил Сирдарё ва Фарғона вилоятлари ҳокимликларининг Меҳнатобод, Мирзаобод ва Ёзёвон туманларидаги қишлоқ хўжалик корхоналарини фермер хўжаликларига айлантириш юзасидан берган таклифлари қабул қилинди.

Бунга қадар худди шундай масала Хоразм вилояти ва Қорақалпоғистон Республикаси бўйича ҳам ҳал этилган эди. Барчамиз шу ҳақиқатни яхши тушуниб олишимиз зарурки, фермерлик, бу — фақат қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажмини оширишга хизмат қиладиган кучли омилгина эмас. Фермерлик, аввало, ерга эгалик қилиш, ердан фойдаланишнинг замонавий усули бўлиб, қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқариш ва меҳнатни ташкил этишнинг янгича амалий шаклидир.

Фермерлар манфаатларини ҳимоя қиладиган кучли механизмларни ишлаб чиқиш, бу борадаги мавжуд барча ғов-тўсиқларга барҳам бериш, ушбу соҳани доимо қўллаб-қувватлаш лозим. Бунинг учун иқтисодий механизм ва рағбатлантирувчи омиллар билан бир қаторда қонун кучидан, суд ҳокимиятининг нуфузи ва кудратидан ҳам самарали фойдаланиш зарур, деб ҳисоблайман.

Фермерлар фаолиятига туман ҳокимлиги, ширкатлар раҳбарлари, турли назорат органлари ва тузилмалари томонидан қонунсиз аралашиш, такрорлаб айтаман, қонунсиз аралашишдек номаъқул ишларга бутунлай, узил-кесил чек қўйиш вақти келди.

Фермерларга механизация хизматлари бўйича кўрсатилаётган ёрдамни кенгайтириш, уларни минерал ўғит, сифатли уруғлик ва кичик технологиялар билан таъминлаш, тегишли ахборот хизмати кўрсатишни яхшилаш, лизинг хизмати билан боғлиқ масалаларни ҳал қилиш зарур.

Бу ўринда фермерлар ва улар билан шартнома имзолаган субъектлар томонидан шартнома мажбуриятларининг бажарилишини тўғри асосда ташкил этиш ўта муҳимдир. Бунда маҳсулотларнинг ўз вақтида реализация қилиниши ва улар учун ўз вақтида ҳақ тўлаш масалаларини ҳал қилиш, айниқса, катта аҳамият касб этади.

Фермерларнинг кредит ресурсларидан фойдаланиш имкониятларини кенгайтириш тўғрисида ўйлаб кўриш, бунинг учун керакли манбаларни излаб топиш зарур. Фермер ва деҳқон хўжалиklarини микрокредитлар билан таъминлаш борасида Тошкент вилояти тажрибасини кенг оммалаштириш лозимлигини яна бир бор таъкидлаб ўтмоқчиман. **Микрокредитларнинг қишлоқ аҳолиси учун янги иш ўринлари, янги даромад манбалари эканлигини ҳаммамиз аниқ-равшан тушуниб олишимиз керак.**

Макроиқтисодиёт ва статистика вазирлиги, Марказий банк, Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги, Адлия вазирлиги бошқа манфаатдор вазирлик ва идоралар, тижорат банклари, Қорақалноғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоят ҳокимликлари билан биргаликда амалдаги қонунчиликни, фермер хўжалиklarининг фаолият юритиш шароитларини атрофлича ўрганиб чиқиб, қишлоқда фермерликни янада ривожлантиришга қаратилган ҳуқуқий ва иқтисодий қулай имкониятлар яратиш юзасидан таклифлар киритсин.

Ҳурматли дўстлар!

Бизнинг доимий эътиборимизни, тинимсиз саъй-ҳаракатимизни талаб қилувчи масалалардан яна бири — иқтисодиётимизга хорижий инвестицияларни жалб этиш масаласидир.

Албатта, бу масалалар бизнинг доимий диққат марказида туради. Ҳеч муболағасиз айтиш мумкинки, мамлакатимизда бу борада тегишли шарт-шароитлар яратилган. Биз бу ишларни хорижий ҳамкорлар билан давом эттиришни ўзимизнинг асосий вазифамиз, деб биламиз.

Аmmo мен бу масалада сусткашлик қилаётган, чет элдик ҳамкорлар билан етарли даражада иш олиб бормаётган корхона, соҳа, ҳудудий бошқарув органлари раҳбарларини асло тушуна олмайман.

Ҳалигача республиканинг 31 та туманида хорижий инвестициялар иштирокида бирорта ҳам корхона ташкил этилмаган. Савол туғилади — нима, бу туманларда инвесторларга тавсия этишга арзийдиган ҳеч нарса йўқми? Мен бундай фикрга қўшила олмайман. **Биз жуда бой ресурсларга эгамиз. Лекин, гап бошқа нарсада. Бизда ташаббуссиз ва масъулиятсиз раҳбарлар ҳамон кўплаб топилади.**

Хорижий инвестицияларни бевосита жалб этиш ишлари суст олиб борилмоқда. 2001 йили иқтисодиётимизга жалб этилган хорижий инвестицияларнинг умумий ҳажмидан фақат 13,4 фоизигина бевосита амалга оширилди.

Бу борада ҳали-ҳануз кўпчилик ҳукумат кафолатига эга бўлишга интилади. Э, барака топкур, ҳукуматимиз кафиликни ўзига олиб, ҳамма масалани ўзи ҳал қилиб берадиган бўлса, янги қўшма корхона ташкил этиш учун қатта ақл керак эмас-ку. Буни тушуниш, наҳотки, шунчалик қийин бўлса?

Шунинг учун ҳам ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш бўйича, жойлардаги мавжуд хом ашё ҳисобига ишлайдиган қўшма корхоналар очиш бўйича қабул қилинган дастурларнинг бажарилишини таъминламаётган раҳбарлар олдиға қатъий талаблар қўйишимиз керак. Вазирлар Маҳкамаси ўзининг биринчи ярим йиллик яқунларига бағишланган йиғилишида мазкур дастурлар ижросини муҳокама қилиши ва уларни бажармаётган мутасадди шахсларга нисбатан тегишли чоралар кўриши зарур.

Ҳудудларда хорижий инвестициялар иштирокида корхоналар ташкил этишни мувофиқлаштириш бўйича идо-

ралараро ишчи гуруҳи (Азимов) қўшма корхоналарнинг вакиллари билан биргаликда бу масалани чуқур ўрганиб чиқсин ҳамда хорижий инвестицияларни жалб қилишни рағбатлантириш ва қўшма корхоналарнинг фаолият самарадорлигини ошириш бўйича Вазирлар Маҳкамасига аниқ таклифлар киритсин.

Азиз дўстлар, биродарлар!

Бугунги кунда кадрлар тайёрлаш соҳасини ривожлантиришнинг аҳамияти тўғрисида ортиқча гапириб ўтиришга ҳожат йўқ, деб ўйлайман.

Бу соҳада анчагина ишлар қилинаётган бўлса-да, очигини айтиш керакки, улар ҳали етарли эмас. Умуман олганда, бу ишлар иқтисодиётимизнинг, айниқса, тадбиркорликнинг ривожланиш миқёсларига ҳам, кичик ва ўрта бизнес, хусусий тадбиркорликка катта аҳамият берилаётган бугунги шароит талабларига ҳам ҳали-бери жавоб бера олмаяпти.

Юқори малакали, замонавий билимларга эга бўлган, ҳозирги кун талаблари асосида фикрлай оладиган етук кадрларни тайёрлаш — ҳам ижтимоий-сиёсий, ҳам иқтисодий муаммоларимизни ҳал этишнинг калити ҳисобланади.

Аmmo бу биринчи навбатда биз учун ўта долзарб бўлиб турган ишсизлик муаммосини ечиш имконини беради. Агар масалага чуқурроқ ёндашсак, ишсизларнинг кўпчилиги, аксарият ҳолларда, тегишли касбий тайёргарликка эга бўлмаган ёшлар эканлиги маълум бўлади.

Шу муносабат билан сизларнинг эътиборингизни **Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг бажарилишига** қаратмоқчиман. Хабарингиз бор, кейинги йилларда академик лицей ва касб-ҳунар коллежларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва ривожлантиришга, таълим бўйича миллий стандартлар ва ўқув дастурларини яратишга, ўқитувчи кадрларни тайёрлаш ва қайта тайёрлашга қаратилган қатор ҳукумат қарорлари қабул қилинди.

Шунга қарамасдан, мазкур дастурнинг барча бандлари ҳам тўла бажарилаяпти, деб бўлмайди. 2001 йилда кўпги-

на вилоятларда академик лицей ва касб-хунар коллежларини куриш ва фойдаланишга топшириш борасида оқсоқликка йўл қўйилди.

Бундай объектларни ишга тушириш айниқса Бухоро, Самарқанд, Сурхондарё, Сирдарё, Тошкент, Хоразм вилоятлари ҳамда Тошкент шаҳрида қониқарсиз аҳволда. Инги турдаги билим даргоҳларини замонавий ўқув қуроллари ва лаборатория ускуналари билан жиҳозлаш, янги дарсликлар билан таъминлаш жараёни сусткашлик билан олиб борилмоқда.

Кўнгина ўқитувчиларнинг малакаси бугунги кун талабларига жавоб бермайди, коллежлар ва лицейлар учун педагог кадрлар тайёрлаш ва қайта тайёрлаш ҳам талаб даражасида йўлга қўйилмаган.

Ёшларни касбий йўналтиришнинг самарали тизими ҳозиргача шакллантирилмаган. Уларнинг касб танлаш жараёни кўпинча тасодифий тарзда ёки ота-оналарнинг қарашлари ва ўсмирларнинг содда тушунчалари асосида кечмоқда. Аксарият ҳолларда ёшларимиз фақат ҳозирги кунда жозибали бўлиб туюлаётган мутахассисликларга интилмоқда. Бунга ишонч ҳосил қилиш учун бугун ўқув юрғларида қайси ихтисосликларга энг юқори танлов бўлаётганига назар ташлаш kifоя. Одатда булар ҳуқуқшунослар, иқтисодчилар, халқаро муносабатлар ва тиббиёт соҳаси вакиллари бўлиб чиқади.

Биз кадрларни мажбурий равишда ишга тақсимлаш тажрибасидан воз кечдик, истак ва қизиқишига қараб касб танлашлари учун ёш мутахассисларнинг ўзларига имкон бердик. Лекин, бу — кадрларни ишга жойлаш жараёнини ўз ҳолига ташлаб қўйиш дегани эмас.

Давлат ўзининг интеллектуал салоҳиятини шакллантириш, ундан юксак даражада самарали фойдаланиш учун, ўқув юрғларини битириб чиқаётган ёшларга бўлган эҳтиёжни таъминлаш учун масъул бўлиб қолиши керак.

Бунинг учун Макроиқтисодиёт ва статистика, Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирликлари ва албатта, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги жавоб

беради. Айнан мана шу вазирликларга бу масала бўйича тегишли дастур тайёрлаш ва тасдиқлаш учун ҳукуматга киритиш вазифаси юклатилади.

Қадрли дўстлар!

Бугун мен иқтисодиётимизни ислоҳ этиш ва уни янада эркинлаштиришнинг энг муҳим ва ҳал қилувчи йўналишлари, бу борадаги муаммолар хусусида тўхталиб ўтдим.

Бу муаммоларни бартараф этиш учун 2002 йилда ҳам бутун куч-ғайратимиз ва имкониятларимизни сафарбар қилишимиз лозим.

Чунки уларнинг муваффақиятли ҳал этилиши ислоҳотларни янада чуқурлаштиришга, бу йўлда олға қадам қўйишимизга, халқимизнинг турмуш даражаси ва фаровонлигини ошириш учун зарур шарт-шароит яратишимизга имкон беради.

Шунинг учун ҳам ҳар бир киши ўзига тонширилган соҳада, бошқарув ва хўжалик юриштининг ҳар бир тўзимаси, ҳар бир бўғини эса, белгиланган мақсад ва вазифалардан келиб чиққан ҳолда, ўзининг ўрнини аниқ ва равшан белгилаб олиши, аниқ дастурга эга бўлиши ва унинг бажарилишини таъминлаши ўта муҳим аҳамиятга эга.

Ишончим комилки, биз сизлар билан бир ёқадан бош чиқариб, олдимизда турган муаммоларнинг ечимини топа оламиз.

2002 йил жамятимизни янгилаш ва ислоҳ қилишда, халқимиз турмуш фаровонлигини ошириш, Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамятидаги мавқеини янада мустаҳкамлаш ва обрў-эътиборини юксалтиришда муҳим босқич бўлиб қолади.

Эътиборингиз учун раҳмат.

*2001 йилда республикани ижтимоий-иқтисодий
ривожлантириш яқунлари, иқтисодий ислоҳотларнинг
боришини баҳолаш ҳамда 2002 йилги вазифаларга
бағишланган Вазирлар Маҳкамаси йиғилишида сўзланган нутқ,
2002 йил 14 февраль*

**РАҲБАР, ЕТАКЧИ ЎЗИ ЁНИБ,
ЎЗГАЛАРНИ ҲАМ ЁНДИРИБ
ЯШАШИ КЕРАК**

Ассалому алайкум, ҳурматли депутатлар!

Қадрли сурхондарёлик дўстлар!

Ватанимиз тарихи ва маданиятида азалдан муҳим ўрин эгаллаб келган табаррук макон бўлмиш Сурхондарё заминида бугун сиз — вилоят депутатлари ва фаоллари билан кўришиб турганимдан мамнун эканимни изҳор этиб, сизларга ва сиз орқали бутун Сурхон аҳлига ўзимнинг самимий ҳурмат-эҳтиромимни билдирмоқчиман.

Азиз юртдошлар!

Биз сизлар билан мана шу тупроқда, қадимий Термиз шаҳрида кўп маротаба учрашганмиз. Ўйлайманки, бу қутлуғ диёрга қадам қўйган ҳар қандай одам ҳам Сурхон воҳасининг бепоён кенглиklarини, дашту далаларини кўрганда қалбида қандайдир меҳр, енгиллик ва эркинлик туйғуларини ҳис этгандек бўлади.

Мен Сурхон воҳасига турли вазифаларда ишлаганимда — Молияда, Госпланда хизмат қилган пайтларимда ҳам, Қашқадарёда ишлаган йилларимда ҳам кўп-кўп келганман ва бу диёрнинг меҳмондўстлиги ва бағрикенглигидан баҳраманд бўлганман.

Юртимизнинг бошига турли синовлар, қийинчиликлар, оғир савдолар тушганида, айниқса, жанубий сарҳадларимизда мураккаб вазият вужудга келган кунларда ҳам Сурхондарё заминида бўлиб, сизлар билан учрашиб, биргаликда шу тупроқни ҳимоя қилиш, асраш учун тегишли чора-тадбирлар кўрганимизни ҳеч қачон унутмайман.

Бир сўз билан айтганда, мен бу воҳани Амударё қирғоғидан тортиб Бойсун тоғларигача, Термиздан Деновга-

ча, Ҳисор тизмаларидан Боботоғ этақларигача кезиб чиққанман, десам, муболага бўлмайди.

Шу элнинг тузини ичган, кўпни кўрган, гурури баланд, ўз юртини жондан азиз биладиган одамлар билан танишиб, кўп бора суҳбатлашганман. Сурхон аҳли билан бўлган бундай гурунларда улардан турли ҳаётий ҳикматларни эшитиб, хулосалар чиқарганман.

Яна бир гапни очиқ айтадиган бўлсам, ҳар сафар сизлар билан, бошқа юртдошларимиз билан учрашганда, бафуржа, дилдан, самимий суҳбатлашгим келади. Афсуски, менинг зиммамга юкланган кўп-кўп вазифалар ва ажратилган вақт тақчиллиги бунга доим ҳам имкон беравермайди.

Лекин мана шундай учрашувлар учун вақт топиш ва сиз, азизларнинг кайфиятларингиздан хабардор бўлиб, очиқча фикр алмашиш, оқни-оқ, қорани-қора, ютуқни-ютуқ, камчиликни-камчилик, деб баҳолаш мен учун ниҳоятда муҳим ва зарурдир.

Сурхондарёдаги бугунги аҳволни таҳлил қилар эканмиз, аввало, вилоятда амалга оширилаётган анча-мунча ижобий ишлар, одамларнинг қаддини, кайфиятини кўтарадиган, уларнинг эртанги кунга бўлган ишончини мустаҳкамлайдиган янгиланиш жараёнлари, ён-атрофдаги воқеаларга дахлдорлик туйғусини уйғотадиган ўзгаришларни қайд этишимиз мумкин.

Буни ўтган йили ялпи ички маҳсулот ишлаб чиқариш суръатлари олдинги йилга нисбатан 8 фоиз ошгани ҳам кўрсатиб турибди. Саноат, халқ истеъмолчи моллари, қишлоқ хўжалик маҳсулотлари, иқтисодийга сармоя киритиш ҳажми ортиб бормоқда.

Вилоят маркази бўлмиш қадимий Термиз шаҳрини замонавий талаблар асосида қайта қуриш борасида эътиборга лойиқ ишлар амалга оширилмоқда. Хусусан, шаҳарнинг 2500 йиллиги муносабати билан ҳукумат қарори асосида кенг миқёсдаги қурилиш ва ободонлаштириш ишлари бажарилмоқда.

Биржа маркази, темир йўл вокзалининг янги биноси, археология музейи, қатор спорт мажмуалари, янги-янги фавворалар, боғ ва хиёбонлар, улкан иншоотлар, тубдан қайта таъмирланган Ҳаким Термизий мажмуаси, Султон Саодат, Кокилдор ота, Қирққиз мақбаралари каби тарихий обидалар шаҳар қиёфасини мутлақо ўзгартириб юборди.

Қишлоқ хўжалиги соҳасида ҳам вилоятда муайян ижобий кўрсаткичларга эришилди. Жумладан, 2001 йилда қарийб 320 минг тонна ғалла тайёрланиб, шундан 232 минг тоннаси давлатга сотилди.

Бу аввалги йилдагидан 53 минг тонна кўп демакдир. Бу борадаги шартнома режаси ортиғи билан бажарилди. 12 минг тонна бугдой оилавий пудратчиларга тарқатиб берилди. Буларнинг ҳаммаси барчамизни қувонтиради, албатта.

Лекин, шу билан бирга, бу ерда ҳали-бери мавжуд бўлган муаммолар, иқтисодий-ижтимоий соҳада йўл қўйилаётган оқсоқликлар, оёғимизга кишан, йўлимизга тўсиқ-ғов бўлиб турган нуқсонлар ҳақида ҳам сўз юритишимиз, уларнинг сабабларини чуқур таҳлил қилиб, бундай вазиятдан чиқиш йўлини биргаликда излашимиз керак.

Жумладан, бу нуқсонлар ҳақида куни кеча Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йил якунларига бағишлаб ўтказилган йиғилишида ошқора айтилди. Ва шу йиғилишни телевидение орқали кузатган халқимиз, ўйлайманки, тегишли хулосаларни чиқарди.

Вилоятдаги бугунги вазиятга шу нуқтаи назардан баҳо берадиган бўлсак, **аввало, Сурхон воҳасининг, шу юртда яшайдиган одамларнинг ҳали ишга солинмаган салоҳияти, имкониятлари бениҳоя кўплигини айтиш даркор.**

Биз вилоятдаги ҳали-ҳануз ишлатилмаётган ички имкониятлар деганда нималарни назарда тутамиз? Келинглр, шу ҳақда бир ўйлаб кўрайлик.

Холисона айтганда, Сурхондарё еридек унумдор ер камдан-кам топилади. Бу ерда нима ўсмайди ўзи? Таъ-

бир жоиз бўлса, бу саховатли тупроққа чўпон таёғини қадаб қўйса ҳам кўкариб кетади.

Воҳанинг дала ва экинзорларида ингичка толали пахтадан тортиб, шакарқамишгача, хурмодан тортиб апельсингача, эртаги карамдан тортиб шолигача, мазаси билан барчани ҳайратда қолдирадиган сабзи ва полиз маҳсулотларигача — ҳаммасини етиштириш мумкин.

Сурхондарёнинг тупроқ шароити яхшилигини унинг балл бонитети мамлакат бўйича энг юқори эканидан ҳам билса бўлади.

Кучли шўрланган ерлар ҳам, мамлакат миқёсида олиб қараганда, ушбу вилоятда энг кам бўлиб, суғориладиган майдонларнинг атиги 1 фоизини ташкил этади.

Кўриниб турибдики, бу ерда деҳқончилик учун, мўл ҳосил олиш учун қулай шарт-шароит мавжуд. Лекин, шунга қарамасдан, давлатга пахта сотиш бўйича белги-ланган режалар охириги йилларда сурункасига бажарилмай келмоқда.

Ҳолбуки, бу ерда деҳқончиликнинг чинакам усталари бўлган миришкор инсонлар кўплаб топилади. Денов туманидаги Ўзбекистон Қаҳрамони Иброҳим Файзуллаев бошқараётган Собир Раҳимов номли хўжаликда пахтадан гектарига режадаги 33,9 центнер ўрнига қарийб 50 центнер, бошоқли дон бўйича эса 61 центнердан ортиқ ҳосил етиштирилгани бу фикрнинг яққол далили эмасми?

Ёки вилоятнинг сув билан таъминланиш масаласини олиб кўрайлик. Бошқа вилоятларга, айтайлик, Хоразм ёки Қорақалпоғистон билан солиштирганда, Сурхондарё бу борада ҳам қулай имкониятга эга экани, яъни сув бошида жойлашгани барчамизга маълум.

Ёки бўлмаса, вилоятнинг ўзига хос иқлим шароитини олайлик.

Кўкларнинг жуда эрта бошланиши, ёзда ҳарорат юқори бўлиши, илиқ-иссиқ кунларнинг нисбатан узоқ давом этишини инобатга оладиган бўлсак, бу тупроқда йилига бемалол уч марта ҳосил етиштириш ҳам мумкин.

Энди ҳар қандай минтақа ёки ҳудуд салоҳиятининг асосини ташкил этадиган ер ости, ер усти бойликлари ҳақида тўхталсак, шуни айтиш керакки, Оллоҳ таоло бу борада ҳам Сурхон воҳасидан ўз марҳамати, ўз саховатини аямаган.

Шерободдаги гранит, калий тузи, оҳак ва цемент хом шўси, Сарисийё ва Бойсун тоғларидаги мрамар ва кўмир захираларининг мавжудлиги ҳам шу фикрни тасдиқлаб турибди.

Ёинки, кўрғошин, рух, мис, кумуш, олтин каби ноёб металлларга бой бўлган Хонжиза ҳудудидаги конларни олайлик.

Лекин бу табиий ресурслардан етарли даражада фойдаланилаяпти, дейиш мумкинми? Афсуски, бу саволга ижобий жавоб бериб бўлмайди.

Оддий бир мисол: бугунги кунда қурилиш хомашёларига бой бўлган 36 та коннинг атиги 16 таси ишлатилмоқда. Вилоят ҳудудида аниқланган иккита цемент хомашёси кони ҳамда биноларни безатиш ва ганчкорлик ишларида қўлланиладиган учта тош кони ҳанузгача ўзлаштирилмаган.

Сизларга яхши маълумки, Сурхондарёда истиқболли нефть ва газ конлари ҳам етарли.

Сурхон замини шундай саховатлики, бу ерда ҳозирги вақтда жуда танқис бўлиб қолган йод ва бром қазиб олиш имкониятлари ҳам бор.

Мана шу мисоллардан ҳам кўриниб турибдики, вилоятда ҳали фойдаланилмай ётган имкониятлар жуда кўп. Албатта, уларни тўла ишга солиш учун, авваламбор — бунни биз яхши тушунамиз — ҳукуратимиз томонидан тегишли чора ва тадбирлар амалга оширилиши лозим.

Лекин маҳаллий раҳбарларнинг ўзи ҳам бу борада таппаббус кўрсатиши керакми-йўқми? Ахир, халқимизнинг “Бола йиғламаса, она сут бермайди”, деган мақоли бежиз айтилмаган-ку!

Сурхондарёнинг беқиёс имкониятларидан яна бири шундан иборатки, бу ерда транспорт коммуникацияла-

ри — темир йўл, автомобиль йўллари, газ, сув, энергетика ва алоқа тармоқлари, ҳатто дарё портигача бор. Энг асосийси, бу ерда инсон ресурслари, илмий салоҳият ҳам етарли.

Мухтасар қилиб айтганда, қайси соҳани олманг, бу вилоятнинг имкониятлари ҳеч кимдан, ҳеч қайси ҳудуддан кам эмаслигига ишонч ҳосил қиласиз.

Лекин, яна ва яна бир бор шуни таъкидлаш лозимки, бундай бойликлар ҳозирги кунда эл-юрт манфаати ва келажаги учун етарли даражада ишлатилмаяпти.

Рухсатингиз билан яна бир карра қишлоқ хўжалик соҳасига қайтайлик. Шуни катта таажуб билан қайд этишимиз керакки, вилоятнинг асосий бойлиги бўлмиш ерга муносабат, унинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш ишлари тўғри ташкил этилмаган. Агротехника тадбирлари талабга жавоб бермайди. Деҳқончилик маданиятини юксалтиришга етарлича эътибор қаратилмаяпти.

Қишлоқ хўжалигида ислохотларни амалга ошириш, мулкдорлар синфини шакллантириш борасидаги ишлар ҳам оқсоқ бўлиб қолмоқда. Баъзи хўжаликлар номигагина ширкатларга айлантирилган, айрим ширкат хўжаликларининг нафақат аъзолари, балки раислари ҳам ширкат ва мулккий пайнинг моҳияти нимадан иборатлигини яхши тушунмайди.

Вилоятда пилла етиштиришни кўпайтиришга зарур даражада аҳамият берилмаяпти. 2001 йилда Ангор, Шеробод, Шўрчи туманларида бу муҳим хомашёни етиштириш олдинги йилга нисбатан 12 фоизгача пасайиб кетган.

2002 йил 1 январь ҳолатига кўра, вилоятда боғ ва узумзорларнинг 80 фоизини, Қизириқ, Узун туманларида эса 30-50 фоизини ижарага бериш тўғрисида шартномалар тузилган, холос. Ижарага берилган боғ ва токзорларнинг ҳақини ундириш ҳам қониқарсиз аҳволда.

Ҳукуматимиз томонидан фермер хўжаликларига катта эътибор берилаётганидан яхши хабардорсиз. Вазирлар Маҳкамасининг ўтган ҳафтада бўлган мажлисида ҳам бу ҳақда қаттиқ гап бўлди. Афсуски, вилоятда бундай хўжа-

ликларни ривожлантириш масаласи ҳам эътибордан четда қолмоқда.

Масъулиятсизлик, бепарволик оқибатида фермерлар билан тузилган шартномалар бажарилмасдан қолмоқда. Ажратилган ерлардан фойдаланишда кўпол равишда суистеъмол қилиш ҳолатлари, ноқонуний ҳаракатлар ва мисолларни жуда кўп келтириш мумкин.

Ёки бўлмаса, Сурхондарёда катта имкониятларга эга бўлган чорвачилик соҳасини олиб кўрайлик.

Афсуски, бу соҳада ҳам қишлоқ хўжалиги корхоналарида чорва моллари бош сонининг камайиши кузатилмоқда. Бу кўрсаткич 2001 йилда олдинги йилга нисбатан 10-15 фоизгача камайиб кетган.

Қурилиш соҳасини олайлик.

Қурилиш корхоналаридаги ишлаб чиқариш қувватларидан фойдаланиш даражаси ҳамон пастлигича қолмоқда. Бу соҳада ислоҳотларни амалга оширишга жиддий эътибор берилмаётгани туфайли кичик ва хусусий қурилиш ташкилотларининг 15 фоизи фаолият кўрсатмаяпти. Қурилиш-монтаж ишларида уларнинг улуши атиги 2 фоиздан иборат эканини ҳеч тушуниб бўлмайди.

Соҳада тендерларни фақат расмиятчилик учун, хўжакўрсинга ўтказиш ҳолларига, афсуски, ҳали-бери барҳам берилмаяпти.

Кўпгина қурилиш объектларида ўтказилган тендерларда фақатгина биттадан қурилиш ташкилоти қатнашаётган бўлса, бунинг нимаси тендер, нимаси танлов бўлди?

Қурилиши тугалланмаган объектлар ҳажми 2001 йилда 2000 йилга нисбатан икки баравар ошган, қурилиш ташкилотларининг ярмида рентабеллик даражаси атиги 1-4 фоиз экани, дебиторлик ва кредиторлик қарзлари 35-40 фоизга кўнайгани айниқса ташвишлидир.

Ислоҳотларни олиб боришда муҳим, ҳал қилувчи йўналиш бўлиши тадбиркорликка йўл очиб бериш масаласида вилоятда муаммолар талайгина. Бугунги кунда Ангор, Бандихон, Узун ва Шеробод туманларида ҳанузгача бирорта ҳам қўшма корхона ташкил этилмаган.

Тадбиркорлик субъектларини рўйхатга олишда сан-салорликка йўл қўйилмоқда. Ўтган йили янги корхоналарни очиш 25 фоизга камайгани ҳам буни тасдиқлаб турибди.

Бугунги кунда мингдан ортиқ кичик ва ўрта бизнес корхонаси турли сабабларга қўра ўз фаолиятини тўхтатган. Ишлаётган корхоналарнинг аксарияти қишлоқ хўжалиги, савдо ва умумий овқатланиш соҳаларига ихтисослашган бўлиб, уларнинг улуши саноатда 8 фоизни, қурилишда эса атиги 4 фоизни ташкил этиши ҳам бу борадаги ишлар талаб даражасида эмаслигидан далолат беради.

Вилоятда коммунал хўжалиги соҳасида ҳам ислохотлар суёт олиб бориляпти. Ўтган йилда режалаштирилган тураржойларнинг 40 фоизи таъмирланмаган.

Тураржой фондиди газ ва сув ўлчаш мосламалари билан таъминлаш ишларида ҳам силжиш бўлмаяпти.

Кўп қаватли уйлардаги хонадонлар ва шахсий уй-жойларнинг 3 фоизигина газ, 1 фоизигина сув ўлчаш мосламалари билан таъминланган.

Аҳолини газ ва ичимлик сув билан таъминлаш борасида олиб борилаётган ишлар бугунги кун талабларига жавоб бермайди. Хонадонларни газлаштириш даражаси вилоят бўйича 58 фоизни, қишлоқ жойларида эса 51 фоизни ташкил этади. Бу эса мамлакат миқёсидаги энг паст кўрсаткичдир.

Ўтган йил давомида газ ва сув тармоқларини ишга тушириш суръатлари янада насайиб, Бандихон, Қизириқ, Қумқўрғон, Шеробод туманларида 2-3 бараварга камайганини қандай баҳолаш керак?

Вилоятда аҳолига коммунал хизмат кўрсатиш соҳасида бирорта ҳам муқобил корхона ташкил этилмаган.

Бу мисолларни келтириш, бу гаиларга урғу беришдан мақсад шуки, айрим раҳбарлар ислохотларнинг, ҳар бир ишимизнинг моҳияти одамларнинг оғирини енгил қилишдан иборат бўлиши лозимлигини унутиб қўйилмоқда. Бундай нохуш ҳолатга эса асло йўл қўйиб бўлмайди.

Ҳурматли депутатлар!

Кадрлар тайёрлаш миллий дастури мамлакатимизда жадал суръатлар билан жорий этилмоқда. Бу дастурнинг оқибати ва умидбахш натижаларини бугун барчамиз кўриб турибмиз. Лекин, таассуфки, вилоятда бу соҳада ҳам талайгина камчиликлар учрамоқда.

Шуниси ачинарлики, мавжуд мактабларнинг 63 фоизи газлаштирилмаган, 243 таси таъмирга муҳтож. Умумий ўрта таълим муассасаларининг 73 фоизи компьютерлар билан таъминланмаган. Мактабларда техник асбоб-ускуналар, турли жиҳозлар, кўرғазмали ўқув қуроллари етишмайди.

Келажак — ёшлар қўлида, деб катта-катта минбарлардан кўн гапирамыз. Наҳотки, ёшлар тарбиясига бўлган бундай бепарволик воҳанинг истиқболига қандай катта зарар келтиришини бу ердаги раҳбарлар пайқамаетган бўлса?

Вилоятда жисмоний тарбия ва спорт соҳасидаги ишлар ҳам талаб даражасида эмас. Умумтаълим мактабларининг учдан икки қисми ўзининг спорт залларига, бирон-таси ҳам сузиш ҳавзаларига эга эмас.

Ўқувчиларнинг бор-йўғи 17 фоизигина дарсдан ташқари пайтда спорт билан шуғулланса, ўзингиз айтинг, бундай аҳволни қониқарли деб бўладими?

Аҳоли соғлиғини сақлаш борасида олиб борилаётган ишлар одамларнинг ҳақли эътирозларига сабаб бўлмоқда. Бир неча бор танқид қилинганига қарамасдан, шошилинч тиббий ёрдам бўлимларининг зарур дори-дармон, асбоб-ускуналар билан таъминоти ҳамон қониқарсиз аҳволда қолмоқда.

Жарқўрғон, Узун, Қумқўрғон ва Термиз туманлари марказий шифохоналарининг моддий-техник базаси аянчли ҳолга келган, бинолари таъмирланмагани учун Узун тумани марказий касалхонаси қиш кунлари иси-тилмайди.

Энг ёмони шундаки, аксарият мутасадди раҳбарлар бундай нохуш вазиятлар билан муроса қилиб келмоқда.

Аҳолининг ўсиш суръатлари йилига 33 минг кишини ташкил этаётган бир пайтда янги иш ўринлари яратишга етарли эътибор берилмаяпти. Натижада ишсиз фуқаролар сони ҳозирги вақтда салкам 40 минг кишига етган. Бандихон, Денов, Термиз, Узун туманларида меҳнат бозоридаги вазият кескинлигича қолмоқда.

Табиийки, ишсизлик бор жойда жиноятчилик илдиз отади. Денов туманида жиноятчиликнинг барча турлари 2001 йил мобайнида кескин кўпайган. Жарқўрғон, Шеробод, Музработ туманларида қасддан одам ўлдириш ҳоллари 2-3 бараварга, Шеробод туманида ўғрилиқ жиноятлари 18 фоизга ортгани барчани, биринчи галда, вилоят раҳбарияти, сиз ҳурматли депутатлар ва фаолларни безовта қилиши, ҳушёр торттириши керак.

Қадрли юртдошлар!

Вилоятда йўл қўйилаётган камчиликларнинг асосий сабабларидан бири кадрлар билан ишлаш, уларни жой-жойига қўйиш ишлари тўғри ташкил этилмагани билан боғлиқ, деб ўйлайман.

Охирги икки йил мобайнида вилоят қишлоқ хўжалиги соҳаси раҳбарларининг ярмидан кўпи, Ангор, Музработ, Термиз, Шеробод туманларида хўжалик раисларининг 75-90 фоизи алмаштирилган.

Вилоятда кадрлар захирасини яратиш, уларни ўқитиш, тарбиялаш, малакасини ошириш, стажировкалар, семинар машғулотлари ташкил этиш масалалари маҳаллий ҳокимликлар эътиборидан четда қолмоқда.

Вилоятда адолат мезонининг бузилиши, раҳбарларнинг халқдан ажраб қолиши, аҳоли мурожаатларига эътиборсизлиги натижасида Президент девонига келаётган шикоят ва аризалар сони кўпайиб бормоқда.

Вилоят суд, прокуратура ва ички ишлар органлари фаолиятидан норози бўлган фуқаролардан тушаётган аризалар сони 30 фоизга ошгани ташвишли ҳолдир.

Лўнда қилиб айтганда, вилоят раҳбариятида ижтимоий-иқтисодий ислохотларни ривожлантириш, аҳолининг турмуш шароитини яхшилаш борасида янгиликка

интилиш, талабчанлик, фидойилик фазилатлари етишмайпти.

Улар юқоридан кўрсатма кутиш, фақат берилган топшириқларни бажаришдек эски тизим иллатларидан, боқимандалик кайфиятларидан воз кеча олмаяпти. Натижада вилоятнинг ижтимоий-иқтисодий ҳаётида халқимиз кутган ижобий ўзгаришлар кўзга ташланмаяпти.

Бундай ҳолат, албатта, барчамиздан, аввало, давлатимиз раҳбариятидан вужудга келган вазиятни ўнглаш мақсадида зарур чоралар кўришни тақозо этади. Шу сабабли бугунги сессияда сизларнинг муҳокаманингизга ташкилий масала қўйилгани бежиз эмас.

Ҳурматли депутатлар!

Ташкилий масалага ўтишдан олдин мен сизнинг эътиборингизни яна бир муҳим масалага — яъни, раҳбарлик лавозими ва бу вазифанинг масъулияти ва мураккаблигига қаратиб, шу тўғрида алоҳида тўхталиб ўтмоқчи эдим.

Ҳеч шубҳасиз, бугун биз янги тараққиёт босқичига кўтарилаётган бир пайтда, ҳаёт шиддат билан ўзгариб, ён-атрофимиздаги ички ва ташқи вазият кескинлашиб, олдимизда турган вазифалар кўнаиб, муаммолар мураккаблашиб бораётган ҳозирги шароитда — хўжалик ёки туманда бўладими, вилоят ёки республика миқёсида бўладими, қаерда бўлмасин — биринчи раҳбарга қўйилаётган талаб ошиб бораётгани ҳақида гапириб ўтириш ортиқча, деб биламан.

Ўйлайманки, бу ҳақиқатни бугунги кунда ҳаммамиз яхши англаб олмоқдамиз.

Биз раҳбар одамнинг қандай фазилатларга, қандай хусусиятларга эга бўлиши ҳақида кўп гапирамыз. Бу масала барча мажлисларда, анжуманларда, турли фикр алмашувларда асосий мавзу бўлиб, диққатимиз марказида тургани ҳам бежиз эмас.

Раҳбарнинг фазилати, аввало, унинг одамларга муносабатида, одамларни рози қилиш, уларга ғамхўрлик, меҳрибонлик кўрсата олиш қобилиятида намоён бўлади. Бу баландпарвоз гап эмас. Раҳбар киши эл-юртнинг дарду

ташвиши билан, шу ташвишларни имкон қадар осон қилиш ва енгиллатишни ўйлаб яшаши, одамларни ҳимоя қилишга доимо тайёр туриши, бир сўз билан айтганда, халқнинг дардини ўз дарди, деб билиши керак.

Шу билан бирга, ҳар қайси раҳбар қатъиятлилик, талабчанлик, керак бўлса, қаттиққўллик хусусиятларига эга бўлиши лозим. Ҳаёт олдимизга қўяётган кўпдан-кўп муаммоларни вақтида ечиш ҳақида муттасил қайғуриш, бу йўлда кечани кеча, кундузни кундуз демай, ўз ҳаловатидан воз кечиб, бошлаган ишини охирига етказмагунича тиним билмаслик — бу ҳам ҳар қандай раҳбарга қўйиладиган ҳаққоний талаб, десак асло бўлмайди.

Ўзини етакчи, деб ҳисоблайдиган раҳбар ҳақиқатан ҳам том маънодаги етакчи бўлиши керак. Бошқача айтганда, раҳбар одам бошқалардан кўра узоқни кўра билиши, бошқалардан кўра кўпроқ нарсаларни англаши, нафақат бугунги кун, балки эртанги кун муаммолари устида бош қотириши зарур.

Биз кўпинча, раҳбар ақлли, доно, билимдон бўлиши керак, деб ҳисоблаймиз. Албатта, бу хусусиятлар керак, лекин бугунги кунда уларнинг ўзи етарли эмас. Нега деганда, инсон ақлли, доно ва билимдон бўлиши мумкин, лекин у ҳаётда ёниб яшамаса, ҳаммаси бекор.

Бу фикрга қўшимча қилиб шуни айтмоқчиманки, бугунги кунда раҳбар фақат ўзи ёниб қолмай, унга кўз тикиб, ундан кўп нарсани кутиб турган халқни ҳам ёндира олиши зарур.

Мен ёндириш деганда, авваламбор, одамларни бирлаштиришни, одамларни бошқаришни, уларни юксак мақсадлар сари сафарбар этишни назарда тутаман.

Яъни, раҳбар эзгу мақсад-муддаоларга, олижаноб режаларга эришиш учун одамларни ўз ортидан эргаштира билиши керак.

Раҳбар учун зарур бўлган яна бир муҳим фазилат шундан иборатки, у халқ билан тил топиша олиши лозим. Раҳбар энг мураккаб, энг қийин вазиятларда ҳам одамларни кўндириши, уларни баъзи бир ноҳўя йўллардан,

хатти-ҳаракатлардан қайтариши ва ўз атрофида соғлом вазият, соғлом иқлим барпо этиши даркор.

Бунинг учун раҳбар албатта катта маҳоратга, худо ато этган ўзига хос, ўзига мос фазилатларга эга бўлиши зарур.

Ким қандай тушунади — билмадим, лекин, менинг фикримча, раҳбарнинг аввало истараси иссиқ бўлиши керак.

Истараси иссиқ дегани, бу — унинг одамларга қўнгли очиқ бўлиши демакдир. Яъни, раҳбар жуда ортиқча сирли бўлмаслиги, бағрикенг ва кечиримли бўлиши лозим. Ва керак бўлса, мени кечирасизлар-у, очиқ айтишим керак, у қандайдир файзли бўлиши зарур.

Яъни, раҳбарнинг атрофидаги муҳит, маънавий иқлим одамларни ўзига қаратиши, ўзига жалб эта олиши керак.

Албатта, бундай хусусият ва фазилатларга эга бўлган шахсни топиш қийинлигини, бу ҳозирча биз учун фақат истак бўлиб қолиши ҳам мумкинлигини мен яхши тушунаман.

Лекин ҳар қайси раҳбар ана шу талабларга интилиши, ана шу фазилатларга муносиб бўлиш учун ўзини доимо қийнаб яшани, унга ишонч билдириб, масъул лавозимга кўтарган халққа ҳамиша сидқидилдан хизмат қилиши, керак бўлса, шу йўлда жонини ҳам фидо этишга тайёр туриши даркор.

Мана, раҳбарликнинг содда ва ҳаётий фалсафаси.

Мен бундай хусусиятларнинг бошқа миллат ва элатларга нечоғли хослиги ҳақида аниқ бир нарса деёлмайман, лекин бизнинг халқимиз ва миллатимиз учун ана шундай етакчилар доимо керак бўлган.

Бундай раҳбар-етакчилар энг оғир синов дамларида халқнинг куч-қудратини, унинг нималарга қодирлигини намойиш этишда бош-қош бўлганлар.

Бу гаплар қандайдир умумий, баландпарвоз гаплар эмас. Эътибор берсангиз, биз бу ҳақиқатни тасдиқлайдиган воқеаларга деярли ҳар қадамда дуч келишимиз мумкин.

Бизнинг аксарият кўпчилигимизга хос бўлган, бизни заиф қиладиган бир хусусият, аниқроғи, бир камчилик борки, шу ҳақда ҳам тўхталиб ўтмоқчиман.

Айтайлик, бирон маҳалла ёки хўжалик, ё бўлмаса, бирон ташкилотнинг иши орқага кетса, шу жойдан файз-барака кўтарилса, одамларнинг кайфияти ёмонлашса, бунинг асосий сабаби — шу ерда бепарволик ва ундан ҳам баттари — лоқайдлик авж олганида десак, ўйлайманки, ҳеч қандай хато бўлмайди.

Мана шундай қараш оқибатида жойларда муаммолар ечилмайди, имконият бўлатуриб, иш жойидан силжи-майди. Бир қарасангиз, бунинг учун шароит ҳам, куч ҳам бор, лекин сафарбарлик йўқ, масъулиятни ўз бўйнига олиб, жон куйдирадиган одам йўқ.

Шу жойда яшайдиган одамлар билан, жамоатчилик билан гаплашсангиз, улар ҳам шу ҳақиқатга иқрор бўлади. Уларнинг афсус билан, ўша пайтда бизнинг кўзимизни очиб берадиган, шу мақсад йўлида ёндирадиган, бирлаштирадиган бир одам топилмади-да, деб айтишларига кўп гувоҳ бўлиш мумкин.

Ана шундай раҳбарларни — бугун замон талаб қилаётган хусусиятлар соҳиби бўлган одамларни топиш, танлаш ва уларни етакчилик лавозимига қўйиш — менинг зиммамдаги энг оғир вазифа.

Очиқ айтишим керак, замонавий билимларга эга бўлган, мустақил фикрли янги авлод кучга кириши, вояга етиши билан бу масалани ечиш нисбатан осон бўлади.

Бугун униб-ўсиб келаётган ёшларимиз орасида мана, мен борман, деб майдонга, минбарга чиқаётган йигит-қизлар сафи тобора кенгайиб бормоқда. Бу барчамизга қувонч ва ишонч бағишлайди, албатта.

Лекин ҳозирги пайтда олдимизда турган долзарб ва мураккаб масалаларни ечиш учун шундай одамларни топиш, уларга суяниш, таяниш, халқимизнинг ишончини оқлаш учун ҳал қилувчи лавозимларга қўйиш — такрор айтаман, ғоят оғир ва масъулиятли вазифа бўлиб турибди.

Сурхондарё вилояти ҳокими бўлиб ишлаб келган Бахтиёр Олимжонов фаолияти ҳақида гапирадиган бўлсак, вилоятга етакчилик қилган даврида, афсуски, унинг тим-

солида раҳбар учун ниҳоятда зарур бўлган мана шу фазилатлар намоён бўлмади.

Менинг ортимда шунча одам умид билан қараб турибди, деб ўзини қаттиқ қийнаш, жон куйдириш, қатъиятлик, керак бўлса, ишни барбод қилган шахсларнинг ёқасидан маҳкам тутиб, юз-хотир қилмасдан аччиқ гапларни уларнинг юзига айтиш каби муҳим фазилатлар етишмади, десак бу ҳам тўғри бўлади.

Маълумки, Сурхон аҳли не-не раҳбарларни кўрган, қанчасига тарбия берган, ардоқлаган. Бу эл шу замин учун ҳаёлот хизмат қилган қанча етакчиларни ҳозир ҳам чуқур ҳурмат-эҳтиром билан эслаб юради.

Эътибор берган бўлсангиз, ўз вақтида Сурхондарёнинг бир қанча вакиллари вилоятга биринчи раҳбар қилиб ҳам кўйдик. Четдан ҳам қанча раҳбар келиб ишлади.

Халқ уларнинг фаолиятига катта умид ва ишонч билан, мана энди ўзгариш бўлади, мана энди ишлар юришиб кетади, деб қаради. Жойларда, воҳанинг узоқ-яқин қишлоқларида мана шундай умидли гурунглار бўлганини мен ўзимга яхши тасаввур қиламан.

Вилоятнинг олдинги биринчи раҳбарининг маҳаллийчиликка берилиб кетгани, эскидан қолган уруғ-аймоқчилик, қабилачилик иллоти ишга тўғаноқ бўлиб, одамлар кайфиятига салбий таъсир кўрсатганини ҳисобга олиб, Олимжоновни шу лавозимга олиб келган эдик.

Айтиш керакки, биринчи йили иш ёмон бўлмади, баъзи соҳаларда ижобий ўзгаришлар ҳам кўзга ташлангандек бўлди. Буларни айтмасак, албатта, адолатсизлик бўлади.

Лекин Сурхондарёнинг ҳақиқий салоҳиятини очиш учун вилоятда мавжуд катта имкониятлар ишга солинмаганини, вилоят ҳокимига ўзи ҳам ёниб, ўзгаларни ҳам ёндириб яшаш фазилати етишмаганини инobatга олсак, унинг фаолиятини, афеуски, ижобий баҳолаб бўлмайди.

Кадрли дўстлар!

Юқорида айтилган фикрлардан келиб чиққан ҳолда, мен сизларнинг эътиборингизга бугунги сессиянинг асосий масаласи билан боғлиқ таклифни киритмоқчиман.

Шу пайтгача Сурхондарё вилояти ҳокими вазифасида ишлаб келган Олимжонов ўз фаолиятида йўл қўйган камчилик ва нуқсонларни эътироф этиб, эгаллаб турган лаъвозимидан озод қилишни сўраб ариза ёзган.

Шу муносабат билан мен Олимжоновнинг аризасини қондириш ва уни вилоят ҳокими вазифасидан озод қилиш масаласини овозга қўйиб, сизлардан ўз муносабатингизни билдиришингизни сўрайман.

Биз вилоят ҳокими вазифасига номзод танлашда Сурхондарёнинг ўзига хос шароитини, бу ердаги бугунги вазиятни ҳисобга олиб иш кўрдик.

Вилоят оқсоқоллари ва фаоллари билан атрофлича маслаҳатлашдик. Билдирилган барча таклиф ва истақларни инобатга олиб, Сурхондарё халқини, бу ернинг шарт-шароитини яқиндан биладиган Тошмирзо Қодиров номзодини вилоят ҳокими вазифасига тавсия этишга қарор қилдик.

Ҳурматли депутатлар!

Ўйлайманки, ҳозир сизлар билан сайлаб олган янги раҳбар кейинги йилларда йўл қўйилган камчилик ва нуқсонлардан тўғри хулоса чиқариб, Сурхон элининг бошини қовуштириб, сизлар билан елкама-елка туриб ишлайди.

Юрт учун, халқ учун ўзи ҳам ёниб яшайди, сизларни ҳам шунга даъват этади. Керак бўлса, ибрат ва намуна кўрсатиб, одамларни ўз ортидан эргаштиради.

Вилоят раҳбари ана шундай фидойи, ана шундай жонкуяр бўлгандагина Сурхон воҳасининг обрў-эътиборини, қадимий шуҳратини қайта тиклаш, кўзлаган барча олижаноб мақсадларимизга эришмоғимиз мумкин.

Ана шу йўлда барчангизга сиҳат-саломатлик, омад ва муваффақият тилайман.

*Халқ депутатлари Сурхондарё вилоят кенгашининг навбатдан ташқари сессиясида сўзланган нутқ,
2002 йил 21 февраль*

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ ИСЛОМ КАРИМОВНИНГ АМЕРИКА ҚЎШМА ШТАТЛАРИГА РАСМИЙ ТАШРИФИ АРАФАСИДА ТОШКЕНТ АЭРОПОРТИДА ЖУРНАЛИСТЛАРГА БЕРГАН ИНТЕРВЬЮСИ

Ўзбекистон делегациясининг Америка Қўшма Штатларига бу галги расмий сафари аввалги ташрифлардан, албатта, катта фарқ қилади. Бу ташриф Америка Қўшма Штатлари билан алоқаларимиз ҳамда муносабатларимизнинг мустаҳкамланишида, уларни янги босқичга кўтаришда бурилиш нуқтаси бўлиб қолади, десак, хато бўлмайди, деб ўйлайман.

Авваламбор, Ўзбекистон делегациясининг бу мамлакатга расман таклиф қилиниши, шак-шубҳасиз, Америка Қўшма Штатларининг Ўзбекистонга қизиқиши ортиб бораётганидан далолат беради. Ташриф дастуридан нафақат АҚШ Президенти Жорж Буш билан учрашув, балки мамлакатнинг сиёсати, иқтисодиёти, бошқа кўнлаб соҳалари бўйича етакчи арбоблари билан музокаралар, суҳбат ва фикр алмашувлар ўрин олгани ҳам бунинг ёрқин тасдиғидир.

Расмий ташриф давомида олтига ҳужжат имзоланиши кўзда тутилмоқда. Жумладан, Америка Қўшма Штатлари ва Ўзбекистон Республикаси ўртасида стратегик шериклик, такрор айтаман, стратегик шериклик алоқаларини ўрнатиш ва ҳамкорлигимиз асослари тўғрисида янги ҳужжат—Декларацияни имзолашга тайёргарлик кўрилмоқда.

Стратегик шериклик нима дегани? Бу—иккала мамлакат ўртасидаги алоқаларни мутлақо янги босқичга кўтариш, стратегик аҳамиятга молик бўлган алоқаларни йўлга қўйиш, демакдир. Бундай муносабатларни, истиқболда Ўзбекистон манфаати йўлида янада мустаҳкам алоқаларни ўрнатиш учун янги имкониятлар очиб берадиган ҳам-

корлик моҳиятини халқимиз яхши тушунади ва унинг маъно-мазмунига, келтирадиган нафига муносиб баҳо беради, деб ўйлайман.

Агар ана шу қабул қилинажак Декларациядаги сиёсий ва ҳарбий-техник масалалар, иқтисодий ва ижтимоий масалалар ҳақида гапирадиган бўлсак, бир нарсани алоҳида таъкидлаб ўтмоқчиман. Яъни, Декларацияда хавфсизлик масаласига доир шундай нуқталар борки, уларда агар АҚШ ёки Ўзбекистонга қайси бир куч ёки давлат қандайдир хавф етказадиган бўлса, бу хавфга қарши биргалашиб зарба бериш, биргаликда курашиш кўзда тутилган. Бу позиция бизнинг мақсад-муддаоларимизга мос бўлиб, бошқача айтганда, чегараларимизнинг дахлсизлигини таъминлашга қафолат беришдир.

Мен бир вақтлар, ҳали Афғонистонда антитеррор ҳаракатлари бошланишидан олдин, агар бизга, яъни Ўзбекистонга хавфсизлик нуқтаи назаридан кимда-ким қафолат берса, халқимизнинг, юртимизнинг тинчлиги ва осойишталигини таъминлашда ёрдам қўлини узатадиган бўлса, ана шу давлат билан бирга бўламиз, деган фикрни айтган эдим.

Шу жиҳатдан қарайдиган бўлсак, Афғонистондаги воқеаларнинг, остонамиздан, сарҳадларимиздан ёвуз кучларни улоқтириб ташлаш йўлидаги сабъ-ҳаракатларнинг моҳиятини биз, яъни Афғонистонда толиблар ҳукмронлик қилган кейинги беш-олти йил давомида катта хавф остида яшаган ўзбек халқи айниқса чуқур англаймиз. Мана шундай хавф-хатардан бизни халос қилиш, муҳофаза қилишнинг аҳамиятини, ўйлайманки, халқимиз бугун ҳам сезяпти, бунинг маъно-мазмунини, манфаатини эртага янада яхшироқ тушуниб етади. АҚШ билан мен боя айтган янги алоқаларни боғлашимиз, албатта, мана шундай хавфсизлик қафолатини олишга қаратилган.

Ўйлайманки, бу масала Ўзбекистон учун жуда муҳим аҳамиятга эга. Атрофимизда кўплаб хатарли воқеалар рўй бераётгани сабабли мана шундай қафолат олиш халқимиз учун, нафақат бугун яшаётган одамлар, балки, эртанги

кун, болаларимиз келажаги учун ҳам муҳимдир. Бу, турли хавф-хатарлардан халос бўлиб, ҳар томонлама тинч, оёуда ҳаёт қуришимиз учун жуда катта шароит ва имконият деганидир.

Иқтисодий алоқалар тўғрисида гапирганда, бу масалага, албатта, Америка Қўшма Штатларининг иқтисодий салоҳиятини, унинг дунёдаги энг қудратли давлат эканини инобатга олган ҳолда ёндашиш керак.

Мана, ўзингиз ўйланг, Бирлашган Миллатлар Ташкилотига қарийб 190 та мамлакат аъзо бўлса, уларнинг деярли барчаси Америка Қўшма Штатлари билан манфатли алоқалар ўрнатишга интилади. Бу—ҳар қайси давлат, ҳар қайси мамлакат учун жуда муҳим мақсад. Нега деганда, Америка Қўшма Штатларининг катта иқтисодий имкониятлари, айтишлик, инвестиция ажратишда, муайян мамлакат салоҳиятини юксалтиришда, умуман, одамларнинг ҳаётини, турмуш даражасини кўтаришда, бирон бир давлат, керак бўлса мамлакатнинг тараққиётини таъминлашда мана шундай шериклик, мана шундай алоқалар жуда катта туртки бўлади.

Маълумки, биз ҳам иқтисодий ислохотларни янада чуқурлаштириш, фуқаролик жамияти асосларини барпо этиш, инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлаш, давлатимизни демократик давлат даражасига кўтариш, тараққий тонган мамлакатлар ва халқларнинг ҳаёт даражасига етиб боришни ўз олдимизга мақсад қилиб қўйганмиз. Мана шу мақсадларга эришишга, ўйлайманки, Америка Қўшма Штатлари билан алоқалар, ўзаро ҳамкорлик ҳар томонлама кўмак беради.

Бир сўз билан айтганда, агар биз мана шундай шароитлар, мана шундай имкониятларга эришсак, эртанги кунимизни, эртанги ҳаётимизни ана шундай кучли, қудратли давлатга суяниб, таяниб, биргаликда тасаввур этадиган бўлсак, кам бўлмаймиз.

Асосий мақсад шундан иборатки, бизга авваламбор, тинчлик, осойишталик керак, шу билан бирга, янги жамият қуришда кўмак зарур. Кўмак деганимиз — юкни

бутунлай бировнинг елкасига ортиш ёки текин ёрдам олиш дегани эмас.

Янги ҳаёт қуриш, албатта, катта маблағ, катта куч талаб қилади. Янги ҳаёт қуриш учун янги иншоотлар барпо этиш зарур бўлади, одамларнинг яшаш ва турмуш даражасини кўтариш лозим бўлади. Биз кўмак деганда ана шу йўлдаги амалий ҳамкорликни назарда тутамиз.

Мана шундай кўмак олишга, иншооллоҳ, албатта, эришамиз.

Бир сўз билан айтганда, бу ташрифдан бизнинг умидимиз жуда катта ва унинг аҳамиятини халқимиз тўғри тушунади.

2002 йил 11 март

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ПРЕЗИДЕНТИ ИСЛОМ КАРИМОВНИНГ
АМЕРИКАЛИК ИШБИЛАРМОНЛАР БИЛАН
БЎЛГАН УЧРАШУВДА СЎЗЛАГАН НУТҚИ**

Хонимлар ва жаноблар!

Сизлар билан учрашиб турганимдан беҳад мамнунман. Сизларга, мана шу залда тўпланган барча-барчага Ўзбекистоннинг дўстлари сифатида мурожаат этишга ижозат бергайсиз.

Шуни айтмоқчиманки, мен, шубҳасиз, бу учрашувга алоҳида тайёргарлик кўрганман. Аммо бугун бу ерда кўриб турганларим, умуман ҳис қилаётган туйғуларим бутун тайёргарликни, режаларни ўзгартириб юборди. Бугун мен ўзимнинг аввалдан ёзиб қўйилган тезисларимдан фойдаланмоқчи эмасман.

Аввало мана шу минбардан туриб, йиғилиш раисига ва учрашув қатнашчиларига ўз миннатдорлигимни билдирмоқчиман. Бу ерда эшитган сўзларим мени бағоят тўлқинлантириб юборди, мен учун бутунлай бошқача, янги бир муҳитни вужудга келтирди.

Мен бир инсон, раҳбар, сиёсатчи сифатида биринчи бор нутқ сўзлаётганим йўқ. Айни пайтда, шуни айтмоқчиманки, мен ҳозир ҳақиқатан ҳам ҳаяжондаман ва сизлар менинг бу ҳолатимни тўғри тушунасизлар, деб ўйлайман.

Албатта, бугун мен Америка — Ўзбекистон савдо палатаси, ишбилармонлик доиралари вакиллари, Американинг етакчи компаниялари раҳбарлари билан учрашимни билардим. Аммо мен бу ерда таниқли сенатор Браунбэрни, бошқа конгрессменларни учратишимни кутмаган эдим. Шунингдек, АҚШнинг мен сидқидилдан ҳурмат қиладиган ижтимоий-сиёсий доиралари вакиллари ҳам бу ерда кўраман деб ўйламаган эдим.

Шунинг учун бугунги учрашувимиз янада муҳим аҳамият касб этаётганидан гоят мамнун эканлигимни яширмайман.

Мен сизларга Ўзбекистонга нисбатан илиқ муносабатингиз учун, мамлакатимиз билан янгича муносабатлар ўрнатиш мақсадида қилаётган саъй-ҳаракатларингиз учун самимий миннатдорлик билдираман.

Сизларнинг мана шу илиқ муносабатингизни Ўзбекистонга қайтгач, бугун халқимизга, бутун жамиятимизга албатта етказаман. Айни пайтда шуни айтмоқчиманки, ўзбекистонликлар Қўшма Штатларда мени яхши кутиб олишингизга ишонишган. Аммо бугунги учрашувимиз америкаликларнинг бизга бўлган алоҳида муносабати биз кутгандан ҳам зиёда эканидан далолат бериб турибди. Ўйлайманки, ўзбек халқи бунинг учун сизлардан миннатдор бўлади.

Қадрли дўстлар!

Мен мамлакатингизга ташрифим мобайнида кўп учрашувларда қатнашдим. Бугун ҳам, жумладан, бир қатор вазирликлар вакиллари билан, қишлоқ хўжалиги вазири Венеман хоним, Молия вазири жаноб О'Нил, давлат департаменти раҳбари жаноб Пауэлл билан учрашувлар бўлиб ўтди. Жоунс хоним ва бошқа расмий кишилар билан мулоқотлар ўзининг сермазмунлиги, амалий таклифлар, фикр ва мулоҳазаларга бой бўлгани билан менда чуқур таассурот қолдирди. Сизларга АҚШ Президенти жаноб Буш билан учрашувимиздан олган таассуротларимни сўзлаб бермоқчиман. Мен, табиийки, кўп маротаба унинг телевидение орқали чиқишларини кўрганман, тинглаганман, у ҳақда ўқиганман, аммо Қўшма Штатлар Президенти билан бевосита учрашувдан олган таассуротим кутганимдан зиёда бўлди.

Америка Қўшма Штатлари террорчиликка қарши курашдек масъулиятли вазифани амалга ошираётган бир пайтда унга айнан шундай Президент йўлбошчилиқ қилиши керак, деб ҳисоблайман.

Бугунги имкониятдан фойдаланиб яна бир марта таъкидламоқчиманки, Ўзбекистон билан Қўшма Штатлар ўртасидаги муносабатлар 11 сентябрдан кейингина бошлангани йўқ. Бизнинг муносабатларимиз 10 йиллик тарихга эга. Алоқаларимиз йилдан-йил ривожланиб келди. Аммо шунга айтиш лозимки, 11 сентябрь воқеалари ўзaro муносабатларимиз динамикасини танқидий нигоҳ билан қайта кўриб чиқиш учун, Американинг Ўзбекистонга, умуман Марказий Осиёга бошқача нигоҳ билан қараши учун муҳим омил бўлди.

Албатта, бўлиб ўтган воқеалар ҳақида ҳали кўп ёзишди ва гапиришди, балки кўплаб китоблар битилади, аммо мен бу ўринда бир фикрни қайд этмоқчиман. Бу фикр шундан иборатки, 11 сентябрь воқеалари кўпларнинг ҳақиқий қиёфасини, сўзда эмас амалда кимнинг ким эканини очиқ кўрсатиб берди.

Бу ҳол Афғонистондаги антитеррор операциясининг биринчи, яъни тайёргарлик босқичи якунлангандан сўнг вужудга келди. Кейинроқ коалицияга қўшилиш, Қўшма Штатларнинг ҳамкори ва иттифоқчиси бўлиш ниятида юрганлар кўп бўлди. Лекин ўша пайтда вазият бошқача эди.

Афғонистондаги операция бошланишидан бир ҳафта олдин содир бўлган воқеаларга қайтадиган бўлсам, 4 октябрь куни Давлат котибининг ўринбосари жаноб Болтен билан, 5 октябрь куни эса жаноб Рамсфельд билан учрашдим. Операция бошланишига бир ҳафта қолган эди. Қўшма Штатларни қўллаб-қувватловчилар унчалик кўп эмас эди. Биз антитеррор операцияларини қатъийлик билан қўллаб-қувватлашга қарор қилдик. Ўшанда жаноб Рамсфельд билан учрашиб, бу қароримизни билдиргач, халқимизга мурожаат этиб, одамларимизни Америка Қўшма Штатларини қўллаб-қувватлаш энг тўғри йўл эканлигига ишонттира олдим. Шунга қайд этиш лозимки, бу фикримни халқимиз маъқуллади.

Сизга тушунарли бўлиши учун шунга эслатишим керакки, Ўзбекистон аҳолисининг 85 фоизи ислом динига

эътиқод қилади. Бундай шароитда АҚШнинг операциясини қўллаб-қувватлаш бўйича, минтақамиздаги вазиятни инобатга олиб фикр юритганда, қатъий қарор қабул қилиш осон эмас эди. Айниқса, шуни эътиборга олишнингизни истар эдимки, биз тилини тушунадиган мамлакатлар телеканаллари, яъни, рус тилидаги каналлар ҳақида кунни 24 соат мобайнида “Толибон”нинг ўн минг кишилик энг сара қўшини Ўзбекистон чегарасида турганини ҳадемай чегарани бузиб кириши, Ўзбекистонда уруш бошланиши ҳақида тинимсиз гапирар эди. Буларнинг барчаси Афғонистондаги операция бошлангунга қадар содир бўлган эди. Одамлар Ўзбекистондан қочмоқда, Тошкентга бориш хавfli, дейиларди. Ҳамкасбларим ичида менга кўнғироқ қилиб: “Нима қилаяпсиз ўзи?” деганлари ҳам бўлди...

Бизнинг антитеррор операциясини қўллаб-қувватлаш ҳақидаги қароримиз, албатта, катта таваккалчилик эди. Айни пайтда бу операцияга бошқача муносабатда бўлганларни ҳам тушуниш мумкин, чунки ўша пайтда ҳеч ким мазкур операция оқибатларининг қандай бўлишини билмас эди. Бугун шуни айтмоқчиманки, агар ўша кун яна қайтиб келса, мен яна худди шундай қарор қабул қилган бўлардим. Бунга ишончим комил.

Бугун энди шуни очиқ-ойдин айтиш мумкинки, ордан ўтган вақт ичида содир бўлган воқеалар яна бир бор бизнинг ҳақ эканлигимизни тасдиқлади. Ўзбекистон мана шундай вазиятда ҳақиқий дўст эканлигини, таъбир жоиз бўлса, Қўшма Штатларнинг Марказий Осиёдаги таянчи бўла олишини исботлади. Биз бундан бирон-бир конъюнктуравий манфаат кўзлаган эмасмиз, ҳеч ким билан савдолашганимиз ҳам йўқ. Хабарингиз бор, айрим газеталар ва эшиттиришларда Қўшма Штатлар гўё бизга 8 миллиард доллар ажратгани тўғрисидаги хабарлар тарқатилди. Бу хабарлар тўғри бўлса, қани ўша 8 миллиард доллар? Қўшнилариимиз мен билан учрашганларида “АҚШдан 8 миллиард олибсиз, бир оғиз айтиб ҳам қўймайсиз-а”, дея киноя қилишади. Мен уларга шарқона лутф би-

ни "ҳозирча беришгани йўқ, эҳтимол, Сизларга 8 эмас, 10 миллиард доллар беришар", дея жавоб қиламан.

Шуни айтмоқчиманки, 11 сентябрь ва ундан кейинги воқеалар дунёни буткул ўзгартириб юборди ва бугунги кунда террорчиликка қарши кураш масаласига жаҳондаги деярли барча етакчи мамлакатларнинг муносабати ўзгарди. Лекин антитеррор операцияси бошланиши арафасида аҳвол ўзгача эди. Шу ўринда биз нима учун бу операцияга қўшилганимизнинг асл сабабини ойдинлаштириб ўтишни истар эдим.

Ушбу фурсатдан фойдаланиб, яна бир бор таъкидламоқчиманки, Америка Қўшма Штатлари бошқалар урда-дай олмаган ишни, яъни халқаро терроризмга зарба бериш, уни таг-томири билан йўқотишга киришган эди ва ҳозир буни амалга оширмоқда. Биз сўнгги 3-5 йил ичида шаллий террорчилик таҳдиди остида яшадик. Уларга ёлғиз қарши туриш қийин эди. Сизлардан яширмайман — биз кўнчиликка мурожаат этганмиз. Номларини санаб ўтиришга ҳожат йўқ.

1999 йили Тошкентда портлашлар содир бўлди. Ўша мудҳиш воқеаларни ёдингизга солмоқчиман. Террорчилар бир йил мобайнида Ўзбекистон Президентига суиқасд уюштиришга тайёргарлик кўришган. Диний ақиданарастлар ва террорчилар гуруҳлари бир неча марта Ўзбекистон, Қирғизистон ва бошқа республикалар ҳудудига суқилиб киришди. Бу воқеаларга бутун дунё гувоҳ. Президентни йўқ қилишга мўлжалланган динамит солинган машина портлаганида мен тахминан 150 метр нарида эдим. Вазирлар Маҳкамасининг биноси деярли вайрон бўлди. Буларнинг барчаси — ҳақиқат. Борди-ю мenden "Нима сабабдан Қўшма Штатларни қўллаб-қувватлаяпсиз?", деб сўрашса, бугун шундай жавоб берган бўлардим: улар бошқалар қилмаган ишни қилди. Улар бизни ана шундай таҳдиддан халос этди. Бизнинг ҳаракатларимизда ҳеч қандай гаразли мақсад йўқ. Зеро, терроризм хавфини баргараф этишда бизнинг манфаатларимиз Америка Қўшма Штатлари манфаатларига тўла мос келади. Шунинг учун биз Америка

Қўшма Штатларининг Марказий Осиёда тинчлик ва барқарорликнинг таянчи бўлишига тарафдормиз.

1989 йили совет қўшинлари Афғонистондан чиқиб кетгач, АҚШ нафақат Афғонистонга, балки бутун Марказий Осиё минтақасига деярли қизиқмай қўйди. Фикримча, бугун ҳамма бунинг катта хато бўлганини тушуномқда. Тарих шуни кўрсатадики, ҳеч қаерда бўшлиқ бўлмайди. Қаерда бўшлиқ пайдо бўлгудай бўлса, у вужудга келган вазиятдан фойдаланиб қолишга интилувчи кучлар томонидан тўлдирилади. Афғонистонда ана шундай бўшлиқ пайдо бўлган эди. Оқибатда уни бу мамлакатни терроризм ва наркобизнес полигонига айлантирган экстремистик ақидапарастлар тўлдирди. Улар нафақат Америка Қўшма Штатларига, балки бутун дунёга таҳдид сояди. Шу боис биз АҚШга террорчиликка қарши курашда ёрдам бердик, ҳозир эса бу курашни ниҳоясига етказиши учун ёрдам беришда давом этмоқдамиз. Бугун мен АҚШ Президентига бу курашда охиригача у билан бирга бўлишга ваъда бердим. Ўйлайманки, сўзимни халқим қўллаб-қувватлайди — биз охиригача сиз билан бирга бўламиз.

Сафаримиз давомида қаерда бўлмайин, олдимга одамлар келиб, Қўшма Штатларга кўрсатган ёрдამимиз учун миннатдорлик билдирмоқда. Мен эса, ўз навбатида, бутун америкаликларга ўзбек халқига, Ўзбекистонга, Марказий Осиё халқларига кўрсатган ёрдამингиз учун миннатдорлик билдирмоқчиман. Ушбу минбардан туриб айтган сўзларимни америкаликларга етказишингизни сўрайман.

Шуни айтмоқчиманки, Қўшма Штатларда вужудга келган вазиятдан оқилона фойдаланмаганимизда, Ўзбекистон Президенти сифатида унинг тақдири учун нотўғри йўл тутган бўлар эдим. Яна шуни айтмоқчиманки, бугунги вазиятдан, мамлакатларимиз ўртасидаги муносабатларнинг бугунги даражасидан демократия, бозор иқтисодиёти билан боғлиқ ислохотлар йўлида, бизнес ва ҳамкорликни ривожлантириш йўлида фойдаланмасак ҳам тарих олдида кечирилмас иш бўлади.

Бу ўринда шуни назарда тутаманки, Ўзбекистондаги бизнес фаолиятингиз муваффақиятли бўлиши учун биз барча шарт-шароитни яратиб берамиз.

Жоунс хоним Ўзбекистонда бизнес учун барча имкониятлар яратилган, деганда тамомила ҳақ эди. Лекин, айни пайтда, сизга ваъда бераманки, бу борада Ўзбекистонда муаммо туғилгудек бўлса, беғараз ёрдам беришга тайёрман.

Ижозатингиз билан Мустақиллигимизнинг 10 йили давомида эришган ютуқларимиз ҳақида қисқача маълумот бермоқчиман. Биз шунга эришдикки, Ўзбекистонда ислохотлар жараёни энди ортга қайтмайди. Бугун бизни ҳатто тўқсонинчи йиллар билан ҳам солиштириб бўлмайди. Биз амалда бозор иқтисодиётининг ҳуқуқий асосини ярата олдик, давлат мулкани хусусий, тижорат мулкига айлантира олдик. Энг муҳими шундаки, биз ёшлар билан ишламоқдамиз. Фахрланишимизга асос бўладиган ишларимиздан яна бири шуки, биз лицейлар, коллежлар қуряёмиз, таълим тизимини тубдан ўзгартирдик.

Яна бир бор бугун айтган гапларимни такрорлайман: ҳа, мен шу ёшимда ўз давримнинг маҳсулиман. Лекин сиз коллежлар, олий ўқув юртларини битираётган ёшларимизга боқинг. Америкада, Европада ўқиётган ёшларимизни кўринг. Улар бугун бутунлай ўзгача фикрлайди. Баъзан мени ўринли танқид қилиб, ислохотлар ёки демократия хусусидаги камчиликларни кўрсатишар экан, бунга жавобан дейманки, бир оз сабр қилинг. Бу ёшлар сафимизга қўшилмоқда, ўз зиммасига масъулият олмоқда. Улар эса демократия борасида, эркинлик борасида худди сиз каби фикрлайди. Шунинг учун мен ишонч билан айтаманки, мана, кўрасиз, эрта-индин орамизда ҳозиргидай фарқ қолмайди.

Жаноб Буш билан Ўзбекистон истиқболи хусусида фикр алмашар эканмиз, у мен билан демократия хусусида гоаят назокатли суҳбат қурди, хусусан, замонавий дунёда яшашни истовчи ҳар қандай давлат учун шарт бўлган инсон ҳуқуқлари, демократик қадриятлар, ахборот эркинлигига оид масалаларни қай тариқа ҳал этаётганимиз

билан қизиқди. Унинг ниҳоятда латиф муомаласи мени лол қолдирди. Шунга имоним комилки, мен билан ҳамма шундай сўзлашганда эди, Ўзбекистонда демократия янада кенгроқ қарор топган бўларди.

Бизнес истиқболларига келсак, шунга айтмоқчиманки, Ўзбекистон улкан имкониятлар мамлакатидир. Ишончим комилки, Америка бизнеси Ўзбекистонда кенг қулоч ёйишига барча асослар бор.

Имзоланган ҳужжатлар, хусусан, стратегик аҳамиятга молик ҳужжатларга келсак, жаноб Мердок бу хусусда сўзлади, жаноб Росол эса қишлоқ хўжалиги машинасозлигини ривожлантириш ҳақида гапирди. Кўрилган масалалар ниҳоятда ранг-баранг. Уран саноати тараққиёти, қайта ишлаш тармоқлари, қишлоқ хўжалигининг ривож масалалари бўйича ҳам фикрлашдик. Бозор инфратузилмасини ривожлантириш борасида АҚШдан умидимиз катта. Биз ўз банкларимизни сиз уларнинг акционерлари бўлишингиз учун очиб беришга тайёرمىз. Биз коммуникатив ресурслар соҳасида ўз имкониятларимизни таклиф этишга тайёرمىз. Шунга айтишим керакки, бу борада Ўзбекистоннинг салоҳияти катта. Ишонаманки, биз Тошкентда қайта учрашганимизда Америка—Ўзбекистон Савдо палатаси сизга Ўзбекистонда барча қулайликларни яратиб берган бўлади. Ўйлайманки, бу ҳам вазифасига киради.

Бугун жаноб Браунбек менга АҚШ бўйлаб сайр қилишни, мен билан кўришиш истагида бўлган америкаликлар билан учрашишни таклиф қилди. Имкони бўлганда эди, бу таклифни мамнуният билан қабул қилардим. Бу билан нима демоқчиман. Мен бу ерда учратган кўп одамлар чехрасида уларнинг Ўзбекистонга самимий муносабатини кўрдим. Ўз навбатида, мен Ўзбекистон вакили, Президенти сифатида халқимнинг фикрини ифодалар эканман, сизларни ҳам бетакрор диёримизнинг бағрикенг одамлари билан суҳбатлашиш, ноёб осори атиқалари билан танишиш, гўзал табиатидан баҳраманд бўлишга даъват этаман.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ ИСЛОМ КАРИМОВНИНГ АҚШНИНГ НУФУЗЛИ ГАЗЕТА ВА ЖУРНАЛЛАРИ МУҲАРРИРЛАРИ ҲАМДА ЖУРНАЛИСТЛАР БИЛАН МУЛОҚОТИ

Ҳурматли жаноблар!

Америка Қўшма Штатларига ташрифим давомида Ўзбекистонимизнинг яқин дўстлари — сизлар билан юзмаюз суҳбатлашаётганимдан гоят мамнунман. Яна шуни ҳам айтмоқчиманки, дунёдаги етакчи мамлакат матбуотининг даргалари сифатида сизларга ҳурмат-эҳтиромимиз ниҳоятда юксак.

Аввало, Америка Қўшма Штатларига ушбу расмий ташрифдан кўзда тутилган мақсад-муддао ҳақида қисқача тўхталиб ўтсам. Маълумки, 11 сентябрь воқеалари бутун инсониятни қаттиқ ғазаблантирди ва қалбларни чуқур дарзага солди, башарият XXI аср вабоси деб аталмиш терроризмни тағ-томири билан йўқ қилиш, бундай ёвуз кучларни қўллаб-қувватлаётган, уларни маблағ, қурол-яроғ билан таъминлаётган ва кўпоровчилик мақсадларида жойларга жўнатаётган марказларни ер юзидан супуриб ташлаш учун кураш эълон қилди.

Кишилиқ тарихида кескин бурилиш ясаган мана шу вазият, айниқса, Америка Қўшма Штатлари етакчилигида антитеррор ҳаракатлари бошлангач, халқаро муносабатларга ҳаётнинг ўзи жиддий ислоҳ киритгани барчамизга аён ҳақиқатдир.

Ўзбекистон мана шундай мураккаб синов дамида Америка халқи билан доимо бирдам бўлди ва, айни пайтда, антитеррор ҳаракатларини ҳам биринчи кундан бошлаб дадил ва астойдил қўллаб-қувватлаб келмоқда.

Бугун Ўзбекистон ва Америка Қўшма Штатлари муносабатлари танқидий нуқтаи назардан қайта кўриб чи-

қилаётган экан, бу — икки мамлакат ҳамкорлигини ҳар жиҳатдан мустаҳкамлашга ва ўзаро манфаатли муносабатларни янги босқичга кўтаришга хизмат этади, десам, ўйлайманки, хато бўлмайди.

Сизларга шунини айтмоқчиманки, ташриф давомида Ўзбекистон билан Америка Қўшма Штатлари ўртасида ўзаро шериклик ва ҳамкорлик асослари тўғрисидаги декларация, шунингдек, илмий-техникавий тадқиқотлар, ядровий материаллар ва технологиялар тарқалишининг олдини олишда ҳамкорлик ҳамда молия соҳасига оид қатор ҳужжатлар имзоланди. Бу ҳужжатлар орасида Ўзбекистон билан Америка Қўшма Штатларининг стратегик шериклиги, ўзаро ҳамкорлиги асослари белгиланган декларация, айниқса, муҳим аҳамиятга эга.

Шу ўринда мен сизларнинг эътиборингизни яқин ўтмишга қаратмоқчиман. 11 сентябрда содир этилган ваҳшиёна, мудҳиш террорчилик тажовузидан кейин инсоният ҳаётига таҳдид солаётган хавф-хатарни бартараф этиш учун биринчи навбатда халқаро террорчилар тайёрлаб келинаётган лагер ва базаларни, марказларни йўқ қилиш ҳаётий заруратга айланди. Нега деганда, Вашингтон ва Нью-Йоркда содир этилган, ҳатто ақлга сиғдириб бўлмайдиган ёвуз ваҳшийлик айнан шундай марказларнинг кирдикори экани, бу хатар ҳеч бир инсон ҳаётини четлаб ўтмаслиги аён ҳақиқат эди.

Башарият террорчилик деган ёвуз бало ўз бошига мислсиз кулфат келтирувчи кучга айланиб кетганини ўз ҳаётида кўриб, унинг мудҳиш ҳамласини ҳис этгач, унга қарши биргаликда курашиш вақти-соати етганини, бу курашдан ҳеч ким четда туриши мумкин эмаслигини англаб етди. Шу тариқа 8 октябрдан 9 октябрга ўтар кечаси Афғонистон ҳудудида жойлашиб олган террорчиларнинг база ва лагерларига дастлабки зарбалар берилди, содда қилиб айтганда, антитеррор ҳаракатлари бошланди.

11 сентябрь воқеаларидан сўнг антитеррор ҳаракатлари бошлангунга қадар ўтган қарийб бир ой мобайнида дунё мамлакатлари орасида ажабтовур бир вазият ҳукм

суриб турди. Демокчиманки, кимдир халқаро коалици-
яда иштирок этишга астойдил бел боғлаганлигини ошко-
ра намоён этса, яна кимдир ўзини тўрт томонга ташлади,
бошқа бировлар олдиндан айтиш қийин бўлган ва келиб
чиқиши эҳтимолдан холи бўлмаган турли хатар ва оқибат-
лардан чўчиб, ўйланиб қолди, яъни умумҳаракатдан ўзини
четга тортди. Бу — инкор этиб бўлмайдиган тарихий
ҳақиқатдир.

Хуллас, антитеррор ҳаракатлари бошланиши арафа-
сида, аниқроғи, 3 октябрь куни Америка Қўшма Штатла-
ри Давлат котибининг ўринбосари жаноб Жон Болтон
Ўзбекистонга ташриф буюриб, икки томонлама музока-
ра олиб борди. Эртаси куни Тошкентга Пентагон раҳба-
ри жаноб Дональд Рамсфельд келди ва биз жаноб Рамс-
фельд билан кенг кўламли масалалар юзасидан маслаҳат-
лашиб олдик.

Ўша куни мен халқимизга мурожаат этиб, бугунги
кунда миллионлаб бегуноҳ инсонларнинг бошига кулфат
солаётган террор балосини жамият ҳаётидан, дунё халқ-
лари ҳаётидан йўқ қилиб ташлаш учун кураш бошланган
бир пайтда Ўзбекистон учун ўз истиқболини кўзлаб ҳара-
кат қиладиган бирдан-бир йўл — антитеррор ҳаракатла-
рини кўллаб-қувватлаш, бу жараён давомида ўз ҳаво ҳуду-
дини Америка Қўшма Штатларининг ҳарбий ҳаво кучла-
ри учун очиб бериш, шунингдек, айрим база ва аэро-
дромлардан фойдаланишга шарт-шароит яратиш эканини
маълум қилдим.

Биз террорчилик деган разил кучнинг даҳшатли баша-
раси билан ўз ҳаётимизда олдинроқ дуч келган халқмиз.
Бу қабиҳ жиноят ўн гулидан бир гули очилмаган, ҳаётдан
орзу-умиди кўп бўлган не-не фарзандларимизнинг ум-
рига зомин бўлганини элимиз, юртимиз ҳеч қачон унут-
майди.

Шунинг учун ҳам Ўзбекистон халқи менинг Баёно-
тимни тўла кўллаб-қувватлади ва биз бирдамлик билан
қарор қабул қилдик. Антитеррор ҳаракатлари учун бу
қарор муҳим аҳамиятга молик эди, албатта.

Биз Америка Қўшма Штатларининг транспорт самолётлари ҳамда вертолётлари қўниши, уларга хизмат кўрсатадиган америкалик мутахассислар, техник ходимлар фаолият юритиши учун Хонобод аэродромини ажратиб, тегишли шарт-шароит яратиб бердик. Бу аэродром, гарчи Тошкент шаҳридан 300 километрча узоқда бўлса-да, Афғонистон сарҳадларига жуда яқин ҳудудда жойлашган.

Бу масалалар икки томонлама келишув асосида ҳал этилган. Биз, ўша вақтда ушбу аэродромнинг қаерда жойлашганини маълум қилиш мақсадга мувофиқ эмас, деб топдик.

Бугунги мулоқотимизда, сизлар тўғри таъкидлаганингиздек, ҳақиқатан ҳам антитеррор ҳаракатлари бошланиши арафасида кўндан-кўп мамлакатлар турлича баёнотлар тарқатишди. Уларнинг орасида, айниқса, Россия Федерацияси сиёсатчилари, жумладан, бу мамлакат қуролли кучлари вакиллари томонидан берилган баёнотлар алоҳида ажралиб туради. Нимага деганда, улар Ўзбекистоннинг тутган йўлига фақат таажжуб билдириш билан чеклангани йўқ, ҳатто, Ўзбекистон Америка Қўшма Штатлари ва ғарб давлатларининг қуролли кучларига ўз ҳудудидан жой берди, эртага бу ҳарбий қисмлар ана шу базалардан ҳаракат бошлаб, Афғонистонга ҳужум қилади, деган фикрларни ҳам кенг ёйишди.

Мен сизларга яна шуни ҳам айтишим мумкинки, антитеррор ҳаракатлари бошланишидан уч-тўрт кун аввал Россия Федерацияси Президенти жаноб Путин билан телефон орқали батафсил суҳбатлашдик. Қисқа қилиб айтганда, Америка Қўшма Штатларининг транспорт самолёт ва вертолётлари қўниши учун аэродром ажратганимиз уларга маълум ҳақиқат эди. Айтиш керакки, Россия Федерацияси Президенти, бу — Ўзбекистоннинг ички иши бўлиб, уни қандай ҳал этиш ўзимизнинг хоҳиш-иродамизга боғлиқ эканини таъкидлади.

Шу ўринда, нега Ўзбекистон айнан шу йўлни тутди, нима сабабга кўра сиз шундай қарор қабул қилдингиз, деган савол туғилиши табиий, албатта.

Очиқ айтиш керак, биз кундан-кунга даҳшатли тус олаётган халқаро террорчилик ва диний экстремизм тинчлик ва осойишталигимизга хавф-хатар солиб турган бир шароитда, ана шу бало билан деярли ёнма-ён яшаб келдик. Айниқса, кейинги тўрт-беш йил давомида бу ёвуз куч Ўзбекистоннинг жанубий сарҳадларига муттасил таҳдид солиб қолмай, кўпдан-кўп қўпоровчилик ҳаракатлари ҳам содир этди. Террорчиларнинг қонли тажовузи 1999 йилда ҳам, 2000 ва 2001 йилда ҳам давом этди. Разилибосқинчилар халқимизнинг тинчлигини, осойишталигини бузиш билан бирга қанчадан-қанча бегуноҳ инсонлар умрига зомин бўлди.

Бунга қадар эса, аввал ваҳҳобийлар, сўнг “ҳизбут-таҳрир”чилар маблағ аямасдан юзлаб ёшларимизни йўлдан уришга, ўзлари томонга оғдириб олишга узлуксиз ҳаракат қилишди. Уларнинг тузоғига илинган ёшлар наинки Афғонистонда, балки Покистонда ҳам жангарилик “илм”идан сабоқ олишди.

Айтиш керакки, бузғунчилар алданган ёшларни диний сабоқ олишга даъват этиб, жангарилар тайёрловчи лагерларда қисқа муддат шундай таълим беришгач, сўнг олти ой мобайнида қўпоровчилик ва террорчиликка ўргатишган.

Бир вақтнинг ўзида худди шундай юзлаб лагерлар фаолият кўрсатганини инобатга олсак, мавжуд хатар нечоғди тез кучайиб борганини тасаввур этиш қийин эмас, албатта.

Ўша даврда Ўзбекистон қандай жиддий хавф билан юзма-юз турганини энди англаган бўлсангиз керак? Шунинг учун ҳам биз Америка Қўшма Штатларини, биринчи навбатда, халқаро террорчиликка қарши курашни ғоят қатъий тарзда қўллаб-қувватладик. Шахсан мен Президент сифатида шундай йўл тутдим, чунки бу кураш менинг манфаатларимга, бутун халқимизнинг, Ўзбекистонимизнинг манфаатларига мос, интилишларимизга уйғун ва ҳамоҳанг эди.

Шу ўринда яна бир ҳақиқатни очиқ айтиш керак, биз қатъият билан шу йўлни тутар эканмиз, ўзга бир мақсадни кўзлаган эмасмиз. Қандайдир манфаат ёки бирон бир наф кўришни ўйлаб, мана шундай қатъият кўрсатганимиз йўқ.

Мана шу вазиятда, Афғонистонда антитеррор ҳаракатлари бошлангунча ва ҳатто ундан кейин ҳам Россия Федерацияси телеканаллари 24 соат мобайнида фақат бир мавзуда уйдирма ёйишди, гўёки мамлакатимизнинг жанубий сарҳадларида, Термиз яқинида толибларнинг ўн минг жангаридан иборат кўшини юртимизга бостириб кириш учун тайёр бўлиб туришибди. Гўёки толибларнинг раҳбари мулла Умар Ўзбекистонга жиҳод эълон қилган эмиш.

Шу фактларнинг ўзи ҳам аҳвол нечоғлик мураккаб бўлганини яққол намоён этади.

Мана шу вазиятда сувни атайлаб лойқалатишдан мақсад — халқимизни саросимага солиб қўйишдан иборат эканини ўзларингиз ҳам англаб турган бўлсангиз керак.

Ўша кезлари менга ақсарият Европа мамлакатларидан телефон қилиб, Ўзбекистонга бормоқчи эдик, тинчликми ўзи, юртингизда уруш бўлмаётганими, деб сўрашгани ҳамон ёдимда. Хуллас, биз мана шу вазиятда қатъий қарор қабул қилдик ва танлаган йўлимиздан қайтмадик. Нега деганда, яна таъкидлайман, бу йўл бизнинг манфаатларимизга мос ва уйғун эди.

Ҳозир қаерга бормайлик, америкаликлар ўша оғир дамларда беғараз қўллаб-қувватлаганимиз учун бизга ташаккур дейишмоқда. Куни кеча Америка Қўшма Штатлари Президенти Буш жанобларига, бир неча йил мобайнида Ўзбекистонга доимий равишда таҳдид солиб келган хавфу хатардан халос этгани учун АҚШдан миннатдор эканимизни маълум қилдим.

Бугунги имкониятдан фойдаланиб, яна бир маротаба ўзимнинг, кўп миллатли халқимнинг номидан шуни айтмоқчиманки, бизни, Марказий Осиёда истиқомат қиладиган инсонларни, бир сўз билан айтганда, башариятни

ер вабосига айланган ёвуз офат балосидан халос этганингиз учун сизлардан бағоят миннатдормиз.

Истиқболдаги муносабатлар ҳақидаги саволга келсак, шунини рўй-рост айтиш керакки, Америка Қўшма Штатлари вакиллари Ўзбекистонда, умуман, Марказий Осиё мамлакатларида мунтазам базалари бўлмаслигини аллақачон маълум қилишган.

Америка Қўшма Штатларининг ушбу минтақадаги фаолияти, биринчи навбатда, антитеррор ҳаракатлари қачон яқун топишига боғлиқ, албатта. Масалага шу нуқтан назардан қарайдиган бўлсак, маълумки, антитеррор ҳаракатларидан кўзда тутилган мақсад – даҳшатли террор машинасини бутунлай йўқ этишдан иборат. Бунинг учун қанча фурсат талаб қилинса, Америка Қўшма Штатлари шунча вақт Ўзбекистонда қолиши мумкин.

Бугунги кунга келиб, вазият шундай тус олдики, бизнинг Америка Қўшма Штатларининг транспорт самолёт ва вертолётлари қўниши учун аэродром ажратишимиз ҳам ёки бўлмаса, антитеррор ҳаракатларига бош қўшишимиз ҳам Россия Федерацияси билан ўзаро келишув асосида амалга ошган, десак бўлаверади.

Умуман, Россия Федерациясида бу масалаларга турлича қараш ва турлича ёндошувлар мавжуд бўлиб, уларнинг орасида Америка Қўшма Штатлари бизнинг сарҳадларимизга туташ ҳудуддаги халқаро террорчиларга қақшатқич зарба берганини тўғри тушунадиганлар ҳам оз эмас. Нега деганда, толиблар ва террорчилар Россия Федерациясига ҳам доимий равишда хавф солиб келган, мамлакатнинг жанубий сарҳадларида нотинчлик келтириб чиқариш хатари узлуксиз ташвиш уйғотиб келарди. Мана шу вазиятда бу тадбир уларнинг ўзига ҳам катта амалий ёрдам бўлди, ҳозир аксарият қўпчилик буни тўғри англаб, антитеррор ҳаракатларини маъқулламоқда. Қолаверса, Россия Федерацияси антитеррор коалициясининг фаол аъзосидир. Шу маънода, айтиш жоизки, бу мамлакатда ҳам Америка Қўшма Штатлари билан Россия Федерациясини бир-биридан узоқлаштирадиган муаммоларга нисбатан

уларни яқинлаштирадиган муштарак масалалар гоёт бе-хисоб, деган фикр шаклланиб бормоқда. Ўйлайманки, Россия Федерацияси Президенти жаноб Путин ҳам худди шундай фикрнинг тарафдоридир.

Шахсан мен, муносабатларнинг мана шундай соғлом ривож топиши мақсадга мувофиқ, деб ўйлайман.

— *Жаноб Президент, Сиз Афғонистонга ниҳоятда яқин жойда, унга қўшни мамлакатда истиқомат қиласиз. Шу маънода, Сизнинг ўз минтақангиз ҳақидаги билим ва тажрибангиз гоёт қимматлидир. Мен шундан келиб чиқиб, сиздан бир масалада фикр сўрамоқчиман. Айтинг-чи, Афғонистонда халқаро тинчликпарвар кучларни жалб этмасдан барқарорлик ўрнатиш мумкинми?*

Шундан келиб чиқадиган иккинчи саволим — АҚШ қуролли кучлари иштирок этмаган тақдирда, тинчликпарвар кучлар ҳаракати кутилган даражада самара берадими?

— Антитеррор ҳаракатларининг биринчи босқичи муваффақиятли яқун топганига бугун барчамиз гувоҳ бўлиб турибмиз.

Таъкидлаш жоизки, ушбу ҳаракат юксак даражада ниҳоясига етказилди. Мукамал ишлаб чиқилган стратегик режанинг тўлиқ рўёбга чиқарилиши ушбу босқичда катта талафотларнинг олдини олди. Буни ҳеч ким инкор эта олмайди, албатта.

Маълумки, ҳозир нисбатан оғир бўлган навбатдаги босқич бошланди. Таъкидлаб айтаман, бу босқичнинг ўзига хос қийинчиликлари бўлиб, у Афғонистоннинг доимий ҳукуматини шакллантириш ҳамда давлатчиликни тиклашни тақозо этади.

Афғонистонда қандай куч ҳокимият тепасига келади? Бу мамлакатдан яна бизга хавфу хатар таҳдид соладими ёки йўқми? Албатта, бу масалалар бизни лоқайд қолдирмайди.

Шу маънода, айтиш керакки, антитеррор ҳаракатларининг биринчи босқичи яқун топганидан, яъни толиблар ва “Ал-Қоида”нинг террор машинаси яқсон этилган

нидан кейин юзага келган нозик вазиятдан бошқа ҳеч бир куч ўз манфаати учун фойдаланишига йўл қўймаслик даркор.

Афғонистонда шундай омиллар мавжудки, улар бизни доимо жиддий хавотир ва ташвишга солиб келган. Турли қабилалар ўртасидаги ўзаро келишмовчиликлар мана шуларнинг биридир.

Бугунги кунда ҳокимият марказий муваққат ҳукумат томонидан тўлиқ бошқарилаётгани йўқ, балки у жойлардаги дала қўмондонлари ва жангари гуруҳлар қўлида, десак, ўйлайманки, бу ҳам хато бўлмайди.

Яна бир омил шундан иборатки, уруш ва нотинчликлар оқибатида мамлакатда жуда катта миқдорда қурол-яроғ йиғилиб қолган. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг маълумотларига кўра, бугунги кунда афғон фуқаролари, шунингдек, турли гуруҳлар қўлида 10 миллион донга ўқотар қурол мавжуд.

Ҳозир бу қурол-аслаҳалар яшириб қўйилаётганини тасаввур этиш қийин эмас, лекин эрта бир кун улар яна қўлга олинмаслигига ким кафолот беради?

Ҳар биримизни ўйлантираётган яна бир масала — толиблар ва “Ал-Қоида” жангарилари қаёққа ғойиб бўлишди? Улар қаерга сингиб кетишди? Эрта бир кун қаерда ва кимнинг остонасида ҳозир нозир бўлишади?

Яна бир муҳим масала — Афғонистоннинг қуроли кучларини тузиш билан боғлиқ, албатта. Хўш, бу қандай армия бўлади? Кимга итоат этади, кимнинг йўриғига юради?

Табиийки, бу муаммоларнинг энг муҳими — тинчлик ва барқарорликни сақлашдан, Афғонистонни қайта тиклашдан иборатдир.

Ҳозир мамлакатга инсонпарварлик ёрдамлари келиб турибди, бу — яхши, лекин у қачонгача давом этади?

Шунинг учун яқин келажакка ҳозирлик кўриш, мамлакатнинг ўзида моддий неъматлар асосини яратиш, одамларни қурол-яроғни ташлаб, ҳалол меҳнат қилиш, ризқнасиба топишга йўналтирадиган ва шунга яраша шарт-

шароит яратиб берадиган мутасадди ташкилот ва корхоналар барпо этиш лозим, албатта.

Афғонистоннинг келажаги билан боғлиқ бўлган яна бир долзарб масала мавжуд, у ҳам бўлса, шу йил июнда Лойя Жирға, яъни, оқсоқоллар кенгаши томонидан ҳукумат аъзоларининг сайланишидир.

Янги ҳукуматнинг қандай сиёсий қарашларга эга бўлиши, ўйлайманки, ҳал қилувчи аҳамиятга молик масала.

Агар биз мана шу омилларни инобатга оладиган бўлсак, Афғонистонда эртага ҳам барча ишлар рисоладагидек бўлади, дейиш қийин. Хотиржамликка берилишга асос йўқ.

Сизнинг иккинчи саволингизга келсак, тинчликпарвар кучларнинг, айниқса, Афғонистондаги дала қўмондонлари, турли қабилалар ва этник гуруҳларнинг ўзаро ички низоларига аралашиб қолмаслиги фоят муҳим, деб биламан. Чунки мана шундай низоларнинг келиб чиқиш эҳтимоли йўқ эмас. Бундай вазиятда унга аралашиб қолиш хунук салбий оқибатлар келтириб чиқариши ҳеч гап эмас. Халқда шундай ҳикмат бор: икки кимса уруш-жанжал қилганида, кимда-ким унга аралашса, икковлон адоватни унутиб учинчи одамга ҳужум қилади.

— *Сиз Америка Қўшма Штатларига бетараф туришни маслаҳат берасизми?*

— Йўқ, мен бу ҳикматни сиз англаган маънода айтганим йўқ. Демокриманки, Америка Қўшма Штатлари беқийёс саъй-ҳаракатлар билан “Ал-Қоида” ва толибларнинг террор машинасини яксон этди, энди мана шу муваффақиятни арзимаган хатолар туфайли бой бериб қўймаслик лозим.

Америка Қўшма Штатлари ҳеч вақт назоратни қўлдан чиқармаслиги даркор. Лекин, ҳарбий куч ишлатиш, Афғонистон ҳудудида қуруқликдаги қўшинлардан фойдаланиш тамомила бошқа масала эканини ҳам унутмаслик лозим. Бу кучлар, менинг назаримда, ҳозир афғон воқеаларининг фақат махсус операциялардан иборат қисмида иштирок этиши мақсадга мувофиқдир.

— Сизнинг ажойиб мамлакатингизга икки мартаба бориш менга насиб этди. Ўзбекистонда мен журналист сифатида айрим муаммоларга дуч келдим. Демоқчиманки, журналистларнинг Хонобод аэродромини бориб кўришига қачон имжозат берилади?

— Агар, ўз мамлакатингиз, яъни Америка Қўшма Штатлари томонидан эътироз бўлмаса, биз ҳам сизнинг америкалик ҳарбийлар жойлашган Хонобод аэродромига боришингизга мутлақо қарши эмасмиз.

Ўзбекистонда хорижий журналист, агар, аккредитация қилинган бўлса, унинг қаергадир кириш ё кирмаслиги борасида муаммо бўлиши мумкин эмас. Ўз таъбирингиз билан айтганда, “ноу проблем”.

Ўзбекистон билан Америка Қўшма Штатлари ўртасида антитеррор ҳаракатини амалга ошириш даврида бизнинг мамлакат ҳудудидан, аниқроғи, Хонобод аэродромидан фойдаланиш тартиблари тўғрисида махсус ҳужжат имзоланган. Биз ўз ҳамкорлигимизга доир масалаларни мана шу ҳужжатдаги ҳуқуқий-меъерий мезонлар доирасида ҳал этамиз. Шу маънода, Хонобод аэродромига кириш-кирмаслик масаласи Президент томонидан рухсат бериш ёки бермаслик билан боғлиқ эмас, албатта.

Ўзбекистонда ҳар қандай муаммо ечимини таъмин этадиган меъерий ҳужжат мавжуд бўлиб, унга амал қилинади. Агар Америка Қўшма Штатлари қўшимча хоҳиш-истак билдирса, биз бу таклифни ҳам алоҳида кўриб чиқишимиз мумкин.

Бугунги имкониятдан фойдаланиб, сизларга яна шуни айтмоқчиманки, Америка Қўшма Штатларининг антитеррор ҳаракатлари муносабати билан Ўзбекистон ҳудудида, хусусан, Хонобод аэродромида жойлашган қарийб минг кишилиқ қўшинига шахсан менинг, халқимизнинг муносабати илиқ ва самимий, десам, асло хато бўлмайди.

Шу пайтга қадар бирон-бир ҳолатда тартибсизлик ёки ўзаро келишувга номувофиқ хатти-ҳаракатлар содир этилган эмас. Сизларнинг нашрларингиз орқали мана шундай ажойиб фарзандларни тарбиялаб вояга етказган ота-

оналарга, ҳар жиҳатдан ўрناق бўлгулик интизомли ва қарларнинг тарбиячиларига, умуман, Америка халқига Ўзбекистон Президенти сифатида ўз миннатдорчилигини билдиришга ижозат бергайсизлар.

— Америка Қўшма Штатлари Президенти жаноб Буш Афғонистондаги антитеррор ҳаракатига қўшган муносиб ҳиссангиз учун Сизга миннатдорчилик билдирди. Америка Қўшма Штатларининг мамлакатингиздаги ички муаммоларни ечиш ва ички терроризмга қарши курашдаги ёрдамидан қониқиб қиш ҳосил этасизми?

— Ҳа, ҳақиқатан ҳам, кечаги суҳбат давомида Америка Қўшма Штатлари Президенти Буш жаноблари бизнинг ҳолисона ёрдамимиз, антитеррор ҳаракатларидаги иштирокимиз ва ўз вақтида қатъият билан қарор қабул қилганимиз учун Ўзбекистонга ўз миннатдорчилигини изҳор этди.

Энди, ёрдам масаласига келсак, биз унга муҳтож эмасмиз, десам, унчалик тўғри бўлмайди, агар, очиқ айтилган бўлсак, биринчи навбатда сиёсий жиҳатдан қўллаб-қувватлашга ҳамда техникавий мададга эҳтиёжимиз маъжуд.

Шуни ҳам рўй-рост айтиш керакки, антитеррор ҳаракатларида иштирок этишга қарор қилганимиздан сўнг, айрим хорижий нашрларда мана шунинг эвазига Америка Қўшма Штатлари Ўзбекистон учун 8 миллиард доллар ажратгани ҳақида ғалати хабарлар пайдо бўлди. Бундан ҳатто бизнинг ўзимиз ҳам ҳайрон қолдик.

Куни кеча эса, Америка Қўшма Штатлари Давлат котибининг ўринбосари Элизабет Жоунс 2002 йилда Ўзбекистонга молиявий ёрдам тариқасида 160 миллион доллар ажратилишини маълум қилди.

Сизлар билан ҳамсуҳбат бўлиб турганимдан фойдаланиб, шуни айтмоқчиманки, биз ўзимизга берилётган ёрдамни рақамлар ёки ажратилиши кўзда тутилган маблағ ва унинг миқдори билан ўлчамаймиз, албатта.

Биз эҳтиёж сезаётган асосий ёрдам шундан иборатки, сиёсат, иқтисодиёт ва бошқа барча соҳаларда бизга ўзи-

биз бошлаган кенг қўламли ислоҳотларни янада чуқур-лаштираш ва изчил давом эттиришда сизларнинг қўма-қўлигиз ниҳоятда зарур.

Сиз билан бизнинг ҳамкорлигимиз Ўзбекистонда ўз қўлимизни кутаётган кўпгина масалалар билан бевосита боғлиқ бўлиши даркор, деб ўйлайман.

Сизнинг саволингизга жавобан шуни айтмоқчиман-ки, биз Ўзбекистонда ички терроризмга қарши курашга қаратилган бирон-бир амалий ёрдам олганимиз йўқ. Ҳамини, бундай эҳтиёж туғилмаса керак.

Мен мамлакатимиздаги ҳаётни яхши билганим учун шундай деяшман.

Айни пайтда, ҳар икки давлат хавфсизлик хизматлари ўзаро ҳамкорликда фаолият юритаётганини яшириб ўтиришга ҳожат бўлмаса керак. Лекин қандайдир ички қар-ши кучлар ёхуд мамлакат ҳудудидаги террорчилар билан курашиш учун бизга ҳеч қандай ёрдам зарур эмас. Де-монстрация, бизни сиёсий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш лозим, шунингдек, Америка Қўшма Штатлари билан Ўзбекистон бирдек манфаатдор бўлган соҳаларда амалий ҳамкорлик даркор.

Шуни таъкидлаб айтаманки, биз ўз олдимизга мақсад қилиб қўйган барча демократик дастурларни тўлиқ рўёб-га чиқарамиз, шу билан бирга демократик кадрларни бекаму қўст ўрнатамиз. Лекин биз бу ишларни Америка Қўшма Штатларида ўзимизга нисбатан хайрихоҳлик туй-ғусини уйғотиш учун қилмаймиз, албатта. Биринчи нав-батда, бу — ўз манфаатларимизга, Ўзбекистон манфаат-ларига мос ва уйғун бўлгани учун уларни амалга ошира-миз. Биз ўз Ватанимизда ўзимиз, халқимиз, келажак авлодларимиз учун янги давлат барпо этаямиз. Бу — демократик давлат бўлиб, Америка Қўшма Штатлари, Япония, Европа мамлакатлари сингари унда барча шарт-шароитлар, эркинликлар устувор бўлишидан, биринчи гада, бизнинг ўзимиз манфаатдоримиз.

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ
ИСЛОМ КАРИМОВНИНГ "ХАЛҚАРО МИҚЁСДАГИ
ЛИДЕР" МУКОФОТИ БИЛАН ТАҚДИРЛАНИШ
МАРОСИМИДА СЎЗЛАГАН НУТҚИ**

Муҳтарам Гроус жаноблари,
Директорлар кенгаши аъзолари,
Хонимлар ва жаноблар,

Авваламбор, сизларга ўз халқимнинг илиқ ва самимий саломини етказар эканман, менга кўрсатилган юксак эҳтиром — “Халқаро миқёсдаги лидер” деб аталган нуфузли мукофотнинг топширилиши муносабати билан ўзимнинг чуқур миннатдорлигимни изҳор этмоқчиман.

Бу юксак мукофотнинг айнан шу ерда — бутун дунёда тан олинган ва ўзига хос обрў-эътиборга эга бўлган АҚШ яҳудийларининг миллий марказида, Холокост фожиаси, ирқий камситиш ва антисемитизм даҳшати, геноцид ва террорчилик каби бало-қазоларнинг ваҳший қиёфаси нима эканини ўз ҳаёти мисолида яхши биладиган одамларни бирлаштирган жойда топширилиши ҳам мен учун, менинг мамлакатим, Ўзбекистон учун алоҳида аҳамиятга эга.

Айниқса, бу мукофотни топшириш маросими Нью-Йоркда — 2001 йилнинг 11 сентябрида содир этилган, инсоният тарихидаги ўта шафқатсизлик ва сурбетлик, гайриинсонийлик ва ақиданарастлик интилишларининг энг ёвуз кўринишларидан бири бўлган, бутун дунёни ларзага солган террорчилик хуружининг нишонига айланган шаҳарда ўтаётгани ҳам алоҳида маъно-мазмунга эга, деб ўйлайман.

Чунки биз, 11 сентябрь воқеаларини нафақат Нью-Йорк шаҳри аҳолиси, нафақат барча Америка фуқарола-

ри, балки бутун инсоният бошига тушган фожиа эканини яхши англаймиз. Агар кимда-ким ирқчилик, диний ақидапарастлик ва экстремизм мафкураси билан ўзаро чапишиб, томир отиб кетган террорчилик хавфи нечоғли даҳшатли офат эканини мана шу воқеа содир бўлгунча тушунмаган бўлса, ўйлайманки, 11 сентябрь воқеалари кўпчилиكنинг кўзини очди ва бу таҳдид жаҳон ҳамжамияти учун қанчалик хавфли эканини яна бир бор тасдиқлади.

Бу офат, бу бало-қазо ҳар бир мамлакат, ҳар бир хонадонга кириб бориши мумкинлигини ва ундан фақат халқаро ҳамжамиятнинг саъй-ҳаракат ва имкониятларини бирлаштирган ҳолдагина ҳимояланиш мумкинлигини ҳам бугун дунё тушуниб етди. Бундай ёвузлик билан асло келишиб бўлмастлиги, ҳозирги пайтда ҳеч бир мамлакат XXI аср вабоси бўлмиш бу иллатга қарши курашдан четда тура олмаслигини англаган ҳолдагина унга бас келиш мумкинлиги ҳам бугунги кунда айни ҳақиқат бўлиб турибди.

Мен яна бир бор такрорламоқчиман — инсоннинг эркин яшаш ҳуқуқи ва бахтли ҳаётга бўлган интилишини, унинг фарзанд тарбиялаш, ўзи ёқтирган иш билан шугулланиш ҳуқуқини, қолаверса, одамзотнинг энг муқаддас бойлиги — яшаш ҳуқуқини инкор этувчи бу ёвуз куч билан келишиш, мураса қилиш асло мумкин эмас.

Нега деганда, бундай ақидапараст кимсалар раҳм-шафқат ва ачиниш ҳиссидан мутлақо бегона эканини, улар учун инсон ҳаёти ҳеч қандай қадр-қимматга эга эмаслигини кейинги йилларда дунёнинг турли бурчакларида содир этилаётган террорчилик ҳаракатлари мисолида кўриб-билиб турибмиз. Бу ёвуз кимсаларнинг атоқли бир ёзувчи айтган **"бутун жаҳоннинг бойлиги ноҳақ ранжитилган гўдакнинг бир томчи кўз ёшига арзимайди"** деган фикрни тушуниши мумкинлиги ҳақида гапириб ўтиришнинг ўзи ортиқча.

Мана шу Нью-Йорк шаҳрида бегуноҳ қурбон бўлган инсонлар хотираси олдида ҳурмат бажо этган ҳолда, шуни

айтмоқчиманки, биз, Ўзбекистон халқи америкаликларнинг ватанпарварлигига таҳсинлар айтмоқдамиз. Мен асл моҳияти ва манбаи ҳақида ҳали кўп ёзиладиган, гапириладиган, ўрганиладиган бу олижаноб фазилатни ўзига хос ноёб маънавий ҳодиса, деб атаган бўлар эдим. Чунки айнан шу ватанпарварлик туфайли бутун Америка халқи умумий хавф қаршисида бирлашди ва бу туйғу Америка жамиятининг деярли барча бўғинларида яққол намоён бўлди.

Биз айниқса Нью-Йорк шаҳри аҳолисининг қаҳрамонлиги ва жасоратига қойил қолдик, десам, асло муболаға бўлмайди. Улар ўша фожиали кунларда ўзини йўқотиб қўймади, таҳликага тушмади, аксинча, ҳайратланарли даражада ўзларининг бирдамлигини ва инсоний матонатини намоён этди. Буларнинг барчаси, ҳеч шубҳасиз, энг юксак эҳтиромга муносиб ва ибратлидир.

Мен бугун, авваламбор, Нью-Йорк ва Вашингтон шаҳарлари ҳокимиятларига, жамоат ва давлат муассасаларига ва, албатта, АҚШ Конгрессига ўзимнинг чуқур ҳурмат-эҳтиромимни изҳор этаман.

Америка Конгресси ўша кунлари деярли узлуксиз ўтказилган мажлисларида террорчиликка қарши изчил ва кенг миқёсда кураш бошлаш учун зарур бўлган барча қонун ҳужжатлари ва қарорларни қабул қилди. Бу ҳужжатлар мавжуд куч, маблағ ва имкониятларни қисқа муддатда ана шу мақсад йўлида сафарбар этиш имконини берди.

Ўз навбатида содир этилган фожианинг айбдорларини топиш ва уларни қилмишларига яраша жазолаш учун АҚШ бошчилигидаги халқаро коалицияни шакллантириш борасида етарли ҳуқуқий асос яратилди.

Мен АҚШ Президентига, унинг жасорати, матонати ва юксак иродасига қойил қолганимни очиқ айтишим керак. Шу нарсани қатъий таъкидламоқчиманки, айнан ана шу — Америка учун оғир синов кунларида жаноб Буш ўзининг ҳақиқий етакчи эканини кўрсатди ва нафақат Америка Қўшма Штатларида, балки бошқа олис давлатларда ҳам юксак ҳурмат ва эътибор қозонди.

Ўзбекистон, жуғрофий жиҳатдан, Нью-Йоркдан анча узоқда жойлашган бўлса-да, террорчилик жиноятлари содир этилган ўша кунларда биз ўзимизни сизлар билан бирга, бамисоли ёнма-ён тургандек ҳис этдик. Бу ерда рўй берган даҳшатли воқеаларни телевизор орқали кўриб, ўз муносабатимизни билдириб турдик. Ҳатто инглиз тилини билмайдиган фуқароларимиз ҳам “Си-Эн-Эн”, “Си-Би-Эс”, “Эн-Би-Си Ньюс”, “Би-Би-Си” каби ахборот агентликлари узатган лавҳа ва хабарларни мунтазам кузатиб борди.

Таъкидлаш жоизки, мазкур ахборот агентликлари бир зумда умуминсоний фожиага айланиб кетган бу воқеалардан дунёнинг турли бурчакларида яшаётган кўп-кўп одамларни вақтида хабардор қила олди. Барчамиз газета хабарлари орқали ҳам бу воқеаларни диққат ва ҳаяжон билан кузатиб бордик.

Мен яна ва яна бир бор таъкидламоқчиман: биз америкаликларнинг, авваламбор, журналистларнинг жасоратига чин юракдан таҳсинлар айтамыз. Улар нафақат маҳорат ва ўзларининг профессионал малакаларини, балки юксак инсоний ва фуқаролик фазилатларини ҳам намоён этдилар, бегуноҳ қурбон бўлганлар ва уларнинг оилаларига ўзларининг ҳамдардликларини етказа олдилар.

Энди амалга оширилаётган антитеррор операциясида Ўзбекистоннинг тутган позицияси ҳақида қисқача тўхталиб ўтмоқчиман.

Аввало, шу фикрни алоҳида таъкидлашни истардимки, Ўзбекистоннинг бу борадаги позицияси бошданок аниқ ва қатъий бўлди. АҚШ учун мусибатли бўлган ўша дамларда биз ўз позициямизнинг тўғри экани ҳақида бир дақиқа бўлсин иккиланганимиз йўқ ва ҳеч шубҳасиз, ўзимизни сизлар билан бирга деб билдик. Биз кимнинг ким экани айнан мана шундай синов дамларида яққол намоён бўлишини яхши тушунамыз.

Бугун, мен сизларнинг очиқ чеҳрангизга қараб, юқорида айтилган фикрни яна бир бор такрорламоқчиман: биз

бу йўлни онгли равишда танладик. Агар бу борада яна бир марта қарор қабул қилишга тўғри келса, биз ҳеч иккиланмай айни шундай йўл тутган бўлар эдик. Чунки, бизнинг позициямиз ўзгармасдир.

Бизнинг нечоғли қийин ва мураккаб бир шароитда мана шундай қарорга келганимизни ўзингиз бир тасаввур қилиб кўринг. Ўша пайтда Ўзбекистонга қарши ҳақиқий ахборот уруши эълон қилинган эди. Баъзи мамлакатларнинг деярли барча телеканаллари ва оммавий ахборот воситаларида Ўзбекистон ва унинг Президентига қарши жиҳод эълон қилингани тўғрисида тинимсиз гапирилаётган, ўзбек-афғон чегарасида толибларнинг минглаб яхши тайёргарликдан ўтган аскарлари тўплангани, улар тез орада чегарадан ўтиб, Ўзбекистонга бостириб кириши ҳақида ҳар соатда хабарлар тарқатилаётган, газеталар саҳифаларида “Толибон” жангариларининг эртага Бухоро, Самарқанд, Тошкент вайроналарида намоз ўқиши тўғрисидаги баёнотлари чоп этилаётган, гўёки одамларнинг ваҳимага тушиб, Ўзбекистондан қочиб кетаётгани, мамлакатда тартибсизлик ҳукм сураётгани тўғрисидаги қип-қизил ёлғондан иборат ахборотлар тарқатилган, мамлакат аҳолиси ўртасида кўрқув ва саросима кайфиятини туғдириш мақсадида тарғиботнинг бошқа, янада маккор усулларида фойдаланилаётган бир шароитда бундай қарорга келиш осон бўлгани йўқ, албатта.

Буларнинг барчаси Афғонистонда антитеррор операцияси бошланишидан бир ҳафта олдин рўй берган эди. У вақтда нафақат ушбу операциянинг натижасини олдиндан кўра билиш, балки унинг қачон бошланиши ва нима билан тугагини айтиш ҳам мушкул эди. Бу операция оқибатлари қандай бўлиши, улар Ўзбекистонга қандай таъсир ўтказиши ҳали мутлақо номаълум бўлган бундай мураккаб, хатарли вазиятда қатъий, аниқ ва равшан позицияни эгаллаш мен учун осон бўлмаганини ўзингиз яхши тасаввур қиласиз, деб ўйлайман.

Бугун, операциянинг биринчи босқичи якунлангач, толибларнинг ҳарбий машинаси асосан яксон этилгач, ёв

қочса, ботир кўпаяди, деганларидек, кўпгина “оташин” курашчилар пайдо бўлди, улар антитеррор операциясини мислсиз қатъият билан қўллаб-қувватламоқда ва ҳатто унда иштирок этиш истагини билдирмоқда. Бироқ ҳарбий ҳаракатлар бошланмасдан олдинги вазият бутунлай бошқача эди. Ўшанда менга ҳатто баъзи кўшнилариимиз кўнғироқ қилиб, “Нима қилиясиз? Қўрқмайсизми?” деб сўрашган эди.

Яна бир бор айтмоқчиман, ўша таҳликали кунларда биз ким нимага эга бўлиши хусусида савдолашмадик ва ўзимиз учун бирон-бир фойдани кўзламай, фақат умумий хатарни баргараф этишни ўйлаб қатъият билан ҳаракат қилдик.

Эътиборингизни иккинчи бир фикрга қаратмоқчиман.

Ҳа, бугун антитеррор операциясининг биринчи босқичи поёнига етмоқда, лекин биз яхши тушунамизки, террорчилик ва унинг кўринишларига қарши кураш ҳали узоқ давом этади. Бу курашда биз АҚШ давлатининг, Президент Буш жанобларининг террорчилик машинасини таг-томири билан йўқотишга қаратилган операцияни охирига етказиш борасидаги қатъиятини қўллаб-қувватлаймиз.

Аммо, шуни афсус билан қайд этишга тўғри келадики, вақт бизни 11 сентябрь фожиаларидан узоқлаштиргани сари айрим мамлакатларнинг бир қатор сиёсат ва давлат арбоблари халқаро террорчиликнинг ўз-ўзидан йўқ бўлиб кетмайдиган улкан хавфини унутиб қўйишмоқда. Афғонистон ҳудудида олиб борилаётган антитеррор операцияси муваффақиятли амалга оширилаётганига қарамай, терроризм ҳали батамом йўқотилгани йўқ ва у ҳар қандай дақиқада, ҳар қандай вазиятда яна ўзининг ваҳший башарасини кўрсатиши мумкин.

Бу арбобларни халқаро террорчиликка қарши кураш борасидаги бирдамликни янада мустаҳкамлаш, бу йўлдаги саъй-ҳаракатларни қўллаб-қувватлаш ва, ҳатто, АҚШ томонидан бугунги кунда халқаро террорчиликка қарши

кураш йўлида сарфланаётган катта-катта маблағлар эмас, балки у ёки бу минтақада сиёсий ва ҳарбий-сиёсий кучлар нисбати қанчалик ўзгариши, кимнинг мавқеи кучайиши ва кимники сусайиши каби масалалар кўпроқ ташвишга солмоқда.

Ўйлайманки, бу ўринда бизнинг халқимизнинг, тўйдан олдин ноғора чалишнинг нима кераги бор, деган иборасини эслаш ўринли бўлади.

Энг ёмони шундаки, бундай ёндашув ва бундай асосдаги сиёсат халқаро антитеррорчилик коалициясининг бирдамлиги ва жиқлигига салбий таъсир этиши мумкин.

Шу ўринда бир савол туғилиши табиий: Ўзбекистоннинг халқаро террорчилик, ашаддий экстремизм ва ақидапарастлик кўринишларига қарши курашда тутган мурасиз ва изчил позицияси нималар билан изоҳланади?

Гап шундаки, Ўзбекистон террорчиликнинг жиддий ва хавfli кўринишларига, радикализм ва диний экстремизм хуружига, мамлакатимизни ўзи танлаб олган демократик ривожланиш йўлидан оғдиришга қаратилган ёвуз уринишларга 11 сентябрдан анча олдин дуч келган. Айтиш керакки, биз мамлакатимизнинг ўн йиллик мустақил тараққиёти давомида бундай хавф-хатарлар таъсирини муттасил ҳис этиб яшадик.

Ўзбекистон Президенти сифатида менинг ўзим диний экстремизм ва ашаддий ақидапарастлик кўринишидаги, ваҳший қиёфадаги бундай ёвуз кучга неча бор дуч келганман.

Шу муносабат билан қуйидагиларни таъкидламоқчиман.

Биз ота-боболаримиз дини бўлган ислом динини ҳеч қачон инкор этмаганмиз ва ундан ҳеч қачон воз кечмаёмиз. Аини вақтда биз ислом ғоялари билан ниқобланиб олган жангари, ашаддий ақидапарастлик руҳидаги диний оқимларга мутлақо қаршимиз ва улар билан ҳеч қачон келиша олмаймиз. Биз исломнинг дин сифатида сиёсий-лаштирилишини ҳам қабул қила олмаймиз.

Биз, одамларни осойишталик ва яратувчиликка, турли миллат ва дин вакиллариани ўзаро муроса, бағрикенглик ва ҳамжиҳатлик асосида яшашга даъват этадиган анъанавий, тинчликпарвар муқаддас ислом тарафдоримиз.

Ўзбекистоннинг кўп асрлик тарихи давомида антисемитизм, ирқий ва диний камситиш ҳоллари бизнинг заминимизда ҳеч қачон намоён бўлган эмас. Мен Ватанимиз тарихидан одамлар ўртасида миллий ва диний асосда низо чиққан бирон-бир воқеани мисол келтира олмайман. Биз Ўзбекистон тарихида, ушбу заминда юзлаб ва минглаб йиллар мобайнида ислом дини билан бошқа динлар, жумладан, яҳудо дини яшаб келгани билан фахрланамиз. Иккинчи жаҳон уруши даврида фашизм даҳшатларидан қочган 250 мингдан зиёд яҳудий миллатига мансуб аҳоли Ўзбекистондан паноҳ топгани халқимизга хос ана шундай бағрикенгликдан далолат беради.

Ўша оғир синов йилларида Ўзбекистон ўлкамизга кўчириб келтирилган ўнлаб миллат вакиллари қатори яҳудийлар учун ҳам қадрдон Ватанга айланди. Бизнинг буюк шоиримиз Фафур Фулом фашизм томонидан қувғин ва қирғинга учраган халқ билан бирдамлик туйғусини ифода этиб, “Мен — яҳудийман” шеърини ёзган. Унда яҳудий халқининг ажойиб инсоний фазилатлари ва айниқса меҳнаткашлиги ва донишмандлиги тараннум этилган.

Айтиш керакки, Ўзбекистон ҳудудида яшаётган яҳудий халқи ушбу заминда ўзининг 2500 йиллик тарихига эга. Ўзбек ва яҳудий халқлари ўзларининг кўп асрлик муносабатлари давомида ўзаро нифоқ ва айирмачилик нима эканини билмаган. Бухоро яҳудийлари каби ноёб этник-маданий жамоа минг йиллар давомида айнан бизнинг заминимизда шаклланган. Бу халқнинг маданияти, бир томондан, ниҳоятда бой бўлган яҳудий маънавий анъаналарига асосланган, бошқа томондан эса, Марказий Осиё халқлари қадимий меросидан ҳар томонлама ижобий озиқланган.

Бизнинг бой ва қадимий тарихимиз ана шундай ўзига хос жиҳатлари билан ажралиб туради. Ва биз бу тарих билан ҳақли равишда фахрланамиз.

Мен юртимизнинг бугунги тараққиёти ҳақида гапирар эканман, биз учун, минтақамизда яшаётган барча халқлар учун ўзимиз қатъий танлаб олган очиқ демократик давлат қуриш ва фуқаролик жамияти асосларини шакллантириш йўлидан оғдиришга қаратилган турли хавф-хатар ва уринишлар ҳали-ҳануз сақланиб қолаётганини таъкидламоқчиман.

Биз Ватанимизнинг жанубий чегаралари орқали мамлакатимизга суқилиб киришга уринаётган ашаддий диний экстремизм ва ақиданарастлик нақадар хавфли эканини яхши биламиз.

Бундай хавф-хатарларнинг юзага чиқиши бизни ўнлаб, юзлаб йиллар орқага, ўрта асрларга хос зулмат ва жаҳолат даврига улоқтириб юбориши мумкинлигини ҳам тушунамиз.

Ана шундай қалтис шароитда барча зарур чораларни, айтиш керакки, бундай хавф-хатарларнинг йўлини тўсишга қаратилган тадбирларни кўрмаслик халқимиз олдида, аввало эртага бизнинг ўрнимизга келадиган фарзандларимиз, янги авлод олдида жиноят эканини яхши англаймиз.

Шундан келиб чиқиб, жамиятимизда амалга оширилаётган демократик ва бозор ислохотларини чуқурлаштириш, демократик кадриятларни одамларимиз онгига теранроқ сингдириш, Ўзбекистоннинг тараққий топган дунё билан интеграциялашувини таъминлашни ўзимиз учун энг муҳим вазифа, деб биламиз. Айнан шу боис биз Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини қабул қилдик. Уни амалга оширишга устувор вазифа сифатида аҳамият бермоқдамиз.

Бугун юзлаб ва минглаб ёшларимиз Америка, Европа, Япониянинг нуфузли олий ўқув юртларида таълим олмоқда. Юртимизда олий ва умумий ўрта таълим тизими тубдан ислоҳ қилинмоқда.

Айни пайтда биз замонавий талабларга жавоб берадиган юзлаб лицейлар, минглаб коллежлар барпо этмоқдамиз. Бизнинг ишончимиз комилки, бу ўқув муассасаларида таълим олаётган фарзандларимиз нафақат Ватанимиз равнақи, иқтисодиётимиз тараққиётини, балки биз бугун барпо этаётган янги жамиятнинг демократик қиёфасини белгилаб берадиган бунёдкор авлодга айланади. Чунки бугун бизнинг мамлакатимизда бутунлай янгича фикрлайдиган, юртимиз келажаги учун масъулиятни ўз зиммасига олишга қодир бўлган янги авлод шаклланмоқда.

Табиийки, буларнинг барчаси, биринчи навбатда, катта маблағ, қўп вақт талаб этади. Бироқ, мен аминманки, биз бу борадаги сазй-ҳаракатларимизни охирига етказамиз ва бу йўлдан ҳеч қачон қайтмаймиз.

Сўзимнинг ниҳоясида сизларга менга берилган юксак мукофот учун яна бир бор ўз миннатдорлигимни изҳор этиб, барчангизга ўз номидан, бутун Ўзбекистон халқи номидан энг эзгу ва олижаноб тилаклар билдиришга ижозат бергайсиз.

Мен бу мукофотни бутун ўзбек халқининг халқаро террорчиликка қарши курашга, умуминсоний кадриятларни ҳимоя қилиш, бутун дунёда тинчлик, барқарорлик ва хавфсизликка эришишдек хайрли ишга қўшган ҳиссаси учун берилган муносиб баҳо, деб қабул қиламан.

Эътиборингиз учун раҳмат.

2002 йил 13 март, Нью-Йорк

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ ИСЛОМ КАРИМОВНИНГ АМЕРИКА ҚЎШМА ШТАТЛАРИГА РАСМИЙ ТАШРИФИ НИҲОЯСИДА ЖУРНАЛИСТЛАРГА БЕРГАН ИНТЕРВЬЮСИ

Бугун Ўзбекистон делегациясининг Америка Қўшма Штатларига сафари давомида бўлиб ўтган учрашув ва музокаралар, имзоланган ҳужжатларни, умуман, ушбу расмий ташрифга доир барча маълумотларни яна бир бор кўз ўнгимиздан ўтказиб, бу натижаларга ҳолисона баҳо бериш зарур.

Аввало, шуни айтмоқчиманки, албатта, ҳар қандай ташрифдан кўзланган ўзига хос ва ўзига мос аниқ мақсадлар бўлади. Жумладан, дунёдаги энг кучли давлат деб тан олинаётган Америка Қўшма Штатларига ташриф буюришдан бизнинг аниқ мақсадимиз бор эди. Ташрифга тайёргарлик ана шу аниқ мақсадларга қарата олиб борилишини, ўйлайманки, жамоатчилигимиз яхши тушунади.

Шу нуқтаи назардан қараганда, Америка Қўшма Штатларига бўлган бу ташрифга тахминан уч ой давомида тайёргарлик кўрилди. Биз мана шу вақт мобайнида белгиланган мақсадимизга эришиш йўлида ўз режаларимизни тузганмиз.

Бугун табиий бир савол пайдо бўлиши мумкинки, биз мана шу қўйилган мақсад-муддаоларимизга етдикми, йўқми? Мен ташриф натижаларига мана шундай кўз билан қараб баҳо беришни таклиф қилмоқчиман.

Шу жиҳатдан қарайдиган бўлсак, мазкур ташриф натижаларидан мамнун бўлишга ва у муваффақиятли амалга оширилди, деб баҳо беришга барча асосларимиз бор. Бу баҳо, авваламбор, нималарда кўринади?

Биринчидан, бу Ўзбекистон вакиллари қабул қилишдаги ҳурмат-эҳтиромда, илиқликда, дўстона муносабатда яққол намоён бўлади. Биз бундай муносабатга ало-

ҳида эътибор қаратишимиз, унга юқори баҳо беришимиз зарур, деб ўйлайман.

Делегация раҳбари сифатида ташриф якунлари ҳақида гапирадиган бўлсам, авваламбор “Белгиланган учрашувлар қандай ўтди ва уларнинг натижалари Ўзбекистон учун манфаатли бўлдими, Ватанимиз обрўсига обрў қўшди-ми?” — деган саволга жавоб беришим, халқимизга бу борадаги ўз фикримни шахсан етказишим зарур.

Шу нуқтаи назардан қараганда, аввало, Америка Қўшма Штатлари Президенти жаноб Буш Ўзбекистон делегациясини ғоят самимий қабул қилганини, қабул маросимининг юқори даражада бўлганини, бизга зўр ҳурмат-эътибор билдирилганини таъкидлаш лозим.

Мен Америка Қўшма Штатларига биринчи мартаба келганим йўқ, олдинги Президент — жаноб Клинтон билан ҳам, ҳозирги Президентнинг отаси — жаноб Буш билан ҳам илгари учрашганман. Америка Қўшма Штатларига қилган сафарларимда кўп-кўп сиёсат, давлат арбоблари билан суҳбатлашганман. Демак, бу галги ташриф натижаларини аввалгилари билан қандайдир солиштиришга, қиёслашга асосим бор. Бу сафарги ташрифимиз ҳақида тўлароқ тасаввур ҳосил қилиш учун баъзи ҳолатларни мисол келтирмоқчиман.

Президент Жорж Буш қабулида бўлганимизда, бизга маълум бўлдики, у мана шундай катта делегациялар, давлатларнинг раҳбарларини қабул қилиш маросимига ҳеч қачон ўзининг ёрдамчиларини, давлат арбоблари, сиёсатчилар ёки, айтайлик, вазирларини таклиф қилмас экан. Бизни қабул қилиш маросими ўта юксак даражада ташкил этилгани, бизга билдирилган муносабат мутлақо бошқача бўлганини катта мамнуният билан халқимизга етказишимиз керак.

Бизга нисбатан бундай катта ҳурмат ва эҳтиром сабабини жаноб Бушнинг ўзи шундай тушунтириб берди: “Бугун биз томонимиздан, яъни Америка Қўшма Штатлари томонидан ташкил этилган бу учрашувда қатнашаётган шахсларга эътибор беринг. Мисол учун, мен би-

роп-бир юксак мартабали шахсни қабул қилаётганимда, яқин ёрдамчиларим, апаратимдан зарур ходимлар, тегишли баъзи вазирлар қатнашади, холос. Мен, шуни билдириб, бир ҳолатга сизнинг эътиборингизни жалб қилмоқчиманки, авваламбор, бугунги учрашувимизда Давлат котиби жаноб Колин Пауэлл қатнашди. Мудофаа вазири Рамсфельд, Хавфсизлик Кенгашининг котиби Райс хоним, Президентнинг бир қатор бошқа энг яқин ходимлари ҳам иштирок этяпти. Молия, иқтисод масалалари бўйича юқори мартабали раҳбарлар ҳам қабул пайтида ҳозир бўлишди. Мана шундай таркибдаги ходимларни камдан-кам ҳолларда қабул маросимига таклиф этамиз. Шунинг ўзиданоқ билингки, сизларни қабул қилишга биз алоҳида тайёргарлик кўрганмиз. Буни Сизга бўлган ҳурматимиз, Ўзбекистонга бўлган ҳурматимизнинг, яхши муносабатимизнинг бир тасдиғи, деб қабул қилгайсиз”.

Америка Қўшма Штатлари Президенти билан бўлган суҳбат ҳақида гапирадиган бўлсам, бошқа учрашувларга қийинлашиб айтишим мумкинки, унга жуда пухта тайёргарлик кўрилгани боис, учрашув тахминан эллик дақиқага мўлжалланган бўлса-да, амалда шу вақт қандай ўтганини сезмай ҳам қолдик. Мен ўз тажрибамдан келиб чиқиб айтишим мумкинки, баъзи учрашувларда одам, мен яна нимани гапиришим керак, пайдо бўлган саволларга қандай жавоб беришим лозим дея, қандайдир ҳаяжонга туншади, қийналади. Баъзи жойларда эса учрашув қачон тугар экан, деб кутиб ўтирасан. Учрашувлар яхши ўтади-ю, лекин гоҳо кутилмаган ҳодисалар, масалан, мураккаб саволлар, уларга мураккаб жавоблар ҳам бўлади.

Лекин жаноб Буш билан бўлган учрашувимизда, шуни яна бир бор таъкидлаб айтишим керакки, суҳбат жиддий масалалар ҳақида борди. Учрашувда бизлар томондан мудофаа вазиримиз Қодир Фуломов ва бошқа расмий кишилар ҳам қатнашди. Мулоқотимиз қизиқарли бўлганидан вақтнинг қандай ўтганини сезмай қолдик. Мана шу хайрихоҳлик муҳити, ўртада келиб чиққан савол-жавоб-

ларнинг енгиллик билан ҳал этилиши бизга бўлган муносабатнинг самимийлигини яққол кўрсатиб турибди.

Энди суҳбат чоғида қандай масалалар кўрилгани ҳақида. Биринчидан, жаноб Буш суҳбатимиз бошланишидаёқ “Ўзбекистоннинг 11 сентябрда Нью-Йорк ва Вашингтонда содир бўлган воқеаларга нисбатан муносабатини, Ўзбекистон давлатининг Америка Қўшма Штатларини мана шундай нозик, ўта мураккаб пайтда ҳеч иккиланмасдан қўллаганини, бу борадаги ўзининг қатъий фикрини билдирганини биз жуда юксак баҳолаймиз. Шуни билинг ва албатта халқингизга етказинг: мен шахсан АҚШ Президенти сифатида буни ҳеч қачон унутмайман ва Америка Қўшма Штатлари номидан яна бир бор сизларга, ўзбек халқига ўзимнинг ташаккуримни изҳор қиламан”, деган фикрни баён этди.

Жаноб Буш бизнинг ҳурмат-эътиборимиз, қатъий позициямизни жуда оқори баҳолади ва мана шундай оғир бир пайтда Ўзбекистон бизга елкадош бўлгани учун Америка Қўшма Штатлари жамоатчилиги нафақат ўз миннатдорчилигини билдириб қолади, балки келажакда бунга жавобан Ўзбекистон билан дўстлик, ҳамкорлик муносабатларини кучайтиришга чин дилдан интилади, деб таъкидлади.

Агар биз шу фикрни давом этказмоқчи бўлсак, Америка Президентининг билинг, ва керак бўлса, халқингизга шуни етказинг, деган сўзларида катта маъно бор. Бу — биз Ўзбекистонни стратегик шерик, деб биламиз, Америка Қўшма Штатлари доим сизлар билан бирга бўлади, деган фикрни англатади. Биз учун энг юксак баҳо мана шу, десак, тўғри бўлади. Келажакда биз стратегик шеригимиз тариқасида Америка Қўшма Штатлари давлатига, унинг қудратига суяниб ва таяниб иш кўришимиз мумкин, деб айта оламиз ва бундан мамнунмиз. Шу боис, келажакимизга қандайдир ёруғ ниятлар билан қарашга асос бор, демоқчиман.

Яна битта масала шу бўлдики, мезбон Ўзбекистондаги бугунги аҳвол, унинг олиб бораётган сиёсати, Ўрта Оси-

ёда жойлашган давлатлар билан алоқалари, бир-бирига муносабати ҳақида, ҳозирги кунда иқтисодий ҳаётда, тараққиёт, ривожланиш йўлида қандай қийинчиликлар борлиги тўғрисида алоҳида сўради. Бу гаплар шунчаки айтилгани йўқ. Шу қизиқишнинг ўзи, бизнинг аҳволимиздан хабардор бўлишга интилишнинг ўзи, ўйлайманки, бизларга нисбатан эътиборли муносабатдан дарак беради.

Мен ҳам фурсатдан фойдаланиб кўп нарсани тушунтириб беришга ҳаракат қилдим. Америка Қўшма Штатлари Ўзбекистонга бераётган ёрдам икки йил давомида ривожланишимиз учун жуда керакли замин бўлиб хизмат қилишини айтдим ва 2002 йилда бизга 160 миллион доллар ёрдам берилгани учун миннатдорчилик билдирдим.

Жаноб Буш менинг мана шу даражадаги ёрдам кейинги йилларда ҳам сақланиб қолса, ёмон бўлмасди, деган илтимосимни тўғри тушуниб, ҳозир биз 2003 йил режаларини белгиланган тартибда кўриб чиқаяпмиз, бюджет харажатларида сиз кўтарган масалани сақлаб қолишга ҳаракат қиламиз, деган фикрни айтди.

Сўхбат чоғида муҳокама этилган яна бир масала, буюмунан атрофдаги давлатлар билан муносабатларимиз ҳақида бўлди. Бу тўғрида ҳам фикр алмашиб олдик. Жаноб Президентнинг фикри шундай бўлдики, энди тегишли давлатлар ҳам Ўзбекистоннинг АҚШ билан стратегик шерик бўлганини инобатга олсин ва шунга қараб фикр юритсин. Президентнинг айнан шунга алоҳида эътибор бериб, шуни таъкидлаб, сизга етказмоқчиман, бошқалар ҳам эшитсин, энди бизга муносабат бошқача бўлиши керак, бизларнинг шериклигимизни инобатга олишлари керак, деган гапларни айтгани мени жуда қувонтирди.

Нега деганда, хавфсизлик масаласи, бизларнинг чегараларимиз дахлсизлигини, халқимизнинг тинчлигини, осойишталигини сақлаш масаласида Марказий Осиёдаги мана шундай мураккаб шароитда шундай кафолат олиш,

бизга катта ишонч билдирилиши, айтиш жоизки, жуда муҳим кўмакдир.

Яна шуни айтиш зарурки, жаноб Бушнинг, мен Президентлик лавозимида қанча бўлсам, мана шу маъмурият қанча вақт Америкага раҳбарлик қилса, билиб қўйингки, бизларнинг Ўзбекистонга нисбатан муносабатимиз ўзгармайди, деган қатъий фикрни билдириши ҳам катта аҳамиятга эга.

Шундай фикрларнинг айтилиши, шундай кафолатларнинг берилиши, ўйламанки, халқимиз бемалол қаддини ростлаб юришига асос бўлади.

Мен кўп бор айтганман — Ўзбекистонга тинчлик керак. Бизга кўз олайтириб қарайдиган баъзи ёвуз кучларни огоҳлантириб, билиб қўйинглар, бизлар ёлғиз эмасмиз, энди бизга нисбатан бўладиган хавф-хатарларни енгишга, уларни остонамиздан суриб ташлашга мадад берадиган, бизга стратегик шерик бўлган мана шундай қудратли давлат бор, деган фикрни билдиришни ўзимнинг бурчим, деб ҳисоблайман. Бизни кўпдан бери ташвишлантириб юрган масаланинг бундай ойдинлашуви, ҳаммамизга ҳам ишонч ва кўтаринкилик бахш этади, албатта.

Сафар давомидаги бошқа учрашувлар ҳақида гапирадиган бўлсак, қишлоқ хўжалиги вазири, молия вазири, банк ходимлари билан учрашувлар ҳам аҳамиятли бўлди.

АҚШ Молия вазири Пол О'Нил жаноблари нафақат Қўшма Штатлар, балки бутун молиявий дунёда жуда катта обрўга эга бўлган нуфузли шахс. У биздаги вазиятни яхши тушунади. Ўзбекистонга бўлган ҳурмати ҳар томонлама ҳамкорлик масаласида бизни қўллаб-қувватлашдан кўриниб турибди.

Халқаро валюта фонди, Япония Банки, Жаҳон банки билан муносабатларда Америка Қўшма Штатлари Молия вазиригининг таъсир кучи жуда баланд. Жаҳон Молия фондида ва Жаҳон банкида ҳам, асосий маблағни киргизадиган давлат сифатида улуши жуда катта бўлгани сабабли АҚШнинг таъсири ғоят кучли. Буларнинг ҳамма-

сини инобатга олиб, биз ана шундай яқин алоқалар боғлаганмиз.

Молиявий сиёсатда, ислоҳотларимизни янги босқичга кўтаришда, Халқаро Валюта фонди билан Меморандумни бажаришда, керак бўлса, ўзимизнинг миллий сўмимиз кучига куч қўшишда, унинг эркин алаштирилишига эришишда, албатта, Америка Қўшма Штатлари Молия вазирлигининг ўйнайдиган роли жуда катта бўлади ва биз унга суянишимиз керак. Бу ҳолатни тўғри баҳолаб, улар билан алоқани мустаҳкамлашга келишиб олдик.

Энди, давлат котиби жаноб Колин Пауэлл билан учрашувга келсақ, у Америка Қўшма Штатлари Давлат департаментида бизни ниҳоят самимий тарзда қабул қилди. Олтита ҳужжатга имзо чекилди. Улардан энг муҳими — бу халқаро алоқаларни, мамлакатимизнинг дунё ҳамжамиятидаги обрўсига обрў қўшадиган Америка Қўшма Штатлари ва Ўзбекистон ўртасидаги шериклик ва ҳамкорлик асослари тўғрисидаги декларацияни имзолганимиз бўлди. Чунки бу ҳужжат нафақат икки давлат орасидаги алоқаларни белгилайди, балки халқаро жамоатчиликнинг, бошқа тараққий топган давлатларнинг Ўзбекистонга эътиборини янада оширади, керак бўлса, уларнинг кўз ўнгида мамлакатимиз обрўси ошиб бораётганини тан олишга замин яратади, деган фикрни айтсам, ўйлайманки, масаланинг моҳиятини чуқурроқ тушуна-сизлар.

Негаки, бугунги дунёда, сир эмас, Америка Қўшма Штатлари қандай иш тутса, воқеа-ҳодисаларга қандай муносабат билдирса, энг кучли давлатлар ҳам ўз сиёсатини шунга қараб ўзгартиради. Биз жаноб Пауэлл билан кўп масалаларни муҳокама қилдик ва келажак алоқаларимизни янги босқичга кўтариш юзасидан фикрлашиб олдик.

АҚШ Мудофаа вазири жаноб Дональд Рамсфелд билан ҳарбий ва ҳарбий-техник ҳамкорликни янада кучайтириш масалалари муҳокама қилинди. Бизнинг армиямизни, Қуролли Кучларимизни ислоҳ қилиш, унинг

жанговар қудратини янги, юқори даражага кўтариш жуда мураккаб, оғир, бир йилда битадиган иш эмас. Мен армиямизни, Қуроли Кучларимизни мутлақо янги тарзда ташкил этиш ҳақида кўп гапирганман ва бугун, шу фурсатдан фойдаланиб, яна айтмоқчиман, бизга шундай армия, шундай Қуроли Кучлар керакки, у ҳар қандай шароитда ҳам халқимиз тинчлигини таъминлай оладиган бўлсин. Кимки бизга бошқача кўз билан қарайдиган бўлса, чегараларимизни бузишга уринмоқчи бўлса, бизнинг Қуроли Кучларимиз қандай куч ва қудратга эга эканини билсин, баъзи ёвуз ниятларидан қайтсин, деб ўз вақтида огоҳлантириб қўйяпмиз.

Биз уч йилдан бери мана шундай ислохотни олиб бораёямиз, Америка Қўшма Штатлари бу оғир масалани ечишда бизга ёрдам берапти. Керак бўлса, Америка Мудофаа вазирлиги эртага бу кўмакларни янада кучайтириши ҳам мумкин. 2002 йилда Америка Қўшма Штатлари армиямизни ислоҳ қилишда, унинг ихчам, лекин жанговар бўлиб, энг замонавий қурол-яроғлар билан таъминланишида, йигитларимизга энг замонавий билим бериш, уларнинг интеллектуал савиясини оширишда ёрдам кўрсатишга тайёр. Менинг мақсадим—бизнинг армиямиз фақат қурол билан, фақат жисмоний куч билан эмас, балки маънавий, ақлий етуклик билан кучли бўлсин, ватанпарварлик мактаби, йигитларнинг камолотга эришиш ўчоғи бўлсин. Токи болаларимиз армияда ҳавас билан хизмат қиладиган бўлсин. Агар ёшларимиз комилликка интилиб, ҳарбий бўлиш — менинг касбим деб ҳисобласа, бу энг обрўли, энг фахрли касб деб қараса, ўзини фидойилик билан Ватанга бағишласа, йигитларнинг сараси бўлиб етишса, мен энг катта орзуимга эришган бўламан.

Армия қачон кучли бўлади? Армия замонавий қуролланган бўлиш билан бирга, ўзининг кучига ишонган, нима учун хизмат қиладиганини англаган аскарлари билан ҳам кучли бўлади. Ҳар бир аскар ва офицер мен нима учун хизмат қиляпман, мақсадим, муддаоим нима деб, ўзига савол берса, ватанпарварликни сўзда эмас, амалда кўрсатса,

бутун ҳаракатини, бутун вужудини шунга қаратса, Ватанимни ҳимоя қилишга, Ватанимнинг озодлиги, эркинлиги, дахлсизлигини ҳимоя этишга ҳаётимни бағишладим, бу йўлда ҳамма нарсага тайёрман, деган ишонч билан ҳаракат қилсагина, бу ҳақиқий замонавий армия бўлади. Мана шу ҳақиқий чиниқиш ва мардлик мактаби бўлади.

Мана, сержантлар мактабларига катта аҳамият бераймиз. Чунки, биз сержант деганда, энди погонининг устида учта-тўртта белгилари бўлган кичик командирни эмас, ҳамма жиҳатдан етук бўлган шахсни тушунамиз. Сержант бугунги кунда бутун армиянинг шахсий таркибини бўғинма-бўғин мустаҳкам ташкил этадиган, унинг қудратини ва маҳоратини ҳар томонлама оширишга хизмат қиладиган ҳам мураббий, ҳам командир бўлиши керак. Унинг интеллектуал даражаси, ақлий савияси, билими шунчалик юқори бўлиши керакки, у олдимизга қўйган янги-янги мақсадларимизга эришишда асосий таянч, асосий суянч бўлиши керак. Яъни кечаги сержант билан бугунги сержантимиз бир-биридан мутлақо фарқ қилиши лозим.

Биз яқинда бешта сержантлар мактабини ташкил қилдик. Бизни қувонтирган нарса шу бўлдики, бу мактабларга олий даражада тайёргарлик кўрган, ҳатто олий ўқув юр்தларини битирган ёшлар кирапти экан.

Аллоҳ таолога минг қатла шукрки, бизнинг имкониятларимизни, йўлимизни очиб берапти. Мана энди армиямиз мутлақо бошқача бўлади. Сержант бўлиш учун олий ўқув юртини битирувчилар ҳам ўқишга кираётган экан, демак, улар ўзининг келажак касбини танлаяпти, ўзини шу касбга бағишламоқчи.

Яна такрор айтаман, бизнинг армиямиз шундай шароитга эга бўлиши керакки, болалар ҳавас билан хизмат қиладиган бўлсин, улар ҳордиқ чиқарадими, овқатландими, кино кўрадими, китоб ўқийдими, хуллас, уларнинг барча интилишлари учун зарур шароит яратиб беришимиз керак, шунга эришишимиз керак. Бунга қанча

нақт кераклигини мен ҳозир аниқ айтолмайман. Лекин биз шу марраларга етиб борамиз, албатта.

Мен битта рақамни айтмоқчиман, 2002 йилда биз шу ислоҳотларни амалга ошириш, армиямиз учун зарур ша-роит яратиб бериш мақсадида 43 миллион АҚШ доллари миқдорига ёрдам оляпмиз. Бу, айтайлик, расмий молия-вий ёрдам. Бундан ташқари, болаларимизнинг ўқув юрт-ларида тайёргарлик кўриши, маҳоратини оширишига ҳам ёрдам беришди. Масалан, Куролли Кучлар академиясида янги-янги турдаги билимларни ўргатиш, курсантларимиз-га замонавий услубда тарбия бериш масалаларига кўмак-лашиш ҳам биз учун ўта муҳим аҳамиятга эга. Жаноб Дональд Рамсфельд билан учрашганимизда мана шу ма-салалар кўриб чиқилди ва, ўйлайманки, биз тўғри йўл тутдик. Бизларга мана шундай армия керак ва шундай армияни биз албатта тузамиз.

Америка—Ўзбекистон савдо палатасида ҳам бизни қан-дай ҳурмат ва эҳтиром билан кутиб олганларига сиз, жур-налистлар гувоҳ бўлдингиз.

АҚШ Конгрессига борганимизда, делегациямизни ва-киллар палатаси раиси Деннис Хастр қарши олди. Бу ерда конгресс аъзолари ва сенаторлар билан учрашдик. Америка Қўшма Штатлари парламентининг қуйи пала-тасида ҳам, юқори палатасида ҳам Ўзбекистон — АҚШ муносабатларини ривожлантириш масалаларига онд му-зокаралар олиб бордик. Шунини таъкидлаш керакки, ҳар икки палата вакиллари ҳам бизга зўр илтифот кўрса-тишди. Муҳокама қилинган масалалар юзасидан ўзла-рининг самимий ва хайрихоҳлик муносабатларини бил-диришди, муҳим фикрларни айтишди. Уларнинг зами-рида, Ўзбекистонга нима ёрдам керак, деган савол ётарди. Турган гап, бундай муносабатнинг ўзи бизга қанот ба-гишлайди. Мисол тариқасида бизни қабул қилган сена-тор Сэм Браунбекнинг Ўзбекистонга том маънодаги хай-рихоҳлигини айтмоқчиман. Бу ажойиб инсон биз би-лан икки соат банд бўлди. Ўзбекистон билан алоқани янада мустаҳкамлашга, зарурият туғилса, бизга янада

кўпроқ кўмак беришга бел боғлаганини қайта-қайта таъкидлади.

Бир қизиқарли воқеани айтиб беришим керак. Шундай бўлдики, Сенат аъзоларининг иши кўп, вақти тигиз экан, уларнинг ўзлари алоҳида-алоҳида кириб сизлар билан суҳбатлашишади, дейишди. Бу жаноб Браунбекга ёқмади. Сиз ҳаққингизда, Сенатга келганлигингиз ҳақида айтиб, сизни таништириб қўйишим керак, деб мени юқорига олиб чиқди.

Катта хона, 60-70 чамаси одам катта стол атрофида ўтириб овқат пайтида ҳам музокаралар олиб боришяпти. Баҳс-мунозара орасида бир пайтни топиб, жаноб Браунбек уларга мурожаат қилиб, “Кечирасизлар, бир дақиқа вақтингизни оламан. Мана бугун бизга меҳмон бўлиб келган Ўзбекистон Президентини сизларга таништирамоқчиман,” деган эди, гапи охирига етмасдан ҳаммалари ўрнидан туриб қарсак чалиб, қаршилашди. Менга бир оғиз гапиришга ҳам имконият бўлмади. Яъни, шундай бир таъсирчан вазият юзага келдики, уни таърифлаш қийин.

Шу ўринда 60-70 нафар нуфузли Америка арбобларининг, Ўзбекистонга офарин, дея янграган қарсакларини халқимиз ўз кўзи билан кўрса эди, деган ҳаяжонли фикр хаёлимни эгаллади. Чунки бундай дақиқалар тарихда бир ёки икки мартаба бўлади.

Яна бир бор айтаман, узоқда яшаётган меҳнаткашларимиз шу ерда бўлган олқишларни бир кўрганда бошқача бўлар эди. Қандайдир маъруза бўлса, кўзга ташланадиган ишлар бўлса ёки одамнинг диққатини тортадиган сўз ёки ахборот тингланса — бу бошқа гап. Лекин мана, Ўзбекистон Президенти келибди, дейилишининг ўзидаёқ ҳамма ўрнидан туриб кетса, мана шу ҳолатнинг ўзи кўп нарсани тасдиқлайди, кўп нарсани, хусусан, халқимизга бўлган ҳурмат-эҳтиромни ифодалайди, деб ўйлайман.

Менинг хурсанд бўлганимга яна бир сабаб шундаки, биз ўз орзуларимизга, интилишларимизга эришганимизга, қилган саъй-ҳаракатларимиз беҳуда кетмаганига мана

шундай дақиқаларда ишонч ҳосил қилиб, гурурланасан киши. Ўзбек халқи, Ўзбекистонимиз, она юртимиз Америка Қўшма Штатларидек буюк давлатда мана шундай ҳурмат-эҳтиромга сазовор бўлиб, шу давлатнинг мана-ман деган сенаторлари бизни олқишлаб қабул қилганининг ўзи, ўйлайманки, ортиқча изоҳ талаб қилмайдиган воқеа. Чунки улар мустақил одамлар, ҳар қайсиси ўзига хон, ўзига бек. Фақат шунчалик ҳурматга эришганимизнинг қадрига етиш керак, кўрганларимиздан ҳолис ҳуло-са чиқариш керак.

Бизнинг ўзимизга яраша дўстларимиз ҳам, душманларимиз ҳам бор. Бу табиий ҳол. Мен истардимки, бизларга кўрсатилган бундай ҳурматни дўстларимиз ҳам, душманларимиз ҳам кўрсин. Ҳаммага ҳам бундай муносабат билдирилавермайди. Шундан мен бахтиёрман. Буларнинг ҳаммаси Ўзбекистонга бўлган эҳтиромнинг яна бир намоишидир.

Бир нарсага эътибор беринглار. Америка Қўшма Штатларининг собиқ Давлат котиби, бутун дунёда, жаҳон ҳам-жамиятида машҳур бўлган Генри Киссенжердек давлат ва жамоат арбобининг фақатгина Ўзбекистон вакиллари билан учрашиш, Ўзбекистон Президентига “Халқаро миқёсдаги лидер” деб аталган юксак мукофотни ўз қўли билан топшириш учун қанча йўл босиб келгани ва шу тақдирот маросимида қатнашганининг ўзи ҳам бизга билдирилган ҳурмат-эҳтиромнинг яна бир белгиси, десак, муболаға бўлмайди.

Айтмоқчиманки, Ўзбекистоннинг олдида ҳеч кимдан кам бўлмайдиган озод ва фаровон ҳаётга эришиш, тараққиёт йўлида қадам қўяётган давлатлар билан ҳамкор бўлиб, дўст-биродар бўлиб яшашдек жуда юксак вазифалар турибди. Бунга бир кунда эришиб бўлмайди, албатта, балки бир неча йилда ҳам эришиш қийиндир. Лекин мақсад, олдинга қўйилган муддао бор. Биз ўн йилдан маъна мана шу йўлда қадам ташлаб кетаётганимиз ва унинг бугунги босқичида, бугунги поғонасида шундай ҳурматга сазовор бўлишимизни мен бизни Америка Қўшма Штат-

лари тан олиши, дунё тан олиши, деб биламан. Шу нуқтаи назардан қараганда, бундан мамнун бўлиш керак. Келажагимизнинг ёруғ бўлишини мана шундай ҳамкорлик мисолида кўриб турибмиз. Бизлар, албатта, дунёда ҳеч кимдан кам бўлмайдиган ҳаётни қурамиз.

Яна бир бор айтаман—бу йўлда Европа бўладими, Америка бўладими, одамлар яхши яшайдиган, тинч ҳаёт кечирадиган мамлакатлар бизга андоза бўлади. Мана, Нью-Йорк, Вашингтоннинг кўчаларини, одамларининг юришини олинг. Шундай ҳаётга биз ҳам эришамиз, бунга ишончим комил.

Биз Нью-Йоркни, 11 сентябрдаги тўрт мингга яқин бегуноҳ одамларнинг ҳаётига зомин бўлган ваҳшийликдан сўнг пайдо бўлган вайроналарни кўрдик. Ўнг-чап томонларга, шу бегуноҳ кимсаларнинг, ёшларнинг кийимларини осиб қўйишибди, одамларнинг топилган нарсаларини териб қўйишибди. Буни кўрган киши, албатта, кўп нарсани, айниқса тинчликнинг, ҳаётнинг қадрини тушуниб олади.

Биз олдимизга мақсад қилиб қўйган йўлларда ҳам қанча-қанча қийинчиликлар бор. Қанча-қанча ёвуз кучларга дуч келишимиз мумкин. Кўрганларимиздан шундай хулоса чиқаришимиз керакки, бизлар интилаётган, бизлар қадам қўяётган тараққиётга эришиш осон бўлмайди, албатта.

Лекин, қаранг, мана шундай талофатлардан кейин ҳам Нью-Йорк ўзини яна тутиб олган, одамлар ҳаракатда, ҳаёт кетяпти, қурилишлар давом этяпти. Ҳар жиҳатдан Нью-Йорк ҳаёти ўзининг эски ҳолатига қайтяпти. Нью-Йорк шаҳрининг бугунги янги ҳокими—мэри жаноб Майкл Блумберг билан учрашганимизда бу шаҳар бизнинг Америка билан иқтисодий ҳамкорлигимизга салмоқли ҳисса қўшмоқчи эканини айтди. Маълум бўлдики, Нью-Йорк шаҳрининг аҳолиси мана шундай қора кунларни бошидан кечирганида улар билан ҳамдард бўлганимизни, улар билан бирга бўлганимизни ҳеч қачон унуттишмайди. Буни биз шаҳар мэри билан бўлган суҳбатимизда яна бир бор сездик.

ХАВФСИЗЛИК ВА ТИНЧЛИК УЧУН КУРАШМОҚ КЕРАК

Биз мана шундай бағрикенг, оғир пайтларда бизга кимки ҳамдард бўлса, биз ҳам улар билан бирга бўлишга тайёр, оқибатли халқ бўлганимиз учун ҳам ҳурматимиз баланд, бизга ишонч катта, шунинг учун ҳам келажагимизни ёруғ тарзда тасаввур қила оламиз.

Америка Қўшма Штатларига расмий ташрифимиз давомида кўрганларимиз, бизга бўлган муносабатлардан келиб чиқадиган ҳулосаларни халқимизга етказар эканман, мен яна бир бор айтмоқчиман, бизлар жуда мураккаб бир даврда яшайпмиз. Лекин келажагимиз ёруғ. Халқимиз бунга ишониши керак ва бир ёқадан бош чиқариб, бир тан, бир жон бўлиб яшашимиз, меҳнат қилишимиз керак. Яна бир бор айтаман: бизнинг ҳаракатларимизнинг ҳаммаси битта мақсадга қаратилган—у ҳам бўлса, ёрқин келажак, фаровон ҳаёт куришдир. Умум ишимизда шундай натижаларга, мақсадларга эришишни ҳаммамиз хоҳлаймиз.

Шу кунлар тезроқ келсин!

2002 йил 14 март

ЭНГ ҚАДИМИЙ, АСЛ МИЛЛИЙ, ҒОЯТ АРДОҚЛИ БАЙРАМ

Ассалому алайкум, қадрли ватандошлар!

Муҳтарам меҳмонлар!

Авваламбор, сиз азизларни, сизлар орқали бутун халқимизни бугунги эзгулик ва нафосат айёми — юртимизга кириб келган Наврӯзи олам билан чин қалбимдан самимий муборакбод этаман.

Хурматли дўстлар!

Дунёда нишонланадиган ҳар бир байрамнинг ўзига хос ва ўзига мос фалсафаси, турли халқлар ва мамлакатлар ҳаётида тутадиган ўрни ва аҳамияти борлигини ҳаммамиз яхши биламиз.

Лекин ана шу гўзал ва бетакрор байрамлар орасида Наврӯз айёми ўзининг кўрку таровати, маъно-мазмунни билан алоҳида ажралиб туради, десак, ҳеч қандай хато бўлмайди.

Бу қутлуғ ва ҳосиятли кун ҳақида узоқ гапириш, уни кўп-кўп таърифлаш мумкин.

Наврӯз — биз учун, аввало, энг қадимий, асл миллий, ғоят ардоқли байрамимиздир.

Наврӯз — биз учун баҳор ва уйғониш, яшариш ва янгиланиш, меҳнат ва бунёдкорлик фаслидир.

Наврӯз — биз учун асрлар давомида халқимизнинг онгу тафаккурига, руҳиятига, бутун ҳаётига беқиёс таъсир ўтказиб келаётган бетакрор, ўзига хос бир оламдир.

Наврӯз — биз учун ўзаро меҳр-оқибат, қадр-қиммат, хайру саховат рамзидир.

Мана шундай шукуҳли дамларда ҳар қайси инсон табиатдан баҳра олиб, оламга бағрини кенг очиб, ўз қалби-

даги энг эзгу туйғу ва тилакларини, орзу ва умидларини юзага чиқариш, ҳаётга, ота-онаси, дўсту биродарларига бўлган меҳру муҳаббатини изҳор этишга интилади.

Бугун мен ҳам кўнчилиқ қаторида сиз азизларга, барча юртдошларимга ўзимнинг тилак-даъватларимни, қалбимдаги самимий истакларимни билдирмоқчиман.

Аввало, табиат уйғонаётган, юртимизда Наврўз руҳи, Наврўз мўъжизаси намоён бўлаётган шу ёруғ кунларга эсон-омон етказгани учун Яратганимизга шукроналар айтишимиз лозим.

Мана шундай дақиқаларда атрофдаги табиатнинг нақадар гўзал ва бетакрор, бу фусункор ҳаётнинг нақадар бебаҳо неъмат, улуг бахт эканини ҳар қайси инсон яна ва яна бир бор ҳис этиши табиийдир.

Ўз яқинларимизнинг қадрига етиш, ён-атрофимиздаги одамлар, маҳалла-кўй, элу юрт билан баҳамжиҳат, меҳроқибатли бўлиб, бир-бирига қалб қўрини бағишлаб яшашнинг, содда қилиб айтганда, ҳаётнинг нақадар ганимат эканини яна бир қарра англашга даъват этмоқчиман.

Кундалиқ турмушда учраб турадиган гина-аламларни юракда олиб юрмаслик, кечиримли бўлиш, ҳар қандай вазиятда ҳам ёруғ кунлар умиди билан, эртанги кунга ишонч билан яшаш — Наврўзи оламнинг ўзи бизларни чорлайдиган бир аломат, десак, ҳеч қандай хато бўлмайди.

Яхшиликка интилиш, бизга ато этилган умрнинг ҳар лаҳзасини эзгулик йўлида сарфлаш, бир-биримиздан меҳроқибатимизни аямаслик — бу ҳам инсондан катта мардлик, бағрикенглик ва олижаноблик талаб қилади.

Менинг тилагим шуки, ана шундай кайфият билан яшаш, ана шундай юксак фазилатларга эга бўлиш учун барчамиз доимо ҳаракат қилишимиз даркор.

Айниқса, етим-есир, бева-бечоралар, муҳтож бўлиб яшаётган одамларга меҳрибонлик, саховат ва мурувват кўрсатишимиз, савоб ишни ҳар кун қилиш керак, савоб ишни ҳар ким қилиши керак, деган шиоримизни мана шу кунларда янада кўнроқ амалий ишлар билан исботлашимиз лозим.

Биз дунёда ҳеч кимдан кам бўлмаган янги ҳаёт, эркин ва фаровон турмуш барпо этиш йўлида кейинги ўн йил давомида қанча-қанча довлардан ўтдик.

Бошимизга тушган не-не машаққатли синовларни енгиб, ўзимиз учун хулоса ва сабоқлар чиқариб, бизни кўролмайдиганларни доғда қолдириб, дўсту биродарларимизни қувонтириб, шу кунларга етиб келдик. Мен мана шу хосятли айёмда бир ҳақиқатни ҳаммамиз чуқур англаб олишимизни истардим. Яъни инсон, оила ва жамият, авлод ва миллат тақдири, бугунги ва эртанги бахту саодати, ёруғ ва буюк келажаги барчамизнинг қўлимизда.

Ва бу олижаноб мақсадларга етиш бизнинг ҳаракатимиз, шижоатимиз, куч-қудратимиз, аҳиллигимиз ва бирдамлигимизга боғлиқ эканини ҳеч қачон унутмаслигимиз даркор.

Қадрли дўстлар!

Наврўзи оламнинг яна бир шарофати борки, у ҳам бўлса, бу байрамнинг одамларни, бутун жамиятни бирлаштирувчи кучида намоён бўлади.

Ўзингиз бир қаранг, азиз дўстлар, биродарлар, бугунги мана шу улкан даврада қайси элат, қайси миллат вакили йўқ?

Шу кунларда барча шаҳар ва қишлоқларимизда, бепоян дашту далалар ва қир-адирлар бағрида, бутун юртимизда яшаётган ватандошларимиз — миллати, тили ва динидан қатъи назар, Наврўзни баҳор ва хурсандчилик байрами сифатида нишонланиши бугунги ҳаётимизнинг ёрқин тимсолига айланиб қолганининг шоҳиди бўлиб турибмиз.

Келинг, дўстлар, бугун ушбу шодиёнамизга ташриф буюриб, унда иштирок этаётган барча чет эллик меҳмонларимизни, хорижий элчихоналар ва халқаро ташкилотларнинг вакилларини бутун халқимиз номидан Наврўз айёми билан яна бир бор самимий табрик этайлик ва уларга ўз ҳурмат-эҳтиромимизни билдирайлик.

Мана шу фурсатдан фойдаланиб, сиз, азиз юртдошларимнинг байрамона очиқ чехрангизга боқиб, узоқ ва яқин

худудлардан барчангизга йўлланган самимий тилак ва қизгин саломларни, жаҳон ҳамжамиятининг Ватанимизга нисбатан билдираётган, тобора ортиб бораётган ҳурмат-эҳтироми, эътирофи ва ишончини етказмоқчиман.

Ва сиз, қадрли ватандошларимга, сиз орқали бутун халқимизга яна бир бор таъзим қилмоқчиман.

Азиз дўстлар!

Мана шу мусаффо Наврўз тонгида, Алишер Навоий бобомизнинг муборак номи билан аталган мана шу гўзал боғда туриб, айтмоқчиман:

Аввало, юртимиз тинч, халқимиз омон бўлсин.

Йилимиз қутлуғ келиб, дарёларимиз сувга, омборларимиз ҳосилга тўлсин.

Оиласи, эл-юртининг ризқини ўйлаб, белни маҳкам боғлаб, қадрдон даласига йўл олаётган заҳматкаш деҳқонларимизнинг омадини берсин.

Ҳар бир хонадон, ҳар бир шаҳар ва қишлоғимизни, бутун Ўзбекистонимизни файзу барака тарқ этмасин.

Наврўзи олам барчамизга муборак бўлсин!

*Наврўз байрамига бағишланган тантанали
маросимдаги табрик сўз,
2002 йил 21 март*

Мусиқанинг беқиёс таъсир кучи фақат хурсандчилик кунларда эмас, балки инсоннинг бошига турли синовлар тушган, юраги ғам-ғуссага тўлган оғир дамларда ҳам намоён бўлиб, унга куч-қувват, руҳий мадад беради.

Одам ўз Ватанидан олис жойларда, бегона ўлкаларда юрган чоғида, дилига яқин бўлган бирон миллий оҳангни эшитганида, аввало, эл-юртини эслайди, соғинч тўла кўнглига малҳам топади.

Мусиқа деб аталмиш илоҳий бу мўъжизада шундай бир сеҳр мужассамки, уни тушуниш, таъсирини сезиш учун ҳеч қандай таржимоннинг кераги йўқ.

Шу сабабдан ҳам Бах ва Моцарт, Бетховен ва Шопен, Чайковский ва Шостакович каби буюк даҳолар яратган дурдона асарлар билан дунёдаги барча миллат ва халқлар фахрланади, уларни ҳақли равишда бутун инсониятнинг бебаҳо бойлиги, деб билади.

Қадрли юртдошлар!

Ўзбек халқи ўзининг юксак мусиқий салоҳияти, мусиқа санъатига улкан муҳаббати билан азалдан жаҳон аҳлининг эътирофини қозонган.

Юртимизда ўз мусиқачиси, ўз санъаткори бўлмаган қишлоқ ёки маҳаллани топиш қийин.

Ҳар бир ўзбекнинг меҳмонхонасида дутор ёки танбур каби бирон-бир чолғунинг доимо осиглиқ туриши ҳам халқимизнинг ана шу санъатига чексиз хурмати ва ихлосидан далолат беради.

Айтиш мумкинки, мусиқа одамларимизнинг юрак туйғулари, руҳий кечинмалари билан чамбарчас пайванд бўлиб, ҳаётимизнинг ажралмас, узвий бир қисмига айланиб кетган.

Барчамизга маълумки, бизнинг кўҳна заминимизда қадим-қадимдан турли цивилизация ва маданиятлар ёнма-ён яшаб, аجدодларимиз бошқа халқларнинг санъатидан ҳам баҳраманд бўлиб келган.

Ота-боболаримизнинг асрлар мобайнида миллий санъатимиз билан бир қаторда жаҳон маданиятининг энг ил-

фор намуналарини ижодий ўзлаштириб, янада ривожлантиргани ҳам бу ҳақиқатни тасдиқлайди.

Шу маънода, ўтган асрнинг 20-йилларида Европа муסיқасининг маънавий ҳаётимизга кириб келгани, Тошкент ва Бухоро, Хива ва Самарқанд шаҳарларида дастлабки профессионал муסיқа мактабларининг пайдо бўлгани санъатимиз ва маданиятимиз ривожига ёрқин саҳифалар бўлиб қўшилганини ҳеч ким инкор этолмайди.

Бу борада Ўрта Осиё ва Қозоғистон республикаларида биринчи бўлиб ташкил этилган Тошкент давлат консерваториясининг тутган улкан ўрни ҳақида алоҳида айтиб ўтишимиз зарур.

Бугунги кунда мамлакатимиз муסיқа санъати соҳасида қандай ютуқларга эришган бўлса, буларнинг барчасида олтмиш беш йиллик тарихга эга бўлган консерватория-мизнинг ҳиссаси чексиз эканини, аввало, унинг опера ва балет, хор ва симфоник асарларни яратиш, замонавий эстрада ривожига кўрсатган таъсирини жамоатчилигимиз яхши билади ва юксак қадрлайди.

Айниқса, мана шу билим масканида таҳсил олган ўнлаб санъаткорларимизнинг ўз истездоди билан жаҳон сахналарини забт этаётганида, ёш ижрочиларимизнинг нуфузли халқаро танловларда голиб чиқиб, Ўзбекистон довуғини бутун дунёга таратаётганида, юртимизда ўтказилаётган турли муסיқа фестивалларига кўплаб хорижий мамлакатларда ҳам қизиқиш ортиб бораётганида консерватория ижодий жамоасининг хизмати катта эканлиги ҳақида кўп гапиришимиз мумкин.

Бугун биз ўзининг бетакрор санъати ва бой мероси билан ўзбек муסיқа маданияти ривожига улқан ҳисса қўшган бастакор ва ижрочиларни, бутун илмий-ижодий фаолиятини консерватория ҳаёти билан чамбарчас боғлаган заҳматқаш педагог-мураббийларнинг хотираси ва номларини ҳурмат-эҳтиром билан ёд этамиз ва тилга оламиз.

Шу билан бирга, эски тузум даврида бу ўқув даргоҳининг фаолияти ҳам ўта мафкуравий асосда, бирёқлама ташкил этилганини бутун таассуф билан эслаймиз.

Узоқ йиллар давомида бу ерда миллий мусиқа санъатига эътибор берилмагани, ҳатто жаҳон мусиқа маданиятининг энг нодир намуналаридан бўлмиш мақом санъатига ҳам беписандлик билан қаралгани, уни ўрганиш ва тарғиб этиш масаласи 70-йиллардагина, шунда ҳам, халқаро мусиқа жамоатчилигининг таъсири остида йўлга қўйилгани, ўйлайманки, кўп нарсани аңлатади.

Мана шундай нотўғри ёндашувни биз эллагинчи йилларда рўй берган, мусиқа ижрочилигида ўзбек миллий чолғу асбобларидан воз кечишга бўлган бемаъни уринишлар мисолида ҳам кўришимиз мумкин.

Ўзингиз ўйланг, азиз дўстлар, биродарлар, Турғун Алиматовдек буюк санъаткорлар қўлида тенгсиз мўъжизага айланадиган танбур навосидан завқ олмайдиган, ҳайратга тушмайдиган, унга қойил қолмайдиган одам борми? Бундай ноёб, нодир санъатни халқ хотирасидан ўчириш, йўқ қилиш мумкинми?

Ўша мустабид замонларни кўрмаган ҳозирги ёшларимиз учун миллий мусиқага бўлган бундай муносабат мантиқсиз ва кулгили бўлиб туюлади, албатта.

Лекин шу ерда ўтирган ёши улуғ санъаткорларимиз ана шундай носоғлом қарашлар туфайли ижод аҳли қанча жабр чекканини, не-не инсонларнинг наинки истейдоли, балки ҳаёти ҳам барбод бўлиб кетганини яхши билдилар, деб ўйлайман.

Бугун яқин ўтмишимизга мос бўлган, халқимизни ўз миллий табиатидан жудо қилишга қаратилган бу каби воқеа-ҳодисаларга биз ғайритабиий ҳаракатлар, деб баҳо беришимиз, энг муҳими, улардан керакли сабоқ ва хулосалар чиқариб, консерватория фаолиятини биз учун устувор тамойил бўлган миллий ва умумбашарий қадриятлар уйғунлиги асосида ривожлантиришимиз даркор.

Муҳтарам санъат намояндалари!

Бугун сизларнинг, барча мусиқа ихлосмандларининг ихтиёрига топширилаётган, энг нозик дид ва юксак замонавий талабларга жавоб берадиган бу муҳташам қошона, ҳеч шубҳасиз, ҳаётини санъат йўлига бахшида этган

фарзандларимизнинг истеъдодини рўёбга чиқаришдек улуғ мақсадга хизмат қилади.

Бундай олижаноб, эзгу ниятларни, орзу-умидларимизни, қолаверса, ишончимизни рўёбга чиқариш учун, албатта, кўпгина масалаларга алоҳида эътибор билан қарашимиз зарур.

Бугунги мавжуд муаммоларга, бу соҳага бўлган муносабатимизга, барча ишларимиз ва фаолиятимизга танқидий кўз билан қараб, баҳо беришимиз шарт.

Ҳозирги кун талаблари бутун мусиқа таълимини янги, юқори босқичга кўтаришни, шу жумладан, консерваториямиз имкониятларига янгича нуқтаи назардан ёндашиб, янги ихтисослик йўналишлари, факультет ва бўлимлар очишни тақозо этади.

Ўйлайманки, консерватория қошида санъатимиз ниҳолларини тарбиялаб, парвариш қиладиган академик лицей ташкил қилиш, мусиқа илмий-тадқиқот марказини тузиш, дунёдаги энг нуфузли ўқув даргоҳларидан машҳур санъаткор ва педагогларни ишга таклиф этиш мақсадга мувофиқ бўлади.

Айниқса, асрлар давомида мисқоллаб тўшланган, аждоқларимиздан бизга ўтиб келаётган бебаҳо маънавий меросимиз қаторида мусиқа жавоҳирларини ҳам асраб-авайлаб, янада бойитиб, келгуси авлодларга етказиш барчамизнинг муқаддас бурчимиз бўлмоғи керак.

Шу ўринда мен санъаткорларимиз, ижодкор зиёлилар, жамоатчилигимиз вакиллари томонидан билдирилаётган бир таклифни сизларга ҳавола қилмоқчиман.

Яъни, бу олий мусиқа даргоҳининг мамлакат маданий ҳаётидаги ўрни ва мавқеини инобатга олиб, уни бундан буён Ўзбекистон давлат консерваторияси, деб атасақ, ўйлайманки, ҳар томонлама тўғри қарор қабул қилган бўлур эдик.

Бу ном, аввало, консерваториямиз олдида турган улкан вазифаларга, унинг мана шу ҳашаматли, муаззам биносига ҳам, обрў-эътиборига ҳам ғоятда мос тушади, деб ўйлайман.

Ҳурматли дўстлар!

Бугун биз дунёдаги ривожланган давлатлар билан мустақкам алоқа ўрнатиб, юртимизда эркин ва фаровон жамият барпо этаётган эканмиз, санъатни, мусиқани ўзимизнинг маънавий ҳамроҳимизга айлантирмасдан туриб, ана шу юксак марраларга эришишимиз, ҳаётимизни янада мазмунли, янада ёруғ ва ҳар томонлама мукамал қилишимиз мумкин эмас, албатта.

Бундай олижаноб мақсадларга етиш учун биз мусиқа санъатини фақат марказда эмас, балки олис шаҳар ва қишлоқларимизда ҳам ривожлантиришимиз, бу соҳанинг фаоллари, фидойиларини доимо қўллаб-қувватлашимиз ва мана шу гўзал даргоҳда улар билан тез-тез учрашиб туришимиз керак.

Бир сўз билан айтганда, ҳаётбахш мусиқа садоларининг юртимиз бўйлаб ҳамиша янграб туриши ҳаётимиз қондаси бўлиб қолиши даркор.

Бу вазифаларни бажаришда консерваториямиз барча ишларни мувофиқлаштириб, уларга бош-қош бўладиган нуфузли марказга айланиши зарур.

Ишонаманки, бу даргоҳда таълим-тарбия оладиган ўғил-қизларимиз келажакда буюк созанда, хонанда ва бастакорлар бўлиб етишади, Ўзбекистон санъатини янги чўққиларга олиб чиқади.

Бу муҳим ва масъулиятли ишда биз, биринчи галда, ҳаётини шу соҳага бағишлаган сиз, муҳтарам устоз-мураббийларга, ижодкор зиёлиларга, барча маданият намояндаларига таянамиз.

Фурсатдан фойдаланиб, мана шу бетакрор санъат қасрини барпо этишда сидқидилдан меҳнат қилган лойиҳачи ва муҳандисларга, қўли гул уста ва қурувчиларга, бу хайрли ишда қатнашган барча юртдошларимизга ўз номидан, бутун халқимиз номидан чуқур миннатдорчилик изҳор этаман.

Пойтахтимизнинг қоқ марказида жойлашган ушбу муҳташам бинонинг ишга туширилишини биз мусиқа санъатига нисбатан меҳр-муҳаббатимизнинг ёрқин намоёни, деб қабул қилишимиз керак.

ИСЛОМ КАРИМОВ

Мана шу улуғвор саройнинг эгалари бўлган санъат аҳлига, талаба ўғил-қизларимизга қарата шуни айтмоқчиманки, бу гўзал кошона сизларга, бутун халқимизга муборак бўлсин, санъатимизни янада юксалтириш йўлида хизмат қилсин, янги ютуқ ва омадлар келтирсин!

Бу маърифат ва нафосат масканидан ҳамиша эзгулик ёғдуси, ҳаётга муҳаббат, бахт ва қувонч садолари таралиб турсин!

Барчангизни қутлуғ Наврўз айёми билан яна бир бор табриклар эканман, сизларга сиҳат-саломатлик, ишларингизда муваффақиятлар ёр бўлишини тилайман.

Ўзбекистон давлат консерваторияси янги биноси очилишига бағишланган тантанали маросимдаги табрик сўзи,
2002 йил 22 март

ЖАЙҲУН СОҲИЛИДАГИ БОҚИЙ ШАҲАР

Ассалому алайкум, қадрли ватандошлар!

Муҳтарам меҳмонлар!

Хонимлар ва жаноблар!

Бугун сиз азизлар билан халқимиз ҳаётидаги яна бир унутилмас воқеа — қадимий Термиз шаҳрининг 2500 йиллик тўйи муносабати билан шу қутлуғ заминда дийдор кўришиб турганимдан беҳад бахтиёрман.

Гўзал юртимизда баҳор нафаси кезиб юрган мана шундай ёруғ ва файзли кунларда ушбу тантанали маросимга узоқ-яқиндан ташриф буюрган юртдошларимизни, муҳтарам меҳмонларимизни, бағрикенг Сурхон аҳлини, барча-барчангизни шу тарихий сана билан чин қалбимдан самимий муборакбод этаман.

Бугунги тантанادا иштирок этаётган ЮНЕСКО халқаро ташкилоти ҳамда дипломатик корпус намояндаларига, хорижий мамлакатларнинг олимлари ва оммавий ахборот воситаларининг вакилларига ўз номидан, бугун халқимиз номидан миннатдорлик билдиришга ижозат бергайсизлар.

Азиз дўстлар!

Бугун биз яшаётган Ўзбекистон тупроғи дунёдаги энг кўҳна ва бетакрор масканлардан биридир. Бу ҳақиқатни кўп-кўп мисоллар, тарихий ва илмий далиллар асосида исботлаб бериш мумкин.

Ўзбекистон заминининг қайси ҳудудига мурожаат қилмайлик, минг-минг йиллар қаъридаги илк ҳаёт нишонларини, энг қадимий маданият ва санъат намуналарини ҳар қадамда топиш, шу орқали бу ерларда қандай

буюк цивилизация мавжуд бўлганини кўришимиз муқаррар.

Бу ҳақда гапирганда, биз Фарғона водийсидаги Селунгур, Тошкент воҳасидаги Кўлбулоқ, Қашқадарёдаги Узунқир каби дастлабки одамзот манзилгоҳларини, Самарқанддаги Афросиёб, Хоразм заминида яратилган нодир "Авесто" китоби, Бухородаги зардуштийлик ибодатхоналари сингари кўплаб ёдгорликларни назарда тутамиз.

Мухтасар қилиб айтганда, мана шу мўътабар юртимиздаги ер ости хазиналаридан, асрлар давомида сукутга чўмиб ётган шахристонлардан топилган археологик ашёлар, ноёб тасвирлар ва ҳали очилмаган, ўз сирларини пинҳон сақлаб келаётган чўлу биёбонлар, ҳеч шубҳасиз, бугун биз яшаётган тупроқда қадим-қадим замонлардан бошлаб буюк маданият ва санъат ривожланганини тасдиқлайди.

Шу маънода, улуғ аجدодларимизнинг умумжаҳон ва умумбашарият тараққиётига қўшган улкан ҳиссасини ҳозирги кунда дунёда ҳеч ким инкор қилолмайди. Бундай хулосани юзлаб бебаҳо топилмалар, осори атиқалар ва буюмлар исботлаб беради.

Лекин, афсуски, инсоният бошидан кечган давр тўфонлари, уруш-қирғинлар, табиий офатлар оқибатида бу беқиёс тарихий маданият тасвирларининг мингдан бир қисмигина бизга қадар етиб келган, десак, асло муболаға бўлмайди.

Агар ўша — энг қадимий даврларга мансуб ёдгорликларимизни, сўнги икки аср мобайнида олиб борилган археологик қазишлар натижасида топилган ноёб олтин ва кумуш буюмлар, бебаҳо осори атиқаларимизни — барча нодир бойликларимизни бошқа давлатлар каби мисқоллаб, асраб-авайлаб сақлаб келиб, бу экспонатлар бир жойга йиғилса, ҳеч иккиланмай айтиш мумкинки, дунёда тенги йўқ музей вужудга келган бўлур эди.

Бугун биз ЮНЕСКО халқаро ташкилоти қарорига биноан Термиз шахрининг 2500 йиллик тўйини ўтказар эканмиз, Ватанимизнинг жанубий сарҳадларидан топилган мана шундай далиллар асосида Сурхон воҳасида яша-

ган одамларнинг қандай буюк, улуғ тарихни бошидан кечиргани, керак бўлса, қандай бетакрор маданиятга эга бўлганини катта гурур ва ифтихор билан таъкидлаймиз.

Ҳақиқатан ҳам, бу кўҳна ўлкадаги Тешиктош ва Заратсой, Жарқўтон ва Сополлитепа, Холчаён ва Далварзинтепа каби ўнлаб манзиллардан топилган ибтидоий одам маконлари, қадимий ёдгорликлар, антик санъат асарлари шундан далолат беради.

Ҳақиқатан ҳам, мана шу бепоён ҳудудларда, азим Жайхун бўйларида милоддан аввал ва унинг илк даврларидаёқ Бақтрия ва Кушон каби улкан давлатларнинг мавжуд бўлганини ўзимиз тасаввур этганда бунга яна бир бор ишонч ҳосил қиламиз.

Ҳақиқатан ҳам, азалдан Мағрибу Машриқни ўзаро боғлаб келган, қадим савдо қарвонлари ўтадиган Буюк ипак йўли чорраҳасида жойлашган бу тупроқда неча минг йиллар мобайнида турли дин ва маданиятлар — зардуштийлик ва буддавийлик, насронийлик ва мусулмонлик анъаналари ёнма-ён яшаб келганини ҳисобга олсак, бу заминнинг тарихи нақадар кўҳна эканига иқрор бўламиз.

Ҳатто, бир замонлар Термиз шаҳри буддавийлик марказларидан бири бўлгани, бу таълимот Хитой ва Японияга айна шу ердан тарқалгани ҳақида илмий қарашларнинг мавжудлиги ҳам бежиз эмас.

Бугунги қутлуғ сана муносабати билан бунёд этилган, собиқ иттифоқ ҳудудида ягона бўлган мухташам Археология музейидаги кўплаб тарихий ашёлар, меъморлик ва ҳайкалтарошлик санъати намуналари, деворий расмлар, уй-рўзгор буюмлари, турли-туман тақинчоқлар ҳам ана шу ҳақиқатнинг тарихий тасдиғи бўла олади.

Азиз дўстлар, биродарлар, шу ўринда эътиборингизни бир масалага қаратмоқчиман.

Яъни, бу қадимий воҳанинг, Термиз шаҳрининг кўҳна ва беқиёс кечмишини исботлаб, тасвир қилиб берадиган далилларни кўрганда, одамда беихтиёр шундай савол туғилади: нега шунчалик узоқ тарихга эга бўлган бу шаҳарнинг юбилейи шўро замонида бирон марта ҳам нишонланмаган?

Бунинг сабаби битта: у ҳам бўлса, мустабид тузум даврида ҳукм сурган, бизнинг бой тарихимизни тан олмаслик, менсимаслик, уни шу тарихнинг ҳақиқий эгаларидан яширишга бўлган уринишлардир.

Бир сўз билан айтганда, бу ҳолни тарихий адолатсизлик, асрлар давомида бизнинг халқимиз, миллий маданиятимизга нисбатан олиб борилган ғаразли сиёсатнинг натижаси, деб баҳолаш лозим.

Бунга яна бир сабаб шуки, жанубий чегараларда жойлашган Термиз шаҳрига, авваллари Россия, кейинчалик эса СССР империясининг олис ва чекка бир худуди деб, бу ерда қандай маданият, қандай тараққиёт излари бўлиши мумкин, деб беписанд қараб келинди.

Фақат биз озодлик ва эркинликка эришгандан кейингина Сурхоннинг ҳақиқий тарихини очиб бериш, тиклаш ва ўрганиш масаласига том маънода катта эътибор қаратилди.

Ҳар қарич тупроғи қанча сир-синаотга, бетимсол бойликларга эга бўлган бу заминнинг нафақат юртимиз тарихига, балки дунё цивилизациясига қўшган муносиб ҳиссасини ёритиб бериш мақсадида олиб борилаётган улкан ишларни эндиликда бутун жаҳон аҳли тан олмоқда.

Бугунги имкониятдан фойдаланиб, асрлар қаърида кўмилиб ётган ана шу ҳақиқатни юзага чиқарган, Термиз шаҳри, бутун Сурхон воҳасининг тарихини акс эттирадиган осори атиқалар ва ёдгорликларни излаб топиш, уларни ҳар томонлама ўрганиш, жаҳон бўйлаб тарғиб этиш борасида сидқидилдан меҳнат қилган заҳматкаш олимларимизга, Япония, Германия, Франция, Россия каби мамлакатлардан келиб, бу ерда тадқиқот ишлари олиб бораётган археологларга, уларни қўллаб-қувватлаган ташкилотларга, аввало, ЮНЕСКО халқаро ташкилотига ўзимизнинг чуқур миннатдорлигимизни билдирамиз.

Хурматли юртдошлар!

Термиз деганда, аввало, унинг шонли воқеаларга бой кечмиши, қаҳрамонлик тарихи кўз ўнгимизга келади.

Неча асрлар мобайнида Термиз ҳарбий-мудофаа қалъаси бўлиб, ғоятда масъулиятли бир вазифани ўтаб келгани барчамизга аён. Юртимизга жануб томондан кимки бостириб келмасин — Доро ёки Македонский бўладими, Чингизхон ёки араб истилочилари бўладими — Термиз қалъаси ҳамиша ёв йўлига қалқон бўлган, душманга қарши мардона курашган.

"Авесто"да "байроғи — туғи баланд эрлар юрти" деб таърифланган Сурхон воҳаси, бу қалъа шаҳар ўзининг кўп минг йиллик тарихи давомида кимларни кўрмаган, қандай синов ва тўфонларни бошдан кечирмаган?

Унинг босқину истилолар туфайли неча бор вайронага айланиб, култепалар узра неча бор қайта тиклангани тарихдан маълум.

Лекин, қатъий ишонч билан айтиш лозимки, шу ерни муқаддас макон деб, она юрт деб билган мард ва жасур аждодларимиз ёвларга ҳеч қачон бўйин эгмаган.

Шу маънода, "Алпомиш"дек қаҳрамонлик достонининг айнан шу ерда яратилгани ҳам асло тасодиф эмас.

Ана шу курашлар, жангу жадаллар натижасида бу шаҳарнинг номи неча бор ўзгаргани, ҳатто бир замонлар у босқинчи хукмдорлар номи билан аталганини ҳам яхши биламиз.

Афсуски, "Термиз" сўзининг луғавий маъноси ва келиб чиқиши ҳали-ҳанузгача номаълум бўлиб келмоқда. Лекин, бу хусусда турли фикр ва қарашлар мавжудлигини ҳам айтиб ўтишимиз керак.

Қадимий ёдгорлигимиз "Авесто"да у "Тармида" деб аталса, араб манбаларида "Тармиз", яъни "дарё бўйидаги шаҳар" маъносини англатади.

Буюк шоир Абулқосим Фирдавсий эса ўнинчи асрда шаҳарни унинг бугунги номига яқин шаклда — "Тирмиз" деб тилга олади.

Аммо, бизнинг фахру ғуруримиз боиси шундаки, қандай ном билан аталган бўлмасин, қандай босқин ва офатларга дуч келмасин, Термиз элининг, Сурхон халқининг ўзлиги, иймон-эътиқоди, ирода ва матонати, энг муҳими, ўз юртига садоқати асло ўзгармади.

Буюк муаррих Шарафиддин Али Яздий ўзининг машхур "Зафарнома" асарида Термиз аҳолисининг мўғул босқинчиларига қарши фидокорона курашини тасвирлар экан, бу шаҳарни "Мадинат ур-рижол", яъни "Мардлар шаҳри" деб атаганида ҳам теран маъно мужассам.

Тақрор айтаман, тарихнинг ўзи Термиз шаҳри, унинг қаҳрамон халқи зиммасига асрлар давомида юртимиз тинчлиги ва озодлиги йўлида метин қалъа-қўрғон бўлишдек оғир ва масъулиятли вазифани юклаган.

Бугун биз ифтихор билан эътироф этамизки, Термиз шаҳри бу муқаддас вазифани ҳамиша ва ҳозирги мураккаб, таҳликали даврда ҳам шараф билан адо этиб келмоқда.

Муҳтарам дўстлар!

Жаҳон цивилизацияси бешикларидан бири бўлган бу шавкатли шаҳарни етти иқлимга маълуму машхур этган унинг шонли тарихи, қадим-қадимдан шаклланиб келаётган бой маданияти, беқиёс обидалари, десак, хато бўлмайди, албатта.

Лекин Термизни Термиз қилган, унинг шуҳратини олам узра зиёда этган, бу воҳанинг ҳар қарич тупроғини олтинга айлантирган — мана шу юртнинг мард ва танги, олижаноб одамларидир.

Бу қадимий диёрда яшаб ўтган беназир аллома Ҳаким Термизий, ислом дунёсида олти буюк муҳаддисдан бири сифатида тан олинган Имом Исо Термизий, мумтоз шоир Собир Термизий, муаррих Самандар Термизий каби ўнлаб улуғ аждодларимиз, азиз-авлиёларимизнинг мўътабар номларини халқимиз ҳурмат-эҳтиром билан тилга олади.

Соҳибқирон Амир Темур бобомизнинг айнан мана шу Термиз атрофида ўзининг пири бузруквори Саййид Барака ҳазратларидан ҳокимият рамзи бўлган байроқ ва жанговар ногорани қабул қилиб олгани ҳам бу тупроқнинг нечоғли хосиятли эканини кўрсатиб турибди.

Бугунги кунда ҳам шу табаррук тупроқни улуғлаб, қуёш жазирамаси, гармсел шамолларига бардош бериб, қийинчиликларни ёнгиб меҳнат қилаётган, Ватанимизнинг

жанубий сарҳадларида афгон можароси туфайли йигирма йилдан зиёд давом этган нотинч ва таҳликали вазиятда ҳам мардлик ва матонатини намоён этиб, том маънода шу юртнинг фидойиси бўлиб яшаётган Сурхон эли, Сурхон халқига ҳар қанча тасаннолар айтсак арзийди.

Азиз юртдошлар!

Бу воҳа тупроғи, Сурхон ери наинки қадимий, айни пайтда ғоят унумли, серҳосил ва барақали эканида ҳам ўзига хос ҳикмат бор.

Мен бу заминнинг хосиятларини илгари ҳам кўп марта айтганман, лекин бугунги тантананда яна бир бор бу ҳақда тўхталиб ўтсак, ўринли бўлади, деб ўйлайман.

Бу ерда кўп-кўп қишлоқ хўжалик экинларини — пахтадан тортиб субтропик меваларгача, галладан тортиб сабзавот ва полиз маҳсулотларигача — барча-барчасини ўстириш мумкин.

Айниқса, бу заминнинг сўлим табиати, Вахшивор ва Боботоғ, Сангардак ва Хонжизза, Бойсун ва Олтинсойнинг фусункор манзаралари ҳар қандай одамни мафтун этади.

Ёки Сурхон воҳасининг бағрига жо бўлган ноёб табиий бойликларни, равон йўллар, алоқа тармоқлари, мухтасар айтганда, самарали ишлаш учун асос бўладиган шарт-шароит ва имкониятларни олайлик.

Энди ўзингиз айтинг, азиз биродарлар, бу воҳада шундай бой тарих, шундай унумдор ер бўлса, шундай гўзал ва бетакрор табиат, шундай меҳнаткаш, мард ва олижаноб халқ бўлса, бу юртнинг келажаги буюк бўлмаслиги мумкинми? Бу ерда одамлар бахтли, эркин ва фаровон яшамаслиги мумкинми?

Ишончим комилки, бутун халқимиз қатори Сурхон эли ҳам ана шундай ҳаётга ниҳоятда муносиб ва шундай турмуш даражасига албатта эришади.

Бунга ишонч билдириш учун барча асосларимиз бор.

Бу асослардан бири шундан иборатки, бутун юртимиз каби Термиз шаҳрига ҳам Оллоҳнинг назари тушган, уни доимо ўз паноҳида сақлаб, ёмон кўзлардан, бало-қазолардан ўзи асраб келади.

Бу ерга мусулмон дунёсининг улуғ алломалари ва пири бузрукворларимизнинг муборак пойқадамлари теккан ва уларнинг барчамиз учун табаррук хоклари шу тупроққа кўмилган.

Яна бир асос шундан иборатки, бу заминда яшаётган барча инсонларнинг ўз юрти, ўз элига бўлган меҳр-муҳаббати, садоқати чексиз ва мустаҳкам.

Бугун биз янги жамият қуриш йўлида қандай жараёнларни бошимиздан кечираётган бўлсак, қандай қийинчилик, гов-тўсиқларни енгиб, ўз олдимизга қўйган юксак марраларга етиш, буюк келажагимизни қуриш учун қандай меҳнат қилаётган бўлсак, бу ишлар замирида Сурхон аҳлининг ҳам ғайрат ва шижоати, мардлик-матонати, фидойилиги мужассам экани шубҳасиз.

Ҳурматли дўстлар!

Биз бугун шоду хуррамлик билан нишонлаётган Термиз шаҳрининг муборак тўйи, авваламбор, тарихимиз ва буюк аجدодларимиз хотирасига нисбатан қалбларимиздаги ҳурмат ва эҳтиром туйғусининг яна бир бор намоён бўлиши билан ибратлидир.

Бундай тантана, бундай маросимлар юртимизда яшаётган ҳар бир инсон, айниқса, униб-ўсиб келаётган ёшларимизни бой маданий меросимизни қадрлаш, асраб-авайлашга, бу бебаҳо бойлик билан чин юракдан ифтихор қилишга ўргатади.

Энг муҳими, бизларнинг қандай қадимий тарих, қандай ўлмас маданиятга эга эканимизни, кимларнинг авлодлари, қандай улуғ зотларнинг ворислари эканимизни англашга даъват этади.

Мана шу унутилмас лаҳзаларда, шу майдонда туриб атрофимизга, Термизнинг бугунги гўзал қиёфасига бир назар ташлайлик.

Бу қадимий шаҳарда кейинги йилларда барпо этилган муҳташам бинолар, янги уй-жойлар, замонавий лицей ва коллежлар, спорт иншоотлари, обод ва равон йўллар, сўлим боғ-роғлар, кўркам фавворалар — буларнинг барчаси бунёдкор элимизга хос юксак фазилатларнинг, мус-

тақиллик бизга берган чексиз имкониятларнинг амалий намоёни эмасми?

Айниқса, мана шу улуғ тўй шарофати билан кўҳна Термизнинг ҳар томонлама яшнаб-яшариб, навқирон бир шаҳарга айланиб кетганини кўриб қувонмайдиган одам борми?

Ишончим комилки, Имом Термизий, Ҳаким Термизий, Султон Саодат, Қирққиз ёдгорлик мажмуаларининг тубдан қайта таъмирлангани, Темир йўл бекати, Биржа маркази, Археология музейи, амфитеатр, янги стадионлар ва сузиш ҳавзалари, бошқа ўнлаб иншоотлар нафақат Термиз шаҳри, балки бутун Сурхон воҳасининг чиройига чирой кўшиб турибди, десам, бу фикрни сизлар ҳам кўллаб-қувватлайсизлар.

Мен, фурсатдан фойдаланиб, мана шу савобли ишларни амалга оширган моҳир курувчи ва усталаримизга, муҳандис ва меъморларга, Термизнинг обод бўлишига ўз хиссасини қўшган барча инсонларга чин қалбимдан ташаккур билидираман.

Қадрли дўстларим, ватандошларим!

Сўзимнинг охирида илгари ҳам айтган бир гапимни такрорламоқчиман: мен гўзал Сурхон воҳасини, унинг кўркем боғлари, баланд тоғларини, яшил арчазорлари, бепоён дашту далаларини, шу заминда яшаётган азиз юртдошларимни, бутун Сурхон аҳлини яхши кўраман, сизларга ўзимнинг энг эзгу туйғуларимни изҳор этишдан ҳамиша бахтиёрман.

Мардлар, баҳодирлар ва полвонлар диёри бўлган бу табаррук тупроқдан ҳеч қачон файзу барақа аримасин.

Ўтмиши шарафли, келажаги буюк Термиз дунё тургунча турсин.

Термиз шаҳрининг

2500 йиллигига бағишланган тантанали

маросимда сўзланган нутқ,

2002 йил 2 апрель

ЯНГИЛАНИШ ВА ЎЗГАРИШЛАР ЖАРАЁНИ ОРТГА ҚАЙТМАЙДИ

Ассалому алайкум, ҳурматли депутатлар!

Қадрли дўстлар!

Олий Мажлисимизнинг бугунги сессияси муҳокама-сига киритилган муҳим масалалардан бири — бу жорий йилнинг 27 январида бўлиб ўтган умумхалқ референдумининг натижалари ва уларни ҳаётга татбиқ қилиш билан боғлиқдир.

Бу вазифа бугунги кунда мамлакатимиз сиёсий ҳаётидаги энг долзарб масала бўлиб турибди, десак, ҳеч қандай хато бўлмайди.

Мен фурсатдан фойдаланиб, ана шу вазифани амалга ошириш бўйича ўзимнинг баъзи бир фикр-мулоҳазаларимни билдиришни зарур, деб ҳисоблайман.

Аввало, бу борада фикр алмашиш ва хулосалар чиқаришдан олдин:

биринчидан, бўлиб ўтган умумхалқ референдуми нима учун, қандай мақсадда ўтказилди;

иккинчидан, референдум нимани кўрсатди, одамларимизнинг қандай қарашларини намоён этди;

ва, шулардан келиб чиққан ҳолда,

учинчи масала — референдум кунлари ҳаётимизда қандай акс этади, қандай амалий натижаларга олиб келади, деган саволларга яна бир бор қайтишимиз ўринли бўлади, деб ўйлайман.

Чунки бу саволларнинг моҳиятини ўзимизга яққол тасаввур қилмасдан, референдумда сайловчиларимиз билдирган фикрларни инобатга олмасдан туриб, уларнинг хоҳиш-иродаларини ҳаётга татбиқ этишдек мураккаб ва

масъулиятли вазифани тўлиқ амалга оширишимиз қийин бўлади.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, референдумда умумхалқ муҳокамасига қўйилган иккита масала, яъни келгуси чақириқдан бошлаб парламентимизни икки палатали қилиб ташкил этиш ва Ўзбекистон Республикаси Президентининг конституциявий ваколат муддатини беш йилдан етти йилга ўзгартириш масалалари мамлакатимиз тараққиёти учун муҳимлигини, уларни ҳаётимизнинг барча жабҳаларига кўрсатадиган катта таъсирини ҳеч ким инкор этолмайди.

Лекин, шу билан бирга, ўтказилган референдумнинг моҳияти ва унинг келгуси ҳаётимизга таъсири фақат шу иккита масала билан чекланиб қолмайди, десам, ўйлайманки, кўпчилик бу фикрга қўшилади.

Барчамизга аён бўлиши керакки, ҳар қандай демократик давлатда ўтказиладиган мана шундай умумхалқ тadbирлари сингари мамлакатимизда бўлиб ўтган референдум сайловчиларимизнинг олиб борилаётган ислохотлар ва уларнинг келажагига нисбатан ўз муносабатини билдиришлари учун, таъбир жоиз бўлса, эркин минбар бўлди.

Бошқача қилиб айтганда, кенг миқёсда бошланган ислохотларимизни янада чуқурлаштириш ва кучайтиришга доир режаларимиз бўйича, уларни қай йўсинда ва йўналишларда давом эттириш каби масалалар бўйича халқимизнинг фикрини олиш минбари бўлди.

Бугун ҳеч иккиланмасдан айтиш мумкинки, референдум натижалари, сайловчиларимизнинг ундаги фаол иштироки ва билдирган ишончи том маънода халқимизнинг ҳаётимизда рўй бераётган ўзгаришларни, янгиланиш, янги жамият қуриш жараёнларини, қолаверса, ҳозирги олиб бораётган ташқи ва ички сиёсатимизни қўллаб-қувватлаётганини яққол намоён этди.

Ва шу тариқа халқимиз мана шу танлаган йўлимизни давом эттиришга, уни янги, юксак босқичга кўтаришга ўз розилигини берди.

Мухтасар қилиб айтганда, юқорида зикр этилган фикр-мулоҳазаларни умумлаштирадиган бўлсак, референдум натижаларидан иккита муҳим хулоса келиб чиқади.

Биринчидан, бизнинг бошлаган йўлимизни, яъни тоталитар тузумдан воз кечиб, юртимизда очиқ демократик давлат қуриш, ўзини оқламаган, буйруқбозлик тизимига асосланган, ўта марказлашган иқтисодиётдан бутун дунё яшаётган эркин бозор иқтисодиётига ўтиш, озод ва фаровон ҳаёт барпо этишдек савий-ҳаракатларимизни халқимиз қўллаб-қувватламоқда.

Референдумдан келиб чиқадиган **иккинчи** хулоса шуки, биз ўзимиз интилган фуқаролик жамиятини шакллантириш борасида **ҳеч кимдан кам бўлмайдиган марраларга етиш** учун бошлаган ислоҳотларимизни изчил ва қатъиятлик билан давом эттириш ва янада чуқурлаштиришни ҳозирги вақтда ҳаётнинг ўзи тақозо этмоқда, буни кенг жамоатчилигимиз, халқимиз катта умид билан биздан кутмоқда, десак, ҳеч қандай хато бўлмайди.

Муҳтарам дўстлар!

Энди референдум яқунлари ҳаётимизда қандай акс этади, деган учинчи саволга тўхталсак. Яъни, бу яқунлар қандай йўллар билан, қандай тартибда татбиқ қилинади ва қандай амалий натижаларга олиб келади?

Ўз-ўзидан аёнки, агар референдум натижалари, биринчи гада, Конституциямиз ва қонунчилигимизда ўзининг амалий ифодасини топмаса, ҳавода муаллақ ҳолда осилиб қолиши мумкин.

Юридик луғатларга киритилган “имплементация”, деган бир сўз бор. Бу тушунча қонун ёки қарорни амалда жорий қилиш, деган маънони билдиради ва сиёсий-ижтимоий ҳаётда ўта муҳим аҳамиятга эга.

Шу маънода, мамлакатимизда ўтказилган референдумнинг натижаларини амалда жорий қилиш мақсадида бугун сизларнинг муҳокамангизга “Референдум яқунлари ҳамда давлат ҳокимияти ташкил этилишининг асосий принциплари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий қонун лойиҳаси қўйилмоқда.

Бу лойиҳа, авваламбор, давлат бошқаруви масаласида, қонунчилик ҳокимияти бўлмиш Олий Мажлис таркиби-ни ўзгартириш, яъни қуйи палата — Қонунчилик палата-си ва Сенат деб аталадиган юқори палатани ташкил қилиш, Ўзбекистон Республикаси Президентининг конституци-явий ваколат муддатини беш йилдан етти йил қилиб ўзгар-тириш ва мана шу ислоҳотлар билан боғлиқ бўлган кўпги-на муҳим масалаларни ўз ичига олади.

Бир сўз билан айтадиган бўлсак, бу ҳуқуқий ҳужжат референдум натижаларини қонунчилик тилида ифодалаб — муҳраб беради ва асосий қонунимиз бўлмиш Кон-ституциямизга тегишли ўзгартиришлар киритишга асос бўлади.

Шу билан бирга, биз бир нарсани англаб олишимиз керакки, ушбу Конституциявий қонун лойиҳаси, ўз мо-ҳиятига кўра, келгусида қабул қилиниши зарур бўлган, ўзгаришлар жараёнини ўзида мужассам этадиган янги қонунлар олдига принципиал талаблар кўяди.

Мана шу қонун лойиҳасини муҳокама қилиш чоғида, авваламбор, лойиҳада кўрсатилган ўта муҳим масалалар-га, яъни келгуси чақириқ Олий Мажлиснинг янги тарки-бига, парламент қуйи ва юқори палатасининг ўзига хос жиҳатлари, уларнинг қонун қабул қилишдаги ўзаро ало-қаси ва муносабати, шу билан бирга, палаталарнинг шакл-ланиш тартиби, аъзолари сони ва ваколат муддатларини белгилаш принципларига депутатлар томонидан алоҳида эътибор берилади, деб ўйлайман.

Бу борада Ўзбекистон Республикаси Президенти ла-возимига ҳамда қуйи — қонун чиқарувчи палата ва ма-ҳаллий вакиллик органларига сайлов ўтказишнинг ягона муддати белгилаб қўйилиши муҳим аҳамиятга эга бўлади.

Қонун лойиҳасига кўра, бу сайловларни ушбу орган-ларнинг конституциявий ваколат муддати тугайдиган йилнинг декабрь ойида, учинчи ўн кунликнинг биринчи якшанбасида ўтказилиши мўлжалланмоқда.

Бундай тартиб қандай амалий аҳамиятга эга бўлиши мумкин?

Биринчидан, қўпгина демократик давлатларда ўрнатилган мана шундай тартиб, яъни сайлов ўтказиш муддатининг аниқ-равшан белгилаб қўйилиши бу соҳада қандайдир ўзбошимчалик бўлиши, кимдир бу муддатларни ўз манфаати учун ишлатишининг, яъни, шу каби субъектив ҳолатлар вужудга келишининг олдини олади.

Шу билан бирга, фуқаролар, халқимиз шуни ўзига яққол тасаввур қилиб оладики, сайловлар фақатгина йилнинг охирида, йил давомида мўлжалланган барча режа ва юмушлар ниҳоясига етказиб олингандан кейин, бафуржа, хотиржамлик ва осудалик вазиятида ўтказилади.

Яна бир муҳим масала шундан иборатки, бундай тартиб қонунчилик ва ижро ҳокимиятлари ўртасида мувозанат ва уйғунликни таъминлашга, бир-бирининг фаолиятини такрорламасликка, бу органларнинг ҳар бири ўз вазифасини, ўз бурчини аниқ бажаришига шароит яратади.

Юқори палата — Сенат ҳақида гапирадиган бўлсак, бу палата аъзолари декабрь ойининг охирида Қорақалпоғистон Жўқорғи Кенгеси, вилоятлар, шаҳар ва туман кенгашларига бўладиган сайловлардан кейин бир ой ўтмасдан, қонунда белгиланган тартибда сайланади.

Яъни, бу масалада ҳам узил-кесил аниқлик киритилган ва у халқимиз томонидан тўғри қабул қилинади, деб ўйлайман.

Барчамизга аёнки, Қонунчилик палатаси, деб ном олган қуйи палата биз учун мутлақо янги тартибда, яъни, доимий, профессионал асосда иш олиб боради.

Албатта, шу йўсинда ишлайдиган қуйи палатани сайлаш тартиби ҳам табиий равишда ўзгаради.

Шу муносабат билан, бугун бир нарсани айтишимиз мумкин: бу палатага аъзо бўлиш учун асосий даъвогарлар сифатида сиёсий партиялар ва сайловчиларнинг ташаббус гуруҳлари майдонга чиқади.

Яъни, қуйи палатага касб-кори, профессионал нуқтаи назардан мана шу ишга етарлича тайёргарлиги ва интилиши бўлган шахсларнинг ўз номзодларини қўйиб, депутат бўлиб сайланишга ҳаракат қилишлари муқаррар.

Юқори палатанинг қуйи палатадан фарқига келсак, у шундан иборат бўладики, сайловчилар томонидан барча маҳаллий кенгашларга сайланган депутатлар сафидан бу палатага территориал субъектлардан, Қорақалпоғистон Республикаси бўладими, вилоятлар ёки Тошкент шаҳри бўладими, бундан қатъи назар, уларнинг ҳар биридан олти нафардан депутат сайланади.

Улар қаторида Президент томонидан тайинланадиган ўн олти нафар эл-юртда обрў-эътибор қозонган, кўзга кўринган киши ҳам юқори палатанинг аъзоси бўлади.

Бошқача қилиб айтганда, юқори палата аъзолари жойлардаги вазиятдан яхши хабардор бўлиб, уларни сайлаган кенгашлар билан узвий алоқа боғлаб туради, кўпроқ минтақалар манфаатларини ифода этадиган ва ҳимоя қиладиган халқ вакиллари сифатида фаолият кўрсатади.

Юқори палатанинг шаклланиш тартибига келсак, бу палата аъзолари маҳаллий кенгашларга сайланган депутатлар орасидан уларнинг қўшма йиғилишида яширин овоз бериш йўли билан сайланади.

Ўйлайманки, сайловнинг бундай тартиби демократиянинг ҳар қандай талабларига тўла жавоб беради.

Шуни ҳам айтиш керакки, Сенат қуйи палата билан биргаликда бевосита қонун яратиш иши билан шуғулланмаслиги лозим.

Сенат аъзолари қуйи палата томонидан тақдим этилган қонунларни маъқуллаш ёки рад қилиш орқали, аввало, мамлакатимиз, шу билан бирга, тегишли минтақа манфаатларини инobatга олган ҳолда, қонун ижодкорлиги соҳасида иштирок этиши кўзда тутилмоқда.

Фурсатдан фойдаланиб, шуни таъкидламоқчиманки, юқори палатанинг ваколатларини белгилаш чоғида бугун Президент бажараётган баъзи бир вазифалар, бошқа бир қанча муҳим масалалар қаторида мана шу палата, яъни Сенат зиммасига юклатилади.

Юқори палата — Сенатнинг қуйи палатадан яна бир фарқи шундан иборатки, агар қуйи палата доимий асосда иш олиб борадиган бўлса, юқори палата — Сенат сесси-

яларда тўпланиб, қуйи палата томонидан тайёрланган қонунларни муҳокама қилади ва ўз қарорини чиқаради.

Шуни таъкидлашимиз керакки, бугун муҳокамага қўйилган Конституциявий қонун лойиҳасида парламентизмнинг янги таркибига ва вазифасига доир фақатгина асосий белгилар кўрсатилган.

Ўз-ўзидан барчамизга аён бўлиши зарурки, Олий Мажлис ва унинг қуйи ва юқори палаталари фаолияти билан боғлиқ бўлган кўнгина мураккаб масалалар бўйича атрофлича фикр юритиб, алоҳида қонунларни ишлаб чиқиш ва қабул қилиш вазифаси ҳали олдимизда турибди.

Ҳеч муболағасиз, бу қонунларни тайёрлашда, аввало, ўтган ўн йил давомида тўплаган ўз тажрибамизга таяниб, кадриятларимиз ва тафаккуримизни ҳисобга олган ҳолда, ривожланган демократик давлатларнинг тажрибасини ҳам ўрганиб, уларни ҳаётга татбиқ қилишимиз муҳим аҳамият касб этади.

Ҳурматли депутатлар!

Ҳаммамиз шуни тушуниб олишимиз керакки, биз танлаган марраларга эришиш йўлида, демократик ислохотларни чуқурлаштириш ва пировардига етказиш борасида янги қонунлар қабул қилишимиз, амалдаги қонунларни эса танқидий кўз билан баҳолаб, уларга замон талаб қилаётган ўзгаришларни киритиш мақсадида ҳали жуда катта ишларни амалга оширишимиз лозим.

Мана шу вазифаларни бажаришда, янги ҳаётимизни қуришда асосий принциплар даражасига кўтарилган қоидаларга риоя қилиш ўта муҳим аҳамият касб этади.

Бу принциплар нималардан иборат?

Биринчидан. Давлат бошқаруви ва жамият қурилишида демократик андозалар ва тамойилларни янада чуқурроқ татбиқ этиш, ҳокимият — яъни, қонунчилик, ижро ва суд тармоқларининг ўзаро мувозанати ва мутаносиблигини, шу билан бирга, уларнинг мустақиллигини таъминлаш, ҳар қайси тармоқ ўз вазифа ва бурчини бажариши учун амалий механизмларни ҳаётда ташкил қилиб бериш.

Ҳеч шубҳасиз, бу вазифалар қаторида сайлов тизими-ни янада такомиллаштириш, сайловчиларимизнинг, халқимизнинг сиёсий онги ва тафакқурини, айти пайтда, сиёсий фаоллигини ошириш вазифалари энг долзарб масалалардан бўлиб қолмоқда.

Бу масалаларнинг моҳияти ҳақида гапирар эканмиз, шуни чуқур англаб олишимиз керакки, агар қайси бир мамлакатда ҳокимият тармоқлари ўртасида Конституция ва қонунлар билан белгиланган демократик баланс, яъни мувозанат амалда таъминланмаса ва ҳар қайси ҳокимият тармоғи, бу қонунчилик, ижро ёки суд ҳокимияти бўладими, ўзига юклатилган ваколат ва вазифаларни тўлиқ ва ҳолисона бажармаса, бу ҳолат, ҳеч шубҳасиз, шу мамлакатда авторитар бошқарув усули юзага келишига ва шу руҳдаги қарорлар қабул қилинишига олиб келади.

Натижада давлат ва жамият бошқаруви бўладими, иқтисодиёт ёки ижтимоий-маънавий соҳа бўладими, буларнинг барчасида салбий оқибатлар, халқнинг норозилигига сабаб бўладиган нохуш вазиятлар вужудга келиши мумкин.

Биз ўтиш даврида ўз бошимиздан кечирган турли объектив сабаб ва қийинчиликлар туфайли юқорида зикр этилган муҳим вазифанинг ижросини таъмин қилишда кўпгина муаммоларга дуч келганимизни очиқ айтиш лозим.

Бунда малакали кадрлар ва мутахассисларнинг етишмаслиги, керак бўлса, тафакқуримизнинг оқсоқлиги, вазиятнинг мураккаблиги, энг муҳими, қонунчилик соҳасида етарли тажрибага эга бўлмаганимиз ишимизга ҳар қадамда тўғаноқ бўлиб турганини ҳам ҳолисона тан олишимиз даркор.

Айти пайтда, шуни ҳам эътироф этиш лозимки, мустақиллик йилларида мамлакатимизда давлат бошқаруви-нинг кенг кўламли қонунчилик асоси ва ривожланган тизими қарор топди, зарур кадрлар таркиби тайёрланди.

Фуқароларнинг ижтимоий тафакқури, сиёсий маданияти сезиларли даражада ўсди. Демокриманки, энди

авторитар бошқарув усулиларини ҳеч қандай шароит ва унинг ўзига хос хусусиятлари билан оқлаб бўлмайди.

Мана шу талабларни бажарган ҳолдагина биз ҳаёти-мизда қонун устуворлигини амалда таъминлашга ва мамлакатимизда ҳуқуқий давлат қуришга эриша оламиз.

Иккинчи масала. Инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоялаш, уларнинг кафолатларини сўзда эмас, реал ҳаётда таъминлаш бизнинг қонунчилик ва амалий фаолиятимизнинг доимий эътибор марказида туриши ҳақида гапириш ортиқча, деб ўйлайман.

Бу муаммолар билан узвий боғлиқ бўлган сўз ва матбуот эркинлигини таъминлаш масалалари ҳам ана шу долзарб вазифалар қаторида туради.

Тан олишимиз керак — биз очиқ, ҳуқуқий-демократик давлат қурмоқчи эканмиз, бу муаммоларни ечиш йўлида ҳали қиладиган ишларимиз жуда кўп.

Бу соҳадаги муҳим вазифалардан бири — қабул қилинган қонунларимиз ва ҳуқуқий нормаларнинг ҳаётга татбиқ қилинишини танқидий кўз билан баҳолаб, инсон ҳуқуқларини ҳимоялаш бўйича тегишли халқаро ташкилот ва марказлар билан бирга қонунчилигимизни такомиллаштириш устида ишлашимизни, аввало ҳокимият ва суд органларининг бу борадаги масъулиятини оширишни ҳаётнинг ўзи тақозо этмоқда.

Учинчидан. Иқтисодиётимизни эркинлаштириш, мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштиришда қатъий чоралар кўриш, хусусий мулкнинг иқтисодиётдаги ўрни ва таъсирини кенгайтириш, кичик ва ўрта бизнесга, ишбилармонлик ва тадбиркорлик соҳаларига янада эркинлик ва имтиёзлар бериш, улар учун барча зарур имкониятларни яратиш ва рағбатлантириш, бир сўз билан айтганда, бу тармоқларни уларнинг қўлоёғини боғлаб турган занжир ва арқонлардан халос этиш — бу масалалар устида қонунчилик соҳаси ва амалиётимизда бошлаган ишларимизни давом эттириш ва чуқурлаштириш лозимлиги ҳаммамизга аён бўлиши керак.

Бу масалада биз тараққий топган давлатларнинг ўта муҳим бир тажрибасига эътибор беришимиз лозим.

У ҳам бўлса, эркин иқтисод ривожланиши учун қонунлар билан кафолатланган шароит ташкил қилиб беришидир.

Бу мамлакатларда давлат ҳокимияти, унинг назорат ва текширув органлари иқтисодиёт ва хўжалик субъектларининг ишига аралашмоқчи бўлса, уларга фақат қонун устуворлиги ва унинг бажарилишини таъминлаш нуқтаи назаридангина таъсир ўтказиши мумкин.

Бу субъектларга бошқача таъсир ўтказиш қатъиян ман этилади.

Тўртинчидан. Бизнинг олдимизда турган яна бир муҳим ва долзарб вазифа — у ҳам бўлса, “Кучли давлатдан кучли жамиятга ўтиш” деган шиорни амалда рўёбга чиқаришдир.

Бу мақсадга эришиш учун, **биринчидан**, давлатимизнинг марказий ва юқори бошқарув органлари ваколатларини босқичма-босқич қуйи тизимга, шу жумладан, ўзини ўзи бошқариш тузилмаларига ўтказиш талаб қилинади.

Булар қаторида биз, биринчи навбатда, ўзини ҳар томонлама оқлаган маҳалла тузилмасини кўзда тутамиз.

Иккинчидан — жамиятимизда нодавлат, жамоат ташкилотларининг, аввало фуқаролик институтларининг ривожланишига кенг имкониятлар очиб бериш ва уларнинг фаоллигини оширишга кўмак ва ёрдам кўрсатиш даркор.

Барчамиз бир ҳақиқатни хаёлимиздан чиқармаслигимиз зарур.

Яъни, ҳар қандай давлат тизими, унинг аппарати ва маъмурий органлари демократик андозаларга қанчалик жавоб бермасин — барибир ўз кучини, қолаверса, ўз зўравонлигини ўтказишга ҳаракат қиладиган тизим бўлиб қолаверади.

Шунинг учун ҳам давлат идоралари, аввало, унинг маъмурий органлари ва ташкилотлари устидан жамият

ҳамда фуқаролар назоратини ўрнатиш бутун дунёда қонунбузарликка, берилган ваколат ва вазифасини суистеъмом қилишга, коррупцияга қарши, айтилиб вақтда, барча ўзбошимчалик ва волонтаристик қарорларни қабул қилишнинг олдини олишга қаратилган чора-тадбир, деб тан олинади.

Бундай тушунчани кенг жамоатчилик орасида татбиқ этиш ва бу йўналишда ўзимизга мос, ўзимизга хос тегишли қонун ва нормаларни ишлаб чиқиш, унинг амалда бажарилишини таъминлаш — бу масала ҳам биз қураётган демократик жамиятнинг асосий бир аломати ва қоидасига айланиши зарур.

Мана шундай эзгу ва амалий мақсадларимизга эришиш ва бу борада керакли ҳуқуқий шароит туғдириб бериш учун, ўйлайманки, “Нодавлат, жамоат тузилмалари ва уюшмаларини ривожлантириш, фуқаролик жамияти институтларининг фаолият кўрсатиш кафолатлари ва шартлари тўғрисида” қонун ишлаб чиқиш пайти келди.

Бу ҳуқуқий ҳужжатда, хусусан, нодавлат тузилмаларни қўллаб-қувватлаш учун қонун асосида махсус молиявий жамғармалар ташкил этиш, уларнинг шакллантириш тартибини ҳам кўзда тутиш лозим.

Ва, айтилиб пайтда, нодавлат, жамоат тузилмаларини яратиш жараёнини рағбатлантиришга оид бошқа иқтисодий, ташкилий ва ҳуқуқий механизмларни ҳам ишлаб чиқишимиз зарур.

Бундай тадбирларнинг асосий мақсади, аввало, жамоатчилигимиз, кенг омманинг сиёсий ва ижтимоий фаолигини ошириш ва шу билан бирга уларнинг давлатимиз ва жамиятимизни бошқариш масаласига кўпроқ жалб қилишдир, десак, айтилиб ҳақиқат бўлади.

Азиз дўстлар!

Биз бугун ижтимоий-сиёсий ҳаётимизда ўта муҳим воқеа бўлган референдум, яъни халқ иродасининг олий ифодаси сифатида ўтказилган умумхалқ тадбирининг натижаларини амалда, ҳаётимизнинг барча жабҳаларида жорий этиш ҳақида гапирар эканмиз, барчамиз яхши

тушунамизки, бу вазифани, унинг турли оқибатларини бир қарашда, бир чиқиш ёки бир маърузада ўзимизга тўлиқ тасаввур қилишимиз, албатта, бу жуда мураккаб масала.

Ва, ўйлайманки, бундай вазифани охиригача ҳал қилиш учун ҳали кўп ишлашга, мана шу минбарда, парламенти-мизда бунга тегишли кўп масалаларни муҳокама этиб, аввало, ўз имкониятларимиздан тўлиқ ва самарали фойдаланиш мақсадида, шу билан бирга жаҳон тажрибаси ва тавсияларини инобатга олган ҳолда, пухта ўйланган кўпгина қонун ва қарорларни қабул қилишга тўғри келади.

Ҳурматли халқ ноиблари!

Бугун олдимиздаги долзарб вазифалар, келажак режалари ҳақида фикр юритар эканмиз, бундан ўн йил муқаддам шу йўлнинг бошида туриб, халқимиз турмушини ҳавас қиладиган даражага кўтаришга азму қарор қилганимиз, эзгу орзу-мақсадларимизни мураккаб вазиятларда белгилаб олганимиз, қандай оғир ва қийин шароитда иш бошлаганимиз беихтиёр ҳаёлимизга келади.

Очиқ тан олишимиз керак, ўша вақтда қандайдир иккиланиб турган, керак бўлса, бу йўлга шубҳа билан қараган одамлар ҳам йўқ эмас эди. Буни ҳам тушуниш мумкин.

Чунки, биз илгари дуч келмаган ўта мураккаб вазифа ва муаммоларни ҳал этиш йўллари, бир-биридан оғир масалаларни ечиш учун тайёр рецелтлар бўлмаган ўша дастлабки пайтларда бундай иккиланиш ҳолатлари юз бериши ҳам табиий эди.

Бугун бошимиздан кўп машаққатли синов ва оғир кунларни кечириб, босиб ўтган йўлимизни танқидий баҳолаб, биз шуни ишонч билан айтишимиз мумкинки, беш тамойилга асосланган тараққиёт моделимиз, шиоримизга айланиб кетган “Ислоҳотлар ислоҳот учун эмас, ислоҳотлар инсон учун” ва “Янги уй қурмай туриб, эскисини бузманг”, деган принципларимиз ҳаётимизда ўзининг амалий тасдиғини топмоқда.

Агарки, бугун мендан, ўтган шу ўн йил давомида, Ўзбекистон ва унинг халқи ҳаётида рўй берган энг муҳим ва

ҳал қилувчи ўзгариш нимадан иборат, деб сўраса, мен шундай жавоб берган бўлар эдим.

Бугунги Ўзбекистон фуқаролари, халқимиз ўн йил мобайнида жуда катта, асрларга тенг йўлни босиб ўтди ва бугун юртимизда олиб борилаётган ислоҳотлар ҳеч қачон ортга қайтмайдиган жараёнга айланди, десак, ҳеч қандай хато бўлмайди.

Энг муҳими, бугун халқимизнинг онгу тафаккурини ўн йил аввалги қарашлар билан солиштирганда, ўртада ер билан осмонча фарқ бор, деб тўла ишонч билан айта оламиз.

Узоққа бормасдан, азиз дўстлар, биродарлар, мана шу муҳташам, ҳамманинг ҳавасини тортадиган Олий Мажлис залида ўтирган депутатларга, ўзимизга боққанда ҳам мана шу ҳақиқатнинг тасдиғини кўриш мумкин.

Биз ўн йил олдин ким эдик ва бугун қиммиз?

Биз бугун ўзининг кучи ва салоҳиятига ишонган, ўз меҳнати, ғайрат-шижоати билан халқаро майдонда обрў-эътибор қозонган, эртанги кунга ғурур ва ифтихор, катта ишонч билан қараётган халқнинг вакиллари, шундай мард ва танти халқнинг фарзандларимиз.

Мана шундай олижаноб туйғулар билан, тарих олдида, халқимиз олдида ҳамиша катта масъулият билан яшаш ҳаммамизнинг кундалик ҳаётимиз ва онгу шууримиздан теран жой олишини истардим.

Бизнинг эндиги вазифамиз — мана шу йўлдан оғишмай, бошланган ислоҳотларни янада чуқурлаштириб, пировард натижага етказиш ва **“Биз дунёда ҳеч кимдан кам бўлмаймиз!”** деган шиорни амалда рўёбга чиқаришдан иборат.

Бугун мана шундай буюк мақсадларни ўз олдимизга кўяр эканмиз, яна бир масалага алоҳида эътиборингизни тортмоқчиман.

Яъни, кўп-кўп хорижий давлатларнинг раҳбарлари билан, бизнинг баъзи бир танқидчиларимиз билан учрашувларда айтадиган гапимни яна бир бор такрорламоқчиман.

ХАВФСИЗЛИК ВА ТИНЧЛИК УЧУН КУРАШМОҚ КЕРАК

Биз янги ҳаёт, янги жамият барпо этиш йўлидаги ислохотларимизни, ўзгаришларни кимларгадир яхши кўришиш, кимларнингдир ҳомийлигига эришиш, шу тариқа кимлардандир садақа ундириш учун эмас, балки бу ишларни, аввало халқимиз манфаатларига тўла жавоб бергани учун амалга оширмоқдамиз ва келажакда ҳам бундай қараш ва интилишлардан қайтмаймиз.

Биз демократик янгиликни, бозор иқтисодиётига ўтиш йўлида қанча-қанча қийинчилик ва машаққатлар эвазига қандай ютуқларни қўлга киритган бўлсак, буларнинг барчасини аввало ўзимиз учун, юртимиз учун, фарзандларимизнинг келажаги, уларнинг бахт-саодати учун, деб билмоғимиз даркор.

Барчамиз учун, бугунги ва келажак авлодлар учун мана шундай қарашлар, юрт ва халқ манфаатларига содиқ бўлиш бизнинг доимий ширимизга айланиб қолади, иншооллоҳ.

Сўзимнинг охирида ана шу марралар, ана шу эркин ва фаровон ҳаётга этиш, қилган меҳнатларимизнинг роҳатини кўриш барча ватандошларимизга, шулар қаторида сиз муҳтарам депутатларга ҳам насиб этсин, деб тилак билдиришга ижозат бергайсизлар.

*Иккинчи мақриқ Ўзбекистон Республикаси
Олий Мажлисининг
VIII сессиясидаги маъруза,
2002 йил 4 апрель*

БИЗ ДУНЁДА ҲЕЧ КИМДАН КАМ БЎЛМАГАН ЖАМИЯТ ҚУРАМИЗ

*Президент И.А. Каримовнинг Олий Мажлисининг 8-сессияси
танаффус пайтида маҳаллий ва хорижий мухбирларнинг
саволларига берган жавоблари*

Ўзбекистон телевидениеси (М. Асқарова):

— Муҳтарам Президент, сиз ҳозиргина ўз маърузангизда мамлакат иқтисодиётини эркинлаштириш соҳасидаги вазифалар ҳақида тўхталдингиз. Бу соҳада қонунчиликнинг аҳамияти ҳақида гапириб берсангиз.

Ислоҳ Каримов:

— Эркинлаштириш тўғрисида гапирадиган бўлсак, бу ишни амалга ошириш учун аввало қонуний асос, ҳуқуқий замин керак. Яъни, иқтисодни ташкил қилиш масаласида ҳам ишлаб чиқарувчиларни рағбатлантирадиган, уларга имтиёз берадиган ва баъзи жойларда, керак бўлса, чегаралайдиган қонунлар бўлиши даркор. Масалага шу нуқтаи назардан қараб, бугунги кунда қонунларимиз мана шу масалага тўлиқ жавоб берадими, йўқми десангиз, мен айтардимки, йўқ, улар ҳозирча бу талабларга тўлиқ жавоб бермайди.

Нега деганда, қонун қабул қилишда олдинни кўра билиш керак, уни бажариш шароитини, мавжуд ижтимоий иқлимни, жамиятнинг савиясини ҳисобга олиш керак.

Бир ўйлаб кўрайлик, бизлар 1990 йилда ким эдик? У даврда биз тоталитар тузумда, бошқарув бутунлай чегараланган, буйруқбозлик, маъмуриятчилик ҳукм сурган бир шароитда яшар эдик. Бизнинг тафаккуримиз ҳам, онгимиз ҳам шу руҳда тарбияланган, давлат арбоблари у ёқда турсин, оддий фуқаролар ҳам шундай фикрлайдиган одамлар эди. Мисол учун, хусусий бир дўкон ҳақида

гапирадиган бўлсак, ўзингизга фараз-қилинглар, 90-йилларда кимдир мана шу Эски Жўвада хусусий магазин очса, унинг аҳволи нима бўларди? Шу нуқтаи назардан қараганда, мана ўзингиз кўриб турибсизлар, орадан 10 йил ўтгандан кейин савдо қиладиган магазинларнинг деярли ҳаммаси — 98 фоизи хусусий бўлиб кетди.

Мана шу янгиланишлар натижасида одамларнинг тушунчаси, тафаккури ҳам ўзгариб борапти. Демокриманки, қонунлар ҳам шу тафаккурни, шу шароитни инобатга олган ҳолда ишлаб чиқилиши керак.

Шуни айтиб ўтишим керакки, дунёда бозор иқтисодиёти қандай қонунларга асосан ривож топаётган бўлса, бизлар ҳам улардан кам бўлмаган ҳуқуқий пойдеворни қурдик. Энди ана шу қонунларни ҳаётга изчил татбиқ қилишимиз керак. Бу масалада ҳали қиладиган ишларимиз кўп. Ва, яна бир бор айтаман, биз яқин келажакка мўлжалланган режаларимизни амалга оширишда шу масалага алоҳида эътибор беришимиз керак.

Би-Би-Си, Буюк Британия (У.Аскарлов):

— Маълумки, қимматбаҳо қоғозлар, хусусан, 1991 йилги маиший техника ва автомашина билан тўланиши кўзда тутилган фоизсиз заёмлар ҳамда 1993 йилги заёмларга тўловлар тўхтатиб қўйилган. Ҳукумат бу йўналишда нимани режалаштирмоқда: аҳолига маблағлар қайтариладими ёки давлат томонидан кафолатланган бу қимматбаҳо қоғозлар бўйича тўловлар амалга ошириладими?

Ислом Каримов:

— Бу савол ҳукуматга тегишли бўлиб, унга бевосита шу масала билан шуғулланадиган кишилардан жавоб олсангиз яхши бўларди. Фақат мен бир нарсани айтиб ўтмоқчиман. Ўзбекистондан бошқа барча мамлакатларда қимматбаҳо қоғозлар бўйича тўловлар тўхтатиб қўйилган. Ўзбекистон қабул қилган қарорга кўра, аҳолининг барча омонатлари, депозитлари ўн йил ичида тўланиши керак эди. Орадан ўн йил ўтди. Эндиликда совет

даврида банкларга қўйган омонатларини мавжуд қонун ва унинг шартларига мувофиқ қайтариб олмаган биророрта ҳам омонатчи қолмади. Яъни, амалда аҳолининг бу масаладаги талаби қондирилган. Қандайдир қимматбаҳо қоғозлар ишламаётган бўлса ёки уларнинг пуллари қайтарилмаган бўлса, бу бошқа масала. Бу масалалар ўзига хос характерга эга, агар сиз бу саволни ана шу иш билан шуғулланадиган банкларга берсангиз, яхши бўларди.

Би-Би-Си (У.Аскарлов):

— Яна бир савол: 2004 йилда бўладиган келгуси президентлик сайловларида сиз ўз номзодингизни қўйишни мўлжаллаяпсизми?

Ислом Каримов:

— Сизга маълумки, бизда президентлик сайловлари 2000 йилда бўлган эди. Президент 5 йил муддатга сайланишини ҳисобга олсак, навбатдаги президентлик сайловлари 2005 йилда бўлиши керак. Келинг, бундан кейинги ишлар ҳақида бир оз кейинроқ фикр алмашсак, менимча яхши бўлар эди.

“Ле Суар,” Швейцария (И.Брюнеро):

— Бу йил баҳорда ислом ақидапарастларининг яна ҳужум қилиш хавфи қай даражада сақланиб қолмоқда?

Ислом Каримов:

— Бу масала анча мураккаб. Аввало шуни айтишим керакки, Ўзбекистон антитеррористик операциянинг илк кунларидан бошлаб Америка Қўшма Штатлари ва, умуман Афғонистон ҳудудидаги террорчиларнинг база ва лагерларини йўқотиш бўйича коалицияни қўллаб-қувватлаганлиги бежиз эмас. Биз бу ҳаракатни қўллашимиз шарт эди.

Бу ҳақда мен Америка Қўшма Штатларига ташриф мобайнида ҳам, ташрифдан кейин ҳам гапирган эдим. Чунки Афғонистон ҳудудидаги терроризм машинасини йўқ қилиб ташлаш бўйича коалиция ва АҚШнинг манфаатлари Ўзбекистон манфаатларига тўла мос келади. Агар

шу нуқтаи назардан гапирадиган бўлсак, биз Америка Қўшма Штатларидан миннатдормиз. Улар бошқалар қилолмаган ишни уддалади. Бу ҳақда АҚШда ҳам гапирган эдим, ҳозир ҳам такрорламоқчиман.

Ахир, Ўзбекистон жамоатчилиги, бутун халқ уч йил давомида, амалда эса беш йил мобайнида террорчилик гуруҳларининг жиддий, реал хавфи остида яшади. Террорчилар 1999 йилдан бошлаб уч йил давомида Ўзбекистон ва қўшни давлатлар, жумладан, Қирғизистон ҳудуди-га бостириб кирдилар. Улар Афғонистон ва Тожикистон орқали ўтишди. МДХ доирасидаги бу масала билан боғлиқ барча муҳокамалар амалда қуруқ баёнотлар билан, очиги, баъзи беписанд гап-сўзлар билан чекланиб қолди.

Хусусан, 1999 ва 2000 йилда жанубий чегараларимизда бундай гуруҳларнинг ёриб кириши жиддий хавф бўлиб турганида бундан қандайдир қониқиш ҳосил қилган ҳам-касбларимнинг номини айтиб ўтирмайман. Улар “қани кўрайлик-чи, Ислом Каримов энди Коллектив Хавфсизлик Шартномасига қўшиладими ёки йўқми”, дейишди. Гап МДХнинг Коллектив Хавфсизлик Шартномаси ҳақида кетмоқда. Бундай гапларни ким айтганлиги, ўнгу сўлга қараб тарқатганлиги бизга маълум.

Бу ҳам МДХ доирасида биз кўпроқ қуруқ гап билан банд бўлганимизни кўрсатиб турибди. Турли хил тезкор ҳаракат корпуслари туздик, шартномалар, юзлаб ҳужжатлар имзоладик. Бу жараён ҳозир ҳам давом этмоқда. Амалда эса террорчиларнинг базаларига энг жиддий зарбани Америка Қўшма Штатлари ва уларнинг иттифоқчилари, яъни коалиция берди.

Яширишнинг ҳожати йўқ, бугун эса баъзи бировлар оғиз кўпиртириб, ким бу ишга қанча ҳисса қўшди, ким ҳал қилувчи роль ўйнади, деб фол очмоқда.

Мен қатъий ишонч билан айтаманки, бу курашда АҚШ, бу мамлакат раҳбарларининг қатъияти, уларнинг Қуроли Кучлари, бошқача қилиб айтганда, уларнинг ихтиёридаги қудратли замонавий қурооллар ҳал қилувчи

роль ўйнади. Бошқалар эса фақат шерик, ёрдамчилик ролини ўйнади. Биринчи босқичи амалда тугалланган мазкур операция натижаларини мен шундай баҳолайман.

Ҳар йил июль-августда террорчиларнинг хуруж қилишидан хабардор бўлганлар бу йил баҳор ва ёзида ҳам шундай вазият юз бермайдими, деб сўрайдилар. Бундай хавотирга, ўйлайманки, ҳеч қандай асос йўқ. Бизнинг қўлимиздаги маълумотларга кўра, Афғонистон ҳудудида ҳали “Толибон” ва “Ал-Қоида” тузилмаларининг турли хил қолдиқлари бор. Аммо улар Марказий Осиё ҳудудига ёриб кириш учун, менинг назаримда, кечаги имкониятларга эга эмаслар. Албатта, турли қўпоровчилик ҳаракатлари, ташвиқот ва ҳоказолар бўлиши мумкин. Аммо бу йил, 2002 йилда, олдинги 3 йил давомида бўлганидек уюшган ҳолда ёриб киришга уриниш рўй бермайди.

“Новый день” минтақавий газетаси, Тошкент, (М. Назаров):

— Сиз Олмаотадаги матбуот конференциясида “Толибон”нинг қандайдир режалари бўлганлиги ҳақида айтган эдингиз. Шу ҳақда батафсилроқ гапириб беролмайсизми?

Ислом Каримов:

— “Толибон”нинг турли режалари ҳақида ҳали кўп ёзишади. Биздаги маълумотларга кўра, Қундуз шаҳри атрофида кучли “Толибон” гуруҳи тўпланган эди. Эсингизда бўлса, ўшанда Россия телевидениеси толибларнинг энг уюшган, тиш-тирноғигача қуролланган 10 минг кишилик гуруҳи Термиз остонасида турганлиги ва эртаиндин Ўзбекистонга бостириб кириши ҳақида шов-шув кўтарган эди. Ҳатто Термиз ва Тошкентдан одамлар қочиб кетаётганлиги ҳақида ҳам хабарлар тарқатилганди. Хориждан келадиган меҳмонларга Москвадан телефон қилиб, “Ўзбекистонга бориб нима қиласиз, эртага у ерда уруш бошланади”, деганлар ҳам бўлди.

Шундай фактларни эслайман: ўша пайтда Лондон ва Токиодан келган меҳмонлар Термизга боришга рухсат

беришимизни, у ердаги вазиятни ўз кўзлари билан кўрмоқчи эканликларини айтдилар. Биз шунда барча журналистларни ўша ёққа олиб бордик. Улар вазиятни ўз кўзлари билан кўриб, ишонч ҳосил қилсинлар, дедик. Япония, Буюк Британия, Франция, Германиянинг таниқли сиёсат ва давлат арбоблари ҳам ўша ерга бориб, одамларнинг тинч ҳаёт кечираётганини ўз кўзлари билан кўрдилар. Улар Россия матбуотида ёзилган ва гапирилаётган хабарлардан ҳайрон қолдилар — бу чинакам ахборот уруши эди.

Шу нуқтаи назардан, реал хавф ҳақида гапирадиган бўлсак, “Толибон”нинг энг кучли гуруҳи Қундуз атрофида, Тожикистондан 20-30 километр нарида жойлашган эди. Ёдингизда бўлса, бу гуруҳ узоқ вақт мобайнида қаршилик кўрсатди. Уни тор-мор қилиш учун деярли бир ой жанг олиб борилди. Бу гуруҳ таркибида “Толибон”нинг камида 15 минг энг сара, яхши қуролланган кучлари бор эди. Улар амалда Тожикистон ҳудудига ёриб киришга ҳозирланаётган эдилар. Агар улар ўз ниятларини амалга оширганларида МДХнинг жанубий чегараларида, жумладан, бизнинг ҳудудимизда, Тожикистон ҳудудида кескин вазият юзага келар, бунинг оқибати нима бўлишини олдиндан айтиш қийин эди.

Орадан кўп вақт ўтмасдан Нью-Йорк ва Вашингтон шаҳарларида 11 сентябрь воқеалари рўй берди. Бахт йўқ эди, бахтсизлигим ёрдам берди, деган нақл бежиз эмас. Натижада биз чиндан ҳам Қундуз атрофида катта куч: чеченлар ҳам, Ўрта Осиё республикаларидан, шу жумладан, Ўзбекистондан ҳам қочиб борган жангарилар тўпланганини аниқладик. Биз ҳозиргача бундай маълумотларни олиб турибмиз. Улар Ўрта Осиё республикалари ҳудудига, жумладан, Тожикистонга, Ўзбекистонга бостириб киришга тайёргарлик кўраётган эдилар. Бу реал хавф эди.

“Озодлик” радиоси (А.Қўлдошев):

— Иқтисодий ислохотларни жадаллаштириш тўғрисида ҳам икки оғиз тўхталсангиз. Яна бир савол: чет эллардаги

мухолифатчилар ватанга чақирилганми, мана шу жараёнга қўшила оладими?

Ислом Каримов:

— Бу саволингизга мен шундай жавоб беришим мумкин: ҳақиқатан ҳам, Ўзбекистон 10 йил давомида ислохотлар бўйича маълум бир даражага эришди. Бугунги Ўзбекистонни 10 йил олдинги Ўзбекистон билан солиштириб бўлмайди. Мен бугун ишлатган иборамни яна бир бор қайтаришим мумкин. Яъни, солиштириб қиёсласак, уларнинг ўртасида ер билан осмонча фарқ бор. Гап фақат қурилган объектлар, иншоотлар, янги корхоналарда ҳам эмас, ўйлайманки, энг катта ютуғимиз, авваламбор, одамларимизнинг тафаккурида, қарашларида, уларнинг тушунчаларида рўй берган ўзгаришдир. Ва шу нуқтаи назардан қараганда, биз жуда мустақкам пойдевор қурдик.

Мен агар “биз ҳозир фаровон ҳаётга эришдик” десам, ўзимга ҳам бошқача туюлади ва буни гапиришга анча қовун пишиги бор. Биз ҳозирча келажак тараққиётимизнинг, ўзимиз орзу қилаётган фаровон ҳаётнинг пойдеворини қурдик. Лекин одамларимизнинг қарашлари, интилишлари, белни қаттиқ болаганлиги, яқдиллиги мени қувонтиради. Ўйлайманки, одамларнинг фикри-зикри мана шу янги ҳаётни, янги жамиятни қуриш учун, ҳеч кимдан кам бўлмайдиган, тараққий топган давлатлардагидек турмуш даражасига етиш учун курашга ўз ҳиссасини қўшишдан иборат. Ҳам сиёсий, ҳам иқтисодий тизимни такомиллаштириш, шу даражага кўтарилиш учун халқимиз тайёр. Яъни, шунга катта интилиш билан, орзу билан қараяпти.

Бу — менинг назаримда энг катта салоҳият. Мен учун энг катта куч-қувват. Шу нуқтаи назардан қараганда, бугунги Ўзбекистоннинг энг кўзга ташланадиган хусусияти, аломати нимада деб сўрасангиз, бу — одамларнинг ана шу хоҳиш-иродаси тобора тўла намоён бўлаётганида деган бўлар эдим.

Бизни танқид қилувчилар, айттайлик, ғаразли танқидчилар Ўзбекистонни бир айланиб, одамларнинг кайфиятини кўрса, гарчи бизлар ҳали ўзимиз орзу қилган ҳаётни ташкил қилишга эришган бўлмасак-да, шунга интилаётганимизга, шунга тайёр эканлигимизга ишонч ҳосил қилади.

Мухолифат ҳақида гапирганда, шуни айтиш лозимки, уларнинг барчасига ҳам бир кўз билан қараб бўлмайди. Ҳақиқий мухолифат деб, юртини ўзининг ҳаётидан ҳам яхши кўрган, она Ватанининг келажагига ҳисса қўшиш ниятида бўлганларни тушунаман. Агар уларнинг сиёсий қарашлари ёки мамлакатимизда олиб борилаётган ислохотлар бўйича таклифларини биз қабул қилмасдан, танқидий кўз билан қараган бўлсак, ана шу ислохотларни янги поғонага кўтариш учун уларнинг фикрларини инобатга олишга, жорий қилишга ҳам тайёрмиз. Улар очиқ юз билан, очиқ кўз билан, очиқ чеҳра билан бу ёққа келсин, қани ўтирайлик, бундай дўппини ёнга қўйиб маслаҳатлашайлик, яна нима қилишимиз керак, қандай ишларни бажаришимиз керак, шу ҳақда фикрлашайлик. Шундай ниятда келса, бош устига, мен ўзим қабул қилишга тайёрман.

Лекин Ўзбекистон пойтахтида 1999 йил февраль ойида амалга оширилган қўпоровчиликда иштирок этган, халифалик қурамыз ёки Ўзбекистоннинг демократик тузуми бизга номаъқул, бизлар Афғонистонда ёки бошқа ислом давлатларида бўлганидек тузум қурамыз, деган қарашларга эга кимсаларни мухолифат деяётган бўлсангиз, уларни мухолифат дейишга менинг тилим бормайди. Уларни мухолифатчи эмас, жангарилар, тажовузкорлар дейиш керак. Улар билан биз қандай биргалашиб ўтиришимиз мумкин? Шунинг учун мен сиздан илтимос қилмоқчи эдим, мана шу масалага алоҳида урғу бериб, тингловчиларингизга тўғри тушунтирсангиз.

“Озодлик” радиоси (М. Ахроров):

— Маълумки, яқинда Афғонистонда zilzila юз берди, унга қандай ёрдам кўрсатиш кўзда тутилган? Иккин-

чи саволим Сўх йўли ҳақида. Бу масала бўйича олдинга силжишлар борми?

Ислом Каримов:

— Афғонистонда кучли zilзила содир бўлгани ва унинг оқибатида кўп инсонлар ҳаётдан кўз юмгани ҳақида бутун дунё билади. Биз ҳам zilзила оқибатларини бартаграф этишга ўзимизнинг муносиб ҳиссамизни қўшишга ҳаракат қиляпмиз. Бугунги Афғонистон ҳукумати билан музокаралар, яқин маслаҳатлашувлар олиб боряпмиз. Мозори Шарифга электр қувватини етказиб беряпмиз. Моддий жиҳатдан, керак бўлса, одамлар билан, мутахассислар билан ёрдам бериш, янги йўлларни қуриш ва вайроналарни тиклашда иштирок этиш борасида лойиҳалар қилдик. Биз бу ишлардан четда қолмаймиз.

Энди Сўх тўғрисида гапирадиган бўлсак, бу — Қирғизистон билан ўртадаги чегарамиз билан боғлиқ. Қирғизистон билан 1 минг 400 километр чегарамиз бор. Шунинг тахминан 1000 километрлик қисми ҳозирги кунда делимитация қилинган. Бу масала бўйича Қўшма комиссия барча масалаларни аниқлаб, хариталарда белгилаб чиққан. Лекин бизнинг Сўхга ўхшаган, яъни Қирғизистон ҳудуди ичида қолган жойларимиз бор. Қирғизистоннинг ҳам шундай ҳудудлари бор. Наманган вилоятидан ўтадиган чегарамизни оладиган бўлсак, у ерда етгита, Фарғонада эса иккита шундай жойлар бор. Бу жойларга Қирғизистон фуқаролари ўтмоқчи бўлса, бизнинг ҳудуддан ўтишга мажбур. Хўш, бундай масала қандай ҳал қилиниши мумкин? Аввало, босиқлик билан иш кўриш керак. Баъзи бир сиёсатчилар шу орқали ўзларига сохта обрў қидиришади. Қирғизистоннинг бир қарич ҳам ерини бермаймиз, деб шовқин кўтариб юрган одамлар бор. Ҳолбуки, уларнинг ери ҳеч кимга керак эмас. Бу масала музокара орқали, бир жойга ўтириб, сиз бу томонни ечсангиз, биз бу томонни ҳал қиламиз, агар Сўх масаласини ечмоқчи бўлсангиз, биз ҳам сизнинг шунга ўхшаш масалаларингизни ечишга тайёرمىз, деган шаклда ҳал

этилиши мумкин. Бу масалада одамларни чалғитиш, қандайдир бўлар-бўлмас муаммоларни ўйлаб чиқаришдан ҳаммамиз олис бўлишимиз керак. Ўзбек ва қирғиз халқи бир-бири билан асрлар давомида ёнма-ён яшаган. Ва ҳеч ким уларни ажратолмайди. Улар келажақда ҳам ёнма-ён бўлиб, дўст бўлиб, биродар бўлиб яшайди. Раҳбарлар, сиёсатчилар келиб-кетади. Лекин халқ қолади. Фақат вазмин бўлиш керак, узоқни кўзлаб иш тутиш керак.

ЮПИ агентлиги, АҚШ (М.Козлова):

— Ислом Абдуғаниевич, Афғонистондаги ҳозирги вазиятни қандай баҳолайсиз ва янги ҳукуматга толибларнинг ҳам киришига қандай қарайсиз?

Ислом Каримов:

— Биринчидан, Афғонистондаги ҳозирги вазиятни анча мураккаб деб ҳисоблайман. Операциянинг ҳарбий босқичи амалда тугалланди, “Толибон” ва “Ал-қоида”нинг лагер ва базалари асосан тор-мор қилинди. Аммо биз ҳозирча жавоб топмаган кўпгина саволлар бор. Жавоб топиш қийин бўлган энг мураккаб савол — бугунги кунда толиблар, уларнинг тарафдорлари ва қуроли гуруҳлари қаерда эканлигидир. Уларнинг маълум қисми йўқ қилинди, қолганлари қаерга кетди ва эртага қаерда пайдо бўлиши мумкин? Ҳаммани ташвишлантириб турган биринчи даражали савол ана шу. Бу саволга ҳеч ким жавоб бера олмаяпти. Толиблар қаерга яширинди ва эртага улар қандай мақсад-вазифалар билан юзага чиқадилар?

Иккинчи савол Афғонистондаги муайян миллатлараро келишмовчиликлар билан боғлиқ. Улар олдин ҳам бор эди, ҳозир ҳам бор ва давом этмоқда. Бу келишмовчиликлар ҳозирча очиқ қарама-қаршилик шаклига ўтгани йўқ. Аммо зимдан давом этаётган кураш эртага очиқ шаклга ўтиши мумкин. Бу зиддият бошқаларга қўл келади. Фақатгина ички кучлар эмас, балки биринчи навбатда ташқи кучлар бундан фойдаланадилар. Улар бугун усталик билан, энг аввало, ўз таъсир доирасидаги гуруҳларга

ёрдам бермоқдалар. Бир қўшни давлат бир гуруҳга ёрдам берса, бошқаси бошқа бир гуруҳни қўллаб-қувватлайди. Қандайдир шарт-шароитларни яратиш баҳонасида ўз таъсир доираларини ёйишга интиладилар.

Яна бир мураккаб масала — армияни шакллантириш муаммоси, деб ҳисоблайман. Ҳозир бу борада иш олиб бориляпти. Айрим гуруҳ ва бирлашмалар амалда шакллантириляпти. Аммо, ўйлайманки, бу жуда жиддий масала. Афғонистон миллий армияси келгусида қандай йўналишда шаклланади, кимдан андоза олади, қандай тизим асосида қурилади ёки қандай кучлар унга таъсир кўрсатади — кўп нарса, энг аввало Афғонистондаги барқарорлик ва тинчлик ана шунга боғлиқ.

Чунки Афғонистон шароитида бугун ҳарбий кучлар фақатгина турли хавф-хатарларни бартараф этишда эмас, балки барқарорликни таъминлашда ҳам ҳал қилувчи роль ўйнамоқда.

Яна бир оғир муаммо — янги ҳукумат қандай бўлиши, эртага у қандай йўналишда тузилиши, бу ҳукуматда қандай кучлар иштирок этиши масаласидир. Бонн конференцияси қарорларига кўра, июнь ойида Лойя Жирға тўпланиши ва янги ҳукуматни тузиши керак. Бу ҳукуматни ким бошқаради, у қандай кучлардан ташкил топади — Афғонистоннинг келажаги ҳам, 11 сентябрдан кейин бошланган операциянинг давом этиши ёки якунланиши ҳам ана шунга боғлиқ. Табиийки, халқаро тинчликни таъминлаш кучлари у ерда жуда узоқ туролмайдилар. Ҳар қандай шароитда ҳам улар қачондир чиқиб кетишлари керак. Хўш, у ерда ким қолади, ҳукумат қандай йўналишда бўлади, у биз кутган ҳукумат бўладими?

Албатта, биз бу ҳукумат демократик йўналишда бўлади, деб умид қиламиз. Биз бундан кейин Афғонистон худудидан қуролли бостириб кириш, биз учун катта хатарга айланган ашаддий ақидапараст оқимларнинг ёйилиши барҳам топишидан умидвормиз. Биз ана шундай натижаларни кутмоқдамиз.

Афсуски, толибларнинг янги ҳукуматдаги иштироки ва бизнинг бунга муносабатимиз ҳақида ҳеч ким сўраб ўтирмайди. У ерда барча масалаларни бошқа кучлар ҳал қилади. Бизнинг бунга муносабатимиз эса аниқ ва равшан: биз толибларнинг мафкураси билан келиша олмаймиз, мен бу мафкурани жангари фанатизм деб атайман, у бизнинг қарашларимизга мутлақо зиддир. Ҳукуматда қандай кучлар бўлишини Афғонистон халқининг ўзи ҳал қилиши керак, деб ўйлайман. Аммо бугунги вазият шуни кўрсатмоқдаки, толиблар мафкураси ҳам, ўзлари ҳам олдинги шаклда сиёсий саҳнада энди қайта тиклана олмайдилар. Агар пайдо бўлсалар ҳам янгича кўриниш ёки янги қиёфада намоён бўладилар. Менинг фикримча, жаҳон жамоатчилиги толибларнинг хатти-ҳаракатларидан яхши хабардор. Энди улар ҳеч қачон сиёсий саҳнага қайтиб келолмайдилар.

Ўзбекистон телевидениеси (У.Султонов):

— Муҳтарам Президент, Сиз яқинда Америка Қўшма Штатларида сафарда бўлиб қайтдингиз. Бу давлат билан Ўзбекистон ўртасида қарор топаётган стратегик ҳамкорлик минтақамизда, умуман, жаҳонда тинчликни мустаҳкамлашга қандай таъсир кўрсатади?

Ислом Каримов:

— Авваламбор, бу масаланинг моҳиятига етиб бориш учун АҚШ ва Ўзбекистон ўртасида мазкур масала бўйича имзоланган шартномани яқиндан билиш, у билан чуқур танишиш керак. Шартномада иккита асосий масала борки, уларни алоҳида таъкидлаш лозим. Биринчи масала — бу хавфсизлик ва барқарорликни сақлаш, шу борадаги ҳамкорлик масаласи. Иккинчи масала — иқтисодий ислохотларни янги босқичга кўтариш. Ва, шу билан бирга, сиёсий ислохотларни, авваламбор демократик ислохотларни амалга ошириш, фуқаролик жамияти асосларини яратиш масаласида ҳамкорлик қилиш. АҚШ бу масалада ҳам Ўзбекистонга яқиндан ёрдам бериш, унга қўмаклашиш, у билан ҳар томонлама ҳамкорлик қилишга ўзининг тайёрлигини билдирди.

Учинчи масала — янги жамият қуришда турли масалаларни ечиш ва икки томонлама алоқаларни янги боғқичага кўтариш. Иқтисодий, савдо алоқаларини кенгайтириш. Ўзбекистонга инвестициялар олиб кириш. Бозор иқтисодиёти тузилмаларини ташкил қилишда Ўзбекистонга ёрдам бериш.

Шу нуқтаи назардан қараганда, ушбу Декларациянинг номи Стратегик шериклик ва ҳамкорликнинг асослари деб ном олгани диққатга сазовор. Бу масалалар бўйича унда тегишли моддалар мавжуд бўлиб, бундай ҳамкорликнинг ҳал қилувчи жиҳатлари қайд этилган.

Стратегик шериклик масаласини оладиган бўлсак, АҚШ дунёдаги энг буюк, энг кучли-қудратли давлат. Бу мамлакат инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлаш бўйича, демократик кадриятларни қарор топтириш бўйича катта ютуқларга эришган. Бу ғояларни ўз Конституциясида ифодалаган. Шу масалалар бўйича бу давлат бизга қўл узатиб, ёрдам берадиган бўлса, стратегик алоқаларни боғлашга тайёр бўлса, мен ўйлайманки, Ўзбекистоннинг ўз мақсад-муродига етиши йўлида жуда катта таянч ва суянч бўлади. Биз Америкада бўлганимизда айтдик, бугун ҳам очиқ айтмоқчиман: Бизлар АҚШнинг барча ижобий интилишларида ҳамкорлик қилишга тайёرمىз. Ўйлайманки, халқимиз, жамоатчилигимиз бунга яхши тушунади.

Собиқ Иттифоқ таркибида бўлган баъзи давлатларнинг оммавий ахборот воситалари турли асоссиз гапларни тарқатишдан ҳам тап тортмайди. Мисол учун, биз АҚШ билан алоқа боғлаётган вақтда, антитеррористик операцияларга қўшилганимизда, битта аэродромимизни уларнинг ихтиёрига берганимизда ҳар хил бўҳтон гаплар пайдо бўлди. Гўё бунинг учун АҚШ бизга 8 млрд. доллар ажратган эмиш. Нима учун айнан 8, нега 10 млрд. эмас, мен билмадим.

Конкрет ёрдам ҳақида гапирадиган бўлсак, бизларни кўпроқ маблағ эмас, мана шу уч йўналишдаги кўмак, яъни узоқ муддатли ҳамкорлик кўпроқ қизиқтиради. Бизга

садақа керак эмас. Узоқ муддатли ишончли ҳамкорлик керак. У юртда осойишталикни таъминлайди, келажакка катта ишонч уйғотади.

Ўзбекистон телевидениеси (К.Шамсуддинов):

— Муҳтарам Ислоҳ Абдуғаниевич, Сизнингча сиёсий партиялар бўлғуси қуйи палатадан жой олиш учун курашни ҳозирдан бошлаши керак эмасми? Умуман олганда, ҳозирги сиёсий партияларимиз фаоллигини қандай ошириш мумкин, деб ўйлайсиз?

Ислоҳ Каримов:

— Сиёсий партиялар фаолияти ҳақида гапирганда, уларнинг ишини такомиллаштириш ёки фаоллаштириш масаласида буйруқ билан иш тутиш мумкин эмас. Энг аввало, Ўзбекистонда қабул қилинган қонунларни барча бажариши керак, бу биринчидан. Иккинчидан, бу партиялар фаолиятига эҳтиёж бўлиши керак. Биз бу масалага бошқача кўз билан қарашимиз ва, керак бўлса, ривожланган давлатларда — бу Буюк Британия бўладими, Франция бўладими, Германия бўладими, Америками, Ҳиндистонми — кўзга кўринган партиялар ўз фаолиятини қандай бошлаган, уларнинг фаолияти қандай мезонларга, қандай талабларга жавоб беради, уларнинг интилишлари нималарда намоён бўлади, фаоллигини қўллаб-қувватлаш борасида қандай манба, талаб, принциплар мавжуд эканлигини ўрганишимиз керак.

Ўзбекистонда партияларнинг демократик талабларга жавоб берадиган давлатлардагига ўхшамаганлиги ёки шу даражага етиб бормаганлиги учун ҳайрон бўлиш керак эмас. Мисол учун, Россия ёки Украинани олсангиз, қўшни давлатларни олсангиз, уларнинг раҳбарлари ҳам ўзларида бўлган бундай ҳолатни очиқ эътироф этипти. Хусусан, В. Путин Россиядаги партиялар тўғрисида гапириб, бугунги кунда уларда ҳам сиёсий партия талабларига тўла жавоб берадиган партия йўқлигини, фақат уларга ўхшаш учун ҳаракат борлигини қайд этипти. Чунки бундай партиялар шаклланиши учун вақт керак, шароит ке-

рак. Шароит тўғрисида гапирганда, мен бугун айтган гапимни яна бир бор изоҳлаб, керак бўлса, исботлаб беришга тайёрман. Партиялар ўзининг кучини сезиши ва ўзининг жамиятга кераклигини ҳис этиши учун биз шароит туғдириб беришимиз керак. Курашиш учун шароит туғдириб беришимиз лозим. Улар бир-бири билан тортишув ва баҳсга киришиб, келажак мақсадларимизга егишиш учун ҳар қайси ўзига хос, ўзига мос йўллارни исботлаб, таърифлаб бериши, ўз йўлини тарғиб қилиши учун шароит бўлиши зарур.

Шу нуқтаи назардан, биз қабул қилган қонун, сайловлар партияларга каттароқ имконият берса, кураш учун майдон очилса, такрорлаб айтаман, кураш учун майдон очилса, асли сиёсатдан узоқ, лекин партияга аъзо бўлиб ёки раҳбар бўлиб юрганлар ўз-ўзидан четга чиқиб қолади. Яъни, партияга ёки ҳақиқий раҳбар бўлади, фаол бўлади, етакчи бўлади ёки сиёсий минбардан бутунлай тушиб кетади. Демокриманки, партияларни фаоиллаштириш учун сунъий йўл билан замин яратиш мумкин эмас.

Масалан, биз кўшнилариимизга қараб, уларга ўзимизни қиёсласак, уларнинг партияларидан нусха олсак бўладими? Мисол учун, Украинада тахминан 500 та партия бор экан. Бизлар ҳам шу йўлга ўтадиган бўлсак, бу нимага олиб келиши мумкин? Америкада асосан иккита партия бор. Сайлов пайтида баъзан учинчи партия ташкил бўлади. Буюк Британияда ҳам кўзга кўринган иккита, Германияда эса 3 та партия бор.

Шу нуқтаи назардан қараганда, бизлар ҳам ана шундай даражага етиб боришимиз учун, биринчидан, вақт керак, иккинчидан, шароит туғдириб беришимиз керак. Мана шундай сиёсий интилиш, сиёсий қарашлар хилма-хил бўлиши керак. Сиёсий қарашларга бизлар эркинлик беришимиз керак. Агар битта шу фикр тўғри, шунга амал қилиб яшашимиз керак, деган қонидани ўрнатишга ҳаракат қиладиган бўлсак, президент ёки ҳукумат, ёки бугунги мансабдорлар шунга интилиб яшайдиган бўлса, бизда

ҳақиқий сиёсий партия пайдо бўлмайди. Сиёсий ҳаётимизнинг эски замондан ҳеч қандай фарқи қолмайди.

Яна бир бор айтмоқчиман, бу партияларнинг фаолият юритиши учун шароит туғдириб бериш керак ва фикрлар хилма-хиллигига имкон яратиб бериш керак. Мана, мисол учун, бугун айtilган битта фикр. Нодавлат ташкилотларни ва фуқаролик жамиятлари институтларини, уларнинг муассасаларини таъсис этишга бизлар шароит туғдириб беришимиз керак. Бизларда жуда кўп нодавлат ташкилотлар бор, лекин буларнинг фаолияти деярли кўринмайди. Телевидение, матбуотимиз бу масалага етарли эътибор бермайди. Бугунги суҳбатимиздан фойдаланиб айтмоқчиманки, шу ташкилотларга кўпроқ эътибор бериш керак. Бу ташкилотлар асосида янги партиялар пайдо бўлиши мумкин. Партия ўз-ўзидан пайдо бўлмайди. Бир ҳаракат бўлади, бир интилиш бўлади. Бир хил қарашлар бўлади. Натижада, жамиятимизда хилма-хил қарашлар шаклланади.

Ўзбекистонда нодавлат ташкилотлар, ижтимоий ташкилотлар ўз кучини намойиш қилиши учун тегишли шароит яратиб беришимиз керак. Бунда матбуотимизнинг тарбиявий ҳиссаси ва танқидий қарашлари биз учун жуда керак.

Биз ҳеч кимдан кам бўлмайдиган юрт қурамыз, жамият қурамыз, деб олдимизга катта мақсад қўйган эканмиз, сиёсий қиёфамиз, ҳаётимизда ҳам ҳеч кимдан кам бўлмайдиган мана шундай партиялар, ҳаракатларни, нодавлат ташкилотларни ташкил қилишимиз лозим.

Бу ҳаёт ҳаммага ҳам азиз. Ҳамма ҳам шу ҳаётда яшайди. Ҳаёт тез ўтади. Лекин гап шундаки, биз яшайдиган мана шу Ватан ҳақиқатан ҳам барчамизники. Одам нима учун туғилади? Яхшилик учун, яхши ҳаёт кечирish учун, яқинларига яхшилик қилиш учун, Ватани, юрти учун, ўзидан бирон бир ижобий из қолдириш учун яшайди. Оллоҳ таоло бизларга мана шундай интилиш билан яшаш учун ҳаёт ато этган.

Ҳаммамиз келажагимизга бир нигоҳ билан қарашимиз керак. Хилма-хил қарашлар бўлиши мумкин. Лекин юртимиз тинчлиги, Ватанимиз тараққиёти, халқимизнинг фаровонлиги йўлидаги интилиш барча-барча қарашларни бир-бирига қовуштириб, бир-бирига яқинлаштириб, бирлаштириб туриши керак. Мана шу ғоядан қайтмасак, шу ғоя барчамизга раҳнамо бўлса, менинг бошқа ҳеч қандай эътирозим йўқ.

“Коммерсант” газетаси, Россия (Ю.Черногаев):

— Ислом Абдуганиевич, шартномага кўра америкаликлар Хонободдаги ўз ҳаракатларини Ўзбекистон томони билан қай даражада келишган ҳолда олиб боришлари зарур? Гап шундаки, бу ерда муайян фаоллик кузатилмоқда.

Ислом Каримов:

— Ўзбекистон, хусусан, Қашқадарё вилояти ҳудудида жойлашган Хонободдаги Америка ҳарбийларининг фаоллиги ошганлиги ҳақида шунини айтишим мумкинки, уларнинг миқдори зарра ҳам ортгани йўқ. Уларнинг сони 1500 кишигача бўлиши мумкинлиги келишиб олинган. Агар қуролли кучларнинг сони ортмаса, инфраструктураси кенгаймаса, қандай фаол ҳаракатлар ҳақида сўз бўлиши мумкин?

Бошқа жиҳатдан қараганда, Хонободда чиндан ҳам фаоллик бор. Чунки ундан фақат Америка самолётлари эмас, балки антитеррористик коалицияга кирган бошқа давлатлар, жумладан, Дания, Голландия сингари мамлакатларнинг самолётлари ҳам фойдаланмоқда. Австралияликларнинг ҳам келиши кутилмоқда. Афғонистон ҳудудига учишда улар Хонободга қўнишлари, техник хизматдан фойдаланишлари мумкин. Шу нуқтаи назардан, фаоллик бор. Буларнинг ҳаммаси Ўзбекистон билан АҚШ ўртасида имзоланган битим доирасида амалга оширилмоқда. Битимда америкаликларга шундай ваколатлар берилган.

Сизларни энг кўп қизиқтираётган масала, яъни улар қай даражада назорат қилинаётганлигига келсак, мен Ўзбекистон Президенти сифатида қатъий айтаманки, бугунги кунда америкаликларга ҳеч қандай эътирозим йўқ. Чун-

ХАВФСИЗЛИК ВА ТИНЧЛИК УЧУН КУРАШМОҚ КЕРАК

ки Ўзбекистон билан АҚШ ўртасида имзоланган битимларга тўла риоя қилинмоқда. Хонобод ҳудудига қандай самолётлар келиб қўнади, қандай мақсадлар билан қўнади — ҳаммаси ҳақида бизга олдиндан хабар беришади. Шунинг ҳам эътибордан соқит қилмаслик керакки, Хонобод аэродроми ҳудудида бизнинг самолётларимиз ва уларга хизмат кўрсатадиган ходимларимиз ҳам бор. Бу аэродром айни вақтда Ўзбекистон Куролли Кучларининг ҳаракатдаги аэродроми ҳам бўлиб қолмоқда.

2002 йил 4 апрель

ҚОРАҚАЛПОҚ ДИЁРИНИНГ САЛОҲИЯТИНИ РЎЁБГА ЧИҚАРИШ, ОДАМЛАР ҲАЁТИНИ ЯНАДА ЯХШИЛАШ — ДОЛЗАРЪ ВАЗИФА

Ассалому алайкум, азиз юртдошлар!

Хурматли депутатлар!

Авваламбор, бепоён қорақалпоқ диёрига баҳор кириб келган мана шу кунларда барчангизни соғ-омон кўриб турганимдан хурсанд бўлганимни айтиб, сизларга яна бир бор ўзимнинг хурмат-эҳтиромимни билдиримоқчиман.

Бугунги сессия кун тартибига қўйилган асосий масалага ўтишдан олдин, ижозатингиз билан, баъзи бир муҳим масалалар ҳақида, аввало, Қорақалпоғистонда амалга оширилаётган ижобий ўзгаришлар билан бир қаторда, мавжуд камчиликлар, йўл қўйилаётган нуқсонлар ҳақида, ана шу оқсоқликларнинг негизида турган сабаблар ва ҳолатлар тўғрисида алоҳида фикр алмашиб олсак.

Шу масалалар бўйича мен ҳам ўзимнинг баъзи фикр-мулоҳазаларимни билдирсам, ўйлайманки, фойдадан холи бўлмайди.

Бугун биз ўз фаолиятимизга, қилган ишларимизга танқидий баҳо берар эканмиз, биринчи галда, шу заминда истиқомат қилаётган одамларнинг турмушини нима ҳисобидан яхшилаш, катта орзу-умидлар билан ҳаётга қадам кўяётган ёшларимизнинг қалбида эртанги кунга ишонч, ўз юртига меҳр туйғуларини кучайтириш тўғрисида ўйлашимиз лозим.

Айниқса, бутун умр ҳалол меҳнат қилиб келган отабобларимиз, момоларимизни эъзозлаш, уларнинг оғири-

ни энгил қилиш, юртимизда “Қарияларни қадрлаш йили” деб эълон қилинган ушбу йилда уларга бўлган ҳурмат-эътиборимизни ва бериладиган амалий ёрдамни янада кучайтириш чораларини кўришимиз даркор.

Бир сўз билан айтганда, ўз тақдирини шу юрт билан боғлаган одамларнинг ташвишлари, ўй-фикрларини чуқур ҳис этиб, бугун мана шу ерда тўпланган раҳбарлар, ҳокимлар, барча фаолларнинг бу борадаги бурчи ҳақида яна бир бор гаплашиб, ўз вазифаларимизни аниқ белгилаб олишимиз зарур.

Азиз дўстлар!

Дунёда одамзот бор экан, ҳар бир инсон Аллоҳ таоло ато этган умри давомида орзу-умидлар билан ҳаёт кечиради.

Бугунги кунга шукур қилиб, эртанги кунга ишонч туйғуси билан эзгуликка интилиб яшаш — барчамиз учун табиий ҳол.

Кўпчилик қаторида қорақалпоқ халқи Орол денгизининг қуриши билан боғлиқ бўлган экологик офат туфайли вужудга келган оғир ва мураккаб бир шароитда ҳам эртанги кунга ишонч ва умидлар билан ҳаёт кечирмоқда.

Лекин, барчамиз яхши тушунамизки, туғилиб ўсган ерига меҳр қўйиш, шу туйғунини ўз фарзандларига, ниҳол каби ўсиб келаётган ёш авлод қалбига сингдириш, ўз она юрти билан гурурланиш ва қадр-қимматини, бошини баланд тутиб, ҳеч кимдан кам бўлмайман, деган кайфият билан мана шундай оғир бир шароитда кун кечириш, яшаш, ҳақиқатан ҳам, шу тупроқда истиқомат қилаётган одамлардан қандай катта чидам, мардлик ва матонат талаб қилади.

Шуни фахр билан айтиш зарурки, қорақалпоқ халқининг табиатида ана шундай юксак фазилатлар азалдан мужассам бўлиб келади.

Ҳозир ҳам кечагидек эсимда, мен 1989 йилнинг ёзида мамлакат раҳбари сифатида эндигина иш бошлаган кунларимда бу ердаги ҳақиқий ҳол-аҳволни агрофлича билиш,

одамлардан кўнгил сўраш, биринчи гада ҳал этиш лозим бўлган ҳаётий масалаларни аниқлаш мақсадида дастлаб Қорақашпоғистоннинг Мўйноқ туманига келган эдим.

Айтиш керакки, ўшанда юртимиз қалтис ва мураккаб даврни бошдан кечираётган эди. Бир томондан — Фарғона фожиалари, яна бир томондан — қишлоқларимиздаги ачинарли аҳвол, бир ёқда — Ўш-Ўзган воқеалари, буларнинг барчаси елкамиздаги оғир юк бўлиб, бизни қаттиқ ташвишга солиб турар эди.

Биз ана шундай мушкул бир вазиятда босиқлик билан иш тутиб, муаммоларнинг тўғри ечимини топишга ҳаракат қилдик.

Шароит ўта кескин бўлишига қарамай, ўша пайтдаёқ Оролбўйи муаммосига алоҳида эътибор берганимиз туфайли вазиятнинг янада хатарли тус олишига йўл қўймадик.

Айниқса, ушбу минтақада дарахтзор ҳудудлар яратиш, пахта яккаҳоқимлигини чеклаб, одамларга томорқа бериш, Устюрт коллекторларини таъмирлаш, 220 та тоза сув чиқарадиган қурилма барпо этиш каби кўп-кўп талбирлар ўша кезларда бошлаган ижобий ишларимизнинг дебочаси бўлган эди.

Ўша пайтларда собиқ иттифоқ раҳбарияти ва жаҳон жамоатчилиги эътиборини Орол фожиасига қаратиш йўлидаги саъй-ҳаракатларимиз ҳам халқимизга яхши маълум, деб ўйлайман.

Аммо, ўша даврда собиқ СССР Олий Советининг бу масала бўйича юзаки, қуруқ декларациядан иборат қарорини айтмасак, бу борада бошқа бирон-бир амалий қадам қўйилмаган эди.

Лекин, бугун барчангизга миннатдорлик билан айтишим керак, биз қўл қовуштириб ўтирмадик. 1989 йилнинг ўзидаёқ ушбу минтақада яшайдиган аҳоли тиббий кўриқдан ўтказилди, 380 минг кишига медицина ёрдами кўрсатилди, қарийб 4 минг киши мамлакатдаги тегишли

шифохоналарга ётқизилди, минглаб болалар санаторийларда даволанди.

Такрор айтаман, мен қорақалпоқ халқининг олижаноб ва мардлигини ўша оғир дамларда юрак-юрагимдан ҳис этганман.

Мен Молия вазирлигида, Госпланда ишлаган пайтларимда ҳам бу ерга кўп марта келганман.

Лекин ўша 1989 йилда бу минтақанинг нечоғли оғир аҳволга тушганини, Оролнинг қуриши билан нафақат одамлар, балки ернинг ўзи ҳам нақадар эзилганини кўриб, елкамга қандай катта ва оғир юк тушганини яна ва яна бир бор сезганман.

Ва, керак бўлса, бу масала бугун ҳам қалбимнинг тубида оғриқ бир нуқта бўлиб турганини сизларга очиқ айтишим мумкин.

Бугун биз ўн-ўн икки йил олдин, яъни эндигина мустақил бўлиб турган пайтлардаги воқеаларни, бошимизга тушган не-не қийинчилик ва муаммоларни ечиш йўлида қилган ишларимизни эслар эканмиз, мен бир хулосага эътиборингизни тортмоқчиман.

Менинг хулосам шуки, ўша пайтда мамлакатимизда мавжуд бўлган ўта мураккаб аҳволда ҳам қорақалпоқ халқи ўзининг бағрикенглик ва вазминлик фазилатларини намойиш этди, мана шундай ҳар томонлама таҳдиқали бир вазиятда мамлакатга янги раҳбар бўлиб келган одамга ишонч билдирди.

Ўртаимизда қарор топган, бир-биримизни тушунишга хизмат қиладиган мана шундай ўзаро ишонч ва самимият илдизлари балки ўша пайтда томир отган, десам, ҳеч қандай хато бўлмайди.

Ва ана шу унутилмас даврдаги таассуротларимни, барчамиз бошимиздан кечирган кунларни эслаб, бугун яна бир карра, мен нафақат ўзбек халқининг, балки қорақалпоқ халқининг ҳам фарзандиман, деб айтишга ҳаққим бор, деб ўйлайман.

Мана шундай ҳиссиёт билан мен турли катта минбарлардан — Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ёки Европада Хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилоти бўладими, Европа ёки Осиёдаги нуфузли анжуманлар бўладими — уларнинг барчасида Орол фожиаси ҳақида бонг уриб, эй одамзот, кўринглар, англаглар, бизнинг бошимизга тушган офатга эътибор қаратинглар, акс ҳолда, бу фалокат эртага умумбашарий тус олиб, сизларнинг ҳам бошингизга тушиши мумкин, шунинг учун бу масалада амалий ёрдам беринглар, деб қайта-қайта қилган даъватларимни жамоатчилигимиз, халқимиз яхши билади.

Расмий маъруза эмас, балки қалб нидоси бўлган бу сўзларни мен наинки Тошкентда ўтирган раҳбар сифатида, балки қорақалпоқ диёрининг бир вакили сифатида айтганимни эслаш бугун ҳам ортиқча бўлмас.

Бундай даъват ва ҳаракатлар ҳали-бери амалда ўзининг тўла аксини топмаган бўлса-да, битта масалада биз маълум натижаларга эришдик.

Яъни, дунё ҳамжамияти, аввало, халқаро ташкилотлар, инсонпарварлик фаолияти билан шуғулланадиган ташкилотларга бугун Орол фожиаси тўғрисида ортиқча тушунтириш, қўшимча маълумот беришга ҳожат қолмади.

Бу масала ҳозирги кунда халқаро майдонда дунё миқёсидаги катта фожиа, оғир муаммо бўлиб кун тартибига қўйилмоқда.

Бугун жаҳон ҳамжамияти, биринчи галда, Бирлашган Миллатлар Ташкилоти, экология масалалари билан шуғулланадиган халқаро ташкилотлар ушбу муаммонинг ечимини топиш тўғрисида бош қотираётгани — бу ҳам маълум даражада бизнинг ютуғимиздир.

Бу борада узоққа бормасдан, битта мисол келтириш мумкин.

Яқинда бизнинг юртимизга ташриф буюрган Жаҳон банки раҳбарининг, шунингдек, бошқа хорижий давлат ва сиёсат арбобларининг Оролбўйига келиб, бу ердаги

аҳвол билан яқиндан танишганлари ҳам эртага бу масалада олға силжиш, амалий натижалар бўлишига умид уйғотади.

Бугунги кунда барчамиз яхши тушунамизки, Орол ҳавзасини сув билан тўлдириш — бу ўта оғир масала.

Лекин шундай пайтда Оролбўйи ҳудудида яшаётган одамларнинг аҳволини яхшилаш, авваламбор, уларнинг соғлиғини асраш, насл-насабини баъзи офатлардан сақлаш, бу ердаги ижтимоий вазиятни ўнглаш борасида амалий ишларни бажариш, бунга керакли маблағ ва имкониятларни топиш ва шу мақсадга йўналтириш — бугунги кундаги энг долзарб, четга суриб бўлмайдиган вазифадир.

Авваламбор, биз оналар ва болалар, кексаларга имкон борича шароит туғдириб бериш, табиий мувозанатни тиклаш, аҳолини тоза ичимлик суви, табиий газ билан таъминлаш, туғилаётган чақалоқларни турли касалликлардан ҳимоя қилиш каби долзарб муаммоларни ечишга кўмаклашиш — дунёдаги ўзини чин инсон деб биладиган ҳар бир одам учун ҳам қарз, ҳам фарз деб қабул қилишга даъват этамиз.

Ҳурматли халқ ноиблари!

Шу хусусда гапирар эканмиз, охириги икки йилда бутун мамлакатимизда, аввало, Қорақалпоғистон ва Хоразм минтақасида рўй берган қурғоқчилик мавжуд қийинчиликларни янада оғирлаштирганини, муаммоларни янада кескинлаштирганини барчангиз яхши биласиз.

Аммо, шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, давлатимиз, халқимиз минтақа аҳолисини табиий офат қаршисида ёлғизлатиб қўймади.

Биз вужудга келган оғир аҳволни енгилаштириш, унинг салбий оқибатларини камайтириш мақсадида ўз вақтида барча зарур чора-тадбирларни кўрдик.

Мана шундай тадбирлар доирасида ўтган йили давлатимиз томонидан Қорақалпоғистон Республикаси бюджетига 20 миллиард сўмдан ортиқ молиявий кўмак бе-

рилди, Вазирлар Маҳкамаси қабул қилган қарорга асосан фақат ирригация-мелиорация ишларини амалга ошириш учун 931 миллион сўм маблағ ажратилди.

Бундан ташқари, ушбу минтақага Халқаро тикланиш ва тараққиёт банки, Осиё тараққиёт банки, хорижий давлатларнинг кредитлари, грантлар ва донорлик ёрдамлари ҳисобидан 25 миллион АҚШ доллари миқдоридagi маблағ ҳам ёрдам тариқасида йўналтирилди.

Мана шу ҳисобдан 2 минг 900 та қудуқ ишга туширилиб, 200 дан зиёд қишлоқнинг аҳолиси тоза ичимлик суви билан таъминланди.

Ўтган йил ёз мавсумида 15 минг нафардан зиёд қорақалпоғистонлик ўғил-қизларимиз Тошкент, Фарғона ва Самарқанд вилоятларидаги оромгоҳларда дам олди.

3000 нафар опа-сингиларимиз, 1150 нафар фахрийларимиз энг яхши сиҳатгоҳларда ўз саломатликларини тиклади.

Айни пайтда, қурғоқчиликдан азият чеккан минтақа аҳолисига қўшимча тарзда нафақалар тўлаш учун 180 миллион сўмдан зиёд маблағ ажратилди, аҳоли ва ташкилотлар 866 миллион сўм миқдоридagi ер солиғидан озод этилди, корхона ва ташкилотларнинг 33 миллиард сўмлик қарзларидан кечилди.

Вилоятлар ва Тошкент шаҳри минтақа аҳолиси учун мўлжалланган хайрли ишларни амалга оширишда техника воситалари етказиб бериб, беминнат ёрдам кўрсатди.

Бир сўз билан айтганда, бундай эзгу ишлар давлатимизнинг инсонпарварлик сиёсатини, халқимизнинг ҳаёт қийинчиликларини бир тану бир жон бўлиб енга олиш фазилатини яна бир карра намоён этди.

Азиз дўстлар!

Энди руҳсатингиз билан шундай оғир ва мураккаб шароитга қарамасдан, Қорақалпоғистонда амалга оширилаётган ижобий ишлар ҳақида, бунёд этилган янги иншоотлар, замонавий корхоналар, йўл ва кўприклар, кундалик ҳаётимизда қўлга киритилаётган нати-

жалар ҳақида гапирмасак, бу албатта, инсофдан бўлмайди.

Авалло, шуни таъкидлаш керакки, маҳаллий хом ашёни қайта ишлаш асосида тайёр маҳсулот чиқарадиган бир қатор янги корхоналарнинг ишга туширилиши республика иқтисодиётида сезиларли таркибий ўзгаришлар амалга оширилаётганини кўрсатади.

Бу корхоналар томонидан ишлаб чиқарилган халқ истеъмоли моллари ўтган йили 2000 йилдагига нисбатан 12 фоиз ўсгани шундан далолат беради.

Бундай ижобий ўзгаришларни кейинги йилларда барпо этилган “Элтекс” ва “Катекс” каби тўқимачилик мажмуалари, Хўжайлидаги шиша, Нукусдаги мрамар заводлари сингари кўплаб замонавий корхоналар мисолида кўришимиз мумкин.

Бу минтақада аҳолини тоза ичимлик суви билан таъминлаш масаласи кўп йиллар давомида долзарб бўлиб тургани, ўйлайманки, ҳеч кимга сир эмас.

Шуни инобатга олиб, сўнгги йилларда бу борада ҳам салмоқли ишларни амалга оширишга эришдик.

Хусусан, узунлиги 243 километрдан иборат “Туямўйин — Нукус” ва узунлиги 112 километрдан иборат “Нукус — Тахтакўпир” сув тармоқларининг ишга туширилгани бу борада салмоқли қадам бўлганини алоҳида қайд этиш даркор.

Ўтган даврда Қорақалпоғистон аҳолисини табиий газ билан таъминлашга ҳам жиддий эътибор берилди.

Бугунги кунда мавжуд хонадонларнинг 90 фоизида табиий газ ёниб тургани бунинг яққол далилидир.

Биргина 2001 йилнинг ўзида 200 километр узунликдаги табиий газ, 206 километр узунликдаги тоза ичимлик суви тармоқлари барпо қилингани ҳам бу борадаги ишлар изчил давом эттирилаётганини кўрсатиб турибди.

Капитал қурилиш соҳасида қўлга киритилган ютуқлар бу заминда амалга оширилаётган ўзгаришларнинг яна бир намоёни бўлмоқда.

Ўтган йил давомида жами 58 миллиард сўмлик қийматга эга бўлган иншоотлар ишга туширилгани, бу йўналишда аввалги йилга қараганда 3 баробар ўсишга эришилгани, айниқса, диққатга сазовор.

2001 йили 342 минг квадрат метр тураржой бинолари, 2 минг 850 ўқувчи таълим оладиган, 700 ўринли замонавий ётоқхонага эга бўлган бешта касб-ҳунар коллежи бунёд этилгани, 1500 ўқувчига мўлжалланган 2 та касб-ҳунар коллежи тубдан таъмирланиб, бугунги талаблар даражасида қайта жиҳозланганини таъкидлаш лозим.

Шулар қаторида Оролбўйи скрининг маркази, Акушерлик ва гинекология илмий-текшириш институтининг Нукус филиали, Тез тиббий ёрдам илмий марказининг Нукус шаҳри ва туманлардаги филиаллари, қишлоқ жойларда барпо этилган қатор тиббий хизмат пунктлари экологик таъсир оқибатларини енгиштириш, минтақа аҳолиси ҳаётини яхшилашда беқиёс аҳамият касб этиши шубҳасиз.

Айниқса, кейинги йиллар давомида маҳаллий халқнинг оғирини енгиш қилиш мақсадида бунёд этилган кўпгина кўзга кўринган иншоотлар ва қурилишларни ҳам мисол тариқасида келтириш ўринли бўлади.

Хусусан, мана шу ерда яшаётган халқнинг мушкулини осон қиладиган, Амударё устига қурилган улкан Нукус — Хўжайли кўприги ҳақида алоҳида гапириш мумкин.

Кези келганда мен мамлакатимиз ҳаётида наинки иқтисодий, айтилиши мумкин стратегик жиҳатдан ҳам муҳим аҳамиятга эга бўлган 345 километр узунликдаги “Учқудуқ — Султон Увайстоғ — Мискин” темир йўлининг қисқа вақт ичида қуриб битказилганига ҳам алоҳида эътиборингизни қаратмоқчиман.

Мамлакатимиз минтақаларини ўзаро боғлайдиган бу темир йўл тармоғи ўтган йили 25 миллион АҚШ доллари миқдоридан ортиб кетганига имконият туғдирди.

Бу улкан иншоотнинг ишга туширилиши билан Мискин, Тўрткўл ва Эллиққалъада замонавий янги вокзаллар

бунёд этилди. Нукус темир йўл вокзали тўлиқ қайта таъмирланди.

Қораўзак ва Берунийда эса янги вокзаллар барпо қилинмоқда. Қувончлисиз шуки, темир йўл фойдаланишга топширилгач, қарийб минг нафар қорақалпоқ йигит-қизлари иш билан таъмин этилди.

Энг муҳими, бу темир йўл қорақалпоқ заминидаги табиий бойликларни ўзлаштиришга, улардан халқимиз, аввало, шу ерда яшайдиган одамларнинг манфаати йўлида фойдаланишга хизмат қилади.

Урга ва Шохнахта газ конларининг ишга туширилиши туфайли биз фақат 2001 йилнинг ўзида 1 миллиард 558 миллион куб метр табиий газ, 12 минг 600 тонна газ конденсати қазиб олиш имконига эга бўлдик.

Ўтган йили очилган Шарқий Бердақ газ кони эса жорий йилда 300 миллион куб метр газ, 400 тонна газ конденсати қазиб олиш имконини беради.

Шуни ҳам айтиш лозимки, 16 миллиард 200 миллион куб метр газ ва 3 миллион тоннага яқин газ конденсати захираси мавжуд бўлган яна бешта газ кони яқин вақт ичида фойдаланишга топширилади.

Белоён Устюрт ҳудудидаги қимматбаҳо хом ашё захиралари бу минтақанинг эртанги кунига катта ишонч уйғотади.

Бунинг тасдиғини бугун Устюрт бағрида қад ростлаётган, лойиҳа қиймати қарийб 100 миллион АҚШ долларини ташкил этадиган Қўнғирот сода заводи қурилиши мисолида ҳам кўришимиз мумкин.

Бу улкан мажмуа юртимизда амалга оширилаётган энг йирик лойиҳалардан бири бўлиб, бугун мамлакатимиз sanoati учун ўта муҳим аҳамият касб этади.

Шу ўринда завод қурилиши бўйича яқинда Хитой Саноат-тижорат банкининг 32 миллион АҚШ долларидан зиёд кредит маблағини жалб этиш борасида келишувга эришилганини ҳам алоҳида айтиб ўтмоқчиман.

Унинг ишлаб чиқариш қувватлари мамлакатимиз эҳтиёжларини тўла таъминлаб қолмай, рақобатбардош кимёвий маҳсулотларни хорижга ҳам экспорт қилишга кенг имкон яратади.

Кадрли дўстлар!

Агар биз Қорақалпоғистондаги бугунги мавжуд аҳволни фақат мана шундай ижобий мисоллар билан баҳолайдиган бўлсак, бу албатта бир ёқлама ёндашув, ҳатто айтиш мумкинки, калтабинлик бўлур эди.

Биз бугун сизлар билан эришилган ютуқларни холисона эътироф этиб, йўл қўйилган камчиликларни танқидий нуқтаи назардан баҳолашимиз зарур.

Танқид ҳақида гапирганда, кимнидир изза қилиш, обрўсини тўқиш эмас, хато-камчиликларни майдалаб ўтириш эмас, аксинча, ҳамма нарсани ўз номи билан аташ, ана шу нуқсонларнинг сабабларини аниқлаш, таҳлил этиш, уларнинг илдизига етиб бориш ва таг-томири билан йўқ қилиш асосий мақсадимиз бўлиши керак.

Шу ўринда эътиборингизни бир масалага қаратмоқчиман.

Кейинги пайтларда бизда ғалати бир одат пайдо бўлди. Яъни, ҳамма камчиликлар учун табиий офатларни рўқач қилиш қандайдир бемаъни одатга айланиб қолди.

Айрим раҳбарлар бунга шунчалик ўрганиб қолдики, бундай баҳоналарни ҳар қадамда қалаштириб ташлайди.

Бу масала бўйича менинг фикрим шундайки, бунақанги йўл билан ўзини оқлашга уриниш — ишни билмайдиган, ташкилотчилик қобилияти етишмайдиган, ҳақиқатни яшириб кўрсатадиган заиф одамларнинг усулидир.

Ҳамма раҳбарлар яхшилаб эшитиб, қулоғига қуйиб олсин — биз бундай қарашларга кескин зарба беришимиз зарур.

Чунки биз бундай номақбул ҳолатларга чидаб, улар билан муроса қилиб юрсак, эртага оғир аҳволга тушиб қолишимиз ҳеч гап эмас.

Шу нуқтаи назардан қараганда, Қорақалпоғистонда иқтисодиёт соҳасида муайян натижалар қўлга киритил-

ган бўлса-да, ҳали аҳолини иш билан банд этиш, одамларнинг турмуш шароитини яхшилаш масаласида талай муаммолар мавжудлигини айтиш даркор.

Бугун бу ерда қарийб 50 минг одамнинг иш билан таъминланмагани ҳам барчамизни ташвишга солиши зарур.

Мутасадди раҳбарларнинг уқувсизлиги ва лоқайдлиги оқибатида саноат корхоналарининг ақсарияти ўз фаолиятини бозор шароитига мос ҳолда ташкил эта олмаяпти.

Мавжуд корхоналарнинг 40 фоизида ишлаб чиқариш суръатлари пасайиб кетгани ҳам бунинг яққол тасдиқлаб турибди.

Айниқса, Элликқалъа, Қораўзак ва Кегейли туманларида фаолият кўрсатаётган корхоналардаги аҳвол ниҳоятда ташвишлидир.

Ўзингиз айтинг, ана шу корхоналарнинг омборларида 1 миллиард сўмликдан ортиқ маҳсулотнинг ўз харидорини топмай ётгани ишга бўлган шундай совуққон муносабат натижаси эмасми?

Энг ёмони шундаки, 2001 йил давомида бундай маҳсулот ҳажми аввалги йилдагига нисбатан 10 фоиз кўпайган.

Қорақалпоғистонда хорижий ҳамкорлар билан ишлаш, чет эл сармоясини жалб этиш, ишлаб турган қўшма корхоналар фаолиятини кенгайтириш борасида ҳам ўзгаришлар кўзга ташланмаяпти.

Аксинча, бор имкониятларни ҳам бой бериш ҳолатлари кузатишмоқда. Бу ердаги мавжуд 28 та қўшма корхонанинг 10 таси турли сабабларга кўра ўз фаолиятини тўхтатгани шундай ҳулоса чиқаришга асос бўлади.

Кўпгина корхоналарнинг мулк шаклини номигагина, хўжакўрсин учун ўзгартириб, амалда ҳали-бери эскичасига фаолият юритаётгани иқтисодий ислохотлар йўлидаги асосий ғов-тўсиқлардан бири бўлиб қолмоқда.

Мамлакатимиз миқёсида кичик ва ўрта бизнес ривожига жиддий эътибор берилмаётганига қарамай, Қора-

қалпоғистонда ушбу масалага ҳамон бир ёқлама ва юзаки қаралмоқда.

Ҳолбуки, давлатимиз Қорақалпоғистонда кичик ва ўрта бизнесни ривожлантириш, шу орқали аҳолининг турмуш даражаси ва моддий таъминотини яхшилаш масаласига доимо катта эътибор бериб келмоқда.

2001 йилда бу соҳа ривожини учун 6 миллиард сўм кредит маблағи ажратилди. Бу — аввалги йилга нисбатан 58 фоиз кўп, демакдир.

Албатта, бугун бу ёрдамнинг ўзига хос ижобий таъсири намойён бўлмоқда.

Хусусан, ўтган йили бу ерда фаолият кўрсатаётган кичик ва ўрта бизнес корхоналарининг сони 18 фоиз кўпайди.

Айниқса, Тўрткўл туманида тадбиркорлар сони икки баравар кўпайиб, 3 минг 600 нафар ёш йигит-қиз ишлаб чиқаришга жалб этилди.

Айтиш керакки, Бўзатов, Кегейли, Эликқалъа туманларида ҳам тадбиркорликни ривожлантириш учун анча-мунча ишлар қилинмоқда.

Лекин, шу билан бирга, бутун республика миқёсида оладиган бўлсак, кичик ва ўрта бизнес ривожини учун яратиб берилган имкониятлардан тўлиқ ва ўринли фойдаланилмаётганини қайд этишга мажбурмиз.

Бу ҳақиқатни 2002 йилнинг 1 январь ҳолатига кўра рўйхатга олинган кичик корхоналар ва микрофирмаларнинг 10 фоизи мутлақо фаолият кўрсатмаётгани ҳам исботлайди.

Барчангиз яхши биласиз, қишлоқ хўжалиғи Қорақалпоғистон иқтисодийётининг асосини ташкил этади.

Мамлакатимизнинг шимолий ҳудуди бўлмиш бу минтақада деҳқончилик билан шуғулланиш қанчадан-қанча меҳнат ва машаққатни талаб этиши ҳақида гапириб ўтириш, ўйлайманки, ортиқча бўлади.

Лекин, шунга қарамай, Қорақалпоғистонда ҳам деҳқончилик илмини пухта эгаллаган, ўз меҳнати билан бар-

чани қойил қолдираётган тадбиркор инсонлар кўплаб топиллади.

Масалан, тахтакўпирлик моҳир миришкорларнинг мана шундай оғир шароитда ҳам режада белгиланган миқдорда ҳосил олиб келаётгани деҳқон омилкорлик билан иш турса, ҳар қандай вазиятда ҳам ердан ризқ-рўз ундира олишини кўрсатади.

Ёки Нукус шахрининг шундоқ ёнида жойлашган “Қорақалпоғистон” агрохўжалигини олайлик.

Бу ердаги иссиқхонада томчилатиб суғориш орқали нафақат Оролбўйида, балки Тошкент бозорларида ҳам қўлма-қўл бўлиб кетадиган ноз-неъматлар етиштиришаётгани ҳар қандай одамни ҳам ҳайратга солади.

Масалага шу нуқтаи назардан қарайдиган бўлсак, барча муаммоларнинг ечими ишни тўғри ташкил этиш, ер ва сув ресурсларидан оқилона ва самарали фойдаланиш билан боғлиқ эканига ишонч ҳосил қиламиз.

Аммо агротехника қондаларига амал қилинмаса, сувдан тежаб-тергаб фойдаланилмаса, сув тармоқлари вақтида тозаланмаса, ердан ҳосил кутиш мумкинми ўзи?

Шу маънода, ўтган хўжалик йилида сув тармоқларининг атиги 20 фоизи тозалангани ҳеч бир ақлга тўғри келмайди.

Ўзингиз ўйланг, тупроқнинг шўрланиш даражаси юқори бўлган шароитда суғориш ишларига, умуман, агротехника талабларига шундай юзаки қарашга йўл қўйиб бўладими?

Ёки кузги-қишки агротехник тадбирлар учун қўшни Хоразм вилоятида ҳар гектар ерга ўртача 1 минг 900 куб метр сув сарфланган бир пайтда Қорақалпоғистон Республикасида бу кўрсаткич 3 минг 600 куб метрни ташкил этаётганини ўзимизга тасаввур қилиб кўрайлик.

Ўтган йили, мавжуд қийинчиликларга қарамай, Қорақалпоғистон Республикасига зарур миқдордаги минерал ўғитлар етказиб берилди. Бироқ, сақлаш ва фойдаланишдаги нуқсонлар туфайли, уларнинг аксарият қисми беҳуда исроф қилинди.

Ўзингиз айтинг, Нукус туманида минерал ўғитларнинг очиқ ҳавода қолиб, ёгин-сочинда яроқсиз ҳолга келтирилганига нима дейиш мумкин? Буни қандай баҳона ёки сабаб билан оқлаб бўлади?

Кадрли дўстлар!

Ризқ-рўзимиз манбаи — халқимиз дастурхонини тўкин, турмушини фаровон этиб келаётган мана шу ер, мана шу замин эканини ҳаммамиз яхши биламиз. Уни парвариш этган, эъозлаган одам ҳеч қачон кам бўлмайди.

Лекин ерни ўзбошимчалик билан эгаллаб олиб, ундан қонунга хилоф равишда фойдаланиш кўпчиликнинг ҳақиқага хиёнат қилишдан бошқа нарса эмас.

Минг афсуски, Қорақалпоғистон Республикасида ҳам мана шундай суиистеъмолчилик ҳолатлари содир этилмоқда.

Нукус туманидаги “Нукус”, Хўжайли туманидаги “Қорақалпоғистон”, “Жамбил”, Элликқалъа туманидаги “Ғалаба” хўжаликларида катта миқдордаги экин майдонлари ҳисоботга киритилмаганини қандай изоҳлаш мумкин?

2001 йилнинг кузида экилган бугдой майдонлари қайта кўриб чиқилганида, уларнинг бир қисми ҳисобдан яшириб қолингани, айрим ўринларда эса, “қўшиб ёзилгани” аниқланди.

Бундай ҳолатлар Бўзатов туманидаги “Тўрткўл”, Тахтакўпир туманидаги “Жанадарё”, “Довқара”, Чимбой туманидаги Сейитов номли, Кегейли туманидаги “Қоратов” ва республика йўл таъмирлаш-қурилиш бошқармасининг ёрдамчи хўжаликларида ҳам учрайди.

Бундай ҳолатлар ҳақида кўп гапириш мумкин.

2001 йили Қорақалпоғистон Республикасида барпо этилиши кўзда тутилган 10 та қишлоқ тиббий пунктининг биронтаси ҳам ишга туширилмагани, 16 та тез ёрдам марказининг тенг ярми таъмирлашга муҳтож экани, улар ўз эҳтиёжининг 50 фоизи миқдоридagina машиналар билан таъминлангани — ислохотларнинг бу соҳада ҳам оқсаетганидан далолат беради.

Бундай муаммолар, минг афсуски, таълим тизимида ҳам оз эмас.

Республикадаги 764 та ўрта мактабнинг 70 фоизида ўқувчилар икки сменада таълим олмоқда, салкам уч минг ўқувчи эса учинчи сменада ўқишга мажбур бўлмоқда.

Янги лицей ва коллежларга аҳамият бериш кўпроқ бўлиб, умумий таълим мактабларини таъминлаш, уларнинг моддий базасини яхшилаш, ўқитувчиларимизнинг аҳолига эътибор сусайиб қолмоқда.

Холбуки, бу масала ҳам бизнинг доимий диққат марказимизда бўлиши зарур. Биз кейинги йилларда таълим-тарбия соҳасида амалга оширган ислохотларимизнинг дастлабки медаларини бугун амалда кўряпмиз.

Қаранг, бугун қандай билимли, истеъдодли, маъноли болалар етишиб чиқяпти.

Албатта, бу масалада қабул қилинган дастур ва режаларнинг, ажратиладиган маблағларнинг ўрни катта. Лекин бу борада асосий ишни, ҳеч шубҳасиз, ўз касбининг фидойиси бўлган минг-минглаб заҳматкаш ўқитувчилар, мураббий-муаллимлар қияпти, десак, айтиш ҳақиқатни айтган бўламиз.

Шунинг учун умумтаълим мактабларининг моддий таъминотини яхшилаш, бу даргоҳларда меҳнат қилаётган ўқитувчиларга ҳар томонлама шароит яратиб бериш, уларнинг нуфузини ошириш масаласига алоҳида эътибор қаратишимиз даркор.

Бугун Қорақалпоғистонда турли соҳаларда mavjud бўлган камчиликлар ҳар биримизни ҳушёр торттириб, улардан тегишли хулоса чиқариб олишга, нуқсонларни бартараф этиш юзасидан зарур чора-тадбирларни кўришга ундаши лозим.

Муҳтарам депутатлар!

Бугун биз Қорақалпоғистоннинг эртанги куни билан боғлиқ масалаларни муҳокама қилар эканмиз, мен бу ерда ислохотлар самарадорлигини ошириш, иқтисодийни кўтариш ва аҳоли турмушини яхшилаш учун қуйидаги масала-

ларга энг устувор вазифа сифатида қараш зарур, деб ҳисоблайман.

Биринчидан, Қорақалпоғистоннинг ўзига хос, оғир иқлим шароитини, айниқса, сув танқислигини инобатга олган ҳолда, бу ерда асосан кам сув талаб этадиган экин турларини экиш, сув сарфи кам бўлган технологияларни жорий қилиш, мавжуд сув ресурсларидан оқилона фойдаланиш ҳамда мелиорация ишларига, ички ва хўжаликлараро зовурлар ҳамда сув тармоқларини тозалашга алоҳида эътибор бериш керак.

Иккинчидан, аҳолининг чорвачилик соҳасидаги бой тажрибасини ҳисобга олиб, сув таъминоти қийин бўлган туманлардаги иқтисодий ночор хўжаликларни тугатиш ва уларнинг ўрнида чорвачиликка ихтисослашган фермер хўжаликлари ташкил этиш, бўрдоқчилик мажмуаларини қайта тиклаш, мустақкам озуқа базасини яратиш лозим.

Учинчидан, республиканинг барча ҳудудларида чорвачилик ва деҳқончилик маҳсулотларини қайта ишловчи кичик корхоналар ташкил этишни кўзда тутиш зарур. Керак бўлса, бу соҳада янгитдан барпо этилаётган кичик бизнес вакиллари ва ишбилармонларга қўшимча имтиёзлар яратиб беришимиз керак, деб ўйлайман.

Тўртинчидан, саноат тармоқларини ривожлантириш учун чет эл сармояларини жалб этган ҳолда, маҳаллий хом ашё асосида ишлайдиган янги-янги қўшма корхоналар ташкил этишга жиддий киришиш вақти етди.

Бешинчидан, республикадаги мавжуд табиий бойликларни аниқлаш ва уларни қайта ишлашга ихтисослашган янги корхоналар бунёд этишга доир амалдаги дастурдан келиб чиқиб, малакали мутахассислар тайёрлашга ҳозирдан киришиш лозим.

Олтинчидан, “Учқудуқ — Султон Увайстоғ — Мискин” темир йўли атрофида, аввало, шахсий мулкка асосланган кўп тармоқли хизмат кўрсатиш шохобчаларини барпо этиш даркор.

Бу эса мазкур йўналиш бўйлаб тегишли инфратузилма шаклланишига, минглаб янги иш ўринлари очилишига, тадбиркорлик фаолиятининг ривожланишига хизмат қилиши шубҳасиз.

Еттинчидан, республикада вужудга келган ҳозирги вазиятдан чиқиш учун, биринчи навбатда, иқтидорли, ташаббускор ёшларни қўллаб-қувватлаш, кадрлар билан ишлашни такомиллаштириш, уларнинг захирасини мунтазам бойитиб бориш даркор.

Ўйлайманки, ушбу таклиф-мулоҳазалар, айтилган танқидий фикрларни инобатга олиб, белни маҳкам боғлаб, бир ёқадан бош чиқариб ишга киришсак, барча соҳаларда туб ўзгаришларга эришиш мумкин бўлади.

Азиз ватандошлар!

Бугун эришган ютуқларимиз, йўл қўйган камчиликларимиз ҳақида кўп гапириш мумкин.

Лекин қийинчилик ва муаммоларга қарамай, ҳаёт давом этапти, янги авлод дунёга келяпти. Бу авлод албатта биздан кўра кучли, билимли ва бахтли бўлади.

Биз ишончимиз ва таянчимиз бўлган бу ёшлар қалбига, авваламбор, покизалик, ҳалоллик, мардлик, эл-юрт учун ўзини аямасдан хизмат қилиш каби олижаноб инсоний фазилатларни сингдиришимиз керак.

Шуни алоҳида қувонч билан айтиш лозимки, бутун мамлакатимизда бўлгани каби, қорақалпоқ диёрида ҳам бугун мана шундай минглаб истеъдодли ва фидойи ёшлар вояга етмоқда.

Бундай ёшлар ишлаб чиқариш, тадбиркорлик соҳасида ҳам, ижтимоий соҳада ҳам, санъат ва маданият соҳасида ҳам мана мен, деб майдонга чиқмоқда.

Кимга қандай, билмадим, лекин шахсан менга қорақалпоқ халқининг бетакрор санъати ниҳоятда ёқад.

Қаерда, қайси байрам ёки тантананда бўлмасин, қорақалпоқ йигит-қизларининг маҳоратини кўрган, уларнинг жарангдор овозини эшитган одам беихтиёр таъсирланади, керак бўлса, ўзининг ғам-ташвишларини унутади.

Шу муносабат билан мен яқинда бўлиб ўтган бир воқеани сизларга эслатиб ўтмоқчиман.

Азим пойтахтимиз Тошкентда бунёд этилган Ўзбекистон Давлат консерваториясининг янги биноси очилишига бағишланган тантанали маросимда қорақалпоғистонлик хонанда Кенесбай Сержонов “Паяц” операсидан ария ижро этганини кўпчилигингиз телевидение орқали кўрган бўлсангиз керак.

Қорақалпоқ элининг фарзанди бўлган бу санъаткор ўзининг мафтункор овози билан наинки бизни, балки шу маросимда иштирок этган ўнлаб хорижий мамлакатларнинг вакиллари ҳам ҳайратга солганидан барчамизнинг қалбимиз гурур ва ифтихорга тўлди.

Мен бу ноёб иқтидор эгасини пойтахтга чақириб, Алишер Навоий номидаги академик катта театримизга ишга қабул қилиш, унга турар-жой ажратиш ва самарали ижод қилиши учун шарт-шароит яратиш тўғрисида мутасадди раҳбарларга кўрсатма бердим.

Бундан мақсад шуки, бу санъаткор ўзининг Аллоҳ ато этган истеъдодини тўлиқ намоён этсин, нафақат Ўзбекистонимизда, балки бутун дунёда шуҳрат қозонсин, қорақалпоқ халқининг довруғини оламга таратсин.

Шу маънода, қорақалпоқ заминидан етишиб чиққан ёрқин истеъдод соҳибаси Муяссар Раззоқова, оғир атлетика бўйича жаҳон кубоги совриндори Бавуржон Каздаев, тай-бокс бўйича уч марта жаҳон чемпиони Еркин Қутибоев, миллий кураш бўйича жаҳон чемпиони Баҳром Ерматов, санъат соҳасидаги нуфузли халқаро танловларда голиб бўлган Элеонора Қутлипўлатова, Анифа Ортиқова, Зиёда Шарипова каби иқтидорли ўғил-қизларимиз бутун Ўзбекистонимизнинг фахридир, десам, ҳеч қандай муболага бўлмайди.

Қандай қийинчиликлар бўлмасин, ҳаммиса ўз юртига содиқ қолиб, ўз ерини севиб-ардоқлаб, мардона меҳнат қилаётган, мана шундай беназир истеъдодларни вояга етказаяётган қорақалпоқ халқига ҳар қанча тасанно айтсак, арзийди, албатта.

Муҳтарам дўстлар!

Энди Жўқорғи Кенгеснинг бугунги сессияси кун тартибига қўйилган асосий масалага ўтсак.

Сизларга яхши маълумки, кейинги йиллар давомида Т.Камолов республиканинг биринчи раҳбари бўлиб ишлаб келди.

Бу раҳбар яқинда эгаллаб турган вазифасидан озод қилиш ҳақида ариза билан мурожаат қилди.

Бугун биз сизлар билан Камоловнинг ана шу аризасини кўриб чиқиб, бу масалага ўз муносабатимизни билдиришимиз зарур.

Камолов тўғрисида гапирганда шуни айтиш керакки, 1997 йилда Қорақалпоғистонга етакчи бўлиб сайланган бу раҳбар кўлидан келганча ишлади, республикада амалга оширилган ўзгаришларга ўз ҳиссасини қўшди.

Шуни алоҳида таъкидлаб, сиз, Жўқорғи Кенгес депутатлари бу масала бўйича ўз фикрингизни билдирасиз, деб ўйлайман.

Энди Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгеси раиси лавозимига номзод ҳақида гаплашиб олсак. Биз бу ердаги оқсоқоллар, фаоллар, жамоатчилик вакиллари билан маслаҳатлашиб, бу лавозимга ҳозирги вақтда Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши раисининг ўринбосари вазифасида ишлаб келаётган Ерниязов Муса Тажетдинович номзодини тавсия қилмоқчимиз.

Ҳаммангиз бу билимли ва тажрибали раҳбарни яхши танийсиз. Мен бу раҳбарнинг республикада ислохотларни чуқурлаштириш, олдимизда турган вазифаларни адо этишга салоҳияти ва куч-ғайрати етарли, деб ўйлайман.

Бу масала бўйича ҳам Жўқорғи Кенгес депутатлари ўз муносабатларини билдиришлари лозим.

Қадрли юртдошлар!

Бизнинг бугунги кундаги энг асосий вазифамиз, орзуинтилишимиз — халқимизга муносиб турмуш шароити яратиб бериш, биринчи навбатда, Оролбўйи минтақаси-

да яшайдиган одамларнинг ҳаётини яхшилаш, бу борадаги кенг қўламли тадбирларни амалга оширишдан иборатдир.

Бугун сиз ҳурматли жамоатчилик вакиллари билан юзма-юз бўлиб, қатъий ишонч билан айтаманки, минтақадаги табиий мувозанатни тиклаш, ҳаётий шарт-шароитни ижобий томонга ўзгартириш учун қўлимиздан келган барча ишларни биргаликда қиламиз.

Бугун мамлакатимиз буюк ўзгаришлар арафасида турибди. Шунини унутмаслик керакки, қорақалпоқ халқи доимо юртимизнинг таянч тоеларидан ҳисобланган ва биз сизларнинг салоҳиятингизга ҳамиша чексиз ишонч билан қараймиз.

Сиз азизларга, сиз орқали бутун қорақалпоқ халқига яна бир бор ўзимнинг юксак ҳурмат-эҳтиромимни изҳор этар эканман, Яратганимиздан сўрайманки, юртимизни бало-қазолардан ўзи асрасин, хирмонларимиз юксак бўлсин, хонадонларимиздан қут-барака аримасин.

Барчангизга соғлиқ-саломатлик, бахт-саодат, ишларингизга омад тилаб қоламан.

*Қорақалпоғистон Республикаси
Жўқорғи Кенгесининг навбатдан ташқари
сессиясида сўзланган нутқ*

2002 йил 2 май

ОДАМЛАР ҲАҚИДА ҒАМХҶҮРЛИК, ИСТИҚБОЛНИ ЎЙЛАБ ИШ ТУТИШ — ҲАР БИР РАҲБАРНИНГ БУРЧИДИР

Ассалому алайкум, қадрли юртдошлар!
Ҳурматли депутатлар!

Бугун халқ депутатлари Навоий вилояти Кенгашининг навбатдан ташқари сессияси кун тартибига қўйилган масала ҳақида ҳаммангиз хабардорсиз.

Айтиш мумкинки, бу масала кун тартибига тасодифан пайдо бўлгани йўқ. Навоий вилоятидаги бугунги аҳвол, иқтисодий-ижтимоий вазият, тобора кўпайиб, кескинлашиб бораётган, одамларимизнинг кайфиятига салбий таъсир қилаётган муаммолар — буларнинг барчаси ушбу сессия кун тартибига қўйилган масала билан бевосита боғлиқ, десак, ҳеч қандай хато бўлмайди.

Шунинг учун ҳам асосий масалага ўтишдан олдин сизлар билан мана шу муаммолар ва бундай вазиятни келтириб чиқараётган сабаблар ҳақида атрофлича фикрлашиб олесак, мақсадга мувофиқ бўлади, деб ўйлайман.

Шу борада илгари Бухоро вилояти таркибида бўлган бу ҳудудда янги Навоий вилоятининг ташкил қилинишини, бундай қарорга келишда қандай эзгу мақсад ва орзу-умидлар кўзда тутилганини бир қарра эслаб олесак, менимча, ўринли бўлади.

Бу ҳақда гапирганда, ҳамманинг кўз ўнгига, аввало, бу воҳада мавжуд бўлган ер усти ва ер ости бойликларининг улкан ва ноёб захиралари келади.

Маълумки, бу саховатли заминда юздан ортиқ фойдали қазилма конлари аниқланган.

Чиндан ҳам, Аллоҳ назари тушган бу тупроқда олтин ва кумуш дейсизми, уран ва вольфрам дейсизми, норуда

ва кимёвий хом ашёлар дейсизми, мрамар ва гранит дейсизми — бундай нодир бойликларнинг барчаси бор.

Шу маънода, Навоий вилоятини Ўзбекистонимизнинг ўзига хос ва бетакрор хазинаси, десак, ҳеч қандай муболага бўлмайди.

Бу ердаги кўпгина конлар ўзининг ноёб хусусиятлари ва захиралари нуқтаи назаридан нафақат Марказий Осиё, балки бутун дунёда камдан-кам топилади. Мурунтоғ, Довгизтоғ, Кўкпатас, Омонтойтоғ каби олтин конлари, Қизилқумдаги фосфорит кони мамлакатимиздан олис-олисларда ҳам яхши маълум.

Бу маълумотлар, албатта, оддий мутахассисларга ҳам аён, лекин воҳанинг иқтисодий салоҳиятига бошқа манбалар, айтишлик, замонавий аэрокосмик ва геодезия техникаси орқали олинган маълумотларга асосланиб баҳо берадиган бўлсак, унинг бағрида яна қанча-қанча табиий бойликлар, ноёб захиралар яшириниб ётганига, уларнинг ҳажми ва кўлами эса стратегик жиҳатдан истиқболли эканига ишонч ҳосил қиламиз.

Бир сўз билан айтганда, бу вилоят ўзининг иқтисодий салоҳиятига кўра алоҳида маъмурий-ҳудудий бирлик бўлиши учун барча асослар бор эди ва шуларни ҳисобга олиб, бундан йигирма йил муқаддам бу ерда Навоий вилояти ташкил этилган эди.

Афсуски, совет тузумининг сўнги йилларида айрим калтабин раҳбарларнинг собиқ Марказга яхши кўриниш ниятида олиб борган сиёсати туфайли шундай улкан имкониятларга эга бўлган вилоят тугатиб юборилган эди.

Биз 1992 йилда бу воҳанинг беқиёс салоҳиятини рўёбга чиқариш, унинг табиий бойликларини Ватанимиз тараққиёти, халқимиз манфаати йўлида хизмат қилдириш мақсадида, шу ерда яшайдиган одамларнинг келажагини ўйлаб, Навоий вилоятини қайтадан ташкил этганимиз, иқтисодий нуқтаи назардан ҳам, тарихий нуқтаи назардан ҳам, ўйлайманки, адолатли иш бўлган эди.

Гарчи Навоий вилоят сифатида нисбатан ёш бўлса-да, ҳеч шубҳасиз айтиш мумкинки, бу воҳа ўзининг узок тарихига, кўҳна илдиз-томирларига эга.

Бунинг исботини шу заминда азалдан мавжуд бўлиб келган Кармана шаҳри, Работи Малик, Нурота каби қадимий манзиллар, Тошмасжид, Чилустун, Кўкгумбаз каби обидалар, Қосим шайх, Ориф Деҳгароний каби азиз-авлиёларнинг муқаддас қадамжолари мисолида кўришимиз мумкин.

Мухтасар қилиб айтганда, буларнинг барчаси бу ерларда асрлар давомида ўтроқ бўлиб, шу тупроқда илдиз отиб, унга садоқат билан меҳру муҳаббатини бахш этган фидойи, ғурури баланд инсонлар яшаганидан далолат беради.

Албатта, не-не воқеаларнинг гувоҳи бўлган бу заминнинг тарихи ҳақида кўп гапириш мумкин. Лекин биз вилоятнинг бугунги куни, бу ҳудудда яшайдиган одамларнинг ҳозирги ҳаёти, вилоятнинг истиқболи тўғрисида кўпроқ бош қотиришимиз, қайғуришимиз керак, деб ўйлайман.

Азиз дўстлар!

Навоий вилояти улкан иқтисодий салоҳиятга эга экани ҳаммамизга маълум. Бу ерда фаолият кўрсатаётган Навоий кон-металлургия комбинати, Навоий ГРЭСи, “Зарафшон-Ньюмонт” ўзбек-америка қўшма корхонаси, “Навоийазот” ва “Қизилқумцемент” бирлашмалари, “Электрохимзавод” қўшма корхонаси каби йирик ишлаб чиқариш қувватлари нафақат вилоят, балки бутун мамлакатимиз саноатининг фаҳри саналади.

Энг муҳими, бу саноат корхоналарининг ўзига хос хусусияти шундаки, улар ўзимизда катта захиралари бўлган маҳаллий хом ашё ва шу билан бирга, замонавий технологиялар асосида ишлайди. Демакки, бу корхоналарнинг истиқболи ва келажагига ишончли қафолат бор, деб айта оламиз.

Шуни ғурур-ифтихор билан таъкидлаш керакки, нисбатан қисқа — 30-35 йиллик тарихга эга бўлган бу кор-

хоналарда моддий бойликлар яратиш билан бирга, оғир чўл шароитида тобланган, кўпмиллатли аҳил меҳнат жамоалари шаклланди, юқори малакали муҳандис ва ишчиларнинг бутун бир авлоди етишиб чиқди.

Ана шундай фидойи инсонларнинг меҳнати билан бугунги кунда вилоят республикамизда ишлаб чиқарилаётган нодир ва рангли металлларнинг 69 фоизини, цементнинг 34 фоизини, минерал ўғитларнинг 41 фоизини етказиб бермоқда. Бу кўрсаткичлар ҳаммамизни қувонтиради, албатта.

Лекин бугунги кун бизнинг олдимизга йирик, ўта муҳим масала ва вазифаларни қўймоқда. Корхоналаримизни модернизация қилиш, техник ва технологик жиҳатдан янгилаш, маҳаллий хом ашёларни кўпроқ ва кенгроқ ишлатиш, маркетинг хизматини тўғри йўлга қўйиш ва шу асосда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар турини кўпайтириш, айтилиши вақтда харидоргир бўлмаган маҳсулотлар тайёрлаш ҳажмини қисқартириш сингари долзарб вазифаларни ўз вақтида ҳал эта олмаганимиз ишимизнинг пировард натижаларига бугун салбий таъсир ўтказмоқда.

Энг муҳими, ана шу корхоналар ва ташкилотларда ишни замонавий усулда ташкил қилиш, ишчиларни рағбатлантириш, мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш масалаларини ўз вақтида ечиш ҳозирги пайтда долзарб вазифага айланиб қолмоқда.

Вилоятда бугун чет эллик шериклар билан тузилган 25 та қўшма корхонадан атиги 8 таси саноат соҳасида фаолият кўрсатаётгани, табиийки, бизни қониқтирмайди.

Ўтган йилнинг ўзида 5 та саноат корхонасида маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми қарийб 3 миллиард сўмга камайгани, 2000 йил кўрсаткичлари билан қиёслаганда, 25 турдаги саноат маҳсулотларини ишлаб чиқариш ҳажми қисқаришига йўл қўйилгани, ҳозирги кунда корхоналар омборларида 14 миллиард сўмлик маҳсулот сотилмай ётгани ҳам шундан далолат беради.

Бунинг натижасида наинки вилоят, балки мамлакатимиз иқтисодиётига ҳам қанчалик зарар етишини тушунтириб ўтириш шарт эмас, деб ўйлайман.

Маълумки, мамлакатимизда чет эллик сармоядорларнинг фаолият кўрсатиши учун тегишли ҳуқуқий замин, қулай имтиёзлар тизими яратилган. Лекин вилоятда хорижий ҳамкорлар билан ишлашга етарли аҳамият берилмагани натижасида Навоий шаҳридаги “Қизилқум-Рус-Нур” ва “Прибор” каби қўшма корхоналар тўхтаб қолган.

Чет эл сармояларини жалб этган ҳолда, замонавий қўшма корхоналар очиш — иқтисодиётимизни ривожлантиришдаги энг асосий масала экани қайта-қайта таъкидланаётганига қарамай, Қизилтепа, Нурота, Томди ва Учқудуқ туманларида ҳозирга қадар биронта ҳам қўшма корхона ташкил этилмаганини, ҳокимларнинг бу муҳим ишга доқайд муносабатини ҳеч нарса билан оқлаб бўлмайди.

Бугунги кунда вилоят корхоналаридан атиги 3 таси, у ҳам бўлса, Навоий кон-металлургия комбинати, “Навоийазот”, “Қизилқумцемент” ишлаб чиқариш бирлашмалари ўз маҳсулотини ташқи бозорга олиб чиқмоқда. 2001 йилда вилоят ҳудудида фаолият кўрсатаётган қўшма корхоналарнинг маҳсулот экспорт қилиш ҳажми 16 фоизга камайиб кетгани ташвишга солмасдан қўймайди.

Навоий вилоятининг иқтисодий ривожидида қишлоқ хўжалиги соҳасининг ўрни ва аҳамияти ҳақида кўп гапиришимиз мумкин.

Ўтган йили бу ерда 76 миллиард сўмлик қишлоқ хўжалик маҳсулотлари, жумладан, 43 миллиард сўмлик чорвачилик маҳсулотлари етиштирилганини таъкидлаш жоиз.

Бироқ, сўнгги йилларда мана шу муҳим соҳада ташвишли вазият юзага келмоқда. Хусусан, кейинги икки йил мобайнида вилоятда пахта етиштириш бўйича режалар сурункасига бажарилмаяпти. Бунинг асосий сабаби — қишлоқ хўжалиги корхоналарида хўжалик юритиш ин-

тизомининг бўшашиб кетгани, иқтисодий ислоҳотларнинг изчил ва самарали жорий этилмаётгани билан боғлиқ, десак, хато бўлмайди.

2001 йили қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етказиб бериш бўйича тузилган шартномаларнинг 33 фоизи бажарилмагани ҳам ана шундан dalolat беради.

Энг ёмони, буларнинг барчаси қишлоқ хўжалиги корхоналари молиявий аҳволининг оғирлашувига олиб келмоқда.

Қуйидаги рақамларга эътибор берайлик.

2002 йилнинг 1 январь ҳолатига кўра, вилоят қишлоқ хўжалик корхоналарининг жами дебиторлик қарзлари 2 миллиард 175 миллион сўми, кредиторлик қарзлари эса 5 миллиард 467 миллион сўми ташкил этган. 285 та хўжалик эса ўтган йилни 439 миллион сўм зарар билан яқунлаган.

Вилоятдаги қишлоқ хўжалик корхоналарининг иқтисодий аҳволини ўнглаш учун биз зарур чора-тадбирларни кўряпмиз, албатта. Масалан, ўтган йиллар мобайнида бу ерда вужудга келган объектив шарт-шароитни инобатга олиб, вилоят хўжаликларининг қарийб 5 ярим миллиард сўм миқдоридagi қарзларидан кечилди.

Бу — давлатимиз томонидан оғир вазиятдан чиқиш олиш учун хўжаликларга берилган катта бир имконият, албатта. Лекин бунга жавобан вилоятда изланиш, ташаббус кўрсатиш, ишни тўғри ташкил этиш ўрнига боқимандалик кайфияти кўзга ташланаётгани, ҳосилдорлик даражаси пасайиб бораётганини афсус билан айтишга мажбурмиз.

Ўтган йили Хатирчи ва Қизилтепа туманларидаги 7 та хўжаликда гектаридан олинган пахта ҳосили 18 центнерга ҳам етмаганини қандай баҳолаш мумкин?

Бундай нохуш ҳолат дон етиштиришда ҳам учрамоқда. 2001 йилда сугориладиган ерларда ғалла ҳосилдорлиги Хатирчи туманидаги “Оқ олтин” хўжалигида 15,5, Қизилтепа туманидаги Ал-Бухорий номли хўжаликда 12,6,

“Маликчўл” хўжалигида 11,5, Навбаҳор туманидаги Жамбул номи хўжаликда эса атиги 7,5 центнерни ташкил этган, холос.

Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, вилоятда ризқ-рўзимиз манбаи, асосий бойлигимиз бўлган ерга нисбатан муносабат барчани ташвишга солмоқда.

Ердан хўжасизларча фойдаланиш оқибатида ўтган йили 2 минг 57 гектар майдоннинг экин экилмасдан қолиб кетгани, 1 минг 828 гектар ер эса ҳисоботдан яширилгани аниқланди.

Жумладан, Қизилтепа туманида 107 гектар, Навбаҳор туманида 96, Хатирчи туманида 67 гектар чигит экилган майдондан бир центнер ҳам ҳосил олинмаган.

Сув ресурсларидан оқилона, тежаб-тергаб фойдаланиш Навоий чўл зонасида ҳал қилувчи аҳамиятга эга экани ҳақида гапириб ўтириш ортиқча бўлса керак.

Вазирлар Маҳкамасининг шу йил 14 февраль куни бўлиб ўтган мажлисида сувдан ва суғориладиган ерлардан фойдаланишдаги йўл кўйилган хато ва камчиликлар учун вилоят раҳбари Ғ.Дилов қаттиқ огоҳлантирилган эди.

Лекин, жорий йилнинг биринчи чорагида вилоятда ўтказилган текширишлардан маълум бўлдики, бу камчилик ва нуқсонлар ҳанузгача давом этмоқда.

Вилоятда ҳозирги кунда 2 минг 648 та фермер хўжалиги фаолият кўрсатмоқда. Аммо уларни қўллаб-қувватлаш, техник ва ахборот хизмати кўрсатиш, минерал ўғит, сифатли уруғлик ва кичик техника воситалари билан таъминлашда ёрдам бериш, лизинг хизматига доир масалаларни ҳал этиш ҳамон қониқарсиз аҳволда.

Буни ўтган йили фермер хўжаликлари азотли ўғитлар билан 64 фоиз, фосфорли ўғитлар билан 24 фоиз, калийли ўғитлар билан эса атиги 6 ярим фоиз миқдорда таъминланганидан ҳам билса бўлади.

Шу сабабли фермер хўжаликлари томонидан пахта ва дон етиштиришда кескин ўзгариш кўзга ташланмаяпти. 2001 йилда вилоят бўйича фермер хўжаликлари пахтадан

ўртача 22 центнер, галладан эса 25,6 центнер ҳосил олган, холос.

Фермерлар томонидан бошқа маҳсулотлар етиштириш ҳам талаб даражасида эмас. Масалан, ўтган йили вилоятда фермер хўжалиklarининг гўшт етиштиришдаги улуши 1,6 фоизни, сут маҳсулоти бўйича 3 фоизни, тухум етиштириш бўйича эса атиги ярим фоизни ташкил этган.

Бу соҳада рўй бераётган камчиликларнинг асосий сабаби шундаки, вилоятда қишлоқ хўжалиги соҳасида ишловчиларга зарур шарт-шароит яратиш, уларнинг оғирини енгил қилиш, деҳқон меҳнатини рағбатлантириш масалаларига жиддий эътибор қаратилмаяпти.

Мисол учун, пахта етиштириш шартномасини бажарган оилавий пудратчиларга берилиши лозим бўлган 3 минг 262 тонна пахта ёғидан фақат 155 тоннаси, 14 минг 679 тонна кунжарадан 230 тоннаси, 11 минг 417 тонна шелухадан 217 тоннаси деҳқонларга тарқатиб берилган, холос.

Деҳқон меҳнатига беписандлик билан қарашдек бундай бемаъни ҳолатга чек қўйилди, албатта. Лекин бунинг учун Президент девони ходимларининг бу масала билан шуғулланишига тўғри келди.

Савол туғилади: наҳотки, вилоятда деҳқон манфаатини ҳимоя қилиб, масалани ўртага қўядиган, уни ҳал этиб берадиган бирон раҳбар топилмаса? Ахир, вилоятнинг ўзида ҳам бевосита шу масалага жавобгар бўлган ҳокимлар бор, прокурор бор, турли идоралар бор. Хўш, булар қаёққа қараяпти ўзи?

Вилоятда хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятига қонунсиз равишда аралашиниш, ортиқча текширишлар ҳам, афсуски, ҳали-ҳануз камаймаяпти. Тадбиркорлар томонидан ўз қонуний ҳуқуқларининг ҳимоя этилишини сўраб, вилоят адлия бошқармасига ариза билан мурожаат қилиш ҳоллари 2001 йилда олдинги йилга нисбатан 59 фоизга кўпайгани, тадбиркорлар фаолиятига ноқонуний аралашган мансабдор шахсларнинг 321 таси маъмурий ва жиноий

жавобгарликка тортилгани ҳар биримизни ўйлантириши, тегишли хулосалар чиқаришга даъват этиши зарур.

Ҳурматли халқ ноиблари!

Азиз дўстлар! *Энгил қўйилган ҳаққоний ва адолатли қарарларни*

Табиийки, вилоятда йўл қўйилаётган хато-камчиликларни танқид қилиш билан бирга, вазиятга ҳолисона баҳо берадиган бўлсак, бундай ҳолатларга олиб келадиган кўпгина объектив сабабларни ҳам инobatга олишимиз зарур.

Навоий вилоятининг ер ва иқлим шароити мураккаблиги, бунинг устига, сурункасига икки йил рўй берган қурғоқчилик оқибатлари, экологик муаммолар, ажратиладиган маблағларнинг етишмаслиги, кўпгина корхоналар ва хўжаликларнинг молиявий аҳволи танглиги каби сабаблар шулар жумласидандир.

Буни ҳеч ким инкор этмайди. Лекин, фақат шу ҳолатларни баҳона қилиб, қўл қовуштириб ўтириш ҳам ярамайди. Масалан, мана шундай объектив сабаблардан бири — ерларнинг мелиоратив ҳолатини оладиган бўлсак, ўзингиз айтинг, Хоразмда ёки Қорақалпоғистонда аҳвол бундан яхшими? Ёки қўшни Бухоро ва Қашқадарёнинг тупроқ шароити сизларникидан яхшими?

Агар Навоийда ерларнинг шўрланганлик даражаси 67 фоиз бўлса, бу кўрсаткич Бухорода 91, Хоразмда 97 фоизни ташкил этади. Лекин шунга қарамасдан, Хоразмда юқори ҳосил олишга эришиляпти-ку!

Мен, ўрни келганда, хоразмлик миришкорларнинг меҳнатига, деҳқончилик маданиятига тан бериб, уларни ҳақиқий қаҳрамонлар, деб айтган гапимни яна бир бор такрорламоқчиман. Чунки Хоразм деҳқони қишнинг изғиринида ҳам, баҳорнинг ёгин-сочин кунларида ҳам дала-сида мардона меҳнат қилиб, юзлаб-минглаб гектар ернинг шўрини ювади. Нима, Навоийда деҳқонларнинг табиати бошқачами, бу ишлар уларнинг қўлидан келмайдими?

Келади, албатта. Қизилтепа туманидаги “Шодиобод” фермер хўжалиги пахта топшириш шартномавий режа-

сини 210 фоизга, Хатирчи туманидаги “Юсуф Турон” фермер хўжалиги 163 фоизга, Навоий туманидаги “Маданият” ширкат хўжалиги 130 фоизга бажаргани бунинг исботи эмасми?

Ёки Қизилтепа туманидаги “Олмазор” фермер хўжалиги аъзоларининг гектарига 80 центнердан зиёд галла ҳосили етиштиргани, Конимех туманидаги “Конимех” ва Абай номли, Томди туманидаги “Оёққудуқ” ширкат хўжаликларида ҳар юз бош совлиқдан қарийб 120 тадан кўзи олингани Навоий вилоятида ҳам ишнинг кўзини биладиган, тадбиркор одамлар кўплаб топилишидан далолат беради.

Бу воҳанинг ҳали-ҳануз тўла ишга солилмаётган имкониятлари ҳақида гапирганда, биз аввало қорақўлчилик соҳасини ҳам назарда тутамиз. Чунки, бу вилоят ўзининг бетақрор табиий шароитига кўра қорақўлчиликнинг асосий базаси ҳисобланади.

Айтайлик, Томди ва Учқудуқ, Нурота ва Конимех туманларининг бепоён яйловларида қимматбаҳо хом ашё берадиган қорақўл қўйларнинг энг зотдор наслларини етиштириш мумкин. Мамлакатимизнинг бошқа бирон-бир ҳудудида бу тармоқни шу даражада ривожлантириш имкони йўқ.

Шуни қайд этиш зарурки, вилоятда қорақўл қўйлар сони кейинги бир йилнинг ўзида 35 минг 300 тага кўпайиб, жорий йилнинг 1 май ҳолатига кўра, бир миллиондан ошиб кетди. Ҳар йили 240 мингга яқин қорақўл териси тайёрланмоқда. Бу тармоқ маҳаллий аҳолининг асосий даромад манбаи бўлибгина қолмай, катта экспорт салоҳиятига ҳам эга эканини ҳаммангиз яхши биласиз.

Шу билан бирга, қорақўлчилик хўжаликлари бор имкониятлардан тўла фойдаланишти, деб бўлмайди. Жаҳон бозорида талаб катта бўлган қорақўлчилик маҳсулотлари тайёрлаш соҳасини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратиш, айниқса, қўйларнинг наслини яхшилаш, маҳсулдорлигини ошириш, мавжуд яйловларни сақлаб

қолиш, чўпонлар учун зарур турмуш шароитини яратиб бериш — барчамизнинг доимий диққат марказимизда бўлиши керак.

Хурматли мажлис иштирокчилари!

Вилоятдаги мавжуд аҳвол ва муаммолар ҳақида гапирар эканмиз, бу ерда ишсизлик муаммоси ҳамон жиддий масала бўлиб қолаётганини айтиш лозим. Ўтган йили бандлик хизмати идораларига иш сўраб мурожаат қилган 24 минг кишидан 8 минг нафари иш билан таъмин этилмаган. Уларнинг 70 фоизи хотин-қизлар эканини инобатта оладиган бўлсак, масаланинг нечоғли долзарблиги янада аён бўлади.

Бу муаммонинг ечими туман марказларида, қишлоқларда кўплаб кичик ва ихчам саноат корхоналари, маиший хизмат тармоқлари, ҳунармандчилик шохобчалари ташкил этишни талаб қилади.

Бу соҳадаги ишга катта салбий таъсир кўрсатиб, тўсиқ бўлиб турган масалалардан энг асосийси, у ҳам бўлса, вилоятда ўтирган мутасадди раҳбарларнинг тadbиркорликка интилиб, ўз ишини бошламоқчи бўлиб юрган ақл-заковатли, ташаббускор одамларга етарли эътибор бермаслиги, ўз вазифасига совуққонлик билан қарашидир.

Буни ўтган йили кичик ва ўрта бизнес субъектларига товар-хонашў биржалари орқали сотилган моддий-техникавий ресурслар ҳажми 55 фоизга камайиб кетгани ҳам тасдиқлайди.

Кичик ва ўрта бизнес корхоналарини рўйхатга олиш, уларга банклар томонидан кредитлар ажратиш борасида юз бераётган камчилик ва нуқсонлар ҳам тadbиркорлик ривожига жиддий тўғаноқ бўлмоқда.

Ўтган йили вилоятда кичик ва ўрта бизнес субъектларини рўйхатга олиш, уларга ер майдонлари ажратиш ва тижорат банклари томонидан кредитлар бериш масаласи ўрганилганда 13 мингдан зиёд ҳолатда амалдаги қонун бузилишлари содир этилгани аниқланган.

30 дан ортиқ ҳолатда вилоят ва туман ҳокимликлари, 34 ҳолатда эса тижорат банклари раҳбарлари тўрачилик, таъмагирлик билан аризаларни ўз вақтида рўйхатга олмаган ёки рад этиб, ортиқча ҳужжатлар талаб қилган.

Ҳатто вилоят ҳокимлигида ҳам кичик тадбиркорлик субъектларининг ариза ва шикоятларини белгиланган тартибда қайд этиб бориш ишлари йўлга қўйилмаган. Навбахор тумани ҳокими эса 18 та хўжалик юритувчи субъект раҳбарларини жаримага тортиш тўғрисида асосиз фармойиш чиқаргани ҳеч қандай ақлга сиғмайди.

Вилоятда янги уй-жойлар барпо этиш, аҳоли яшайдиган мавзеларни ободонлаштириш масаласи ҳам бугунги кун талабларига жавоб бермайди. Кўп жойларда йўлларнинг ҳолати, кўчаларнинг қиёфаси ачинарли аҳволда.

Бу ҳақда гапирганда, ғайритабиий бир ҳолат одамни таажжубга солади. Бир томондан, бу ерда замонавий инфратузилмага эга бўлган Навоий, Зарафшон каби шаҳарларни, иккинчи томондан эса, улар билан мутлақо солиштириб бўлмайдиган қишлоқ манзараларини кўриш мумкин.

Барчамиз вилоятдаги шўро давридан қолиб келаётган бундай бир ёқлама ёндашувга барҳам бериш вақти аллақачон етганини англаб олишимиз керак.

Бу, албатта, катта куч ва маблағ талаб қиладиган иш. Лекин, барака тонкурлар, ташаббус аввало кимлардан чиқиши керак?

Яна ва яна такрор айтмоқчиман, ўзимиз яшаётган юртимизни, қишлоқ-шаҳаримизни, маҳалла-хонадонимизни обод этиш, кўкаламзорлаштириш, йўлларимизни равон қилиш, атроф-муҳитни соғломлаштириш ишларини ўзимиз қилмасак, уларни биров четдан келиб бажариб бермайди-ку!

Бир вақтлар мен Андижонда бошланган бундай ибратли ишлар ҳақида Кувада бўлганимда ҳавас қилиб гапирган эдим. Тушунган одамларга бир оғиз сўз кифоя экан, ҳозир Андижон, Фарғона, Наманган вилоятларида,

шаҳар-қишлоқларида каттаю кичик йўл ва майдонлардаги кўркем манзараларни, кишининг кўзини, қалбини беихтиёр қувонтирадиган савобли ишларни кўриб, ҳар қайси инсоннинг кўнгли, руҳи сўзсиз очилиб, яйраб кетади.

Ўйлайманки, бундай ишларни ташкил қилиш, халқимизни шу каби олижаноб, ҳар томонлама хайрли ташаббусларга бошлаш учун фақатгина битта нарса керак. У ҳам бўлса, раҳбарларнинг, етакчиларнинг уйғониши, юртимизни обод этиш, турмушимизни озгина бўлса ҳам энгил қилиш учун фидойилик кўрсатиши, жон куйдириши керак.

Ҳурматли дўстлар!

Наввий вилоятида ижтимоий соҳада йўл қўйилаётган камчиликлар орасида барчамизни айниқса безовта қилиши лозим бўлган бир масала борки, у бевосита Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини жорий этиш билан боғлиқдир.

Шу нуқтаи назардан қараганда, вилоятдаги 238 та мактабда дарслар икки сменада, 4 та мактабда эса уч сменада олиб борилаётгани, 10 та мактаб ночор аҳволда экани, 21 та мактабда эса қурилиш ишлари тугалланмай ётгани ҳам бу соҳада анча-мунча муаммолар йиғилиб қолганидан далолат беради.

Кўпгина қишлоқ мактаблари баъзи фанлар бўйича ўқитувчилар билан тўла таъминланмаган. Жумладан, чет тили фани бўйича 310 та, жисмоний тарбия бўйича 350 та, меҳнат фани бўйича 130 та ўқитувчи етишмайди.

Текширув жараёнида аниқланган маълумотларга кўра, Навий вилояти битирувчиларнинг билим савияси бўйича мамлакатда энг кўйи ўринда туради. Бу ҳол шу масалага бевосита жавобгар бўлган мутасаддиларни, вилоят ва туман ҳокимларини, Халқ таълими вазирлигининг раҳбарларини безовта қиляптими-йўқми, билмадим, лекин шахсан мени қаттиқ ташвишлантирмоқда.

Биз ҳар бир шаҳар ва туманда академик лицей, касбунарс коллежлари бунёд этиш масаласига нафақат бугун-

ги, балки эртанги кунимиз нуқтаи назаридан келиб чиқиб ёндашишимиз, ажратилган маблағ ва ресурслардан тежаб-тергаб, оқилона фойдаланишимиз зарур.

2001 йил давомида қурилиш-монтаж ишлари суест олиб борилгани сабабли Нурота, Навбаҳор туманлари ва Навоий шаҳридаги касб-ҳунар коллежлари белгиланган муддатда фойдаланишга тошширилмади.

Вилоятда ёшлар ўртасида жисмоний тарбия ва спортнинг оммавийлигини таъминлаш, замонавий спорт мажмуаларини бунёд этиш ишлари ҳам қониқарсиз аҳволда.

Мактабларнинг 62 фоизи спорт заллари, 21 фоизи футбол, 13 фоизи эса волейбол майдонлари билан таъминланмаган бўлса, ёшларни қандай қилиб спортга жалб этиш, уларни соғлом ва бақувват этиб тарбиялаш мумкин?

Мана, сизларга қўшни бўлган Бухоро вилоятини олайлик. У ерда кейинги йилларда қандай замонавий ва муҳташам спорт мажмуалари бунёд этилганини универсиада ўйинлари орқали кўрдик. Энг муҳими, ҳамма гап бу масалага жиддий эътибор беришда, ташаббусга ташаббус қўшиб, одамларни эзгу ишларга сафарбар эта билишда.

Таассуфки, вилоятда соғлиқни сақлаш соҳасидаги ишлар ҳам талаб даражасида эмас. Айниқса, ихтисослашган замонавий тиббий муассасалар ташкил этишдаги сусткашлик туфайли бу борадаги хизмат сифати ҳамон пастлигича қолмоқда.

Хусусан, вилоятда ҳар 10 минг кишига 36 та даволаш ўрни тўғри-келиши ҳеч кимни қониқтирмайди. Чекка ва олис туманларда қишлоқ врачлик пунктлари, малакали шифокорлар етишмаслигини инобатга олиб, бу масала бўйича зарур чора-тадбирларни кўришимиз даркор.

Шунингдек, оналар ва болалар саломатлигини сақлаш, бир неча турдаги оғир юқумли касалликларнинг олдини олиш бўйича ҳам қатор муаммолар мавжуд бўлиб, бу соҳада ҳам ҳали кўп иш қилиниши лозим.

Вилоятда қонунчиликни мустаҳкамлаш, жиноятчиликка қарши кураш ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш борасида кўрилаётган чора-тадбирларга қарамасдан, қасддан одам ўлдириш, суиқасд қилиш, автотранспортни ўғирлаш каби жиноят турлари бўйича кўрсаткичлар пасаймаяпти.

Айниқса, қасддан оғир шикаст етказиш, номусга тегиш, босқинчилик ва товламачилик сингари жиноятлар сони кескин ошгани, содир этилган жиноятларда вояга етмаганлар ва ўқувчилар иштироки ортиб бораётгани барчамизни хушёр торттириши даркор.

2001 йили вилоятда 202 та жиноят очилмай қолган. Содир этилаётган қотилликларнинг 60 фоизи оилавий можаролар оқибатида келиб чиқаётганини инобатга олсак, бу соҳага мутасадди бўлган раҳбарлар, маҳалла фаоллари, жамоатчилик вакиллари қаёққа қараяпти, деган ҳақди эътироз туғилиши табиий.

Энг ачинарлиси, баъзан вилоят ҳуқуқ-тартибот идоралари ходимлари томонидан ҳам турли жиноятлар содир этилмоқда.

Масалан, Навбаҳор туман судининг собиқ раиси У.Рустамов жиноят ишини енгилаштиришни ваъда қилиб, 1 миллион 500 минг сўм пора олаётганида қўлга тушган. Зарафшон шаҳар ички ишлар бўлими ходимлари Н.Назаров, А.Омонов, Ф.Аҳмедовлар эса фуқаро Н.Қодиров томонидан содир этилган оғир жиноятни яшириб, пора олган.

Навоий шаҳар ички ишлар бўлими ходимлари А.Ризоқулов ва Х.Аҳмедовлар фуқаро М.Эрназаровни жиноий жавобгарликка тортиш билан кўрқитиб, товламачилик йўли билан пора олаётган пайтда қўлга тушган.

Ўзингиз айтинг, азиз биродарлар, жиноятчиликка қарши курашиши лозим бўлган одамларнинг ўзи шундай жирканч ишларга қўл урса, бунга қандай тоқат қилиш мумкин?

Муҳтарам юртдошлар!

Биз раҳбар кадрларни тарбиялаш, улар билан ишлашнинг самарали тизимини яратиш ҳақида кўп гапирамыз.

Нега деганда, олдимизда турган вазифаларни бажаришда кадрларнинг билимдонлиги, ишчан ва ташаббускорлиги, ташкилотчилиги катта аҳамият касб этади, керак бўлса ҳал қилувчи ўрин тутади.

Навоий вилоятида амалдаги ва истиқболли кадрлар захирасидан лавозимларга тайинлаш, уларни босқичма-босқич юқори вазифаларга тайёрлаб бориш, ўқитиш ва тажрибасини оширишда қатор камчиликларга йўл қўйилмоқда.

Вилоятда раҳбар кадрларни тез-тез алмаштириш ёмон бир одатга айланган.

Масалан, кейинги уч йил ичида вилоят ҳокимлигининг агросаноат мажмуи котибияти мудирини етти марта, ҳокимликнинг ишлар бошқарувчиси эса олти марта алмаштирилган.

Биргина 1999-2000 йиллар мобайнида 101 та қишлоқ хўжалик корхонаси раҳбарларининг 72 фоизи, жумладан, Хатирчи туманида 95 фоиз, Қизилтепа туманида 70 фоиз, Навбаҳор туманида 62 фоиз ходимлар турли баҳонаю сабаблар билан алмаштирилгани вилоятда кадрлар қўнимсизлиги одатий ҳолга айланиб қолганидан далолат беради. Энг ёмони шундаки, бундай тинимсиз кадр алмаштиришлар ишни яхшилашга ҳеч қачон хизмат қилмаган ва хизмат қилмайди.

Энди бугунги сессия кун тартибидаги асосий масалага ўтадиган бўлсак, шуни айтиш лозимки, бундан уч ярим йил олдин мана шу залда Ғ.Диловни катта ишонч билан вилоятга биринчи раҳбар этиб тасдиқлаган эдик. Эътироф этиш керак, дастлабки йилларда унинг фаолиятида маълум бир интилишлар ва ҳаракатлар ҳам кўзга ташланди. Лекин, барчамизга аёнки, Навоий вилоятининг ҳаёти ва истиқболи фақат қишлоқ хўжалиги соҳасига боғланган эмас.

Минг афсуски, ижтимоий-иқтисодий ҳаётни ривожлантириш, маънавий-маданий юксалтириш билан боғлиқ бўлган кўпгина муҳим ва долзарб масалалар вилоят

ҳокимининг эътиборидан четда қолиб кетганини бугун қайд этишга мажбурмиз.

Яъни, бу одамда вилоят миқёсидаги бутун муаммоларни чуқур англаш, тушуниш, уларга ягона мақсад нуқтаи назаридан ёндашиб, изчиллик билан ҳал этиш қобилияти, эл-юртнинг минг-минг талаб ва эҳтиёжларидан энг муҳим, устувор масалаларга эътиборни жалб этиш, авваламбор, кадрларнинг бошини қовуштириш, сафарбар этиш хусусияти, малакаси, очиқ айтиш керакки, етишмади.

Бугунги вужудга келган вазиятни тан олиб, буни ўзи ҳам тушуниб, Ғ.Дилов вилоят ҳокими вазифасидан озод этиш тўғрисида ариза берди.

Бугун сиз, депутатлар мана шу масалани кўриб чиқиб, унга ўз муносабатингизни билдиришингиз керак.

Ҳурматли депутатлар, энди Навоий вилояти ҳокими лавозимига номзод масаласини кўриб чиқишимиз зарур. Биз бу борада кўп ўйлашиб, вилоят жамоатчилиги, оқсоқоллар, маҳаллий фаоллар билан маслаҳатлашиб, бу лавозимга ҳозирги кунда Конимех тумани ҳокими вазифасида ишлаб келаётган Рўзиев Баҳриддин Муртазаевич номзодини тавсия этмоқчимиз.

Ўйлайманки, ҳаммангиз кўпдан буён шу Навоий вилоятида хизмат қилиб келадиган бу раҳбарни яхши танийсиз. У иш фаолиятини оддий ишчиликдан бошлаб, туман ва вилоят миқёсидаги турли масъул лавозимларда ишлаган, билими, ҳаётий тажрибаси ҳам етарли.

Энг муҳими, у Навоий вилоятини, бу ерда яшайдиган аҳолининг ҳаётини яхши билади. Вилоят олдида турган муҳим ва долзарб вазифаларни бажариш, ислохотларни чуқурлаштириш, одамларни қийнаётган ташвиш-муаммоларни ҳал этишда бу раҳбар ўзининг бор куч-ғайрати ва салоҳиятини аямай меҳнат қилади, деб ўйлайман.

Азиз дўстлар, биродарлар!

Мен Навоий вилоятининг депутатлари ва фаоллари, барча меҳнаткашлари, бутун халқи бугунги айтилган фикр-

лардан тегишли хулоса чиқариб, ўз ишига танқидий нуқтаи назардан қараб, янги раҳбар атрофида бирлашиб, вилоят ҳаётида жиддий ўзгариш ясашига қатъий ишонаман.

Чунки, вилоят барча соҳаларда мамлакатимиз тараққиётига ўзининг муносиб ҳиссасини қўшиши учун ҳамма асос ва имкониятлар мавжуд. Фақат ана шу имкониятларни ишга солиш, улардан оқилона фойдалана билиш керак.

Бугун ҳаётнинг ўзи биздан талаб қилаётган ана шу муҳим вазифаларни ҳал этишда сизларга сиҳат-саломатлик, куч-ғайрат ва муваффақиятлар тилайман.

*Халқ депутатлари Навоий вилоят
кенгашининг навбатдан ташқари
сессиясида сўзланган нутқ,
2002 йил 31 май*

ҲАМКОРЛИКНИНГ БОЙ ТАЖРИБАСИ ВА АЛОҚАЛАР РИВОЖИНИ РАҒБАТЛАНТИРИШНИНГ ҚАТТА ИМКОНИЯТЛАРИ

Хурматли Владимир Владимирович.

Мухтарам давлат раҳбарлари ва делегация аъзолари.

Авалло, Шанхай ҳамкорлик ташкилоти саммити иштирокчиларини кутлаб, ушбу анжуманда иштирок этаётган барча давлат раҳбарларига ўзимнинг самимий эҳтиромимни изҳор этишга ижозат бергайсиз.

Владимир Владимирович Путинга меҳмондўстлиги, самимияти ҳамда Россия ва Европа маданияти тарихида ўзига хос ўринга эга ажойиб Санкт-Петербург шаҳрида ўтаётган бу галги саммит юқори даражада ташкил этилгани учун алоҳида миннатдорлик изҳор этмоқчиман.

Шанхайда мазкур ташкилотимиз таъсис этилганидан буён ўтган бир йил мобайнида дунё ҳамжамияти ўз тараққиётининг фавқулудда мураккаб ва масъулиятли даврини бошдан кечирди. Бу давр фундаментал муаммолар ва халқаро хавфсизликка таҳдид, биринчи галда, сайёрамиздаги тинчлик ва барқарорликка энг кўп даражада хавф солаётган халқаро террорчилик таҳдидига тўқнаш келаётган сифат жиҳатдан янги дунё тартиботи билан тавсифланади.

Яқин ўтмишимиз воқеалари ва далиллари барчамиз эътиборга олишимиз лозим бўлган яна бир аччиқ ҳақиқатни намоён этди: нечоғлик мукамал қуроқ ёки қудратли ва замонавий ядро-ракета воситаларига эга бўлмасин, дунёнинг ҳеч бир мамлакати бугунги кунда ўзини ушбу даҳшатли таҳдиддан холи деб ҳисоблай олмайди. Фақат биргаликдаги сарф-ҳаракатлар билангина халқаро ҳамжамият инсониятга хавф солувчи тобора қучайиб бораётган ана шу таҳдиддан халос бўла олади.

Шу муносабат билан биз Россия-Америка саммити натижаларини ва Москва шаҳрида имзоланган ҳужжатларни ҳамда Россия билан НАТО ўртасида сифат жиҳатдан янги муносабатлар тўғрисидаги Рим декларациясини қўллаб-қувватлаймиз ва юқори баҳолаймиз.

Эришилган келишувлар, бизнинг фикримизча, вужудга келаётган халқаро вазиятни оқилона ва тўғри баҳолаш натижаси бўлиб, ҳеч шубҳасиз, янги, ўзаро ишончга ҳамда бутун дунёдаги хавфсизликка асосланган концепция ишлаб чиқишга ёрдам беради.

Хурматли учрашув қатнашчилари!

Шанхай ҳамкорлик ташкилотининг бу галги саммитининг аҳамияти, энг аввало, ниҳоятда муҳим ҳужжатлар — Хартия, Декларация ва Минтақавий аксилтеррор тузилма тўғрисида битим имзоланиши билан белгиланади.

ШХТнинг асосий ҳужжатлари бўлган Хартия ва сиёсий Декларация ташкилотнинг ўзи ва айна пайтда унинг асосида тузилиши мумкин бўлган барча тузилмаларнинг кенг қўламли фаолияти учун зарур асос яратади ҳамда халқаро ва давлатлараро алоқалар тизимида унинг ўрнини белгилайди.

Ўзбекистон ШХТнинг Хартия ва Декларацияда эълон қилинган ҳамда минтақада хавфсизлик, тинчлик ва барқарорликни таъминлашга, халқаро террорчилик, айирмачилик ва экстремизмнинг барча кўринишларига, шунингдек, наркотрафик ва оммавий қиргин қуроли тарқалишига қарши курашга йўналтирилган асосий мақсадли вазифаларини; гуманитар соҳада, ижтимоий ва маданий тараққиёт соҳаларидаги қўп томонлама, ўзаро фойдали иқтисодий ҳамкорлик ривожлантирилишини қўллаб-қувватлайди.

Ҳеч шубҳасиз, ШХТ нинг ушбу ва бошқа муҳим мақсад ва тамойилларининг амалга оширилиши барча иштирокчи давлатлар манфаатларига бирдек мос келади.

Шу муносабат билан юқорида қайд этилган ҳужжатларда ШХТнинг блок ёки ёпиқ турдаги бирлашма эмаслиги, унинг очиқлиги, дунёнинг барча давлатлари ва хал-

қаро ташкилотлар билан БМТ Низоми, халқаро ҳуқуқ меъёрларига мувофиқ кенг қўламли амалий мулоқот ва ҳамкорликка тайёрлиги кўзда тутилиши ниҳоятда муҳим аҳамият касб этади.

Биз ҳар бир давлатнинг ва бутун Марказий Осиё минтақасининг суръатли, олға интилувчи ва барқарор тараққиётини қўллаб-қувватловчи барча давлатлар билан ҳамкорлик қилишдан манфаатдор бўлишимиз, бу ерда геосиёсий рақобат ва зиддиятлар пайдо бўлишига йўл қўймаслигимиз керак.

Биз шу йилнинг май ойида Россия ва АҚШ президентлари томонидан имзоланган Қўшма декларациядаги ушбу баёнотни қўллаб-қувватлаймиз: “Биз Марказий Осиёда ва Жанубий Кавказда барқарорликни, минтақадаги ҳар бир давлат суверенитети ва ҳудудий яхлитлигини қўллаб-қувватлашдан манфаатдор эканлигимизни тан оламиз. Россия билан АҚШ “буюк давлатлар” рақобатининг ўзини оқламаган моделидан воз кечади, зеро бу йўл мазкур минтақадаги вазиятни янада кескинлаштириб юбориши мумкин”.

Ҳурматли саммит иштирокчилари!

Имкониятдан фойдаланиб, минтақамиз хавфсизлигига бевосита дахлдор бўлган, жумладан, афғон можароси масалалари хусусидаги айрим фикр-мулоҳазаларимни баён этмоқчиман.

Ўзбекистонда доим, каттами-кичикми, қўшнини танлаб бўлмайди, деган нақлга амал қилиб келинган. Демак, улар билан дўстона, иноқ, баҳамжиҳат ва тотув яшаш, уларнинг миллий қадриятлари ҳамда манфаатларини ҳурмат қилиш лозим. Бизнинг Афғонистонга нисбатан асосий ёндашувимиз ҳам ана шундай.

Тан олиш керакки, аксилтеррор ҳаракатларнинг асосий ҳарбий босқичи яқунланиб, Афғонистонда террорчилик инфратузилмаси амалда яқсон этилганига қарамай, бу ерда вазият қай йўсинда ривожланишини башорат қилиш мушкул. Ҳарбий-сиёсий кучларнинг қайта гуруҳланиши, террорчиларнинг вақтинча яшириниб олган тўда-

ларининг фаоллашуви ва маълум бир кучлар томонидан Афғонистон ичидаги турли гуруҳлар ўртасида кенг кўламли уруш ҳаракатлари келтириб чиқарилиши эҳтимолини инкор этиб бўлмайди.

Бунинг устига, Афғонистонда уруш йиллари давомида тўвланиб қолган катта миқдордаги ҳарбий техника, қурол-аслаҳа, мина ва жанговар ўқлар сақланиб турибди. Ушбу вайрон келтирувчи кучни йўқ қилиш ёки сотиб олиш йўли билан баргараф этиш халқаро ҳамжамят олдида турган кечиктириб бўлмайдиган вазифалардан биридир. Биз аминмизки, қуролсизлантириш — Афғонистондаги аҳволни барқарорлаштиришнинг энг муҳим шартидир.

Афғонистонда наркотрафик кўлами тобора кенгайиб бораётгани алоҳида хавф туғдирмоқда. Афсуски, кўп бора баёнотлар берилганига қарамай, Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ва бошқа халқаро ташкилотлар доирасида бу офатга қарши курашдан манфаатдор бўлган мамлакатларнинг саъй-ҳаракатлари ва имкониятларини бирлаштира оладиган мувофиқлаштирувчи режалар ишлаб чиқишга уринишлар ҳали кузатилмаяпти.

Бу балога қарши фақат жазо ва маъмурий чораларни кучайтириш, гиёҳванд моддалар етиштириладиган ҳудуд атрофида “хавфсизлик минтақаси” деб аталувчи зоналар ташкил этиш орқалигина эмас, балки, биринчи навбатда, Афғонистон иқтисодиётида туб тузилмавий ўзгаришларни амалга ошириш, аҳолининг бунёдкор меҳнат билан шуғулланишини таъминлаш воситасида курашиш керак.

Бугунги кунда Афғонистон жиддий қарорлар қабул қилиш арафасида турибди. Ушбу қарорлар яқинда бўлиб ўтадиган Лойя Жирғада ишлаб чиқилади ва кенг кўламли вакиллик ҳукумати шакллантирилади. Мамлакатнинг келажакда қайси йўлдан бориши ва унда қандай ижтимоий-сиёсий тизим ва давлат тузуми ўрнатилиши Лойя Жирғанинг нечоғлик муваффақиятли ўтишига боғлиқ. Бизнинг минтақамиздаги тинчлик, хавфсизлик ва барқарорлик ҳам кўп жиҳатдан мана шунга боғлиқ бўлади.

Ҳурматли давлат раҳбарлари!

Марказий Осиёдаги минтақавий хавфсизлик билан боғлиқ бўлган муаммолар мажмуини кўриб чиқар эканмиз, биз ҳамкорлигимизнинг иқтисодий жиҳатларини ҳам унутмаслигимиз керак. Чунки мамлакатларимизнинг тинчлик, барқарорлик, фаровонлик ва осойишталик сари одимлаши кўп қиррали иқтисодий ҳамкорлик, иқтисодий тараққиёт эвазига таъминланиши мумкин.

Марказий Осиё давлатларининг ниҳоятда бой захиралари, илмий-интеллектуал салоҳиятининг Россия ва Хитой салоҳияти ҳамда иқтисодий ва технологик имкониятлари билан қўшилиши, назаримизда, муҳим инфратузилмавий лойиҳаларни самарали амалга ошириш, савдосотиқ, инвестиция ва бошқа соҳалардаги ШХТнинг барча иштирокчилари манфаатларини кўзловчи ҳамкорлик янада ривожланишига хизмат қилади.

Ҳамкорлигимизга оид биринчи навбатдаги муаммолар қаторида маъданли хом ашё захираларидан оқилона фойдаланиш, энергетиканинг мутаносиб инфратузилмасини яратиш, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш каби бошқа кўплаб масалалар борки, ҳар бир мамлакатнинг, умуман олганда, бутун минтақанинг, барқарор ва жадал тараққиёти улар ечимига боғлиқдир.

ШХТнинг ушбу барча мураккаб вазифаларни амалга оширишдаги ўрни ҳақида сўз юритадиган бўлсак, уни ўз иштирокчиларининг ҳолати ва имкониятларига мос, мумкин қадар очиқ, омилкор ва самарали ташкилотга айлантириш ниҳоятда муҳимдир. Саъй-ҳаракатларни совурмай, аксинча ҳамкорликнинг “Шанхай жараёни” қатнашчилари манфаатларига бир хилда мос бўлган асосий масалаларига сафарбар этиш зарур.

ШХТ тузилмаларини институциявий ва ташкилий жиҳатдан шакллантириш жараёнларини тезлаштириш хусусида, жумладан, Котибият ишини ташкил этиш ва аксилтеррор гуруҳи фаолиятини жадаллаштириш борасида билдирилган айрим таклифларга келсак, ўйлайманки, бу масалалар белгиланган тартибда, барча зарур

хуқуқий меъёрларга изчил риоя қилинган ҳолда ҳал этилиши лозим. Бу масалалар муҳокамасини тегишли ваколатга эга бўлган миллий мувофиқлаштирувчиларга топшириш даркор.

Ушбу имкониятдан фойдаланиб, бугунги учрашувнинг жуда муҳим бир жиҳати — муносабатлардаги ҳурмат-эътибор, ўзаро ишонч ва ҳамфикрлик ҳамда барча томонлар нуқтаи назари инobatга олинганини алоҳида таъкидлашни истардим. Бундай ёндашув, шубҳасиз, мамлакатларимиз ва халқларимиз ўртасидаги ҳамкорликни янада ривожлантириш ва мустаҳкамлашга хизмат қилади.

Эътиборингиз учун ташаккур.

*Шанхай ҳамкорлик ташкилоти
давлатлари раҳбарларининг
саммитида сўзланган нутқ,
2002 йил 6 июнь,
Санкт-Петербург*

МАТБУОТ ВА ОММАВИЙ АХБОРОТ ВОСИТАЛАРИ ХОДИМЛАРИГА

Қадрли дўстлар!

Авваламбор, сизларни бугунги қутлуғ байрамингиз— Матбуот ва оммавий ахборот воситалари ходимлари куни билан чин қалбимдан самимий муборакбод этаман.

Бугун биз матбуотчилар кунини, шу соҳага алоқадор бўлган барча касб эгаларининг байрамини нишонлар эканмиз, бу борада эришган ютуқлар билан бирга, ўз ечимини кутаётган ўта муҳим масалалар тўғрисида, уларни ҳал этиш йўлида қўяётган қадамларимиз ҳақида очиқчасига фикрлашиб олишимизни ҳаётнинг ўзи тақозо этмоқда.

Бу муаммоларнинг муҳимлиги шундаки, улар бизнинг ҳаётимиз ва келажагимиз билан бевосита боғлиқ бўлиб, жамиятнинг барча соҳаларини демократлаштириш, мамлакатимизнинг халқаро ҳамжамият сафидан муносиб ўрин эгаллашида ҳал қилувчи аҳамиятга эга.

Шулар қаторида энг долзарб вазифа— жамиятимиз ҳаётида сўз эркинлиги тамойилини тўла татбиқ этиш, бу масалада ривожланган демократик давлатлар эришган даража ва андозаларга етиб боришдан иборатдир.

Ана шундай юксак марраларга эришиш учун кейинги йилларда мамлакатимизда қонунчилик соҳасида ва амалий ҳаётимизда, оммавий ахборот воситалари ва матбаачиликнинг эркин фаолияти учун зарур кафолат ва шароит барпо этиш, журналист кадрларни тайёрлаш тизимини такомиллаштириш борасида кўп ишлар қилинди ва қилинмоқда.

Лекин, ҳолисона тан олишимиз керак—бу борада амалга оширилган тадбирларга нисбатан ҳали қилиниши лозим бўлган ишларимиз талайгина.

Бу тўғрида гапирганда, бир ҳақиқатни очиқ айтишимиз керак: бугунги кунда бизнинг матбуотимиз, радио ва телевидениемизда кўпроқ ҳаётдаги ижобий ўзгаришлар, эришган ютуқларимизни акс эттириш кўзга ташланади. Бунинг аҳамияти ва муҳимлигини ҳеч ким рад этолмайди, албатта.

Аммо, қўлга киритган марралар билан бир қаторда, қанча-қанча одамларимизнинг норозилигини уйғотаётган, жамиятимизни орқага тортаётган муаммо ва нуқсонлар, йўл қўйилаётган камчилик ва хатолар мавжудлиги ҳақида гапириш ортиқча бўлмайди.

Энг муҳими, жамиятимиз фақат бир хил қарашга, тушунча ва тафаккурга эга бўлган одамлардан иборат, деб ҳисоблаш катта хато бўлур эди.

Шундай экан, ўзимизга бир савол берайлик: мана шундай турли хил қарашлар, ўзаро қарама-қарши бўлган фикрлар матбуотимиз, оммавий ахборот воситаларимиздан ўзига ўрин топаётими?

Бугун масалани мана шу тарзда қўйиш вақти етди, деб ўйлайман.

Ҳеч кимга сир эмас—бугун бизнинг бу масалада оқсоқлигимизнинг асосий сабабларидан бири—якка мафкура ҳукм сурган мустабид тизимнинг қон-қонимизга, суяк-суякларимизга сингиб кетган асорат ва таъсирлари, оёғимизда кишан бўлиб турган, ҳали-бери ўз кучини сақлаб келаётган эскича қарашлардир.

Ҳозирги замон талаблари барчамиздан бундай эскича фикрлар таъсиридан халос бўлишни, воз кечишни талаб қилиб, бонг урмоқда.

Халқимизнинг тафаккури ва сиёсий савияси, маданияти тобора ўсиб, жамиятимизда соғлом қарашлар мустаҳкамланиб бораётган ҳозирги шароитда, одамларимиз қанча-қанча машаққатли синовларни, суронли кунларни бошидан ўтказиб, оқни—оқ, қорани—қора деб ажратиш учун етарли тажрибага эга бўлган бир пайтда, ҳеч шубҳа йўқки, ҳаётимизда мавжуд бўлган бошқа фикр ва қарашларни ҳам матбуотимиз саҳифаларида, телевидение эк-

ранларида, эфир тўлқинларида акс эттириш ва улардан тегишли хулоса чиқариш вақти келди, деб айтсак, айни муддао бўлади.

Ҳаммамиз шуни чуқур англаб олишимиз керакки, ҳар хил хуфёна гаплар, миш-миш, уйдирма, бўҳтон ва овозалардан фойдаланмасдан, одамлар холис маълумотлар ва гаплардан матбуот орқали хабардор бўлса, бундан давлат ҳам, жамият ҳам фақат наф кўради. Жамият ҳаётининг томир уришини белгилайдиган матбуот ва ахборот соҳасида шундай сиёсат юритилганда, турли пинҳона хатти-ҳаракатлар учун ҳеч қандай асос қолмайди, деб ўйлайман.

Бир сўз билан айтганда, жамиятимизнинг бугунги ҳаёти, унинг барча қувончли, шу билан бирга, машаққатли, оғир томонлари матбуот ва оммавий ахборот воситаларида ўзининг қанчалик холисона аксини топса, жамиятимизда шунчалик адолат ва тўғрисиўзлик муҳити ҳукмрон бўлади.

Чунки ютуқни—ютуқ, камчиликни—камчилик, жиноятни—жиноят, хиёнатни—хиёнат, деб, ҳамма нарсани ўз номи билан аташ—том маънодаги демократик жамият матбуотининг ҳақиқий қиёфасини белгилаб беради.

Яна тақрорлаб айтаман, бу масала нафақат матбуот, ахборот ва матбаа соҳаси ходимларига, балки жамиятимизнинг барча қатламларига тааллуқли бўлиб, биринчи гада мутасадди ва раҳбар шахсларнинг энг долзарб вази-фасидир.

Аммо бу вазифани ечишда, аввало, матбуотчилар, журналистлар ташаббускор бўлиши, бу ғоят муҳим масалани доимо диққат марказида тутиши зарур, деб ўйлайман.

Мен, бугунги имкониятдан фойдаланиб, журналистларимизнинг мураккаб ва машаққатли меҳнатини эътироф этган ҳолда, уларнинг катта билим, тажриба ва малака талаб қиладиган шарафли касби ҳақида алоҳида тўхталиб ўтишни ўринли, деб биламан.

Чунки доимо эл-юрт дарду ташвишлари билан янаш, адолат ва қонун бузилишининг ҳар қандай кўринишла-

рига қарши, жамиятимизда, ҳаётимизда учраб турадиган мансабдорларнинг ўз вазифасини суиистеъмол қилиши, тўрачилик, беғамлик, лоқайдлик ва бепарволик ҳолатларига қарши курашиш ҳамманинг ҳам қўлидан келмайди.

Сиёсат ҳақида гапирганда—сиёсатчи, иқтисод ҳақида—иқтисодчи бўлиб фикр юритишни, маънавият ва маърифат ҳақида маърифатчи, ҳаётий-фалсафий муаммолар хусусида файласуф бўлиб баҳсга киришишни—мана шундай юксак қобилият ва маҳоратга эга бўлишни ҳаётнинг ўзи журналистларимиз олдига энг муҳим вазифа қилиб қўймоқда.

Мен халқимизнинг азалий орзу-умидлари, асрлар давомида интилиб келган эзгу мақсадлари рўёбга чиқаётган ҳозирги кунларда юрт тинчлиги, Ватан равнақи, халқ фаровонлигини таъминлашга қаратилган сиёсатни амалга оширишда жонкуяр ва фидойи журналистларимиз жамиятимизнинг суянчи ва таянчи бўладилар, деб қатъий ишонаман.

Сизларни бугунги байрамингиз билан яна бир бор қутлар эканман, барчангизга мустаҳкам соғлиқ, ижодий ютуқлар, омад ва бахту саодат тилайман.

*Ислом КАРИМОВ,
Ўзбекистон Республикаси Президенти*

ОДАМЛАРНИНГ ТАШВИШ ВА ОРЗУ-ИНТИЛИШЛАРИ БИЛАН ЯШАШ ФАОЛИЯТИМИЗ МЕЗОНИГА АЙЛАНСИН

Ҳурматли мажлис иштирокчилари!

Ҳар бир йилнинг бошида ва йил ўртасида Вазирлар Маҳкамасининг мана шундай кенгайтирилган мажлисларида мамлакатимиз иқтисодиётини ривожлантиришнинг муайян даври, хусусан, ўтган бир йил ва олти ойлик якунларини муҳокама этиш биз учун доимий анъанага айланиб қолди.

Бугун 2002 йилнинг биринчи ярмида иқтисодиётимиз ривожланишининг якунлари ҳақида гапирар эканмиз, иқтисодиётимизнинг умумий аҳволини, юзага келган ижобий ва салбий ҳолатларни қайд этиш билан чекланиб қолмасдан, биринчи галда бу соҳадаги ишларимизнинг ҳозирги ҳолатига принципаал баҳо беришимиз, мамлакатимизнинг ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан изчил ва жадал ривожланишига салбий таъсир кўрсатаётган асосий сабаблар, гов-тўсиқларни аниқлаш ва уларни баргараф этишга бор куч ва эътиборимизни қаратишимиз, аввало, олиб бораётган ислохотларимизнинг самарасини ошириш ҳақида фикр юритишимиз зарур.

Шу нуқтаи назардан қараганда, мен Вазирлар Маҳкамасининг жорий йил бошидаги 2001 йил якунларига бағишланган мажлиси баёнига яна бир бор мурожаат этиб, унда шу йил учун белгиланган вазифалар ҳокимликлар, мутасадди идора ва ташкилотлар томонидан қандай бажарилаётганига баҳо берсак, ҳар томонлама тўғри бўлади, деб ўйлайман.

Келинг, 2002 йилнинг биринчи ярмида эришилган миқдор ва сифат кўрсаткичлари ҳақида қисқача тўхталиб ўтайлик.

Мен мана шу ўтган давр мобайнида мамлакатимизда ялпи ички маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми — 4,2 фоизга, жумладан, саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш — 7,2, истеъмол товарлари — 11,5, ялпи қишлоқ хўжалик маҳсулоти — 4,5 фоизга кўпайганини алоҳида таъкидлашни истардим.

Шу даврда чакана товар айланиши 8,3 пулли хизматлар ҳажми эса 12,7 фоизга ошди. Ҳар қайси давлат тараққиётининг асосий кўрсаткичларидан бири бўлган ташқи савдо айланмасида ижобий натижаларга эришилмоқда.

Мамлакатимизнинг молиявий тизими мустақамланмоқда. Хусусан, жорий йилда бюджетнинг даромад келтириши белгиланган деярли барча манбалари бўйича прогноз кўрсаткичлари бажарилди. Бу эса, бюджетнинг харажатлар қисмини яна бир бор танқидий баҳолаган ҳолда, муҳим ижтимоий аҳамиятга молик бўлган йўналишлар бўйича кўзда тутилган бюджет маблағларини тўла ажратиш, бюджет ташкилотлари ходимларининг ойлик маошлари, пенсиялар, стипендиялар, ижтимоий ёрдам пуллари миқдорини кўпайтириш, шунингдек, иқтисодиётимизга инвестициялар киритиш учун қўшимча маблағлар излаб топиш имконини берди.

Айни вақтда бюджет тақчиллиги ялпи ички маҳсулотга нисбатан прогноз бўйича 2 фоиз кўзда тутилгани ҳолда, атиги 0,8 фоизни ташкил этди.

Айниқса, ўтказилаётган қатъий пул-кредит сиёсати натижасида жорий йилнинг биринчи ярмида нақд пул эмиссиясини кескин қисқартириш, уларни муомаладан қайтариб олиш борасида эришилган натижалар диққатга сазовордир.

Жумладан, шу йилнинг биринчи чорагида кўзда тутилганидек, эмиссия даражаси 4,4 фоиз ўрнига 2,1 фоизни, йилнинг иккинчи чорагида эса бу кўрсаткич 2,2 фоиз ўрнига 0,6 фоизни ташкил этди.

Лўнда қилиб айтганда, биринчи ярим йиллик давомида эмиссия натижаларига кўра 50 миллиард сўмдан зиёд

пул иқтисод қилинди, 15,2 миллиард сўм нақд пул эса муомаладан қўшимча равишда қайтариб олинди.

Ўтказилаётган бундай пул-кредит сиёсати туфайли ойлик инфляция даражаси, яъни, нарх қимматлашуви 2001 йилдаги 1,5 фоиз ўрнига ўртача 1,1 фоизни ташкил этди.

Бундай ҳол, ўз навбатида, миллий валютамизнинг белини анча бақувват қилишга хизмат қилмоқда.

Шу борада сизларнинг эътиборингизни йил бошидан бери кўрилаётган ўта муҳим тадбирларга жалб қилмоқчиман.

Ўтган давр мобайнида ташқи иқтисодий фаолият ва валюта сиёсатини эркинлаштириш бўйича амалга ошираётган ишларимиз, ягона тўлов воситаси бўлмиш миллий валютамиз — сўмнинг мавқеини оширишда, нақд хорижий валюталар бозорини, умуман валюта бозорини мустаҳкамлаш ва кенгайтиришда катта имкониятлар очиб бермоқда.

Бундай сиёсатни кенг қўламда давом эттириш, яъни, валюта бозорини янада эркинлаштириш билан боғлиқ ишларни изчил олиб бориб, пировард натижаларга эришиш бугунги кундаги энг муҳим ва долзарб вазифаларимиз қаторига кўтарилмоқда. Бу масалада Марказий банк, Молия вазирлиги, Давлат солиқ ва Божхона қўмиталарига алоҳида масъулият юкланади.

Ҳурматли дўстлар!

Бизнинг кичик ва ўрта бизнес, хусусий тадбиркорликни ривожлантиришга нечоғли катта аҳамият бераётганимизни барчангиз яхши биласиз. Бу соҳанинг яқин йиллар ичида иқтисодиётимиз таркибида, ишсизлик муаммосини ҳал этишда, ички бозоримизни товарлар ва хизматлар билан тўлдиришда, одамларнинг турмуш даражасини яхшилашда қандай ўрин тутиши зарурлигини мен илгари ҳам кўп бор таъкидлаганман.

Тадбиркорларнинг фаолиятини рағбатлантириш, қўллаб-қувватлаш, улар учун қулай ҳуқуқий ва иқтисодий шарт-шароит яратиб бериш масалалари барча даражадаги

раҳбарларнинг, биринчи галда, ҳудудий ҳокимият ва бошқарув идоралари раҳбарларининг доимий диққат марказида туриши керак.

Шуни айтиш жоизки, кейинги пайтда мамлакатимизда кичик бизнес вакиллари ҳамда хусусий тадбиркорларнинг фаолияти анча кучайди.

Буни жорий йилнинг биринчи ярми мобайнида 26 минг 700 дан зиёд кичик ва ўрта бизнес корхоналари ташкил этилгани ҳам исботлайди.

Бу ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 1,7 баробар кўп демакдир. Бундай натижага эришишда кичик ва ўрта бизнес корхоналарини рўйхатга олиш тартибларининг сезиларли даражада соддалаштирилгани, уларнинг фаолият кўрсатиш шароитларининг эркинлаштирилгани муҳим омил бўлмоқда.

Бугунги кун ҳолатига кўра, мамлакатимизда фаолият кўрсатаётган кичик ва ўрта бизнес корхоналари сони 200 мингдан ошиб кетди, улардан 168 минг 600 тасини микро фирмалар ташкил этади.

Тадбиркорликни ривожлантириш ҳисобидан қарийб 200 минг янги иш ўринлари яратилди, бу эса мўлжалимиздан 1,5 барабар кўпдир.

Кичик ва ўрта бизнес корхоналарининг ялпи ички маҳсулот ишлаб чиқаришдаги улуши 31,6 фоиздан 33 фоизга ўсди.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликка кредитлар ажратиш тизими анча яхшиланди — ажратилган микрокредитлар ҳажми 2,5 баробарга кўпайиб, 18 миллиард сўмни ташкил этди. Ярим йил давомида 40,4 миллион АҚШ доллари миқдоридаги хорижий кредитлар ўзлаштирилди.

Ҳозир бу мақсадлар учун яна қўшимча равишда 270 миллион АҚШ доллари ҳажмидаги чет эл кредитлари ва грантларини жалб этиш бўйича чора-тадбирлар кўриломоқда.

Шу билан бирга, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш йўлида ҳали бир қанча ҳал этилма-

ган муаммолар, тўрачилик, ўзбошимчалик, зўравонлик каби ғов-тўсиқлар мавжудки, бундан асло кўз юмиб бўлмайди.

Кичик бизнес ва тадбиркорлик соҳасидаги кечиктирмасдан ҳал қилиниши лозим бўлган энг муҳим вазифалар — бозор инфратузилмасини ривожлантириш, тадбиркорларнинг моддий-техника ресурсларидан, хомашё ва материаллардан фойдалана олиш имкониятини кенгайтириш, уларга зарур техника воситаларини етказиб бериш, майда улгуржи савдо ва сервис хизмати тармоғини яратиш билан боғлиқ масалалардир.

Бошқача айтганда, кичик ва ўрта бизнес субъектлари эҳтиёжларини таъминлашнинг ривожланган, замонавий тизимини яратиш лозим. Ва албатта, уларга банк хизмати кўрсатишни ҳар томонлама кенгайтириш ва яхшилаш, имтиёзли кредитлар ҳажмини кўпайтириш зарур. Бу масалалар қаторига кичик бизнес вакиллари ва тадбиркорлар томонидан ишлаб чиқарилган маҳсулотларнинг харидорларини топиш ва сотиш муаммосини ҳал этишни ҳам киритиш лозим.

Мен бугун барча раҳбарларнинг, биринчи галда, марказий ва маҳаллий ҳокимият вакилларининг, айниқса, вилоят ва туман ҳокимларининг диққатини яна бир масалага қаратмоқчиман.

Бу масала шундан иборатки, кўп жойларда номақбул одат тусига кириб қолган бир ҳолатга, яъни кичик ва ўрта бизнесга, умуман, тадбиркорликка соғин сигир, деб қарашдек бемаза ишларга бутунлай барҳам бериш керак.

Зарур иншоотларни қуриш ва таъмирлаш, жойларда ободонлаштириш ишларини амалга оширишдек олижаноб мақсадларни баҳона қилиб ҳар қайси маҳаллий раҳбарнинг тадбиркорлардан ўзбошимчалик билан ўлпон йиғишига, хайрия ишларини мажбуриятга айлантиришига асло йўл қўйиб бўлмайди.

Бундай ишларни, қонунчилик нуқтаи назаридан, тадбиркорлик, кичик ва ўрта бизнес субъектлари фаолияти-

Маълумки, мамлакатимизда ер ва сув ресурсларидан самарали фойдаланиш бўйича 2010 йилгача мўлжалланган Концепция — дастур ишлаб чиқилган. Уй-жой фондини газ ўлчаш ускуналари билан таъминлаш бўйича 2002-2004 йилларга мўлжалланган дастур ҳам қабул қилинган ва илтифат билан амалга оширилмоқда.

Айни вақтда, текширишлар шуни кўрсатмоқдаки, жойларда сув ва ердан фойдаланиш борасида амалдаги қонунчиликни бузиш, шартнома мажбуриятларини бажармаслик, табиий ресурсларга хўжасизлик ва исрофгарчилик билан муносабатда бўлиш, улардан бошқа мақсадларда фойдаланиш, электр қуввати тармоқларига ўзбошимчалик билан уланиб олиш, лимит интизомини бузиш каби нохуш ҳолатлар ҳамон учраб турибди.

Ўтган ярим йил мобайнида мамлакатимиз бўйича “Сув ва сувдан фойдаланиш тўғрисида”ги Қонунни бузганлик учун солинган жарималарнинг ҳажми бўйича, аввало, Қорақалпоғистон Республикаси, Андижон ва Самарқанд вилоятлари ажралиб туради.

Шунингдек, Қорақалпоғистон Республикасида, Фарғона, Тошкент, Жиззах, Самарқанд ва Навоий вилоятларида ердан фойдаланишда қонунчиликни бузиш ҳолатлари ҳам мавжуд эканини таассуф билан қайд этишга мажбурмиз.

Бундай мисолларни нефть маҳсулотлари ва табиий газдан фойдаланиш бўйича ҳам кўплаб келтириш мумкин. Ана шундай қонунбузарликлар учун республика бўйича 1 миллиард 700 миллион сўм миқдорда иқтисодий жазо чоралари кўрилган. Бу борадаги 224 та иш эса ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари ва судларга оширилган.

Қашқадарё, Сурхондарё ва Сирдарё вилоятларида тураржойларни газ ўлчаш, Қорақалпоғистон Республикаси, Андижон, Наманган, Сурхондарё ва Сирдарё вилоятларида эса сув ўлчаш асбоблари билан таъминлашда ҳам оқсоқликка йўл қўйилмоқда.

Вазирлар Маҳкамасининг табиий, минерал-хомашё ва ёқилги-энергетика захираларидан тежамкорлик билан ва самарали фойдаланиш масалалари бўйича махсус тузилган комиссияси (К.Тўлаганов) бу масала юзасидан ҳукумат қабул қилган қарорларнинг ижроси қандай бажарилаётганини яна бир марта танқидий нуқтаи назардан кўриб чиқсин ва қабул қилинган чора-тадбирлар тўғрисида Вазирлар Маҳкамасининг навбатдаги йиғилишига ҳисобот тайёрласин.

Азиз дўстлар!

Ҳозирги кунда юртимизда ғалла ўрими ниҳоясига етиб бормоқда. Бу йилги мавсум биз учун ниҳоятда баракали, ниҳоятда серҳосил бўлди, десак, айти ҳақиқатни айтган бўламиз. Жами ғалла ҳосилимиз 4,7 миллион тоннадан ошди. Мамлакатимизнинг суғориладиган ерларида ўртача ҳосилдорлик гектарига 41,5 центнерни ташкил этди. Айниқса, Андижон вилоятида рекорд натижага эришилди — ҳар гектар ердан 75 центнердан хирмон кўтарилди, Наманган вилоятида — 46, Фарғона вилоятида — 45, Самарқанд вилоятида — 49 центнердан ҳосил олинди.

Миришкор деҳқонларимиз эришган мана шу мисли кўрилмаган ғалабага бутун юртимизда каттаю кичик — барча қойил қолмоқда, бу ҳақда фахру гурур билан гапирмоқда. Бу ғалаба меҳнаткаш ўзбек халқининг нималарга қодир эканини ва нималардан фахрланишга ҳақли эканини яна бир бор намоён этмоқда. Лафзи ҳалол, мард ва танги деҳқонларимизнинг ғайрат-шижоати, олижаноб меҳнати билан ризқ-рўзимиз бўлмиш бошоқли дон етиштиришда ана шундай улкан натижа қўлга киритилмоқда, том маънода мамлакатимизнинг ғалла мустақиллиги таъминланмоқда.

Бутун мен шу юксак минбардан туриб, барча ғаллакорларимизга фидокорона меҳнати, Ватан равнақи йўлида амалга ошираётган эзгу ишлари учун бутун халқимиз номидан, шахсан ўз номимдан чуқур миннатдорлик изҳор этиш, самимий ташаккур билдиришни бурчим, деб биламан.

Бугун бу соҳада эришилган натижаларни сарҳисоб қилар эканмиз, биз олдимизга қўйган аниқ стратегик вазифамиз — яъни, мамлакатимиз ва халқимизни ўз ғалламиз, ўзимизнинг номимиз билан таъминлашдек тарихий вазифа муваффақият билан бажарилганини эътироф этишимиз зарур.

Бу айтиш вақтида халқимиз фаровонлигини ошириш билан боғлиқ кўплаб муаммоларни ҳал қилишнинг ягона йўлидир.

Табиийки, бу ҳақда гапирганда, бу улкан ютуқ замирида нима ётибди, деган савол туғилади. Бугун биз қўлга киритган бу юксак натижалар асосида энг аввало қишлоқ ҳаётини янгилаш, қишлоқ хўжалигида ислохотларни амалга ошириш борасидаги ҳар томонлама чуқур ўйланган сиёсат мужассам, десам, ўйлайманки, кўпчилик бу фикрга қўшилади.

Шуни аниқ айтиш мумкинки, бугунги кунда бепоён далаларда ризқ-рўз ундираётган деҳқон ва фермерларнинг фикри-зикри ўзгармоқда, уларнинг ерга, меҳнатга муносабати, умуман дунёқараши ўзгармоқда. Улар биринчи навбатда ернинг ҳақиқий эгасига, мулкдор сифатида ўз меҳнати ва етиштирган маҳсулотининг эгасига айланмоқда. Қишлоқ жойларда юз бераётган ўзгаришларнинг асл маъно-моҳияти ҳам мана шунда, деб айтсак, асло хато бўлмайди.

Шу муносабат билан биз, ҳаммамиз эски замондан сақланиб келаётган бир қолипдаги, айтайлик, “Фалон туманнинг деҳқонлари ва хўжаликлари ғалла етиштириш бўйича давлат режасини муваффақият билан адо этди — мамлакат омборларига мана бунча тонна ғалла топширилди” қабилидаги сийқаси чиқиб кетган ифодалардан воз кечишимиз зарур.

Ҳозирги кунда давлат, қишлоқ хўжалиги корхонаси ва деҳқон, фермерлар ўртасидаги муносабатлар фақат шартнома асосига қурилмоқда ва қурилиши шарт. Маълумки, шартноманинг икки тури бор. Биринчиси — давлат билан

хўжалик ўртасида давлат эҳтиёжлари учун қишлоқ хўжалиги маҳсулотини муайян миқдорда сотиб олиш тўғрисидаги контрактация шартномаси. Шартнома муносабатларининг иккинчи шакли эса — бу ширкат хўжалигининг оилавий пудратчи ва фермер билан тузадиган шартномасидир.

Биринчи турдаги шартнома асосида бир томондан давлат, иккинчи томондан хўжалик маълум мажбурият ва кафолатларни ўз зиммасига олади. Хўжаликлар ана шу шартномани бажариш устида ишлайди, давлат эса, ўз навбатида, шартнома бўйича ўзининг мажбуриятларини аниқ бажариши — хўжалик ёки фермерни техника ва минерал ўғитлар билан таъминлаши, етиштирилган маҳсулотни сотиб олиши, шартнома асосида топширилган ҳосилнинг пулини тўлиқ ва ўз вақтида тўлаши керак.

Бу ўринда муаммонинг бошқа бир жиҳати киши эътиборини ўзига тортади. Шўро даврида давлат манфаатлари доимо ҳамма нарсадан устун бўлиб келган. Ана шу эски асорат таъсири туфайли бугунги кунда хўжалик билан тузилган контрактация шартномасининг бажарилишини текширувчи нозирлар керагидан ортиқ даражада кўпайиб кетган. Давлат ҳокимияти ва давлат тузилмаларининг ҳокимликлардан тортиб текширувчи органларга — ҳаммаси шу иш билан банд.

Лекин, айтинлар-чи, иккинчи турдаги — хўжалик билан оилавий пудрат вакили ўртасида тузиладиган шартноманинг сўзсиз бажарилишини ким назорат қилади? Бу савол замирида кўп масала бор.

Ҳосилнинг тақдири, яъни биз керакли миқдордаги галлага, пахтага, бошқа қишлоқ хўжалик маҳсулотларига эга бўламлигимиз, йўқми — бу масала айнан ана шу шартномаларнинг бажарилишига, бир томондан хўжалик — ширкат, иккинчи томондан эса пудратчи ўз зиммасига олган барча мажбуриятларини тўлиқ адо этишига боғлиқ эканини унутмаслигимиз керак.

Шунинг учун ҳам бугунги кунда шартномавий муносабатларнинг айни мана шу шакли энг муҳим аҳамият

касб этмоқда. Ўз меҳнати билан ҳосил етиштирадиган одамларнинг иқтисодий манфаати ва рағбатини айти мана шу омил белгилайди, десак, ҳеч қандай хато бўлмайди.

Шу боис бугун хўжаликдаги ички шартномаларнинг тузилишига хўжақўрсин учун, қуруқ расмиятчилик билан қарамаслик керак. Пудратчиларнинг шартномавий мажбуриятларнинг мазмуни ва аҳамиятини билмаслиги, уларнинг бажарилишини етарли даражада назорат қилмаслик каби нохуш ҳолатларга асло бефарқ бўлмаслигимиз керак.

Айниқса, хўжаликларнинг ўз зиммасига олган шартномавий мажбуриятларга риоя этмаслигига мутлақо йўл қўйиб бўлмайди. Бу масалани мазкур шартномаларни қайд этадиган Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлигининг ҳудудий бошқармаларигина эмас, балки биринчи галда адлия органлари қаттиқ назорат остига олишлари зарур.

Бир нарсани чуқур англаб, қулоғимизга қўйиб олишимиз даркор. Агарки қайси хўжалик жорий мавсумда оилавий пудратчиларнинг ишончини йўқотса, ўзи учун келаси йил ҳосилини ва умуман истиқболини йўқотади, деган тушунча қатъий қоидага айланиши керак.

Шу муносабат билан вилоят ва туманлардаги раҳбарлар, биринчи навбатда туман ҳокимлари шартнома мажбуриятларининг бажарилишини қаттиқ назорат қилишлари керак. Токи ҳар бир оилавий пудратчи, ҳар бир фермер етиштирилган ҳосилдан ўз улушини сўзсиз олсин.

Бу билан раҳбар — ҳоким савоб ишга қўл уради, адолатни таъминлашга хизмат қилади, охир-оқибатда унинг одамлар ўртасида обрў-эътибори ортади.

• Хурматли дўстлар!

Барчангизга маълум, биз иккинчи чақирик Олий Мажлиснинг биринчи сессиясида янги мингйиллик бўсағасида туриб, жамиятимизни янгилаш ва ислоҳ қилиш бора-сидаги стратегиямизни ишлаб чиқар эканмиз, ислохотларни янада чуқурлаштириш, ҳаётимизнинг барча жаб-

ҳаларини эркинлаштириш йўлини ўзимиз учун аниқ-равшан белгилаб олган эдик.

Ҳозирги кунда эркинлаштириш жараёни, ўз мазмун-моҳиятига кўра, бугун биз мамлакатда амалга ошираётган барча ўзгаришларни боғлаб турувчи ўзига хос занжир вазифасини ўтамоқда.

Бу эзгу мақсадни амалга ошириш, унинг ҳуқуқий асоси ва амалий механизмини яратиш учун мамлакатимизда 2000 йилдаёқ сиёсий соҳада, давлат қурилиши ва бошқаруви, иқтисодий, маънавий, суд-ҳуқуқ, ташқи сиёсат ва хавфсизликни таъминлаш соҳаларида ислоҳотларни эркинлаштириш бўйича Дастур ишлаб чиқилган ва қабул қилинган эди. Ана шу Дастурда зикр этилган йўналишларнинг ҳар бири бўйича белгиланган чора-тадбирларнинг сўзсиз бажарилишини назорат қиладиган махсус ишчи гуруҳлари тузилган.

Дастур ижросининг биринчи босқичида аввало амалдаги тегишли ҳуқуқий базани танқидий нуқтаи назардан баҳолаш, сиёсий, иқтисодий ва маънавий соҳаларда эркинлаштириш жараёнларини амалга оширишни таъминловчи мустақкам ҳуқуқий ва меъёрий асосларни ишлаб чиқиш ва шакллантиришга эътибор қаратилди.

Бугунги кунда биринчи галда ана шу муаммолар ечилишга қаратилган, янги қабул қилинган ўнлаб қонунларни санаб ўтишимиз мумкин.

Шу билан бирга, амалдаги қонун ҳужжатларига фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш, хусусий мулкни ва тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланадиган шахсларни ҳимоя қилишга қаратилган кўплаб ўзгартиришлар киритилди. Ислоҳотларни чуқурлаштириш ва жамиятимиз ҳаётининг кўплаб соҳаларини ҳар томонлама эркинлаштириш талабларидан келиб чиққан ҳолда, Жиноят, Жиноят-процессуал, Фуқаролик-процессуал, Хўжалик-процессуал кодексларида белгиланган кўпгина нормалар амалда қайтадан кўриб чиқилди.

Мен шу ўринда суд-ҳуқуқ соҳасида чуқур ўзгаришлар рўй берганини алоҳида таъкидламоқчиман. Судлар ва прокуратура ҳақида, суд қарорлари ва бошқа органлар қарорларининг ижроси бўйича янги қонулар қабул қилинибгина қолмай, фуқаролик ишлари ва жиноий ишлар бўйича алоҳида судлар тузиш орқали судларни ихтисослаштириш чора-тадбирлари ҳам амалга оширилди.

Фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишни кучайтириш, судлов жараёнининг барча босқичларида прокурор ва адвокатнинг тенглиги, ҳўжалик судларида ҳўжалик низоларини кўриб чиқишда томонларнинг ҳуқуқларини таъминлаш, одил судловнинг сифати ва тезкорлигини ошириш, жазолар, айниқса иқтисодий жиноят учун белгиланган жазолар тизимини эркинлаштиришга қаратилган суд-ҳуқуқ соҳасидаги ислохотларни чуқурлаштириш бўйича белгиланган чора-тадбирлар изчил амалга оширилмоқда.

Сиёсий ва давлат қурилиши соҳаларида эркинлаштиришни жорий этишга қаратилган чора-тадбирлар доирасида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи— маҳалланинг ҳуқуқларини кенгайтиришга, унинг жамият ҳаётидаги ўрни ва аҳамиятини оширишга хизмат қиладиган “XXI аср маҳалласи” концепцияси ишлаб чиқилди. Фуқароларнинг ижтимоий ва сиёсий фаоллигини кучайтириш, инсон ҳуқуқларига риоя этишнинг миллий мониторинг тизимини мустаҳкамлаш бўйича ишлаб чиқилган чора-тадбирлар ҳаётга татбиқ этилмоқда.

Ўтган йиллар давомида иқтисодий соҳада ислохотларни чуқурлаштириш ва эркинлаштириш борасида ҳам ҳўжалик юритувчи субъектларнинг иқтисодий фаолиятдаги эркинликларини кенгайтириш, хусусий бизнеснинг ҳуқуқий кафолатларини янада мустаҳкамлаш ва манфаатларини ҳимоялашни кучайтириш, ташқи иқтисодий фаолият ва валюта сиёсатини эркинлаштиришга қаратилган кенг кўламли тадбирлар амалга оширилди.

Айниқса, шу йил бошида Халқаро валюта жамғармаси мутахассислари билан яқин ҳамкорликда Мониторинг дастури ишлаб чиқилгани ва 2002 йилнинг 1 январидан 30 июнигача бўлган даврдаги иқтисодий ва молиявий сиёсат масалалари бўйича Меморандум имзолангани иқтисодиётни эркинлаштириш жараёнларини янада чуқурлаштириш йўлида қўйилган мантиқий ва қонуний қадам бўлди.

Ҳозирги пайтда биз иқтисодий ва молиявий сиёсат масалалари бўйича Меморандумда белгиланган ўттиздан ортиқ вазифа ва мажбуриятларнинг барчасини амалда бажардик, деб аниқ айтишимиз мумкин.

Хусусан, миллий валютаимиз билан нақд хорижий валютанинг алмашув курсини унификация қилиш борасидаги ўзгаришларни алоҳида қайд этиб ўтиш лозим. Аввал, мамлакатимиз бўйича кенг миқёсда валюта алмашув шохобчалари тармоғи барпо этилди. Бундай шохобчаларда хорижий валютани сотиб олиш учун аввал жорий этилган барча чеклашлар бекор қилинди. Бир йўла сотиб олиш мумкин бўлган нақд хорижий валютанинг энг кўп миқдори Меморандумда кўзда тутилганидан ҳам юқори-роқ даражада (1500 доллар) қилиб белгиланди.

Бир сўз билан айтганда, ўтган ярим йил ичида нафақат ташқи савдо ва валюта сиёсатини, умуман иқтисодиётни эркинлаштириш, алмашув курсларини унификация қилиш борасида жиддий қадамлар қўйилди.

Халқаро валюта жамғармасининг июнь ойи ўрталаридан бошлаб Ўзбекистонда фаолият кўрсатаётган миссияси Дастурнинг барча моддалари ва аниқ мақсадга қаратилган кўрсаткичлари бажарилганини қайд этди.

Шунингдек, 2002-2003 йилларда амалга оширилган ва Халқаро валюта жамғармаси ҳамда бошқа халқаро молия ташкилотларининг ресурслари билан қўллаб-қувватланиши мумкин бўлган иқтисодий дастурнинг асосий моддалари мазкур жамғарма мутахассислари билан биргаликда жорий йилнинг ўзидаёқ ишлаб чиқилиши ҳақида ҳам келишиб олинди.

Иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш ва иқтисодиётни эркинлаштириш соҳасида биринчи ярим йиллик ичида республика ҳукумати томонидан амалга оширилган чора-тадбирлар нуфузли халқаро молия ташкилотлари, кўпгина иқтисодий ривожланган давлатларнинг ҳукуматлари томонидан юқори баҳоланмоқда.

Ҳурматли мажлис қатнашчилари!

Иқтисодий ислохотларимизни чуқурлаштириш йўлида бошлаган барча ишларимизни давом эттириш, уларни манتيқий яқунига етказиш зарурлиги ҳақида гапириб ўтириш ортиқча, деб ўйлайман. Бугунги имкониятдан фойдаланиб, бу ишни янада чуқурлаштиришнинг баъзи принципиал йўналишлари ҳақида тўхталиб ўтмоқчиман.

Маълумки, иқтисодиётни эркинлаштириш, корхоналарнинг эркин иқтисодий фаолият юритиш имкониятларини кенгайтириш бир томондан, давлатнинг бошқарув родини кескин чеклашни, иккинчи томондан эса, хўжалик юритувчи субъектларнинг мустақиллигини кенгайтиришни, улар учун ўзлари ишлаб топган маблағларни ишлатишда янада кўпроқ эркинлик ва имкониятлар яратишни талаб этади.

Содда қилиб айтганда, хўжалик ва корхоналарга бу масалада енгиллик бериш, уларнинг елкасидаги солиқ юқини камайтириш лозим. Илгариги, яъни маъмурий-режалаштириш тизим шароитида, давлат мулки тўлиқ ҳукмрон бўлган даврда давлатнинг фискал функциялари, яъни мажбурий ундириб олиш вазифаларини кучайтиришга катта аҳамият берилар эди. Бу тизим солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар орқали давлат хазинасига имкон қадар кўпроқ маблағ йиғишга ҳаракат қиларди, кейинчалик эса, бу маблағларни тақсимлаш, аниқроғи, гўёки давлат манфаатларидан келиб чиққан ҳолда, қайта тақсимлаш билан шуғулланар эди.

Бугунги кунда республика бирлашган бюджетига ана шундай тўловлар улуши ялпи ички маҳсулот ҳажмида амалда 35 фоиздан зиёдни ташкил этмоқда.

Холбуки, дунё тажрибасида бюджетга тўланадиган солиқ тўловларининг мақбул нормалари алақачон шаклланиб бўлган. Масалан, бундай нормалар Америка Қўшма Штатларида 26,1 фоизни, Японияда 22,6 фоизни, Германияда эса 29,2 фоизни ташкил этади. Иқтисодий ривожланган бошқа давлатларда ҳам шунга ўхшаш ҳолни кўриш мумкин. Бунинг устига, маълумки, агар тўлов ҳажми ана шу чегарадан ошадиган бўлса, одатда ишлаб чиқариш суръати ва ялпи ички маҳсулот ҳажми ўз-ўзидан пасайиб кетади.

Шунинг учун Вазирлар Маҳкамаси умумиқтисодий комплексига (Р.Азимов) Молия вазирлиги, Давлат солиқ қўмитаси ва барча манфаатдор тузилмалар билан биргаликда 2003 ва кейинги йиллар учун давлат бюджети лойиҳаларини ишлаб чиқишда эски замондан кучини йўқотмай келаётган ёндашув ва қолиплардан воз кечиш, биринчи навбатда, фойдадан олинадиган солиқ ставкаларини пасайтириш, умуман солиқ юкини камайтириш бўйича таклифлар киритиш вазифаси топширилади.

Биз ҳозирги вақтда давлат мулки асосида фаолият кўрсатаётган корхоналар ва умуман иқтисодий тизимдаги давлат сектори қанчалик самарали ишлаётганини танқидий нуқтаи назардан кўриб чиқишимиз керак.

Бугунги кунда давлат сектори 937 та давлат корхонаси, шунингдек, 2 минг 434 та акциядорлик жамияти ва 394 та масъулияти чекланган жамиятларнинг пай ва улушларидан иборат.

Давлат сектори нефть, газ саноати, электроэнергетика ва кимё саноати каби тармоқларда, транспорт, алоқа ва коммуникация тизимида салмоқли ўрин тутди. Кўпгина корхоналар, компаниялар, корпорация ва уюшмаларнинг устав жамғармасида ҳам давлатнинг улуши анчагина катта қисмни ташкил этади.

Келинг, мана шу ҳолат бугунги кунда ўзини қанчалик оқлаётми, деган саволга жавоб бериб кўрайлик. Айтиш керакки, кўпгина соҳалардаги корхоналарнинг сармоеси

ва таркибий тузилишида давлат улушининг ҳаддан зиёд юқори бўлиши уларни бошқаришни мураккаблаштириб юбормоқда, мутлақо кераксиз бошқарув тузилмаларининг корхоналар хўжалик фаолиятига ўринсиз аралашуви зарарли оқибатларга олиб келмоқда.

Кўпинча компаниялар, корпорациялар, уюшмалар ва шунга ўхшаш хўжалик юритувчи бирлашмаларнинг раҳбарлари ўз қўлида давлат улуши ва акцияларни тўплаб олиб, эски маъмурий-буйруқбозлик асосидаги бошқарув усулларида фойдаланган ҳолда, хусусийлаштириш жараёнларини сунъий равишда секинлаштириб, корхоналарнинг иқтисодий эркинлигини чеклаб қўймоқда, ташаббус ва тадбиркорлик ривожига, иқтисодиётни эркинлаштириш жараёнини чуқурлаштиришга йўл бермаяпти.

Бундай номақбул ҳолатларга барҳам бериш учун уларни синчиклаб ўрганиш керак. Корхоналар ва хўжалик бирлашмаларининг активларида давлат улушини сақлаб қолишнинг энг мақбул мезонлари ва ўлчовларини аниқ белгилаб қўйиш вақти келди.

Стратегик аҳамиятга эга бўлмаган акциядорлик жамиятларида давлат улушини сақлаб туришнинг умуман ҳожати йўқ. Бу улушни фонд бозорида, жумладан, салоҳиятли хорижий инвесторларга пайсалга солмай сотишни ҳаётнинг ўзи тақозо этмоқда.

Таҳлиллар шуни кўрсатмоқдаки, бугунги кунда давлат корхоналари нодавлат корхоналар билан рақобатга дош бера олмаяпти. Зарар кўриб ишлаётган ва самарадорлиги паст корхоналарнинг аксарияти айнан давлат корхоналари ёки давлат улуши юқори бўлган акциядорлик жамиятлари экани ҳам буни амалда тасдиқлаб турибди.

Агар зарар кўриб ишлаётган корхоналарнинг умумий миқдорига нисбатан олиб қарайдиган бўлсак, бунда давлат улушига эга бўлган корхоналар 57 фоизни ташкил этади ва барча зарарларнинг 95 фоизи айнан шуларнинг ҳиссасига тўғри келади.

“Ўзбекчармнойабзали” уюшмаси таркибидаги, давлат улуши бўлган барча корхоналарнинг қарийб 59 фоизи зарар кўриб ишлаётган, иқтисодий ночор ва тўлов қобилиятига эга бўлмаган корхоналар ҳисобланади.

Мана шундай корхоналарнинг ҳар учтадан биттаси “Ўзнаррандасаноат”, “Ўзозиковқатсаноат”, “Ўзқурилиш-материаллари”, “Ўзгўштсутсаноат” уюшмалари, “Ўзбекенгилсаноат” компаниясига тегишлидир.

Ўз-ўзидан савол туғилади: бу корхоналар нима ҳисобидан кун кўрмоқда, улар келтираётган зарарни ким қопламоқда? Нима учун бундай корхоналарни қўллаб-қувватлашни, молиявий соғломлаштиришни, бюджетга ва бюджетдан ташқари фондларга тўловлар бўйича, олинган кредитлар бўйича қарзларнинг муддатини чўзиш ва қарзлардан кечиш каби масъулиятни давлат ўз зиммасига олиши керак?

Ҳолбуки, бундай аҳволнинг сабаблари аниқ. Аввало, бу корхоналарнинг бозор иқтисодиёти шароитлари ва талабларига мослаша олмагани, чет мамлакатларнинг маблағ ва технологияларини олиб келишга қурби етмагани, катта ҳажмдаги ишлаб чиқариш майдонлари ва ишлатилмасдан занглаб ётган қувватлар масаласини ҳал этишни хоҳламаслиги, ўзим фойдаланмасам ҳам бошқага бермайман, деб оёғини тираб туриб оладиган, эскича фикрлайдиган раҳбарлардан воз кечмаслигимиз шундай вазиятнинг келиб чиқишига сабаб бўлмоқда.

Лўнда қилиб айтганда, бундай ҳолатнинг бош сабаби — бу корхоналарда ҳақиқий хўжайиннинг йўқлиги, реал иқтисодий омил ва усулларнинг ишга солинмаганидир.

Энг ёмони, бундай корхоналарни банкрот, деб эълон қилиш жараёни ҳам ниҳоят даражада суст бормоқда. Буни ўтган давр мобайнида ана шундай корхоналардан бор-йўғи 149 таси тугатилгани ҳам исботлаб турибди.

Макроиқтисодиёт ва статистика вазирлигига (Р.Азимов), Давлат мулки қўмитаси, Иқтисодий ночор корхоналар масалалари бўйича қўмига, Молия вазирлиги,

Вазирлар Маҳкамасининг тегишли комплексларига барча давлат корхоналарини атрофлича инвентаризация қилиш ва 1 сентябргача бўлган муддат ичида рентабеллиги паст, зарар кўриб ишлаётган корхоналарни тугатиш, уларни акциялаштириш ва бошқа мулк шаклларига ўтказиш бўйича аниқ дастур ишлаб чиқиш ва Вазирлар Маҳкамасига тақдим этиш вазифаси топширилсин.

Адлия вазирлиги Макроиқтисодиёт ва статистика вазирлиги, Олий ҳўжалик суди, Иқтисодий ночор корхоналар масалалари бўйича кўмита, Молия вазирлиги ва бошқа манфаатдор тузилмалар билан биргаликда бир ой муддатда “Корхоналар банкротлиги тўғрисида”ги Қонуннинг янги таҳрирдаги лойиҳасини киритсин.

Ҳурматли мажлис қатнашчилари!

Биз бугун бюджет маблағларидан нечоғли самарали фойдаланилаётгани тўғрисидаги масалага ҳам жиддий қарашимиз керак.

Шуни таъкидлаш лозимки, кейинги йилларда давлат харажатлари таркиби сезиларли даражада ўзгарди. Бюджет тўловларини аниқ мақсадлар сари йўналтириш таъмоили кучайди. Бугунги кунда давлат бюджети умумий харажатларининг 45 фоизидан кўпроғи ижтимоий соҳа ва аҳолини ижтимоий ҳимоя қилишга қаратилмоқда.

Маълумки, ижтимоий аҳамиятта эга бўлган стратегик инвестиция лойиҳаларини амалга оширишда бюджет маблағлари муҳим ўрин тутди. Кейинги 7 йил давомида инвестицияларга сарфланган харажатларнинг бюджет харажатларидаги ҳиссаи тахминан 18 фоизни ташкил этиб келмоқда.

Марказлаштирилган инвестицияларнинг қарийб учдан бир қисми Кадрлар тайёрлаш миллий дастурига биноан академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежларининг қурилиши ва уларни реконструкция қилишни молиялаштиришга йўналтириляпти. Шунингдек, ерларнинг ирригация ва мелиорация ҳолатини яхшилашга ҳам катта маблағ сарфланмоқда.

Шундай бўлса-да, бугун биз давлат маблағларини оқилона сарфлашнинг энг мақбул таркибига эгамиз, деб айта олмаймиз. Текширишлар шуни кўрсатяптики, бюджет маблағларини сарфлашда кўпол хато-камчиликларга йўл қўйилмоқда, баъзи ҳолларда бюджетдаги молия маблағлари мақсадли ишлатилмаяпти, пул маблағлари ва моддий ресурслар ноқонуний ўзлаштириб юборилмоқда, энг ёмони, давлат маблағларидан тежамкорлик билан, унумли фойдаланишни рағбатлантириш чоралари ишга солинмаяпти. Биргина ўтган йилнинг ўзида қарийб миллиард сўмлик ана шундай қонунбузарлик ҳолатлари аниқлангани ҳам шундан далолат беради.

Марказлаштирилган инвестициялардан хўжасизларча фойдаланилаётгани ҳақида ҳам қатор мисоллар келтириш мумкин. Кўп ҳолларда муайян объектларни қуришдан олдин уларнинг қанчалик зарурлиги, мақсадга мувофиқлиги чуқур таҳлил этилмайди. Кўпинча улар фақат кўз-кўз қилиш учунгина қурилмоқда.

Қурилиш ишларини белгиланган муддатларда бажармаслик қоидага айланиб қолгани, қурилишлар нархи, яъни смета қийматининг ошиб кетиши, маблағларнинг талон-торож этилиши, тугалланмаган қурилишлар сонининг кўпайиши ва шунга ўхшаган барча номаъқул ҳолатлар кредиторлик қарзларининг асоссиз равишда кўпайиб кетишига олиб келмоқда.

Бугун тан олишимиз керакки, қурилиш соҳасини ислоҳ қилиш ишлари қониқарсиз аҳволда. Ахир, пудратчини танлаш бўйича натижаси олдиндан маълум бўлган хўжа-кўрсинга тендерларни ўтказиш — бу қип-қизил кўзбўямачилик эмасми?

Пудратчи ва буюртмачи ўртасидаги шартнома мажбуриятларини бажаришга ҳам расмиятчилик билан, юзаки ёндашилмоқда. Мисол учун, топширилаётган иншоотларнинг қиймати белгиланган даражадан қимматлашиб кетган ҳолларда ортиқча сарфланган маблағ давлат манбалари ҳисобидан эмас, пудратчининг ўзи томонидан,

яъни кинсасидан тўланиши керак, аммо амалда бундай бўлмаяпти.

Энг ёмони, бундай ишлар учун ҳеч ким жавоб бермаяпти. Мен, Вазирлар Маҳкамаси комплекслари раҳбарларидан, аввало Бош вазирнинг биринчи ўринбосари К.Тўлагановдан бундай ҳолатларга зудлик билан барҳам беришга, бу борада қаттиқ тартиб ўрнатишга қаратилган зарур чораларни кўришларини кутаман.

Молия вазирлиги тегишли идоралар билан биргаликда бир ой муддатда 2002 йилда ва 2005 йилгача бўлган даврда давлат харажатларини қисқартириш дастурини ишлаб чиқиб, Вазирлар Маҳкамасига тақдим этсин.

Бунда харажатларнинг ҳажми ва таркибини энг мақбул шаклга келтириш, давлатнинг мақсадли фондларига тегишли маблағларнинг сарфланиши устидан самарали назорат ўрнатиш, молиялаштиришнинг бюджетдан ташқари манбаларини кенгайтириш, бюджет ташкилотларининг бюджет ресурсларидан унумли фойдаланишдан манфаатдорлигини ошириш кўзда тутилсин.

Шу билан бирга, Макроиқтисодиёт ва статистика вазирлиги манфаатдор вазирлик ва идоралар, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликлари билан биргаликда 2002 йилнинг 1 ноябригача қурилиш объектлари ҳолатини тўлиқ инвентаризациядан ўтказиб, уларнинг устуворлигини, иқтисодий самарадорлиги ва ижтимоий аҳамиятини, тугалланмаган қурилишларни сезиларли тарзда қисқартиришни ҳисобга олган ҳолда, 2003-2005 йилларга мўлжалланган Инвестиция дастурини шакллантириш бўйича таклифлар киритсин.

Қадрли дўстлар!

Иқтисодиётимиз тараққиётининг биринчи ярим йилликдаги натижаларини сарҳисоб қилар эканмиз, хорижий сармояларни жалб этиш ва улардан самарали фойдаланиш масаласига қисқача тўхталиб ўтиш лозим, деб ўйлайман. Бу вазифанинг нечоғли аҳамиятли эканини исботлаб ўтиришга зарурат бўлмаса керак.

Бугунги кунда мамлакатимизда умумий қиймати 3,6 миллиард долларлик 109 та устувор инвестицион лойиҳа, жумладан, 725 миллион долларлик 38 та тўғридан-тўғри хорижий инвестиция жалб этилган лойиҳа амалга оширилмоқда.

Агар 2001 йили 824 миллион долларлик, жумладан, 108 миллион долларлик тўғридан-тўғри жалб этилган инвестиция ўзлаштирилган бўлса, жорий 2002 йилда 905 миллион, жумладан, 183 миллион долларлик тўғридан-тўғри жалб этилган инвестиция ўзлаштирилиши кўзда тутилмоқда. Ўсиш суръати тегишлича 110 фоиз ва 1,7 баробарни ташкил этади.

Инвестицияларнинг катта қисми нефть-газ ва текстиль саноатига тўғри келмоқда. Таассуфки, электротехника, кимё саноати, қурилиш материаллари, машинасозлик, истеъмол моллари ишлаб чиқариш соҳаларига хорижий инвестиция жалб қилиш имкониятлари етарлича ишга солинмаяпти.

Шуни яна афсус билан айтиш керакки, жами хорижий инвестицияларнинг қарийб учдан икки қисми фақат Тошкент шаҳрига, шунингдек, Самарқанд, Андижон ва Тошкент вилоятларига тўғри келмоқда.

Ҳозирга қадар 21 та туманда хорижий шериклар билан бирорта ҳам корхона тузилмаган. Вилоятлар, туманлар, тармоқларнинг концерн ва компаниялар раҳбарлари нега бу тўғрида бош қотиришмаяпти — бу ҳақда алоҳида гаплашиб олиш лозим.

Ўйлайманки, бундай номақбул ҳолатларни ва умуман ишлаб чиқараётган маҳсулотларимизни экспорт қилиш режаларининг бажарилишини тўққиз ойлик яқунлари билан биргаликда алоҳида кўриб чиқишимиз зарур.

Ҳозир Ўзбекистонда хорижий сармоя жалб этилган қарийб 2 минг корхона иш юритмоқда. Уларнинг 69 таси ўтган ярим йилда ташкил этилган.

Биринчи ярим йилликда 1 минг 250 та корхона бево-сита ишлаб чиқариш билан машғул бўлгани ҳолда улар-

нинг фақат учдан бир қисмигина ўз маҳсулот ва хизматларини экспорт қила олди. Ўйлайманки, бу рақамлардан тегишли хулоса чиқариб олиш қийин эмас.

Инвестиция лойиҳаларининг техникавий-иқтисодий асоси сифатсиз тайёрланиши, уларнинг паст даражада экспертиза қилиниши, тайёр маҳсулот ишлаб чиқаришда четдан олиб келинадиган хом ашё ва бутловчи қисмларнинг салмоғи катта экани бу борадаги асосий камчиликлардир. Шунингдек, ишлаб чиқарилган маҳсулотни сотиш бўйича аниқ мақсадга қаратилган маркетинг тадқиқотлари ўтказилмаслиги, лойиҳа тайёрлаш жараёнида шерик томонлар ўз зиммасига олган мажбуриятларнинг бажарилишини назорат естига олмаганлари сабабли хорижий сармоя иштирокида ташкил қилинган кўплаб корхоналар ишламай турибди. Такрор айтаман, бунга асло йўл қўйиб бўлмайди.

Бу соҳа учун масъул бўлган Бош вазир Ў.Султонов тез фурсатда мазкур муаммоларни ижобий ҳал этиши, чет эл инвестициялари иштирокида барпо этилган корхоналар фаолиятининг самарадорлигини таъминлайдиган тегишли чора-тадбирларни кўриши зарур.

Қадрли дўстлар!

Бугунги кунда мамлакатимиз иқтисодиёти учун ўзимизда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларни экспорт қилиш, тўлов баланси ва миллий валюта курсининг барқарорлигини таъминлаш нечоғли ҳал қилувчи аҳамиятга эга эканлиги ҳақида гапирар эканмиз, истеъмол молларини юртимизга олиб кириш билан боғлиқ ишлар, аниқроғи, бизнинг бу масалага муносабатимиз ҳақида алоҳида айтиб ўтишим керак.

Табиийки, мамлакатимизга юқори сифатли, ҳақиқатан ҳам катта истеъмол талабига эга бўлган товарларни олиб кираётган чет эл фирмалари, воситачи ва тижорат ташкилотларига бизнинг ҳеч қандай эътирозимиз йўқ.

Фақат бу соҳада бозор иқтисодиётининг ҳаракатлантирувчи кучи бўлмиш рақобат қонунлари ишлаши, яъни

у ўзимизники бўладими, хорижликими, бундан қатъи назар, аҳоли учун ҳар жиҳатдан мақбул ва сифатли товарларга кенг йўл очиш керак.

Шу билан бирга, аҳолимизнинг баъзи бир вакиллари томонидан мамлакатимиз ташқарисидан олиб келинаётган сифатсиз, усти ялтироқ, ичи қалтироқ маҳсулотларга қандай муносабатда бўлинаётганига ҳам бефарқ қараши-миз қийин.

Таҳлиллар шуни кўрсатмоқдаки, бизнинг буюм бозорларимизга, биринчи навбатда Тошкент шаҳри бозорларига жиноий каналлардан фойдаланган ҳолда ғайриқонуний контрабанда йўли билан маҳсулот олиб кириш оқибатида четдан сифатсиз моллар келиши тобора ортиб бормоқда.

Тан олиш керакки, бундай ярамас ишлар порахўр кимсалар томонидан, кўпгина ҳолатларда ҳокимият тuzилмаларида, божхона ва солиқ идораларида ўрнашиб олган, ана шу ноқонуний савдода ўз манфаатига эга бўлган, тушган даромаддан улуш олиб турадиган баъзи мансабдор шахслар томонидан, минг афсуски, қўллаб-қувватланмоқда ва хаспўшланмоқда.

Бир нарсани аниқ-равшан айтиш керак — биз чет элларга бориб мол олиб келадиган, майда тижорат билан шуғулланадиган фуқароларнинг фаолиятига мутлақо қарши эмасмиз. Лекин бундай фаолият қабул қилинган қонун-қоидалар ва тартиблар доирасида олиб борилиши тарафдоримиз. Ва шу соҳада ўз тирикчилигини кўраётган одамларнинг меҳнатидан баъзи бир виждонини йўқотган, ҳамма нарсани пулга чақадиган фирибгарларнинг фойдаланишига, бу тижоратчилар уларнинг қўлида ўйинчоқ бўлиб қолишига йўл қўймаслигимиз керак.

Агар бу вазиятни чуқур таҳлил қиладиган бўлсак, унинг замирида кишини ўйлантириб қўядиган кўп нарсалар борлигига ишонч ҳосил қиламиз.

Биринчидан, шуни унутмаслик керакки — биз юқорида айтиб ўтган йўллар билан республикаимизга олиб кири-

ладиган товарлар учун эркин алмаштириладиган валютада ҳақ тўланади. Бу мамлакатимиз экспорт салоҳиятининг асосий манбалари бўлган, халқимизнинг оғир меҳнати ва пешона тери билан ишлаб топиладиган пахта толаси, рангли ва қимматбаҳо металлларни сотиш эвазига келадиган валютанинг Ўзбекистон ҳудудидан ташқарига чиқиб кетиши демакдир.

Ўзингиз айтинг, барака топкурлар, биз ана шу валютани чет элдан қандайдир сифатсиз моллар сотиб олишга эмас, балки лицей ва коллежлар, шифохоналар қуришга, уларни замонавий асбоб-ускуналар билан жиҳозлаш, кўпроқ ўзимизда ишлаб чиқарилмайдиган дори-дармонлар олиб келишга, қариялар ва болаларимизнинг долзарб ҳаётий эҳтиёжларини таъминлаш каби муҳим муаммоларни ҳал этишга сарфлаганимиз маъқул эмасми?

Иккинчидан, бош қотиришимиз зарур бўлган яна бир масала шундан иборатки, ички бозорларимизни сифатсиз чет эл моллари билан тўлдирар эканмиз, хоҳлаймизми-йўқми, биз ўзимизни, барча зарур хом ашё, материаллар ва энг муҳими, малакали ишчи кучига эга бўлатуриб, ўз иқтисодиётини керакли тарзда қура олмайдиган, сифатли истеъмол моллари ишлаб чиқаришни йўлга қўя олмайдиган қолоқ мамлакатлар қаторига тушириб қўймоқдамиз. Ва шу орқали ўзимиздаги ана шундай маҳсулотлар ишлаб чиқаришга қодир бўлган мавжуд корхоналарнинг ўсиш ва ривожланиш ҳаракатларига зарба берган бўламиз.

Содда қилиб айтганда, бу номаъқул йўл билан биз мамлакатимизда кичик ва ўрта бизнес, гадбиркорлик ривожига, ишлайман, даромад топаман, деб интиляётган навқирон ёшларимиз учун янги иш ўринларини барпо этишдек ҳаётий муҳим ишларимизнинг илдизига ўзимиз болта урган бўламиз.

Мен бу ўринда ватанпарварлик, ўз меҳнатига, ана шу меҳнат билан яратиладиган маҳсулотга ҳурмат ва ифтихор туйғуси ҳақида гапираётганим йўқ.

Мен бу ўринда азалдан халқимизга хос бўлган юксак миллий гурур туйғуси ҳақида ҳам гапираётганим йўқ.

Мен фақат барчамиз учун ўта муҳим бўлган бир ҳақиқатни чуқур тушуниб олишимизни истайман. Яъни, биз бугун ўз кучимиз, ўз меҳнатимиз билан амалга ошираётган ишларга, халқимизнинг бунёдкорлик фаолиятига ҳурмат билан қарамай туриб, аввало мамлакатимизнинг ишлаб чиқариш салоҳиятини ривожлантирмай, унга кўмак бермасдан туриб, иқтисодий бақувват мамлакатлар қаторига кира олишимиз, одамларимизнинг фаровон ва муносиб даражада ҳаёт кечиришини таъминлашимиз жуда қийин бўлади.

Учинчидан, бизда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларни реклама қилиш ишлари мутлақо қониқарсиз аҳволда эканини ҳам таъкидлаш лозим. Афсуски, аксарият ҳолатларда ўзимизнинг маҳсулотимизни эмас, кўпроқ хорижий молларни таърифлаймиз, мақтаймиз.

Бу эътирозлар биринчи навбатда “Ўзбекенгилсаноат”, “Ўзмеvasабзавотузумсаноат-холдинг” компанияларига ва “Ўзозиковқатсаноат” уюшмасига, истеъмол моллари ишлаб чиқараётган барча корхоналарга тааллуқлидир.

Албатта, реклама изланувчанлик ва катта маблағни талаб қилади. Кимки кучли рақобат шароитида муваффақият қозонмоқчи бўлса, бундай маблағни излаб топиши, ўз маҳсулотларини реклама қилишга жиддий эътибор бериши керак бўлади.

Муҳтарам дўстлар!

Яна бир ўта муҳим ва долзарб вазифа борки, уни амалга оширмасдан туриб, биз нафақат иқтисодиёт соҳасида, балки умуман жамиятни ислоҳ қилиш борасида ўз олдимизга қўйган мақсад ва марраларга эриша олмаймиз.

Гап Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини ҳаётга жорий этиш ҳақида, шу дастур орқали юксак замонавий талабларга жавоб берадиган, янгича фикрлайдиган, мамлакатимизнинг келажак тақдирини ишониб топшириш мумкин бўлган ёш кадрларни тарбиялаш ҳақида бормоқда.

Шу нуқтаи назардан қараганда, биз бугун Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг иккинчи босқичини амалга ошириш бўйича олиб борилаётган ишларга танқидий баҳо беришимиз лозим.

Мен бу борада қилинган ишлар тўғрисида ортиқча гапириб ўтирмақчи эмасман. Ҳақиқатан ҳам, бу масалада кўп иш қилинмоқда. Шулар қаторида энг асосийси — қисқа вақт ичида мамлакатимизда замонавий ўқув ва ишлаб чиқариш ускуналари билан жиҳозланган, 216 минг ўқувчи ўрнига эга бўлган 44 та академик лицей ва 291 та касб-хунар коллежи барпо этилди.

Республикамиздаги 20 та туман ва вилоятга бўйсунувчи шаҳарларда 9-синфни битириб чиққан ўқувчиларни янги турдаги таълим муассасаларига тўла жалб этишга эришилгани айниқса эътиборга сазовор.

Умумтаълим мактаблари, шунингдек, ўрта-махсус, касб-хунар ва олий таълим тизими учун янги давлат таълим стандартлари ишлаб чиқилди ва ўқув жараёнига жорий этилди. Шунингдек, янги авлод дарсликлари тайёрланмоқда ва нашр этилмоқда. Мамлакатимизнинг 56 та олий ўқув юртида педагог ва муҳандис-педагог кадрларни тайёрлаш ишлари кенг кўламда олиб борилмоқда.

Аммо, мавжуд аҳволнинг танқидий таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, барча бўғиндаги раҳбарларнинг ҳисоботларида, жумладан, кўнлаб оммавий ахборот воситаларида ёзилаётганидек, бу соҳада ҳамма иш ҳам кўнгилдагидек эмас.

Мен биринчи галда, академик лицей ва касб-хунар коллежларини қуриш ва фойдаланишга топшириш борасидаги ишларнинг аҳволини мутлақо қониқарсиз, деб баҳолаган бўлур эдим.

Хусусан, 2001 йили фойдаланишга топширилиши режалаштирилган объектларнинг бир қисми ишга туширилмади. Бу борада ажратилган капитал маблағлар лимитини ўзлаштириш Бухоро вилоятида 51, Навоий вилоятида 53, Самарқанд вилоятида 60; Тошкент вилоятида

50,6 ва Тошкент шаҳрида эса атиги 35 фоизни ташкил этди. Бу кўрсаткичларни изоҳлаб ўтиришга ҳожат йўқ, деб ўйлайман.

Лицей ва коллежларни қуриш ва реконструкция қилиш бўйича тайёрланаётган лойиҳа-смета ҳужжатларининг сифати ҳам жуда кўп эътирозларга сабаб бўлмоқда. Айниқса, қурилиш учун тендер савдолари ўтказиш тартибларининг бузилишига мутлақо тоқат қилиб бўлмайди. Бундай номақбул ҳолатлар Навоий, Фарғона ва Хоразм вилоятларида учрамоқда ва қурилаётган иншоотлар қийматининг қимматлашиб кетишига сабаб бўлмоқда.

Ҳозиргача кўшлаб уюшма ва концернларда коллежларни лойиҳалаш ва қуриш ишлари амалда бошланган эмас. Ҳолбуки, “Ўзбекенгилсаноат” компанияси 5 та, “Ўзавтосаноат” ва “Ўзозиковқатсаноат” уюшмалари иккитадан ана шундай иншоотларни барпо этиши керак. Бу камчиликлар “Ўзёғмойтамаксаноат” уюшмаси, “Ўздонмаҳсулот” корпорацияси, “Ўзавтойўл” концерни, “Ўзқишлоқ-хўжаликмаш-холдинг” ва “Ўзмеvasабзавотузумсаноат-холдинг” компаниялари, Товар ишлаб чиқарувчилар ва тадбиркорлар палатасига ҳам тааллуқлидир.

Айниқса, янгитдан барпо этилаётган коллежларни замонавий ўқув ва лаборатория ускуналари билан жиҳозлашга алоҳида эътибор қаратиш даркор. Ҳукуматимиз бу мақсадлар учун зарур маблағларни излаб топмоқда, хорижий кредитларни жалб этмоқда. Айни пайтда ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш дастурини бажариш, жумладан, ўқув-лаборатория ускуналарини ўзимиздаги корхоналаримизда тайёрлашни йўлга қўйиш ишлари мутлақо қониқарсиз олиб борилмоқда.

Масалан, “Ўзэлтехсаноат”, “Ўзавтосаноат”, “Ўзагро-машсервис” уюшмалари, Тошкент авиация ишлаб чиқариш бирлашмаси давлат акциядорлик жамияти, Мотор заводи ва Агрегат заводи каби корхоналарда ҳали ҳам ўқув-лаборатория ускуналарини ишлаб чиқариш бўйича аниқ чора-тадбирлар кўрилмаган.

Педагог кадрларни тайёрлаш, айниқса, уларни қайта тайёрлаш тизими ҳам талабга жавоб бермайди. Умумий ўрта ва олий таълим тизимидаги курслар, факультетлар, марказлар ва малака ошириш институтлари профессор-ўқитувчиларининг сифат таркиби, моддий-техникавий ва ўқув-услубий базаси миллий дастур талаблари даражасига мувофиқ эмас.

Бу борадаги яна бир муҳим масала, яъни касб-ҳунар коллежлари мутахассисликлари бўйича давлат таълим стандартларини ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш ишларини жадаллаштириш лозим. Ўзингиз ўйланг, шу пайтга қадар коллежлар учун мўлжалланган 291 та мутахассисликдан фақат 145 таси бўйича мана шундай стандартлар ишлаб чиқилгани ва синовдан ўтказилаётганини қониқарли, деб баҳолаш мумкинми?

Ўрта таълим ўқув юрглари, касб-ҳунар коллежларини янги ўқув адабиётлари, айниқса, умумий касб-ҳунар ва махсус фанлар бўйича дарсликлар билан таъминлаш ишлари ҳам орқада қолмоқда. Ўқув дастурларига мувофиқ умумтаълим мактабларининг 1-9-синф ўқувчилари учун зарур бўлган 672 номдаги дарсликдан бугунги кунда 492 таси нашр этилгани бунга яққол кўрсатиб турибди.

Маълумки, бу борада махсус “Узлуксиз таълим тизими учун ўқув адабиётларининг янги авлодини яратиш концепцияси” ишлаб чиқилган. Масалани тўғри ҳал этиш учун барча турдаги ўқув адабиётлари ана шу концепцияда баён этилган талаб ва принципларга қатъий амал қилган ҳолда тайёрланиши керак.

Ўйлайманки, бугунги кунда Кадрлар тайёрлаш миллий дастурида кўзда тутилган вазифаларни сўзсиз бажаришнинг нақадар муҳимлигини, унинг давлат аҳамиятига эга бўлган стратегик масала эканини тушунтириб ўтиришга ҳожат бўлмаса керак. Бунга барчамиз, биринчи галда, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар, шаҳар ва туманлар ҳокимликлари раҳбарлари, буюртмачи ва пудратчилар, вазирликлар ва идо-

ралар раҳбарлари яна бир марта чуқур англаб олишлари зарур.

Бу вазифаларни адо этиш — ҳар биримизнинг эл-юрт олдидаги, келажак авлодлар олдидаги муқаддас бурчимиздир.

Ватанимиз тақдири, унинг ёруғ келажаги учун ёниб яшашни ўз ҳаётининг маъно-мазмуни деб англайдиган ҳар бир раҳбар, ҳар бир мутахассис буни доимо ёдда тутиши ва ана шу эзгу ишда фаол иштирок этишни ўзи учун шараф ва ифтихор, деб билиши лозим.

Бир нарсани барчамиз яхши англаб олишимиз керак. Олдимизда турган улкан муаммоларни ечиш, ўз муддаоларимизга эришиш аввало биз, раҳбарлар ва масъулиятли лавозимларда ўтирган кишилардан биринчи галда одамларимизнинг ташвиш ва интилишлари билан яшашни, уларни ўз юракларимиздан ўтказишни, буюк ва эзгу мақсадларимизга етишиш учун ўзини аямасликни талаб қилди.

Барчангизга халқимиз осойишталиги ва фаровонлиги йўлида олиб бораётган фаолиятингизда янги-янги омадлар тилайман.

Эътиборингиз учун раҳмат.

*2002 йилнинг биринчи ярим йиллигида
Ўзбекистон иқтисодийтини ривожлантириш
юзасидан устувор вазифалар ва топшириқларнинг
бажарилиши ҳамда долзарб муаммоларнинг ҳал этилиши
тўғрисидаги маъруза, 2002 йил 18 июль*

МУНДАРИЖА

ТИНЧЛИК ВА БАРҚАРОРЛИКДАН БАРЧАМИЗ МАНФААТ- ДОРМИЗ. Президент Ислам Каримовнинг Россия Федерациясига таширифи чоғида Ўзбекистон делегацияси шарафига уюштирилган расмий қабул маросимида сўзлаган нутқи. 2001 йил 4 май	3
“КАБУЛ-ФАРҒОНА КОМПАНИ” ҚУШМА ҚОРХОНАСИ ОЧИЛИШИГА БАҒИШЛАНГАН МАРОСИМДА СЎЗЛАНГАН НУТҚ. 2001 йил 23 август	10
УЛУҒЛАРИ ЭЪЗОЗЛАНГАН ЮРТ ЗАВОЛ КЎРМАГАЙ. Навоий шаҳрида Алишер Навоий ёдгорлик мажмуининг очилишига бағишланган тантанали маросимда сўзланган нутқи. 2001 йил 24 август	18
“ШАРҚ ТАРОНАЛАРИ” УЧИНЧИ ХАЛҚАРО МУСИҚА ФЕСТИВАЛИ ҚАТНАШЧИЛАРИ ВА МЕҲМОНЛАРИГА. 2001 йил 26 август	24
АДОЛАТ — ҚОНУН УСТУВОРЛИГИДА. Иккинчи чақирғиқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг VI сессиясидаги маъруза. 2001 йил 29 август	26
МИЛЛИЙ ТЕАТРИМИЗ — ИФТИХОРИМИЗ. Тошкент шаҳрида Ўзбек миллий академик драма театри янги биносининг очилиш маросимида сўзланган нутқи. 2001 йил 30 август	53
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МУСТАҚИЛЛИГИНИНГ ҲАҚИҚАТИГА БАҒИШЛАНГАН ТАНТАНАЛИ МАРОСИМДАГИ ТАБРИК СЎЗИ. 2001 йил 31 август	60
ОДАМЛАР ТАШВИШИ БИЛАН ЯШАШ — ОЛИЙ БУРЧ. Халқ депутатлари Самарқанд вилоят кенгашининг навбатдан ташқари сессиясида сўзланган нутқи. 2001 йил 11 сентябрь	65
ИСЛОҲОТЛАР ИЗЧИЛЛИГИ — ТАРАҚҚИЁТИМИЗНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ. Халқ депутатлари Жиззах вилоят кенгашининг навбатдан ташқари сессиясида сўзланган нутқи. 2001 йил 14 сентябрь	81
МАҚСАДИМИЗ — ТИНЧЛИК ВА БУНЁДКОРЛИК. Халқ депу- татлари Тошкент шаҳар кенгашининг сессиясида сўзланган нутқи. 2001 йил 26 сентябрь	91

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ ИСЛОМ КАРИМОВНИНГ БАЁНОТИ. 2001 йил 5 октябрь	111
ТИНЧЛИК УЧУН КУРАШМОҚ КЕРАК. ЎЗА мухбири билан суҳбат. 2001 йил 10 октябрь	120
ФИДОКОРОҶА МЕҲНАТ, ЭЗГУ ИНТИЛИШ — ОЛҚИШ ВА ШАРАФГА МУНОСИБ. Ўзбекистон Республикаси мустақил- лигининг 10 йиллиги муносабати билан тақдирланган бир гuruh юртдошларимизга Ватанинг юксак мукофотларини топиштириш маросимида сўзланган нутқ. 2001 йил 5 декабрь	125
БИЗ УЧУН ХАЛҚИМИЗ, ВАТАНИМИЗ МАНФААТИДАН УЛУФ МАҚСАД ЙЎҚ. Иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг VII сессиясидаги маъруза. 2001 йил 6 декабрь	129
ҚОНУНГА ҲУРМАТ, ҚОНУНГА ИТОАТ ҲАЁТИМИЗ МЕЗОНИ БЎЛСИН. Ўзбекистон Конституциясининг 9 йиллигига бағишланган тантанали маросимда сўзланган нутқ. 2001 йил 7 декабрь	151
МАМЛАКАТИМИЗ ИҚТИСОДИЁТИНИНГ ФАҲРИ. Шуртан газ-киме мажмуи очилишига бағишланган тантанали маросимда сўзланган нутқ. 2001 йил 20 декабрь	165
ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚИГА ЯНГИ ЙИЛ ТАБРИГИ. 2001 йил 31 декабрь	172
ВАТАН ҲИМОЯЧИЛАРИГА БАЙРАМ ТАБРИГИ. 2002 йил 11 январь	177
РЕСПУБЛИКА БАЙНАЛМИЛАЛ МАДАНИЯТ МАРКАЗИ ТАШКИЛ ЭТИЛГАНИНИНГ 10 ЙИЛЛИГИГА БАҒИШЛАНГАН ТАНТАНАЛИ МАЖЛИС ҚАТНАШЧИ- ЛАРИГА ТАБРИК. 2002 йил 15 январь	181
ДЕМОКРАТИК ТАРАҚҚИЁТ ЙЎЛИДАН. Президент Ислом Каримовнинг 2002 йил 27 январь — умумхалқ референдуми муносабати билан оммавий ахборот воситалари ходимларига берган интервьюси	184
“ЎЗБЕКИСТОН ҲАВО ЙЎЛЛАРИ” МИЛЛИЙ АВИАКОМПА- НИЯСИ ЖАМОАСИГА ТАБРИК. 2002 йил 28 январь	196
ИҚТИСОДИЁТНИ ЭРКИНЛАШТИРИШ, РЕСУРСЛАРДАН ТЕЖАМҚОРЛИК БИЛАН ФОЙДАЛАНИШ — БОШ ЙЎЛИМИЗ. 2001 йилда республикани ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари, иқтисодий ислохотларнинг боришини баҳолаш ҳамда 2002 йилги вазифаларга бағишланган Вазирлар Маҳкамаси йиғилишида сўзланган нутқ. 2002 йил 14 февраль	198

РАҲБАР, ЕТАКЧИ ЎЗИ ЁНИБ, ЎЗГАЛАРНИ ҲАМ ЁНДИРИБ ЯШАШИ КЕРАК. <i>Халқ депутатлари Сурхондарё вилоят</i> <i>кенгашининг навбатдан ташқари сессиясида сўзланган нутқ.</i> <i>2001 йил 21 февраль</i>	231
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ АМЕРИКА ҚЎШМА ШТАТЛАРИГА РАСМИЙ ТАШРИФИ АРАФАСИДА ТОШКЕНТ АЭРОПОРТИДА ЖУРНАЛИСТЛАРГА БЕРГАН ИНТЕРВЬЮСИ. <i>2002 йил 11 март</i>	247
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ АМЕРИКАЛИК ИШБИЛАРМОНЛАР БИЛАН БЎЛГАН УЧРАШУВДА СЎЗЛАГАН НУТҚИ. <i>2002 йил 12 март</i>	251
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ АҚШНИНГ НУФУЗЛИ ГАЗЕТА ВА ЖУРНАЛЛАРИ МУХАРРИРЛАРИ ҲАМДА ЖУРНАЛИСТЛАР БИЛАН МУЛОҚОТИ. <i>2002 йил 13 март</i>	259
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ “ХАЛҚАРО МИҚЁСДАГИ ЛИДЕР” МУКОФОТИ БИЛАН ТАҚДИРЛАНИШ МАРОСИМИДА СЎЗЛАГАН НУТҚИ. <i>2002 йил 13 март</i>	272
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ АМЕРИКА ҚЎШМА ШТАТЛАРИГА РАСМИЙ ТАШРИФИ НИҲОЯСИДА ЖУРНАЛИСТЛАРГА БЕРГАН ИНТЕРВЬЮСИ. <i>2002 йил 14 март</i>	282
ЭНГ ҚАДИМИЙ, АСЛ МИЛЛИЙ, ҒОЯТ АРДОҚЛИ БАЙРАМ. <i>Наврӯз байрамига бағишланган тантанали маросимдаги</i> <i>табрик сўзи.</i> <i>2002 йил 21 март</i>	296
БЕТАКРОР МУСИҚА САРОЙИ. <i>Ўзбекистон давлат консервато-</i> <i>рияси янги биноси очилишига бағишланган тантанали</i> <i>маросимдаги табрик сўзи,</i> <i>2002 йил 22 март</i>	300
ЖАЙҲУН СОҶИЛИДАГИ БОҚИЙ ШАҲАР. <i>Термиз шаҳрининг</i> <i>2500 йиллигига бағишланган тантанали маросимда сўзланган</i> <i>нутқ.</i> <i>2002 йил 2 апрель</i>	307
ЯНГИЛАНИШ ВА ЎЗГАРИШЛАР ЖАРАЁНИ ОРТГА ҚАЙТМАЙДИ. <i>Иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси</i> <i>Олий Мажлисининг VIII сессиясидаги маъруза.</i> <i>2002 йил 4 апрель</i>	316
БИЗ ДУНЁДА ҲЕЧ КИМДАН КАМ БЎЛМАГАН ЖАМИЯТ ҚУРАМИЗ. <i>Президент И.А. Каримовнинг Олий Мажлисининг</i> <i>VIII сессияси танаффус пайтида маҳаллий ва хорижий</i> <i>мухбирларнинг саволларига берган жавоблари.</i> <i>2002 йил 4 апрель</i>	330

ҚОРАҚАЛПОҚ ДИЁРИНИНГ САЛОҲИЯТИНИ РЎЁБГА ЧИҚАРИШ, ОДАМЛАР ҲАЁТИНИ ЯНАДА ЯХШИЛАШ — ДОЛЗАРБ ВАЗИФА. <i>Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгесининг навбатдан ташқари сессиясида сўзланган нутқ. 2002 йил 2 май</i>	348
ОДАМЛАР ҲАҚИДА ҒАМХЎРЛИК, ИСТИҚБОЛНИ УЙЛАБ ИШ ТУТИШ — ҲАР БИР РАҲБАРНИНГ БУРЧИДИР. <i>Халқ депутатлари Навоий вилоят кенгашиининг навбатдан ташқари сессиясида сўзланган нутқ. 2002 йил 31 май</i>	369
ҲАМКОРЛИКНИНГ БОЙ ТАЖРИБАСИ ВА АЛОҚАЛАР РИВОЖИНИ РАҒБАТЛАНТИРИШНИНГ КАТТА ИМКОНИАТЛАРИ. <i>Шанхай ҳамкорлик ташиқилоти давлатлари раҳбарларининг саммитида сўзланган нутқ. 2002 йил 6 июнь</i>	387
МАТБУОТ ВА ОММАВИЙ АХБОРОТ ВОСИТАЛАРИ ХОДИМЛАРИГА. <i>2002 йил 26 июнь</i>	393
ОДАМЛАРНИНГ ТАШВИШ ВА ОРЗУ-ИНТИЛИШЛАРИ БИЛАН ЯШАШ ФАОЛИЯТИМИЗ МЕЗОНИГА АЙЛАНСИН. <i>2002 йилининг биринчи ярим йиллигида Ўзбекистон иқтисодийетини ривожлантириш юзасидан устувор вазифалар ва топилриқларнинг бажарилиши ҳамда долзарб муаммоларнинг ҳал этилиши тўғрисидаги маъруза, 2002 йил 18 июль</i>	397

Ислам Абдуганиевич Каримов

**ЗА БЕЗОПАСНОСТЬ И МИР
НАДО БОРОТЬСЯ**

Том 10

На узбекском языке

Нашр учун масъул **К. БЎРОНОВ**
Рассом **О. СОИБНАЗАРОВ**
Баллий муҳаррир **Т. ҚАНОАТОВ**
Техник муҳаррир **У. КИМ**
Мусахҳиҳлар **М. РАҲИМБЕКОВА, Н. УМАРОВА**
Компьютерда тайёрловчи **Л. АБКЕРИМОВА**

Теришга берилди 4.03.2002. Босишга рухсат этилди 22.07.2002. Қирғи
формати 84x1081/32. Офсет босма усулида босилди. Шартли босма 22,68.
Нашр босма 20,06. Тиражи 10000. Буюртма № К-70.

«Ўзбекистон» нашриёти, 700129, Тошкент, Навоий, 30.
Нашр № 64-2002.

Ўзбекистон Республикаси Матбуот ва ахборот агентлигининг
ижарадаги Тошкент матбаа комбинатида босилди.
700129, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

66.4(5У)
К25

Каримов И.А.
Хавфсизлик ва тинчлик учун курашмоқ керак. Т.10 —
Т.: «Ўзбекистон», 2002.— 432 б.

ББК 66.4 (5У)+66.3(5У)